Biblioteca
Universității Iași

II B-8519

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

VALAORI-PAPACOSTEA-POPA LISSEANU

C. IULII CAESARIS DE BELLO GALLICO

CLASA V-a LICEALĂ

EDITURA „CARTEA ROMÂNEASCĂ" BUCUREȘTI

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

IULIU VALAORI
PROFESOR UNIVERSITAR

CEZAR PAPACOSTEA
PROFESOR UNIVERSITAR

G. POPA-LISSEANU
MEMBRU CORESP. AL ACADEMIEI ROMÂNE

8 DEC. 1938
Biblioteca Universității Iași
ale 20.805

EXCERPTE DIN C. IULII CAESARIS COMMENTARII DE BELLO GALLICO

CLASA V-a LICEALĂ

Aprobată de Onor. Minister al Instrucţiunii cu ord. No. 140/1935

EDITIA IV-a

279561
B.C.U. IASI
306.958

Taxa timbrului didactic de 5% pentru acest manual s'a plătit direct Casei Corpului didactic conform deciziunei No. 3660/923.

EDITURA „CARTEA ROMÂNEASCĂ", — BUCUREŞTI

22856—1—938

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

PREFAȚĂ.

Ediția ce dăm la lumină conține excerpte *din memoriile lui Ce ar asupra războiului cu Galii. S'au lăsat afară din acest text unele părți (puține la număr), în care domină amănuntul și s'au scos în evidență paginile unde se istorisesc fapte importante sau locuri unde se emit idei generale, cum sunt, s. e. marile lupte, caracterizările popoarelor, etc. Insă părțile omise au fost pururea înlocuite cu rezumate românești.*

Din cartea VIII, care aparține lui Hirtius, am reprodus doar prefața — scrisoarea autorului către Balbus — și, exempli gratia, am dat capitolele unde se istorisește asediul orașului Uxellodunum; aceasta, spre a se cunoaște întreaga campanie, precum și modul de a scrie al lui Hirtius.

Luat în întregime — adică împreună cu introducerea istorico-militară — manualul acesta vrea să se înfățișeze ca o unitate literară din care cititorul să se poată informa complet asupra evenimentului istoric al cuceririi Galiei, eveniment așezat și privit în cadrul științific al istoriei romane. Nu este deci vorba numai de reproducerea unui text latin, *pentru a fi tradus; ci mai mult de o încadrare a lui într'o metodă, după care materialul unei scrieri istorice monografice, cum este aceasta, cată să fie prezentat în desfășurarea* și curgerea istoriei însăși, *din care acel material este numai un inel. De aceea:*

BOSTON UNIVERSITY LIBRARY

1. *Am încadrat textul latin într'o serie de rezumate care pun în curent pe cititor, la tot pasul, cu mersul istoric general (starea populațiilor Galiei, a Romei, relațiile lui Cezar cu Roma, etc.).*

2. *Am dat importanța ce se cuvine* cronologiei.

3. *Am reprodus în planșe aparte un număr de schițe geografice în care se arată poziția ocupată de trupele în luptă, schițe reproduse de pe* atlasul lui A. v. Kampen, *Descript. nobilis imorum apud classicos locorum, Series I,* Gotha (fără an). *Elevii buni, prinși de interesul geografic și militar al descrierilor, vor putea astfel să studieze desfășurarea luptelor pe o hartă detaliată.*

4. *Am reprodus în sfârșit diferite aspecte din operațiile cezariane, ca: poduri, îmbrăcăminte militară, arme, steaguri, mașini de războ, etc., spre a da elevului intuiția cât mai exactă a ceeace a fost războiul lui Cezar cu Galii.*

1. *Am adoptat în genere, ca text, pe acela al unei ediții clasice precum este ediția* Benoist *și* Dosson, *Hachette, Paris, 1911.*

Dar, pentru introducere, note explicative, rezumate și gravuri, am mai avut necontenit în vedere și următoarele texte și studii:

2. *Constans et Denis,* J. César, De Bello Gallico, *ed. illustrée, Paris, 1883.*

3. *Collenot,* C. I. Caesaris, De B. Gall., commentarii, *Paris, 1898.*

4. *K. Hamp,* C. I. Caesaris, *Commentarii de B. Gallico, Bamberg, 1895,* pentru gravuri.

5. *B. Dinter,* C. I. Caesaris Belli Gallici, libri VII, *etc., Lipsiae, 1913.*

6. *C. Papacostea,* G. I. Caesaris, Commentarii de B. Gall., *București, 1921,* în special pentru note.

7. *Ch. Georgin,* César, De Bello Gallico, *Paris, fără indicația anului.*

8. *A. Boxler*, Institutions Publiques, etc. *Paris, 1911*, în special pentru armată și armament.

9. *L. A. Constans*, César, Guerre des Gaules I (l. I—IV) *Paris, 1926*

10. *G. Lamothe*, I. César, Guerre des Gaules, *Paris, 1926*, în special pentru unele caracterizări ale lui Cezar.

11. *I. Marquardt*, De l'Organisation militaire chez les Romains (*trad. Brissaud*) v. XI, *Paris, 1891.*

12. *Madwig*, l'Etat Romain, sa constitution et son administration (*trad. Ch. Morel pp. 139—264*) *v. IV, Paris, 1884.*

13. *Rüstow*, Heerwesen und Kriegsführung C. I. Caesars, *Nordhausen 1862.*

14. *Fröhlich*, Das Kriegswesen Caesars, *3 Teile, Zürich 1889—1891.*

15. *Mommsen*, Histoire Romaine (*trad. De Guerle*). *Cf. în deosebi vol. VI pp. 260 și urm., Cap. VII*, Supunerea Occidentului *și Cap. XI, Vechea republică și noua monarhie.*

16. *Schanz*, Geschichte der Romischen Litteratur I, (*în Hdbch. al lui Iw. Müller*) *ed. III. München, 1909. Acolo cititorul poate găsi bibliografia cea mai bogată a problemelor suscitate de opera literară a lui Cezar.*

Referitor la notele esplicative *am preferit în genere metoda echivalențelor; cu alte cuvinte: oriunde am găsit un text concentrat sau eliptic, în loc să-i dăm elevului traducerea de-a gata, de cele mai multe ori i-am dat în paranteză o* echivalență latină ușurată (*prin descompunere sau prin completarea formelor eliptice*), *sau am făcut pur și simplu* construcția dreaptă

Această metodă are avantajul de a întreține și familiariza spiritul cu formele variate ale limbii latine.

Trebue să adăugăm în sfârșit că n'am vrut să facem din acest Caesar *o operă de originalitate, ci numai un manual cât mai informat, cât mai practic și mai folositor. în mâinile elevilor.*

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

INTRODUCERE.

Caius Iulius Caesar s'a născut în anul 100 în. d. Hr. la 13 Quintilis, lună ce s'a numit mai târziu *Iulie*. După toate probabilităţile neamul lui Cezar îşi trăgea origina din Alba Longa. Pe tatăl său şi l-a pierdut de timpuriu, când avea numai 16 ani; mamă-sa Aurelia fu însă o femeie superioară şi devotată; ea îşi încredinţă copilul în mâinile unui gramatic-filosof, Marc. Ant. Gnipho.

Sub egida acestuia, tânărul fu introdus în studiul literilor latine şi eline.

Cezar era înzestrat de Dumnezeu cu însemnate însuşiri spirituale şi fizice. Era de o statură aproape înaltă, avea corpul bine legat şi armonic desvoltat. Figura, deşi palidă, nu erà lipsită de graţie: ochii negri şi pătrunzători, nasul fin şi ascuţit, desenând un profil puţin ondulat. Fruntea îi era largă iar bărbia puţin adusă înainte. Din toată fiinţa lui se desprindea un aer de aristocratică demnitate, ceeace dealtfel nu desminţea fondul său sufletesc.

Ca spirit, Cezar se distingea printr'o mare putere de analiză şi pătrundere, printr'o luciditate pururea prezentă, şi mai cu seamă printr'o minunată capacitate de a prevedea evenimentele. Un exemplu care nu este din domeniul miturilor. Statul roman a primit loviturile de graţie dela nord, din partea Germanilor. Acest eveniment va avea loc târziu, cu câtevà secole după moartea lui Cezar. Dar ce interesante apar citiorului—în lumina evenimentelor deslănţuite cu atâte veacuri în urmă — cuvintele cu care generalul roman caracterizează pe Germani şi primejdia ce ei o semnalau statului roman!

Citiţi cap. 33, § 3 şi 4:

„Cezar vedea ca o primejdie pentru poporul roman ca Germanii să ia deprinderea, puţin câte puţin, de a trece Rinul şi de a veni în Galia să se stabilească acolo în mare număr. El se gândea că dacă nişte oameni cruzi şi sălbatici, ca dânşi ar fi ocupat toată Galia, cum au făcut odinioară Cimbrii şi Teutonii, desigur, nu s'ar stăpâni de a trece şi în Provincia noastră şi de acolo, de a pătrunde în Italia; mai cu seamă că pe Secvanide Provincaĭ noastră nu-i despărte decât Ronul...“

Cezar a fost un om excepţional; el întrunea cele mai felurite talente în gradul cel mai înalt. Om de stat cu un fin simţ politic, orator care rivaliza — cum zice Tacit, *An.* XIII, 3 — cu cei mai desăvârşiţi cuvântători, comandant militar iubit şi strateg genial, administrator ager şi practic, scriitor cu simţul măsurii şi al artei, istoric de talent cu simţul proporţiilor şi al răspunderii, om informat în cele mai variate direcţii (dela gramatică şi ritm, până la astronomie şi calendar), Cezar punea în toate aceste ramuri de activitate, succesiv sau simultan, o luciditate şi o putere de discernere miraculoasă. Egal de prompt în execuţie ca şi în concepţie, el domina evenimentele chiar în cele mai critice împrejurări, fără a-şi pierde calmul obişnuit şi sângele-rece imperturbabil.

Contemporanii au mai citit în adâncul sufletului acestui

om extraordinar o ambiţie nemăsurată pentru întâietate, ambiţie pe care el o susţinea printr'o credinţă mistică în steaua sa protectoare; se simţea creiat pentru conducere. Odată, în drum spre Spania, trecând printr'un sat în Alpi, el spuse tovarăşilor de călătorie: prefer să fiu primul în satul acesta decât al doilea în Roma!

E drept că, spre ajungerea ţelurilor urmărite, n'a existat pentru Cezar primejdie şi piedici: calcul, curaj sau temeritate, intrau egal de uşor în linia lui de conduită.

Intâmplările politice din vremea lui Cezar erau turburi. Intre anii 91—88 în. d. Hr., s'a desfăşurat războiul numit *marsic*. Era lupta populaţiilor italice pentru cetăţenie, împotriva Romei. Anii scurşi între 88—82 au fost şi mai întunecaţi din cauza războiului civil dintre Mariu şi Sila. Impotriva direcţiei urmate de întreaga sa familie de «optimaţi», toţi alăturea de Sila, Caius Cezar a mers cu Mariu şi cu democraţii.

După înfrângerea lui Sila din 87, Cezar, deşi numai de 13 ani, fu ales preot al lui Jupiter (*flamen Dialis*), o importantă slujbă religicasă.

In 82 s'a căsătorit cu Cornelia, fiica marianului Cina; acest fapt a mărit ura lui Sila care încă de atunci începuse a vedea în tânărul Cezar „mai mulţi Marii!" Din această cauză viaţa publică a lui Cezar a fost de timpuriu plină de peripeţii.

La vârsta de 20 de ani îşi pierdu şi situaţia şi averea; prigonit de Sila fugi tocmai în Asia Mică, guvernată atunci de propretorul Termus. Aci se înrolă şi se distinse în campaniile duse împotriva lui Mitridate, regele Pontului şi împotriva Piraţilor.

Intors la Roma în 78 Cezar îşi începe activitatea politică în rândurile democrate; acuză pe doi fruntaşi ai partidului aristocrat: Cn. Corn. Dolabella şi Cn. Antonius Hybrida pentru jefuirea provinciilor Macedonia şi Grecia.

In anul 77 Cezar se duse la Rodos, unde îşi desăvârşi instrucţia oratorică p lângă strălucitul profesor grec, Molon.

In anul 74, murind în Roma unchiul său C. Aur. Cotta, a fost ales Cezar pontif în locul acestuia, în absenţă, de către amicii săi. Intors iarăşi în Roma a fost îndată ales tribun militar. Aşteptând vârsta necesară pentru a puteà să intre în cursul dregătoriilor, Cezar şi-a pregătit o mare popularitate în Roma.

In 68 este ales *quaestor*, intrând astfel şi în senat. In această vreme ţinu două frumoase cuvântări funebre care îl făcură cunoscut ca vorbitor de talent: una la moartea Iuliei, soţia lui Marius, a doua fu *lauda Corneliei*, soţia sa. Ca quaestor a însoţit la 67 în *Hispania Ulterior* pe propractorul Antistius Vetus, punându-se în relief printr'o activitate şi capacitate administrativă extraordinară.

Când s'a întors la Roma, Pompei atrăgea spre sine din ce în ce mai mult atenţiile tuturor: căci legea *Gabinia*, din 67, îi dădea pe mână războiul cu Piraţii, legea *Manilia*, în 66, războiul cu Mitridate. Pe lângă acestea, a mai fost numit şi *curator* al căei *Appia*.

In acest moment Cezar avea 35 de ani; el a fost ales *edil curul* în anul 65; cu această situaţie el şi-a dobândit cea mai mare popularitate, prin jocuri somptuoase, prin înfrumuseţarea oraşului (forul, bazilicele, Capitoliul, etc), prin restabilirea în Capitoliu a trofeelor lui Mariu, şi a.

In anul 63 este ales *pontifex maximus*, deşi avusese împotriva sa pe mai toţi aristocraţii. In acest an, Cicero fiind consul, se descoperì conspiraţia lui Catilina. Mulţi socoteau pe Cezar şi pe amicul său Crassus amestecaţi în această chestiune; nimeni însă n'a putut dovedi niciodată ceva precis în această privinţă. Mai mult chiar: când Cezar a vorbit în senat asupra pedepsei ce trebuia aplicată conspiratorilor, el nu s'a sfiit

să se declare contra osândirii la moarte; totuşi nimeni n'a cutezat să-l atace sau să tragă de aici vre-o concluzie!

In anul 62 Cezar devine *praetor urbanus*; în 61 merge ca propretor în *Hispania Ulterior*, pacifică *Lusitania* şi primeşte dela soldaţi titlul de *imperator*, nume pe care îl va transmite apoi, ca o mare moştenire, secolelor următoare.

La 60 revine în Roma, cu situaţiunea morală crescută, cea materială refăcută. Cu aceste însuşiri şi resurse, el poate acum sta de vorbă dela egal cu Pompei, care se întorcea din Asia, şi cu bogatul Crassus, creditorul Romei politice. Atunci se şi cimentează între dânşii primul triumvirat, o asociaţie politică, care a fost de fapt primul pas spre monarhie.

Triumvirii trebuiau să lucreze aşa, în cât „*ne quid ageretur in re publica, quod displicuisset ulli e tribus*" [1].

Foloasele lui Cezar din triumvirat erau: consulatul pentru anul următor — 59 — şi, apoi, o provincie importantă proconsulară. Ambele au fost dobândite. In 59 a fost consul cu toată opoziţia optimaţilor, republicani din convingere (de seama lui *Cato din Utica* şi a). Cea mai mare grije a noului consul a fost să-şi consolideze situaţia pentru viitor — mulţumind pe de o parte pe triumviri, pe de alta massele populare, ceea ce a şi făcut, trecând peste opoziţia incapabilă a colegului său de consulat *Marcus Bibulus*. A făcut să se ratifice actele lui Pompei în Asia; a acordat *publicanilor* (un fel de administratori financiari) remiza de o treime din impozitele percepute; a împărţit pământ veteranilor lui Pompei şi a. S'a arătat, în tot cazul, om sincer şi de cuvânt.

Pentru sine a dobândit *de la popor*, prin propunerea tribunului Vatinius, guvernarea pe 5 ani a Galiei Cis-

1. Suetonius, *divus Iulius* 19: „Nici unul să nu displacă celorlalţi prin vreun act politic ce ar săvîrşi".

alpine și a Iliriei; *de la senat* guvernarea Provinciei—*Gallia Narbonensis*.

Prietenia dintre triumviri a fost garantată și prin legături mai apropiate: Cezar dă în căsătorie lui Pompei pe fiica sa Iulia și ia cu sine ca ofițer superior, în Galia, pe fiul lui Crassus.

Pentru anul 58 se aranjează alegerea unor consuli convenabili în persoana lui *Piso*, socrul lui Cezar, și a lui *Gabinius*, amic vechi și credincios al lui Pompei. Pe Clodiu, un agitator popular, îl fac tribun, iar pe durul aristocrat *Cato* îl trimet cu misiuni administrative prin Bizanț și Cipru, scăpând astfel de opoziția lui în Roma.

Cicero, care fusese nehotărît (căci el era de fapt șeful republicanilor moderați), neputând fi convins să însoțească pe Cezar în Galia, este nevoit să se expatrieze de teama unei legi prin care se propunea exilul magistratului, care ar fi pedepsit cu moartea pe un cetățean roman, fără prealabilă judecată; și Cicero se făcuse vinovat în 63, când era consul, de o astfel de execuție, a conspiratorilor catilinari. Totuși, o posibilitate de apropiere i-a fost dată marelui orator: Cezar luă ca ofițer superior al său în Galia pe Quintus Cicero, fratele oratorului.

In 58, la sfârșitul lui Marte, Cezar părăsește Roma învestit cu *imperium* (comanda militară a unei armate). A operat în lupte ce n'au fost întrerupte (decât doar în timpul iernilor) până la anul 50, ținând în respect pe Germani și supunând Galia. Memoriile sale asupra acestui război—*Commentarii rerum gestarum Galliae* [1], povestesc în șapte cărți, an cu an, întâmplările de război mai însemnate ale primilor 7 ani. Ele au fost scrise, *probabil din memorie, aproape de sfârșitul campaniei, în iarna anilor* 52—51, *după prin[illegible]ca lui Vercingetorix* [2].

1. Acesta pare a fi *titlul exact* al operei.
2. Cfr. *B. G.* I, 28, 5; II, 17, 4, IV, 21, 7; VIII, 6, 1; I, 10, 1

Cartea VIII, care cuprinde întâmplările anilor 51 și 50, este scrisă ulterior de un bun prieten al său, *Aulus Hirtius*, care probabil [1]) că a însoțit pe Cezar în această campanie.

Războiul civil. Dar în Roma mărul era putred. In lipsa lui Cezar de acolo partidul aristocratic, ațâțat de rivalii marelui general, și în primul rând de însuși Pompei, determinară Senatul să recheme pe biruitorul Galilor *cu șase luni mai înainte* de cât credea : cesta că are dreptul — acordat de popor : îi mai cerură și două legiuni spre a fi date lui Pompei.

De fapt Cezar avea tot interesul să rămână în Galia până la 49, an pentru care ar fi putut candida la consulat, potrivit legii *decennium*, a lui Sila : că numai după 10 ani mai putea cineva dobândi al doilea consulat.

După scrisori și tratative între Senat și Cezar, acesta se hotărăște să arunce zarul. Trece Rubiconul cu trupe legionare în noaptea de 11 spre 12 Ianuarie 49. Războiul civil era prin aceasta declarat; lumea istorică devine teatrul lui. Desfășurarea acestui confl ct, în cursul anilor 49 și 48, Cezar ne-o expune în cele trei cărți ale operei *De bello civili*; narațiunea se oprește însă la lupta din Alexandria. Incercările de împăcare mijlocite de Cicero au fost zădarnice. Pompei cu cei mai mulți partizani fuge din Roma la Brindisi și, de acolo, în Macedonia. Cezar, după ce ia măsurile militare necesare la Adriatică, voește să-și asigure spatele. De aceea trece repede prin Roma, și, de acolo, la Marsilia. Institue asediul Marsiliei și pleacă în Spania; acolo înfrânge la *Ilerda* armatele pompeiane comandate de Petteius și Afranius. Supunând toată Spania (29 Septembrie 49), lăsă acolo patru legiuni sub comanda lui Q. Cassius, și se întoarse

1. Cfr. B. G. VIII, *proem*, 8.

sus: *Imperator* (*dux*) in fruntea armatei.
jos, stinga: *Legatus*.
dreapta: *Centurio*.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

la Marsilia. Acest oraş, izolat de restul lumi, pe mare şi pe uscat, capitulă.

Intr'acestea Pompei fugise peste Adriatica. Cezar, isprăvind cu apusul, se întoarce acum împotriva lui. Prima ciocnire are loc la *Dyrrachium*; Cezar suferă o înfrângere. In a doua luptă, dată la *Pharsalus* (August 48), Pompei este bătut şi alungat spre Egipt. Acolo, urmărit de partizani ai lui Cezar, este ajuns şi ucis pela spate de tribunul militar L. Septimius (28 Sept. 48).

Luptele ulterioare de la *Alexandria* cu regele Egiptului, la *Thapsus* (46 în Africa) cu Juba, regele Numidiei şi cu ultimii republicani, la *Munda* (45 în Spania), cu resturile armatelor pompeiane, conduse de însişi fiii lui Pompei, îi dădură lui Cezar, prin biruinţe succesive, stăpânirea lumii.

Republica şi libertăţile intrau de acum în domeniul neînturnat al istoriei. Cato din Utica, un stoic apărător al tradiţiei de libertate republicană, s'a sinucis în clipa când s'a convins că nu mai era nimic de făcut în contra cotropitoarei străpâniri a noului monarh. Cezar se întoarce la Roma în triumf pentru a cincea oară.

De data aceasta (45), este ales pe timp de zece ani consul „*sine collega*"; apoi *praefectus morum* şi *dictator rei publicae constituendae*!

Deşi a fost blând şi iertător cu adversarii, aceştia nu l-au cruţat pentru lovitura dată libertăţii. Peste 60 de nobili fac o conspiraţie având în frunte pe C. Cassius Longinus şi pe M. Iunius Brutus, girerele lui Cato. La idele lui Marte anul următor (44), aceştia isbutesc să-l ucidă mişeleşte în senat (Curia Pompei), chiar lângă statuia marelui său adversar. Moare la vârsta de 56 de ani, în plină putere trupească şi sufletească.

Opera literară a lui C. I. Cezar s'a păstrat numai în parte. In tinereţe a scris o *Laudă a lui Hercules* (Laudes Herculis), o tragedie *Oedipus*, şi un număr de sen-

tinţe şi exprimări judicioase, adunate sub titlul *dicta collectanea*, ἀποφθέγματα, cum le mai numeşte Cicero, *epist. ad. fam.* 9, 16, 4., care însă nu s'au păstrat.

Scriitorii ulteriori (în deosebi Suetoniu şi Plutarh mai pomenesc de o lucrare filologică, *De analogia*, în două cărţi; de două scrieri polemice *Anticatones*; de o poezie *Iter*, în care el descrie în versuri drumul ce a făcut, în anul 46, de la Roma spre Spania. De asemeni se pomenesc o seamă de *scrisori* adresate Senatului, altele lui Cicero şi amicilor săi, precum şi *cuvântări*, din care cităm ca mai însemnate: *In Cn. Cornelium Dolabellam* (în anul 77) pentru impilaţiune; *In Memmium et L. Domitium praetores* (din a. 58); *Laudationes Juliae amitae* (68) *et Corneliae Uxoris*. Despre modul de a cuvântà al lui Caesar, iată cum se exprimă Cicero (*Brutus*, 75, 252): «*Dar totuşi, Brute, zise Atticus, şi eu cred aşa despre Cezar, ...că aproape dintre toţi oratorii el vorbeşte cel mai elegant*[1]».

Dintre *operele păstrate* ale lui Cezar trebue să cităm în primul rând *Memoriile asupra faptelor săvârşite în Galia* şi în al doilea cele *Asupra războiului civil*.

In anul 59, Cezar fiind consul, tribunul poporului P. Vatinius propune, şi *poporul* admite, ca să se încredinţeze lui Cezar pentru 5 ani guvernarea Galiei Cisalpine şi a Iliricului. La acestea senatul îi adaugă şi Galia Transalpină. Prinurmare la 1 Martie 54 expira administraţia lui provincială. Incă din anul 55 însă i s'a prelungit cu 5 ani, proconsulatul în Galia. Aceasta înseamnă până la 1 Martie 49. Se pare că Senatul înţelesese un termen anterior (1 Martie 50), de vreme ce într'o şedinţă ulterioară a hotărît să-l recheme înainte de această dată.

In orice caz, războiul civil începe odată cu anul 49. Memoriile asupra războiului cu Galii cuprind spaţiul dintre anii 59—52, (adică *fără anii 51 şi 50*) în şapte cărţi.

1. Vez de asemeni: Cicero, *Brutus*, 75, 261 şi 262; Quintil. 10 1, 114; Tacit, *ann.*, 13, 3.

fiecare an fiind cuprins în câte o carte. După toate probabilităţile, aceste memorii au fost scrise în iarna anului 52 spre 51, adică după înfrângerea cerbiciei lui Vercingetorix, ceeace însemnează de fapt *după* supunerea Galiei. Memoriile sunt o dare de seamă, cu caracter mai mult militar, pe care Cezar s'a simţit dator s'o facă *poporului roman*, dela care deţinea mandatul în Galia. Până la un punct, prin această lucrare autorul trebuia să-şi motiveze în faţa opiniei publice din Roma anumite libertăţi şi procedări, cam arbitrare faţă de senat, mai ales în ajunul izbucnirii războiului civil, când el era aşa de mult ponegrit în faţa mulţimii. Ca replică acestor campanii defăimătoare, el arăta tuturor prin *Memoriile* sale că acţiunea lui în Galia a făcut să crească şi onoarea şi puterea statului roman în afară.

Iată cum au fost judecate de contemporani aceste memorii; Cicero în *Brutus*, (75,262) zice :

„Într'adevăr, (memoriile lui Cezar) sunt simple, exacte, plăcute; sunt, ca să zic aşa, desbrăcate de veşmântul oricărei podoabe retorice; dar, în dorinţa sa de a pune la îndemâna celor ce vor să scrie istorie, material deja pregătit, Cezar li-a oferit un dar poate plăcut spiritelor inferioare (care vor căutà să le încarce cu zădarnice flori de stil); pe oamenii superiori însă i-a depărtat dela arta scrierii! Căci în istorie nu există ceva mai dulce decât pura şi strălucita lor concizie".

Hirtius, în *praef.* la *B. Gall.*, (lib. VIII) scrie :

.....Se ştie de toţi că nimic nu s'a săvârşit cu atâta osteneală de alţii, care să nu fie întrecut de eleganţa acestor amintiri. Ele au fost scrise spre a nu lipsi pe scriitori de cunoştinţa unor fapte atât de preţuite în judecata tuturor, încât s'ar părea că pentru scriitori ele constituie o răpire mai degrabă de cât un dar".

Memoriile asupra războiului civil încep, fireşte, cu anul 49. Acest an este cuprins în c. I şi II; anul 48 în c. III; naraţiunea se opreşte la lupta de pe Nil (Alexandri). Şi aceste memorii au fost scrise după terminarea războiului respectiv şi au fost întrerupte, se pare, prin chiar moartea autorului. Unii înclină a crede că această operă n'a fost scrisă, ci numai *inspirată* de Cezar.

Ţinta urmărită prin aceste memorii a fost să se arate că autorul a făcut ca om politic tot ce-i sta în puteri ca să evite nenorocirea unui războiu civil; că, departe de a fi fost provocator, el a fost silit *a primi războiul.*

Cartea IIIV aparţine lui *Aulus Hirtius,* un partizan şi bun prieten personal al lui Cezar.

A scris-o pentru a completa memoriile şefului său asupra evenimentelor din anii 51 şi 50. Din punct de vedere literar scrisul lui Hirtius caută să imite eleganţa şi farmecul stilului cezarian, fără a isbuti însă; cartea VIII este inferioară celorlalte. Sub raportul istoric însă ea are aproape aceeaşi valoare documentară, deoarece Hirtius a fost un martor direct al evenimentelor descrise.

Celelalte suplemente la memoriile asupra războiului civil, cum sunt: *Bellum Alexandrinum, Bellum Africanum şi B. Hispaniense* s'au scris de contimporani cari au fost desigur martori oculari ai evenimentelor; Insă critica nu a isbutit să stabilească numele autorilor

ARMATA ROMANA.

Armata romană, trepuind a se adapta neîntrerupt nevoilor dictate de moment, a fost organismul care a primit poate cele mai multe prefaceri. Vom schiţa momentele importante de evoluţie ale acestui organism până la sfârşitul republicii, adică până la armata lui Cezar, inclusiv.

La început, în vremea regalităţii, toată oştirea Romei consista doar din cei 300 de *celeres, equites* (călăreţi), cari proveneau din cele trei triburi: *Ramnenses, Tities,* şi *Luceres* şi se numeau *centuriae equitum.* Comandantul lor era *tribunus celerum.*

In această armată de elită şi cu caracter permanent nu erau admişi decât patricii

Infanteriştii, numiţi *pedites*, erau recrutaţi dintre clienţi. La început ei erau abia 3000 (câte o mie de trib) şi alcătuiau legiunea luptătoare (*legio*, dela *lego-ere*, a alege, a recruta).

După campanie această trupă era liberată.

Comandantul şef al armatei era, evident, regele, *rex*.

Reforma lui Serviu Tuliu, cu împărţirea poporului în clase şi centurii a avut şi un însemnat scop militar; din acest moment armata e însuşi poporul, *exercitus urbanus*. Cetăţenii celor 18 centurii din clasa I censitară slujesc în cavalerie; ceilalţi membri ai acestei clase, precum şi aceia din clasele II-a şi III-a alcătuesc legiunea.

Cei din clasele IV-a şi V-a formează infanteria uşoară. Afară de aceştia, pe lângă legiune se adaugă specialităţile: 2 centurii de *fabri* (=meşteşugari), una de *cornicines* (=gornişti) şi una de *tubicines* (=trâmbiţaşi)

Serviciul militar era obligatoriu pentru toţi cetăţeni (afară de *proletarii*) între 17 şi 60 de ani. Cheltuelile de echipare şi întreţinere sunt în socoteala fiecăruia, iar armamentul este mai mult ori mai puţin complet, după clase. Armata activă cuprinde centuriile tinerilor *iuniores*, adică oameni între 17 şi 45 de ani; cea de rezervă este formată din centuriile numite *seniores*, oameni între 46 şi 60 de ani.

In vremea republicii organizaţia armatei primeşte noi şi importante modificări, atât în epoca lui Camillus (360) cât şi în timpul războaielor punice. Iată o schiţă a armatei Scipionilor. Vom menţiona: 1. legiunea, 2. aliaţii italieni, 3. trupele auxiliare, 4. trupele uşoare şi 5. cohorta pretoriană.

1 Legiunea.

Soldaţii sunt împărţiţi după etate: 1. *hastati*, sunt cei mai tineri şi alcătuesc prima linie de bătaie; 2.

principes, oameni ceva mai în vârstă, fac linia a doua de luptă; 3. *triarii* sau *pilani* sau *pili*, cei mai în etate, lăsaţi ca a treia linie.

Să se observe numai, că aceşti termeni nu corespund etimologiei lor, căci *hastati* nu poartă *hasta* ci *pilum*; *principes* nu formau linia I-a ci a II-a, *pilani* n'aveau *pilum* ci *hasta*.

Unitatea tactică o forma *manipulus*. Un maniplu se împarte în 2 centurii: *prior* şi *posterior*; fiecare legiune are 30 de manipli, deci 60 de centurii.

O legiune cu un efectiv de 4200 de oameni era prin urmare alcătuită în modul următor:

1. *Hastati* = 10 manipli de câte	120	oameni		
sau 20 centurii de câte	60	,,	1200	
2. *Principes*=10 manipli de câte	120	,,		
sau 20 centurii de câte	60	,,	1200	
3. *Triarii* = 10 manipli de câte	60	,,		
sau 20 centurii de câte	30	,,	600	
4. *Velites* (uşor înarmaţi, volanţi)=20		,,		
pentru fiecare din cele	60	centurii	1200	
Total . . .			4200	

Pe lângă fiecare legiune serveşte o trupă de cavalerie de 300 călăreţi, împărţiţi în 10 *turmae* de câte 30 oameni fiecare.

In fiecare turmă oamenii sunt orânduţii pe trei linii, fiecare conţinând câte 10 călăreţi.

Cavaleria unei legiuni se numea *iustus equitatus*.

Epoca republicană (în care se cuprinde şi armata lui Cezar) a avut armata dispusă după cum urmează.

Cea mai însemnată reorganizare militară a fost făcută de Mariu. Două principii au călăuzit reforma lui Mariu: *democratizarea* şi *permanentizarea* oştirii; în special, democratizarea se face prin admiterea în cadre a *tuturor* cetăţenilor;

chiar și numiții *capite censi* (sau *proletarii*, fără nici o avere) din Italia, colonii și provincii nu erau scutiți de serviciul oștirii.

Cavaleria, care fusese armata aristocrației romane, acum se recruta cu deosebire din provincii: Galia, Spania, Germania chiar.

Unitatea tactică, după reorganizarea mariană, era *cohorta* (*cohors*) împrumutată dela Latini. Mariu desființă vechile osebiri bazate pe cens și vârstă și dădu tuturor legionarilor același armament.

miles legionarius

Legiunea are 10 cohorte; fiecare cohortă are 3 *manipli* (adică: *hastati*, *principes* și *triarii*); fiecare maniplu are 2 centurii.

Fiecare subdiviziune, adică: centuria, maniplul și cohorta, are un număr de ordine înăuntrul legiunii, număr care servește pentru a orândui înaintarea.

Să luăm o legiune de 6.000 oameni; fiecare cohortă are 600 de oameni împărțiți în 3 manipli a 200 oameni.

Primul maniplu ca rang îl formează *triarii*; al II *principes*; al III-lea *hastati*.

Iata cum este crânduită unitatea tactică, *cohorta*, în această organizare:

I-l maniplu, *pilani*, sau *pili*, sau *triarii*

I-a centurie: *pili priores*
II-a centurie: *pili posteriores*

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

II-lea **maniplu**, *principes.*

III-a centurie: *principes priores.*
IV-a centurie: *principes posteriores.*

III-lea **maniplu**, *hastati.*

V-a centurie: *hastati priores.*
VI-a centurie: *hastati posteriores.*

2. **Aliaţii.** Aliaţii italieni dau armatei romane trupe de infanterie purtând numele: *socii, nomen latinum* şi ocupând cele două aripi: *ala dextra, ala sinistra.* Aceste aripi sunt împărţite în cohorte şi poartă numele oraşului care le procură. Efectivul infanteriei aliate e aproape cât al celei romane.

Cavaleria aliaţilor se împarte în escadroane, *alae*, de câte 300 călăreţi. Fiecare aripă conţine 5 *turmae* de 60 călăreţi. Deobicei *turma* reprezintă contribuţia unei cetăţi. Efectivul total al cavaleriei aliaţilor este de trei ori mai mare de cât al celei romane.

3. **Trupe auxiliare.** Când Romanii au făcut războaie în afară de Italia, au întrebuinţat şi trupe străine, numite *auxilia.* Caşi *socii*, trupele auxiliare sunt împărţite în cohorte de infanterie şi în aripi de călăraşi. După războiul social, când toţi aliaţii italieni au dobândit dreptul de cetăţenie, armata romană nu mai conţine decât două specii de trupe: 1. *legiuni*, formate din cetăţeni romani, şi 2. *trupe auxiliare*, conţinând soldaţi de origină extra-italică. Numărul trupelor auxiliare este aproape cât al armatei cetăţeneşti.

4. **Trupele uşoare**, numite *levis armatura*, sunt recrutate tot din afară. Ei sunt arcaşi cretani, *sagittarii*; sunt prăştiaşi din insulele Baleare, *funditores*, etc.

sus, dela dreapta spre stanga:

1. *funditor*, 2. *sagittarius*, 3. *miles impeditus*, 4. *miles expeditus*.

jos. In aceiaș ordine:

1. *cornicen*, 2. *tubicen*, 3. *aquilifer*, 4. *signifer*.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

5. **Cohorta pretoriană** (=**cohors praetoria**) este, oarecum, garda de onoare de care se înconjură comandantul şef al armatei. Pe aceasta generalul o recrutează după plac, dintre prieteni, dintre tinerii de familie bună, dintre veteranii devotaţi, etc.

6. **Comandamentul superior** al armatei romane îl aveau în principiu consulii. In fiecare an se orânduesc două armate consulare; dacă aceste armate operau pe două fronturi osebite, fiecare consul îşi comandà armata sa. Dacă însă ambele operează pe acelaşi front, fiecare consul comandă alternativ întregul efectiv, o zi. Armatele suplementare erau comandate de pretori. Dictatorul este şeful suprem al tuturor forţelor militare. Pro-magistraţii îşi comandă trupele cantonate în provinciile respective. Fiecare legiune are şase *tribuni militum*, cari o comandau, doi câte doi, vreme de două luni. Fiecare tribun comandă alternativ, o zi. Deobicei fiii senatorilor şi ai călărilor (clase sociale privilegiate), îşi începeau cariera armelor ca tribuni, aleşi şi numiţi pe sprinceană de către comandantul şef însuşi.

Indată sub tribuni vin *centuriones*, cari comandau fiecare o centurie; erau 60 centurioni într'o legiune. Centurionii îşi aveau un număr de ordine, caşi unităţile ce comandau. Astfel, în sistemul maniplilor, cel mai bine situat centurion erà cel care comanda prima centurie, a primului maniplu, a primei clase de *triarii* sau *pilani*; el se numea *primus pilus*. In sistemul cohortelor, cel mai înalt grad este acela de centurion al primei centurii din primul maniplu de *pilani*, ai primei cohorte, numit *primuspilus prior*. Inaintarea se făcea în această ordine, fiecare centurion, trebuind să treacă prin toate gradele, dela No. 60. Dealtminteri gradul de *primus pilus* este cel din urmă termen al carierei deschise soldaţilor. Acest ofiţer are şi paza steagului legiunii (*aquila*). Cei dintâi centurioni se nu-

mesc *primores centurionum, primi ordines.* Centurionii sunt numiţi de consul, după recomandarea tribunilor.

Sub ordinele centurionilor stau locotenenţii lor, *optio, coactor,* câte doi de maniplu.

Cele 10 *turmae* de cavalerie sunt comandate de 3 *decuriones.* Aceştia au în subordinile lor 3 *optiones.* Primul *decurio* comandă întreaga cavalerie a legiunii.

Infanteria aliaţilor este pusă sub comanda a 3 *praefecti socium,* cari trebuiau să fie cetăţeni romani; ei erau numiţi de consuli. Fiecare cohortă este comandată de un *praefectus cohortis*; acesta erà deobicei originar din oraşul care trimesese trupa.

Cavaleria aliaţilor avea comandant pe *praefectus equitum* (sau *praefectus alae*) care trebuea să fie roman; pe când, fiecare *turma* erà comandată de un *decurio,* concetăţean al trupei de cavalerie.

In *consiliul de război* generalul convocà pe tribuni şi pe cei mai însemnaţi centurioni.

Recrutarea (=*dilectus*). Serviciul militar (*militia*) este obligatoriu; el ţine dela 17—60 de ani (=*aetas militaris*). Până la 45 de ani cetăţenii fac parte din *centuriae iuniores,* cari constitue armata activă. Dela 46—60 de ani, oamenii servesc în *centuriae seniores,* cari sunt rezervişti.

Nimeni nu este obligat la mai mult decât 16 campanii ca pedestraş, sau la mai mult decât 10 ca ostaş de cavalerie. După atîtea servicii aceşti soldaţi deveveau rezervişti.

Camillus scăzu la 4000 de aşi censul spre a fi admis într'o legiune. După el s'a coborît până la 375 de aşi (=*census extremus*). Democratizarea armatei de către

Mariu a constat în faptul că a suprimat orice condiţie censitară şi a introdus în legiune chiar pe *proletarii*; liberţii însă n'au fost admişi de cât în chip excepţional.

Cât timp n'au existat armate permanente, nu se făceau recrutări, *dilectus*, de cât în caz de război; la sfârşitul campaniei armata era trimisă la vatră, *exercitum dimittere*. De obicei se alcătuiau *patru legiuni combatante*, formând două armate consulare.

Recrutarea se făcea de consuli în Capitoliu. Acolo, toţi cetăţenii cari aveau etatea militară trebueau să se adune în ziua fixată. Oamenii erau înregimentaţi în ordinea triburilor. Se constituea mai întâi cavaleria, pe urmă pedestrimea. Armata astfel alcătuită se numea *exercitus iustus*, în opoziţie cu trupele înrolate în grabă şi fără alegere, *milites tumultuarii*.

Dispensa de serviciu, *vacatio militiae*, se acorda magistraţilor, preoţilor şi în genere celor ce îndeplineau o slujbă publică. *Reformarea* (*causae*) pentru defecte şi incapacitate fizică, precum şi regularea siţuaţiei celor cari au făcut numărul de campanii suficiente (=*emeriti*) erà lăsată în seama consulilor, cari aveau singuri deciziunea.

Când recrutarea erà terminată, generalul prezida jurământul pe care îl depuneau soldaţii, *sacramento adigere*. Erau şi veterani, *evocati*, cari se inscriau singuri, dându-şi doar numele, *nomina dabant*.

Când însă armata a luat un caracter permanent, pe vremea lui Mariu, şi când s'a extins dreptul de cetăţenie în toată Italia, recrutarea anuală n'a mai avut loc, căci armata îşi împlinea cadrele cu oamenii săraci, cari veneau acolo să-şi câştige existenţa. Astfel, din acest moment oastea romană aveà caracterul unui corp de mercenari, iar serviciul militar erà o meserie. Marea răsplată o aştepta fiecare dela prăzi.

Fie la început, fie la sfârşitul unei campanii, generalul

trecea în revistă armata, *exercitum recensere, lustrare*; această operaţie erà însoţită şi de o slujbă religioasă cu sacrificiu.

Administraţia. Disciplina. Inainte de reforma lui Camillus, fiecare soldat se înarma şi se întreţinea pe cont propriu în tot timpul războiului.

Călăraşilor însă statul le dădea calul şi 2000 de aşi pentru întreţinere, *aes hordearium*.

Camillus institui solda, *stipendium, aes ordinarium*, care se dădea semestrial de către *quaestori*. Astfel, un legionar primea (pe la anul 200) 120 de dinari pe an; centurionul — îndoit, călăraşii — întreit; ofiţerii superiori însă nu primeau onorariu. Trupele aliate erau echipate şi plătite de oraşul care-i trimetea. Roma nu le dădea decât alimentaţia.

Statul se despăgubea de toate aceste cheltueli prin pradă, *praeda*. Jefuirea erà orânduită metodic, căci trebueau să se realizeze beneficii importante; ele se repartizau între soldaţi şi stat.

Disciplina (=*institutum ac disciplina, mos militiae*) erà severă şi comandanţii o menţineau cu o întreagă serie de pedepse, *milites disciplina coërcere*. Concediile, *commeatus*, erau rare; soldatul nesupus erà lipsit de soldă, de pradă, *aere dirutus*; erà retrogradat, *militiae mutatio*; era dezarmat, *censio hastaria*; erà bătut cu vergi, *fustuarium supplicium*; în sfârşit erà znopit în bătae şi chiar omorît, *virgis caedi et securi percuti*.

Dimpotrivă, soldaţii meritoşi erau lăudaţi de general, *laudes*, în ordinul de zi, erau decoraţi cu oarecare insigne: salbe (=*torques*), medalioane (=*phalerae*), brăţări (=*armillae*), coroane (=*coronae*), *vexilla*, etc.

Răsplata comandantului erà titlul de *imperator* ce i se acordà prin aclamaţie după prima sa biruinţă; erau ru-

găciuni publice, *supplicationes*, era intrarea solemnă în Roma pe Capito , unde comandantul jertfea el însuşi o oaie, (=de aci *ovatio*); dar cea mai însemnată răsplată era *triumphus*. Generalul se îmbrăca în costumul lui Jupiter Capitolinus, cu o coroană de laur pe cap, îşi făcea intrarea în Roma prin poarta triumfală pe un car cu patru cai şi se urca astfel pe Capitol precedat de un cortej măreţ.

Pentru ca un comandant să aibă dreptul la triumf, trebuia să fie magistrat învestit cu *imperium*, chiar în interiorul Romei. El trebuia să fi făcut un război declarat după toate formele dreptului (*bellum iustum*); să fi făcut însuşi planul, şi comanda să fi avut-o personal; războiul să fi fost terminat şi teritoriul statului roman să fi crescut, ca urmare a acelui război; în sfârşit, trebuia ca inamicul să fi pierdut cel puţin 5000 de oameni pe câmpul de luptă!

Ovatio şi *triumphus* se acordau numai de senat.

ARTA MILITARĂ, ARMAMENTUL ROMAN.

Castra. O armată romană în expediţie îşi construeşte tabără, *castra*, la sfârşitul fiecărei zile de marş, *castra munire, ponere, metari*. De a cea, zilele de marş se socotesc prin numărul taberelor construite; astfel: *secundis, quintis*: *castris* însemnează în două, în cinci zile de marş.

Taberele purtau numiri diferite după caracterul lor special. Tabăra improvizată în grabă (fără a fi avut timpul necesar pentru alegere, *locum castris deligere*) se numea *castra tumultuaria*.

Tabără de vară se numea *castra aestiva*; aceasta avea mai totdeauna un caracter provizoriu. Tabăra de iarnă însă, numită *castra hiberna*, hibernacula, avea o aşezare mai statornică, deoarece adăpostea armata o vreme mai îndelungată şi mai friguroasă, *hiemare*,

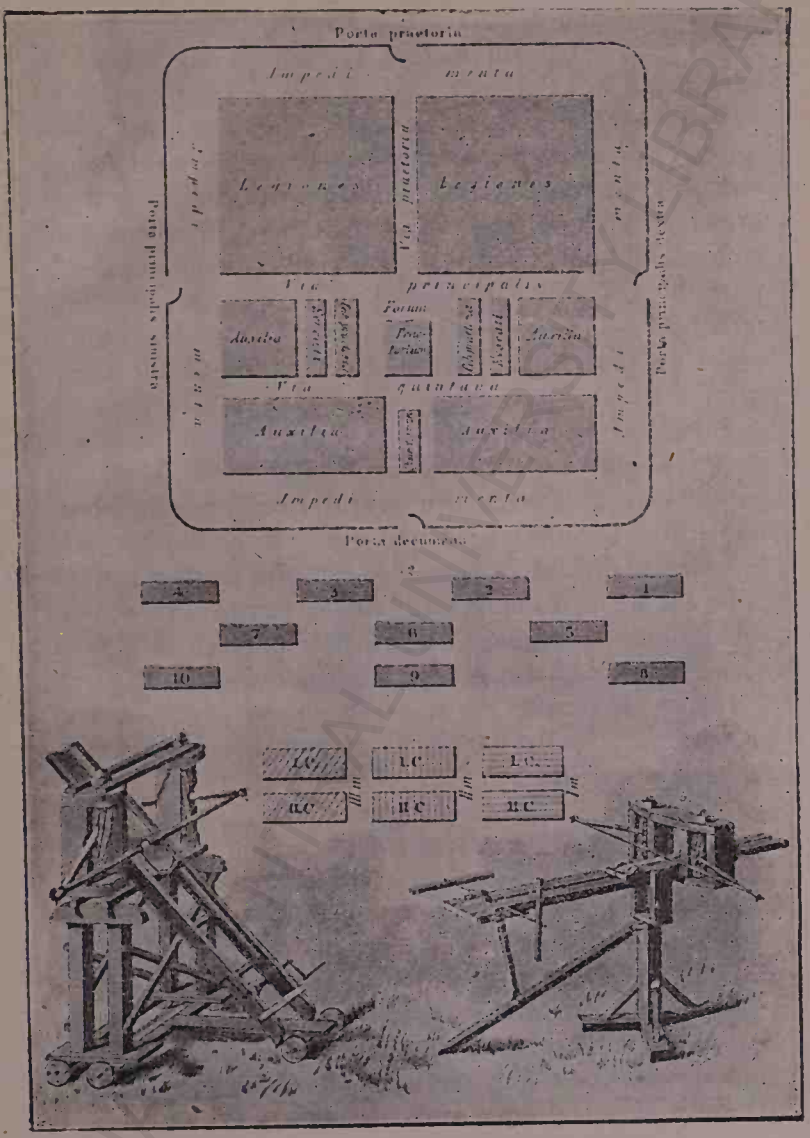

sus: 1. *castra.*
mai jos: 2. *acies triplex.*
mai jos: 3. *cohors instructa.*
stinga jos: 4. *ballista*; 5. *catapulta.*

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

hibernare. Când armata rămâne într'o tabără mai mult decât o noapte, din motive tactice, ea stă atunci în *castra stativa*.

Orice tabără are un caracter religios. Deaceea, un augur asista totdeauna pe tribuni şi pe *exploratores* cari alegeau terenul. Preotul trăgea cel dintâi, potrivit prescripţiilor unui ritual, incinta taberei, *templum*, care trebuea să aibă în genere forma dreptunghiulară sau pătrată. Celelalte dimensiuni erau indicate de *metatores*, potrivit efectivului. La întretăerea diagonelelor se aşeza un drapel alb, *pertica*, care determină locul cortului destinat generalului.

Tabăra e înconjurată de o incintă întărită *munitio*, compusă dintr'un meterez, *agger*, format de pământul (*vallum*) ce se arunca din şanţul (*fossa*) care precede întăritura. Deobicei acest pământ este consolidat prin înfigerea la distanţe a unor ţăruşi şi prin creşterea ierbei.

In fiecare zi comandantul dădea cuvîntul de ordine. *signum dare* tribunilor; aceştia îl comunicau diferitelor corpuri prin soldaţi speciali numiţi *tesserarii*.

Tabăra e păzită de santinele luate dintre *hastati* şi *principes*; santinelele de zi se numesc *excubiae*, cele de noapte *vigiliae* [1]).

ARMELE

1. *Armele de apărare* sunt numite cu termenul special *arma*; acest cuvânt însă are, ca în l. română, şi sensul general de arme.

2. *Telum*, este propriu zis o armă de aruncat; acelaş cuvânt mai indică însă şi proectilul asvârlit de o maşină specială. Şi sensul acestui cuvânt s'a extins în urmă şi înseamnă astfel orice armă *de atac*.

1º Pentru dispozitivul interior al taberei, orice descriere literară rămâne slabă faţă de reprezentarea grafică a imaginei, la care trimetem (v. pag. XXIX, XXXI, XXXIII, XXXVI, şi XXXVII), în acelaş timp şi pentru toate celelalte obiecte în legătură cu arta militară şi războiul.

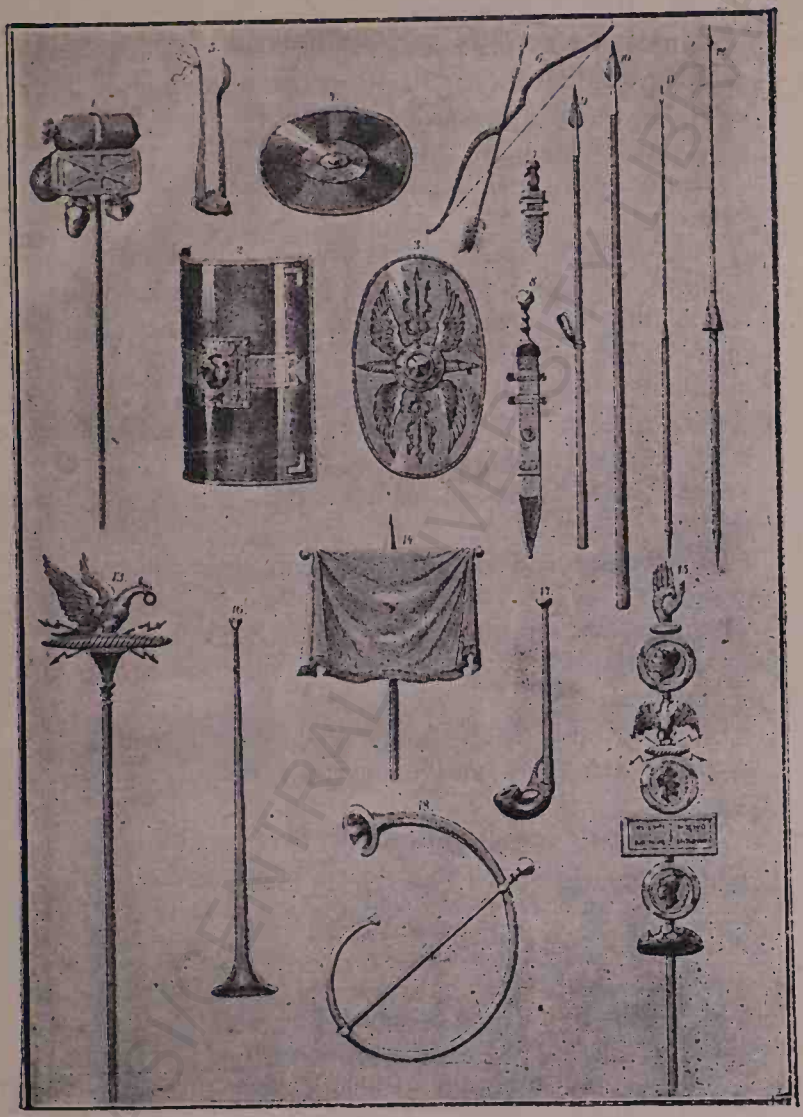

1. *sarcinae*, 2 *scutum*, 3. *clypeus*, 4. *parma*, 5. *funda*, 6. *arcus*, 7 *pugio*, 8. *gladius*, 9. *hasta hamentata (tragula)*, 10. *hasta*, 11. şi 12. *pila*, 13. *aquila*, 14. *vexillum*, 15. *signum manipuli*, 16. *tuba*, 17. *lituus*, 18. *cornu*.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Iată câteva arme:

Pilum, este o suliţă lungă de 1,70 m. până la 2 m; el este alcătuit dintr'o parte de lemn şi una de fier, care este ascuţită la vârf. Aceasta este arma principală a soldatului legionar.

Gladius, este o sabie scurtă cu două tăiuşuri şi cu vârf ascuţit.

Pugio este un pumnal; el seamănă mult cu sabia.

Hasta, este lancia pedeştrilor; mai scurtă decât pilum, are la mijloc un mâner de piele, care înlesneşte aruncarea ei din mâna luptătorului.

Cantus, este lancia cavalerilor.

Funda, este o praştie de piele; cu ea se aruncă pietre sau bucăţi de metal.

Arcus, este arcul cu care soldaţii aruncă săgeţile *sagittae*.

Galea, este o cască de metal pe care o purtau soldaţii egionari.

Scutum, este scutul de lemn, acoperit cu piele; este de formă cilindrică, avâd la mijloc o proeminenţă de fier, *umbo*.

Clypeus, este scutul lungueţ, de formă ovală; cu el se acoperă toată partea de sus a corpului până la genunchi.

Parma, este scutul rotund de fier (având *umbo* în centru), pe care-l purtau soldaţii veliţi şi călăraşii.

Lorica, era o cămaşă de zale care acoperea partea superioară a corpului.

Steaguri.

Anumite diviziuni ale armatei aveau insignele lor proprii, *signum*.

Astfel, legiunea are drept steag un vultur de argint. *aquila*; acest obiect se bucura de un adevărat cult; aquila era purtată de *aquilifer*. Steagul cavaleriei se

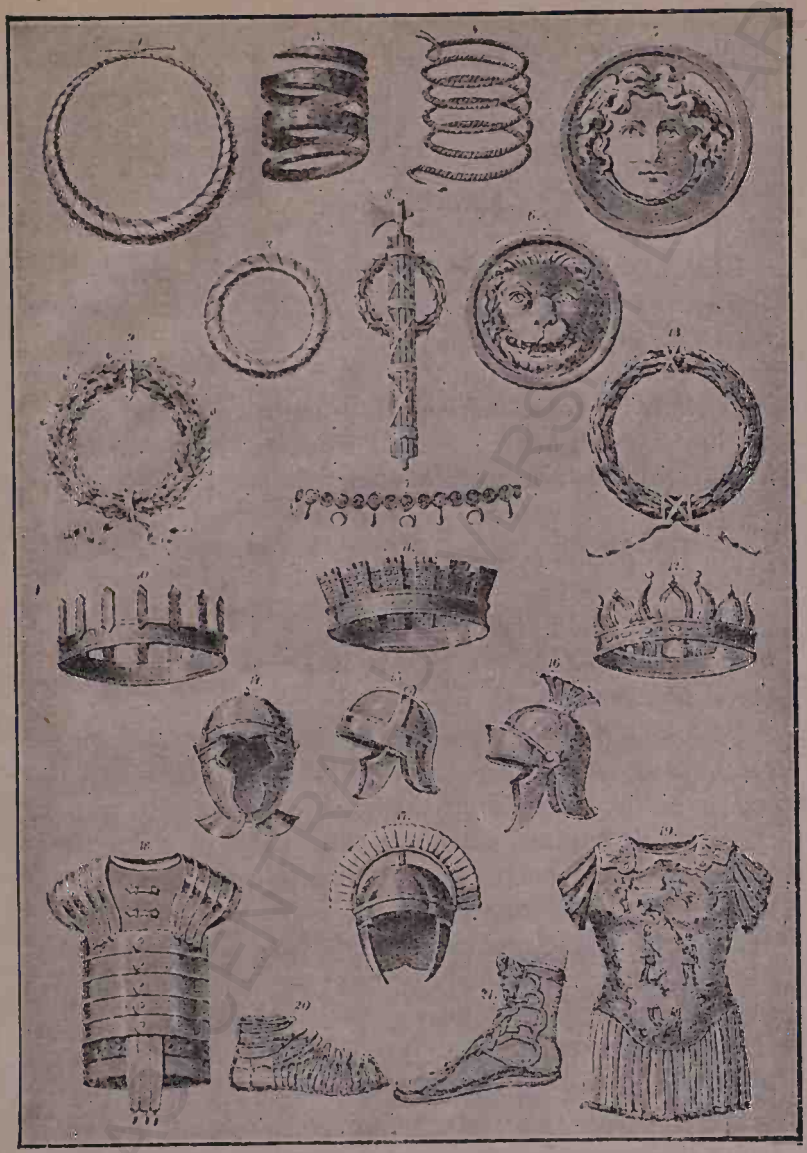

1. *torquis maior*, 2. *torquis minor*, 3. si 4. *armillae*, 5. *phalera maior*, 6. *phalera minor*, 7. *phalerae equinae*, 8. *fasces*, 9. *corona civica*, 10. *corona vallaris*, 11. *corona muralis*, 12. *corona navalis*, 13. *corona triumphalis*, 14. *cassis*, 15. si 16. *galeae*, 17. *cassis centurionis*, 18. *lorica segmentata*, 19. *thorax stadios*, 20. *caliga*, 21. *calceus*.

numea *vexillum*; el constà dintr'o bucată de stofă pătrată de culoare roşie sau albă, atârnată de vârful unei bare de lemn. Vexilul era purtat de *signifer*.

Aprovizionarea.

Baza alimentaţiei trupelor era grâul, *res frumentaria* Impărţirea grâului, *frumentum metiri*, are loc în fiecare zi sau lună; porţia este de 1250 gr. de cap pe zi.

Celelalte aprovizionări purtau numele generic *commeatus*. Aprovizionarea grâului o făceau *frumentatores*; a nutreţului *pabulatores*; a apei *aquatores*.

Marşuri.

O armată în marş se numeşte *agmen*. Avangarda se numeşte *primum agmen* şi este alcătuită de obicei din trupe de cavalerie.

Legiunile formează miezul armatei, *agmen legionum*; ele sunt urmate de bagaje, *impedimenta*.

Ariergarda, *novissimum agmen*, se compune din trupe recrutate de curând; câteodată chiar trupe de cavalerie,

Expresia, *extremum agmen*, indică cele din urmă rânduri. Armata, *agmen*, poate fi: *confertum*, când rândurile sunt dese; *laxum et solutum*, când rândurile sunt rare; *effusum*, când rândurile sunt rupte; *compositum*, când rândurile sunt bine aşezate şi observate.

Marşurile armatei sunt precedate de cercetaşi, *exploratores*, cari merg înainte „în recunoaştere".

Speculatores, erau nişte spioni, cari operau în chip izolat şi ascuns. Marşul normal, *iustum iter*, era de 25 km. pe zi; marşurile grăbite se numesc *magna itinera*, erau de 30 km. pe zi; marşurile forţate, numite *maxima itinera*, atingeau 75 km. pe zi!

Lupta, asediul.

Lupta în câmp deschis se numeşte de obicei *proelium*, *pugna*; lupta de cucerire a unei cetăţi (*oppidum*), se numeşte *expugnatio*; de obicei ea are loc după un asediu, numit *oppugnatio*, *obsidio*.

O cetate, *oppidum*, este înconjurată de ziduri, *muri*, *moenia*, sau de un val de pământ, *agger*, şi de un şanţ, *fossa*.

Redutele cetăţilor se numesc *arces* sau *castella*.

In asedii Romanii se serveau de diferite maşini: *tormenta*, *machinae*, *machinationes*. Acestea sunt:

Ballista, cu care se aruncau bucăţi mari de piatră sau de lemn.

Catapulta, cu care se aruncau suliţe sau diferite alte proectile de un calibru mare.

Pentru a dominà zidurile oraşului asediat, se elaborau nişte turnuri mobile, *turres mobiles*.

Pentru spargerea unui zid se întrebuinţa berbecele, *aries*; pentru apărarea de proectile se întrebuinţau nişte barace: *vineae*, *plutei*. Când însă acestea lipseau, soldaţii îşi făceau din scuturi alăturate un mare acoperământ numit *testudo*, ce semăna cu broasca ţestoasă.

Flota.

Sunt mai multe feluri de vase de război: corăbiile lungi, *naves longae*, sunt adevăratele vase de răsboi, conduse prin pânze şi vâsle.

Vase cercetaşe, *speculatoria navigia*.

Vase uşoare, *liburnae naves*.

Vasele de transport *onerariae naves*, *vectoria navigia*; sunt scurte şi largi, având o capacitate de transport până la 90 de oameni sau 30 de cai.

Erau şi vase mai mici, servind pentru simple comunicări: *scaphae*, *cymbae*, *caudices*, etc.

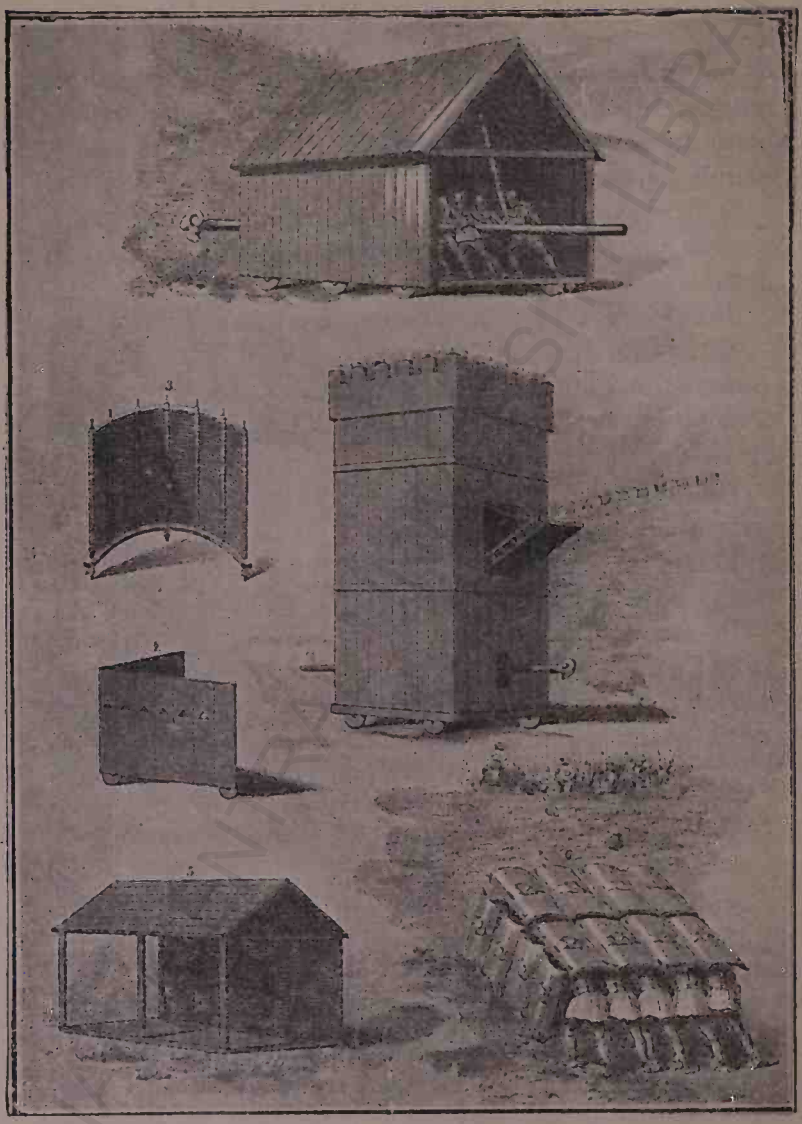

1. *aries (testudo arietaria)*, 2. *turris ambulatoria*, 3. şi 4. *plutei*, 5. *vinea*, 6. *testudo scutaria*.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Ecaipajul se compune din 300 vâslaşi, *remiges*, recrutaţi dintre sclavi.

Mateloţii, *nautae*, sunt recrutaţi dintre *proletarii*, dintre liberţi şi dintre aliaţii maritimi, *socii navales*; mai erau

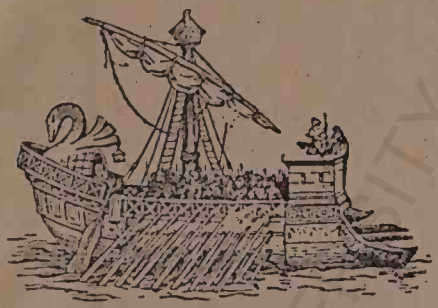

în echipaj 120 de oameni din infanteria marină, *classiei milites*.

Comandamentul suprem al flotei aparţine de obicei şefului trupelor de uscat (consul sau pretor) şi poartă titlul special de *praefectus classis*. Fiecare vas de răsboi vea un căpitan, *praefectus* sau *magister navis*, un *gubernator* şi câţiva *decuriones* cari comandă secţiile de vâslaşi.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Caesar de Bello Gallico.—Planşa I.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

LIBER PRIMUS.

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

C. I. CAESARIS

COMMENTARII RERUM GESTARUM *),

BELLUM GALLICUM

(EXCERPTA)

A. INTRODUCERE ISTORICĂ.

ANUL 58 IN. d. HR. PRIMUL AN DE RĂZBOI

Starea Galiei la venirea lui Cezar, în primăvara anului 58 în. d. Hr., este următoarea: Arvernii şi Secvanii se certau pentru întâetate. Heduii fuseseră înfrânţi de regele german Ariovist la Magetobriga în 71 în. de Hr. şi erau acum tributarii acestuia. Dealtfel Ariovist stăpânea de vre-o 13 ani ambele maluri ale Rinului.

De altă parte Helveţii făceau pregătiri încă de doi ani (61), ca să emigreze din ţara lor spre Galia de vest, unde aveau în vedere să ocupe un ţinut mai rodnic şi mai larg. In vremea aceasta Cezar este numit guvernatorul celor două provincii: Gallia Cisalpina *şi* G. Transalpina.

B. CONŢINUTUL PRIMEI CĂRŢI.

Autorul arată cum Orgetorix a înduplecat pe Helveţi să treacă în Galia. Cezar vine iute dela Roma la Genava şi le taie drumul în spre Provincie. După aceea

---

*) Acesta este titlul exact al operei. Cf. L. Constans, *César Guerre des Gaules* (1926) p. V şi VI. şi A. Hirtii, *de B. G.* L. VIII, *proëmium*, § 2 citim: *Caesaris nostri* commentarios rerum gestarum *Galliae*...

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

el trece înapoi Alpii și își recrutează acolo cinci legiuni. Cu acestea își face drum prin Ocelum la Ron și se declară apărător al Galilor împotriva năvălitorilor. In scurtă vreme îi respinge la Saône (*Arar*) și în punctul numit azi Montmort. Cei puși pe fugă sunt opriți în țara Lingonilor și retrimeși în patria părăsită.

Galii se folosesc de prezența lui Cezar și, într'un congres al lor, își expun plângerile împotriva lui Ariovist. Fruntașul german însă respinge orice propunere de bună înțelegere; atunci Cezar se vede silit a-i declară război; îl bate în Haute-Alsace, la punctul Zeilenberg, și-l aruncă peste Rin (cap. I—LIII).

C. TEXTUL.

DESCRIEREA ETNOGRAFICĂ ȘI GEOGRAFICĂ A GALIEI.

I. (1) Gallia est omnis divisa in partes tres, quarum unam incolunt Belgae, aliam Aquitani, tertiam qui ipsorum lingua Celtae, nostra Galli appellantur. (2) Hi omnes lingua, institutis, legibus inter se differunt. Gallos ab Aquitanis Garumna flumen, a Belgis Matrona et Sequana dividit. (3) Horum omnium fortissimi

---

1. *Gallia*; aici nu este cuprinsă și partea Galiei deja supusă Romanilor (*Provincia*).

est... divisa; expresia indică o stare de lucruri permanentă, căci *divisa* trebue considerat aci ca un adjectiv.

2. *lingua, institutis*; diferențele de limbă între dânșii erau mic de tot, ca între două dialecte ale aceleeași limbi; *institutis*: prin așezăminte.

3. *cultu atque humanitate*; figură numită *hendiadă* (adică *o idee* dată prin *două* substantive, în loc de un substantiv însoțit de ajectiv); se traduce: *trai civilizat*, în loc de *civilizație și omenie*.

Provinciae; fiind prima provincie romană afară din Italia, a rămas *provincia* prin excelență; și azi ea își păstrează numele de *Provence*; este la sudul Franței; și se mai numea *Gallia Narbonensis* (azi a rămas cu acest nume orașul *Narbonne*).

minime, se ia cu *saepe*.

pertinent, aici este egal cu *ducunt, tendunt*.

Germanis qui... incolunt, egal cu *Germanis incolentibus*.

sunt Belgae, propterea quod a cultu atque humanitate Provinciae longissime absunt, minimeque ad eos mercatores saepe commeant atque ea, quae ad effeminandos animos pertinent, important, proximique sunt Germanis, qui trans Rhenum incolunt, quibuscum continenter bellum gerunt. (4) Qua de causa Helvetii quoque reliquos Gallos virtute praecedunt, quod fere cotidianis proeliis cum Germanis contendunt, cum aut suis finibus eos prohibent, aut ipsi in eorum finibus bellum gerunt. (5) Eorum una pars, quam Gallos obtinere dictum est, initium capit a flumine Rhodano; continetur Garumna flumine, Oceano, finibus Belgarum; attingit etiam ab Sequanis et Helvetiis flumen Rhenum; vergit ad septentriones. (6) Belgae ab extremis Galliae finibus oriuntur; pertinent ad inferiorem partem fluminis Rheni; spectant in septentrionem et orientem solem. (7) Aquitania a Garumna flumine ad Pyrenaeos montes et eam partem Oceani, quae est ad Hispaniam pertinet; spectat inter occasum solis et septentriones

PRIMUL AN DE RĂSBOI, 58 IN D. HR. RĂSBOIUL CU HELVEȚII. (II—XXIX).

Orgetorix, un fruntaș ambițios al Helveților, îi hotărăște pe aceștia să-și părăsească țara.

II. (1) Apud Helvetios longe nobilissimus fuit et ditissimus Orgetorix. Is, M. Messala et M. Pisone consulibus, regni cupiditate inductus coniurationem nobilitatis fecit, et civitati persuasit ut de finibus suis cum

---

5 *eorum*, adică *Belgarum, Aquitanorum, Gallorum*; sau, cu o singură vorbă: *Galliae*.

6. *finibus*, fiind la pl. se traduce cu ‚ținut,' ‚regiune'.

1. *ditissimus*, formă prescurtată din *divitissimus*.

M. Messala et M. Pisone, (în 61 în. d. Hr.); de regulă conj. *et* în astfel de cazuri nu se mai pune.

civitati; nu e vorba numai de un oraș ci de populația unui ținut.

omnibus copiis exirent; (2) perfacile esse, cum virtute omnibus praestarent, totius Galliae imperio potiri. (3) Id hoc facilius eis persuasit, quod undique loci natura Helveti continentur: una ex parte flumine Rheno latissimo atque altissimo qu agrum Helvetium a Germanis dividit; altera ex parte monte Iura altissimo, qui est inter Sequanos et Helvetios; tertia lacu Lemanno et flumine Rhodano qui Provinciam nostram ab Helvetiis dividit. (4) His rebus fiebat ut et minus late vagarentur et minus facile finitimis bellum inferre possent; qua ex parte homines bellandi cupidi magno dolore afficiebantur. (5) Pro multitudine autem hominum et pro gloria belli atque fortitudinis angustos se fines habere arbitrabantur, qui in longitudinem millia passuum CCXL, in latitudinem CLXXX patebant.

Orgetorix este însărcinat să pună în aplicare planul de emigrare; în acest scop el se aliază cu Casticus și Dumnorix, fiecare fiind doritor să se facă rege în țara sa.

III (1) His rebus adducti et auctoritate Orgetorigis permoti, constituerunt ea, quae ad proficiscendum pertinerent, comparare, iumentorum et carrorum quam maximum numerum coëmere; sementes quam maximas facere, ut in itinere copia frumenti suppeteret; cum proximis civitatibus pacem et amicitiam confirmare.

---

2. *perfacile esse...*, vorbire indirectă după un verb ce se poate ușor subînțelege din *persuasit*,—„spunând"

continentur, aici=*coërcentur*

3. *hoc facilius... quod* = *eo facilius... quod.*

5. *pro multitudine*; față de, în raport cu mulțimea; în C. I. XXIX. 2, se arată că erau 368.000.

Passuum; *passus* = 1.479, m., deci cam 355 km. lungime; 266 km. lățime; în tot cazul cifrele trebuesc luate cu aproximație.

1. *quae ad proficiscendum pertinerent*: tradu: cași cum ar fi *quae essent necessaria iter facientibus.*

(2) Ad eas res conficiendas biennium sibi satis esse duxerunt; in tertium annum profectionem lege confirmant. (3) Orgetorix sibi legationem ad civitates suscepit. (4) In eo itinere persuadet Castico Catamantaloedis filio, Sequano, cuius pater regnum in Sequanis multos annos obtinuerat et a senatu populi Romani amicus appellatus erat, ut regnum in civitate sua occuparet, quod pater ante habuerat; (5) itemque Dumnorigi Haeduo, fratri Diviciaci, qui eo tempore principatum in civitate obtinebat ac maxime plebi acceptus erat, ut idem conaretur persuadet, eique filiam suam in matrimonium dat. (6) Perfacile factu esse illis probat conata perficere, propterea quod ipse suae civitatis imperium obtenturus esset: non esse dubium quin totius Galliae plurimum Helveti possent; (7) se suis copiis suoque exercitu illis regna conciliaturum confirmat. (8) Hac oratione adducti, inter se fidem et iusiurandum dant, et, regno occupato per tres potentissimos ac firmissimos populos, totius Galliae sese potiri posse sperant.

Descoperindu-se planul, Orgetorix este dat judecăţii; dar n'a apucat să fie judecat, căci între acestea a murit.

IV. (1) Ea res est Helvetiis per indicium enuntiata. Moribus suis Orgetorigem ex vinclis causam dicere coegerunt; damnatum poenam sequi oportebat, ut

---

2. *duxerunt*, aci are sensul: *au socotit.*

3. *lege* = *consilio publico.*

4. *persuadet... ut... occuparet*; *persuadet* este aci prezentul istoric; aşa se explică dece dependenta ei simultană are *imperfectul* subjunctivului.

5. *acceptus*, se ia aci ca adjectiv, de aceea şi complementul *maxime* şi regimul său (*plebi*) în cazul dativ.

6. *Galliae*; acest genetiv atârnă de *plurimum.*

8. *fidem et iusiurandum*; hendiadys: jurământ de bunăcredinţă.

1. *ea res*: planul.

oportebat; construcţia dreaptă: *Oportebat hanc poenam, ut igni cremaretur, sequi damnatum.*

igni cremaretur. (2) Die constituta causae dictionis, Orgetorix ad iudicium omnem suam familiam, ad hominum millia decem, undique cogit et omnes clientes obaeratosque suos, quorum magnum numerum habebat, eodem conduxit; per eos, ne causam diceret, se eripuit. (3) Cum civitas, ob eam rem incitata, armis ius suum exsequi conaretur, multitudinemque hominum ex agris magistratus cogerent, Orgetorix mortuus est; (4) neque abest suspicio, ut Helvetii arbitrantur, quin ipse sibi mortem consciverit.

Helveţii, dând foc satelor şi oraşelor din propria lor ţară, pleacă ducând cu sine pe Raurici, Tulingi, Latovici şi pe Boii din Noricum.

V. (1) Post eius mortem nihilominus Helvetii id, quod constituerant, facere conantur ut e finibus suis exeant. (2) Ubi iam se ad eam rem paratos esse arbitrati sunt, oppida sua omnia, numero ad duodecim, vicos ad quadringentos, reliqua privata aedificia incendunt; (3) frumentum omne, praeterquam quod secum portaturi erant, comburunt, ut, domum reditionis spe sublata, paratiores ad omnia pericula subeunda essent; trium mensum molita cibaria sibi quemque domo efferre

---

2. *Causae dictionis*, formulă juridică: desbaterile procesului.

familiam; în sens larg noţiunea cuvântului *familia* cuprindea: părinţi, copii, nepoţi, sclavi, clienţi şi chiar *averea* întreagă a unei familii.

clientes: etimologia pare a fi „*cei ce ascultă*"; ei erau o categorie socială mijlocie cari trăiau între sclavie şi libertate: erau legaţi sufleteşte şi prin interese de patronul respectiv; era şi un apărător, la care alergau la nevoe; *aci* este şi origina vasalităţii şi a suveranităţii medievale.

obaeratos = *debitores*.

1. *ut... exeant*, explică pe *id quod constituerant* şi atârnă de *facere*.

2. *ad duodecim*; *ad* cu numerale arată aproximaţia, = ca la...

reliqua privata aedificia = *omnia reliqua aedificia quae erant privata*; *aedificium* este: vilă, castel sau conac de moşie.

3. *domum reditionis*, arhaism; acuzativul *domum* se explică prin ideia de direcţie a substantivului verbal *reditio* (*redire*).

molita cibaria = *farinam*.

iubent. (4) Persuadent Rauricis et Tulingis et Latovicis finitimis uti, eodem usi consilio, oppidis suis vicisque exustis, una cum iis proficiscantur; Boiosque, qui trans Rhenum incoluerant et in agrum Noricum transierant Noreiamque oppugnarant, receptos ad se socios sibi adsciscunt.

Helveţii sunt gata să treacă Ronul spre ţara Alobrogilor şi Provincie, când — la 28 Martie 58 — Cezar ia, ca proconsul, guvernarea Gallei romane, a Iliricului şi a Provinciei.

VI. (1) Erant omnino itinera duo, quibus itineribus domo exire possent: unum per Sequanos, angustum et difficile, inter montem Iuram et flumen Rhodanum, vix qua singuli carri ducerentur; mons autem altissimus impendebat, ut facile perpauci prohibere possent; (2) alterum per Provinciam nostram, multo facilius atque expeditius, propterea quod inter fines Helvetiorum et Allobrogum, qui nuper pacati erant, Rhodanus fluit, isque nonnullis locis vado transitur. (3) Extremum oppidum Allobrogum est proximumque Helvetiorum finibus Genava. Ex eo oppido pons ad Helvetios pertinet. Allobrogibus sese vel persuasuros, quod nondum bono animo in populum Romanum viderentur, existimabant, vel vi coacturos ut per suos fines eos ire paterentur. (4) Omnibus rebus ad profectionem compa-

---

4. *Cum iis=secum* (cum Helvetiis)

receptos ad se socios=ita ad se recipiunt, ut eos habeant socios.

1. *Omnino*, aci aproape=*tantum* (v. şi I. VII. 2 *erat omnino legio una*).

quibus...possent, subjonctivul, fiindcă este o nuanţă consecutivă (*ut iis*).

unum, azi Pas de l'Ecluse.

2. *nuper*, în 61 în. d. H. de către pretorul C. Pomptinus.

3. *viderentur*, subjonctiv, fiindcă se exprimă o opiniune subiectivă a Helveţilor, şi atârnă de *existimabant* vorbire indirectă.

eos. (Helvetios).

4. *diem... qua die*; *dies* e aci femenin, fiindcă arată o zi hotărită; altminteri e masc. după cum se vede mai jos.

a. d. V. Kal. April., citeşte: *ante diem quintum Kalendas Apriles.*

ratis, diem dicunt, qua die ad ripam Rhodani omnes conveniant. Is dies erat a. d. V. Kal. April. L Pisone, A. Gabinio consulibus

Aflând de plan l Helveţilor, Cezar soseşte în grabă la Geneva şi taie podul de peste Ron; solilor Helveţi, cari îi cereau învoirea de a trece prin Provincie, nu le dă răspunsul îndată.

VII. (1) Caesari cum id nuntiatum esset, eos per Provinciam nostram iter facere conari, maturat ab Urbe proficisci et, quam maximis potest itineribus in Galliam ulteriorem contendit et ad Genavam pervenit. (2) Provinciae toti quam maximum potest militum numerum imperat — erat omnino in Gallia ulteriore legio una —; pontem qui erat ad Genavam iubet rescindi (3) Ubi de eius adventu Helvetii certiores facti sunt, legatos ad eum mittunt, nobilissimos civitatis cuius legationis Nammeius et Verucloetius principem locum obtinebant, qui dicerent sibi esse in animo, sine ullo maleficio, iter per Provinciam facere, propterea quod aliud iter haberent nullum: rogare ut eius voluntate id sibi facere liceat. (4) Caesar, quod memoria

---

cu 5 zile înainte de 1 Aprilie, deci 28 Martie (aceste 5 zile sunt: 1 A. 31, 30, 29 şi 28 M.) Se numără în urmă socotindu-se şi ziua cu care începe şi cea la care se sfârşeşte enumerarea. Ziua I-a a fiecărei luni se numea *Kalendae*; a 5-a (în lunile Mart. Mai, Iul. Oct., mnemotehnie: *Milmo*) sau a 7 (în restul lunilor) se numeau *nonae*; a 13 sau a 15 (idem) purtau numele *idus*.

1. *Caesari*; Autorul vorbeşte de sine în mod obişnuit la persoana III, un gen mai obiectiv de exprimare.

eos... conari, explică pe *id. ab Urbe*, a plecat din Roma pela începutul lui April 58.

2. *legio una*, este vorba de legiunea X-a, cea mai credincioasă lui.

3. *qui dicerent*, impf. subjonctiv (şi nu prezent), fiindcă atârnă de un prezent istoric, *mittunt*, (care e de fapt în loc de *miserunt*).

sibi adică *Helvetiis*; *eius voluntate*; cum ar fi *Caesaris voluntate*.

4. *sub iugum missum*; este vorba de cea mai mare umilinţă ce se putea aduce unei armate; *iugum* era alcătuit din trei lanci aşezate în dreptunghiu, sub care trecea armata învinsă.

tenebat L. Cassium consulem occisum exercitumque eius ab Helvetiis pulsum et sub iugum missum concedendum non putabat; (5) neque homines inimico animo, data facultate per Provinciam itineris fac undi, temperaturos ab iniuria et maleficio existimabat. (6) Tamen, ut spatium intercedere posset, dum milites, quos imperaverat, convenirent, lagatis respondit diem se ad deliberandum sumpturum; si quid vellent, ad Id. April. reverterentur.

Cezar ocupă strimtorile dintre Jura şi Ron, făcând şi întăriturî puternice; apoi răspunde solilor Helveţi că nu le dă voie să treacă prin Provincie.

VIII. (1) Interea, ea legione, quam secum habebat militibusque, qui ex Provincia convenerant a acu Lemanno, qui in flumen Rhodanum influit ad montem Iuram, qui fines Sequanorum ab Helvetiis dividit, m llia passuum decem novem murum in altitudinem pedum sedecim fossamque perducit. (2) Eo opere perfecto praesidia disponit, castella communit, quo fac lius si se invito transire conarentur, prohibere possit. (3) Ubi ea dies, quam constituerat cum legatis, venit, et legat ad eum reverterunt, negat se more et exemplo populi Romani posse iter ulli per Provinciam dare et, si vim facere conentur, prohibiturum ostendit. (4) Helvetii, ea spe deiecti, navibus iunctis ratibusque complu-

---

1. *ea legione*, a zecea, care avea cu trupele auxiliare ca la 11.000 de oameni.

millia, acuzativul spaţiului.

decem novem = *undeviginti*; *murum*, numai pe unde întăriturile naturale erau slabe; se întindea pe stânga Ronului, pe un spaţiu de 27 km., din loc în loc având posturi de observaţie şi redute (castella).

2. *ea dies*, feminin, căci înseamnă şi aci *o zi holărîtă*.

3. *more et exemplo*, hendiadys, obicei statornic, exemplar.

4. *alii*, diferite pâlcuri (faţă de toţi *Helvetii*, de mai sus).

ea spe, adică: *spe iter per Provinciam faciendi*.

ribus factis, alii vadis Rhodani, qua minima altitudo fluminis erat, nonnunquam interdiu, saepius noctu, si perrumpere possent conati operis munitione et militum concursu et telis repulsi hoc conatu destiterunt.

Helveţii obţin învoire să treacă pe la Secvani.

IX. (1) Relinquebatur una per Sequanos via, qua, Sequanis invitis, propter angustias ire non poterant. (2) His cum sua sponte persuadere non possent, legatos ad Dumnorigem Haeduum mittunt ut eo deprecatore a Sequanis impetrarent. (3) Dumnorix gratia et largitione apud Sequanos plurimum poterat, et Helvetiis erat amicus quod ex ea civitate Orgetorigis filiam in matrimonium duxerat, et cupiditate regni adductus novis rebus studebat et quam plurimas civitates suo beneficio habere obstrictas volebat. (4) Itaque rem suscipit et a Sequanis impetrat ut per fines suos Helvetios ire patiantur, obsidesque uti inter sese dent perficit: Sequani, ne itinere Helvetios prohibeant: Helvetii, ut sine maleficio et iniuria transeant.

Cezar, aflând de noul plan al Helveţilor, aduce armată mare din Gallia Cisalpină.

X. (1) Caesari renuntiatur Helvetiis esse in animo per agrum Sequanorum et Haeduorum iter in Santonum fines facere, qui non longe a Tolosatium finibus absunt

---

2. *sua sponte* = *per se ipsos, sine aliorum auxilio.*
mittunt; prezent istoric, de aceea *possent* şi *impetrarent.*
3. *ea civitate* = *eorum civitate.*
novis rebus: revoluţie.
habere obstrictas, e stare care durează; pe când *obstrinxisse* arată o acţiune în trecut.
1. *renuntiatur*, presupune că Cezar trimisese oameni, cari acum se întorceau (*re-*) cu răspunsul.
non longe, 160 km.

quae civitas est in Provincia. (2) Id si fieret, intellegebat magno cum periculo Provinciae futurum ut homines bellicosos populi Romani inimicos, locis patentibus maximeque frumentariis finitimos haberet. (3) Ob eas causas ei munitioni, quam fecerat, T. Labienum legatum praefecit; ipse in Italiam magnis itineribus contendit, duasque ibi legiones conscribit, et tres, quae circum Aquileiam hiemabant, ex hibernis educit, et, qua proximum iter in ulteriorem Galliam per Alpes erat, cum his quinque legionibus ire contendit. (4) Ibi Ceutrones et Graioceli et Caturiges, locis superioribus occupatis, itinere exercitum prohibere conantur. (5) Compluribus his proeliis pulsis, ab Ocelo, quod est citerioris Provinciae extremum, in fines Vocontiorum ulterioris Provinciae die septimo pervenit; inde in Allobrogum fines, ab Allobrogibus in Segusiavos exercitum ducit. Hi sunt extra Provinciam trans Rhodanum primi.

Helveţii străbat ţara Sequanilor şi ajung la Hedui, al căror ţinut îl pradă; Heduii cer şi obţin sprijinul lui Cezar.

XI. (1) Helvetii iam per angustias et fines Sequanorum suas copias traduxerant et in Haeduorum fines

---

2. *locis*; dat.. regimul lui *finitimos*.

frumentariis = *frumenti plenis*.

3. *magnis itineribus*; *iter iustum*: drum normal de-o zi, cam 25 km.; *minus iter* = 15 km.; *magnum iter* = 30 km.

duas legiones conscribit = *dilectum conficit*, *habet*, e vorba de leg. a XI şi XII-a.

tres, e vorba de leg. a VII, VIII şi *IX-a*.

qua proximum iter, dela Aquileia la Geneva sunt totuşi vreo 370 km

5. *compluribus his proeliis pulsis* aci este = *postquam hi compluribus proeliis pulsi erant*.

extremum, luat ca substantiv.

1. *per angustias*, e vorba de Pas de l'Ecluse.

in Haeduorum fines, pe dreapta lui *Arar*, unde ajunseseră străbătând 150 km. (câte 8 km. pe zi), în acelaş timp în care Cezar străbătuse 600 km.

pervenerant eorumque agros populabantur. (2) Haedui, cum se suaque ab iis defendere non possent, legatos ad Caesarem mittunt rogatum auxilium: (3) Ita se omni tempore de populo Romano meritos esse, ut paene in conspectu exercitus nostri agri vastari, liberi eorum in servitutem abduci, oppida expugnari non debuerint. (4) Eodem tempore Ambarri, necessarii et consanquinei Haeduorum, Caesarem certiorem faciunt sese, depopulatis agris, non facile ab oppidis vim hostium prohibere. (5) Item Allobroges, qui trans Rhodanum vicos possessionesque habebant, fuga se ad Caesarem recipiunt, et demonstrant sibi praeter agri solum nihil esse reliqui. (6) Quibus rebus adductus Caesar non exspectandum sibi statuit, dum omnibus fortunis sociorum consumptis, in Santonos Helvetii pervenirent.

Trei părţi dintre Helveţi trecusră peste *Arar*, Cezar ajunge din urmă pe Helveţii Tigurini şi-i zdrobeşte.

XII. (1) Flumen est Arar, quod per fines Haeduorum et Sequanorum in Rhodanum influit incredibili lenitate, ita ut oculis in utram partem fluat iudicari non possit. Id Helvetii ratibus ac lintribus iunctis transibant. (2) Ubi per exploratores Caesar certior factus est, tres

---

2. *mittunt rogatum*, în loc de *mittunt ut eum rogarent*, fiindcă e cu verb de mişcare.

3. *omni tempore*, dela 121 în d. Hr.

exercitus nostri, armata de sub comanda lui T. Labienus.

5. *trans Rhodanum*, pe malul drept.

6. *fortunis*: avere.

1. *quod*, se referă la *flumen*.

transibant, probabil între Villefranche şi Trévoux.

2. *exploratores*: patrulă de infanterie, mai adesea de cavalerie, sub comanda unui ofiţer priceput, (se mai numesc şi *antecursores*); se deosibesc de *speculatores* cari sunt simpli cercetaşi sau spioni.

de tertia vigilia, la Romani ziua începea cu ora 1 (6 dim.), se termina cu 12 (ora 18); diferenţele de durată între zi şi noapte, iarna şi vara, se nivelau prin lungirea la 5 sferturi a orelor de zi, vara, şi la 3 sferturi, iarna. Veghile erau cu aproximaţie: I, dela 18—21, II, dela 21—24, III, dela 24—3, IV, dela 3—6.

iamd partes copiarum Helvetios id flumen traduxisse, quartam fere partem citra flumen Ararim reliquam esse, de tertia vigilia cum legionibus tribus e castris profectus, ad eam partem pervenit quae nondum flumen transierat. (3) Eos impeditos et inopinantes aggressus, magnam partem eorum concidit; reliqui sese fugae mandarunt atque in proximas silvas abdiderunt. (4) Is pagus appellabatur Tigurinus: nam omnis civitas Helvetia in quattuor pagos divisa est. (5) Hic pagus unus, cum domo exisset patrum nostrorum memoria, L. Cassium consulem interfecerat et eius exercitum sub iugum miserat. (6) Ita, sive casu, sive consilio deorum immortalium, quae pars civitatis Helvetiae insignem calamitatem populo Romano intulerat, ea princeps poenas persolvit. (7) Qua in re Caesar non solum publicas, sed etiam privatas iniurias ultus est, quod eius soceri L. Pisonis avum, L. Pisonem legatum, Tigurini eodem proelio, quo Cassium, interfecerant.

După înfrângerea Tigurinilor Cezar aruncă pod peste Arar și-i urmărește pe ceilalți. Helveții trimit solie de pace, în frunte cu Divico.

XIII. (1) Hoc proelio facto, reliquas copias Helvetiorum ut consequi posset, pontem in Arare faciendum curat atque ita exercitum traducit. (2) Helvetii, repentino eius adventu commoti, cum id, quod ipsi diebus XX aegerrime confecerant, ut flumen transirent, illum uno die fecisse intellegerent, legatos ad eum mittunt; cuius legationis Divico princeps fuit, qui bello Cassiano

---

3. *Eos*... lupta s'a dat la 12 Iunie 58. *impeditos* = *in traiciendo occupatos*.

4. *pagus*; *quattuor pagus*; aceste patru ținuturi de Helvești erau: *p. Tigurinus, p. Verbigenus, p. Morinorum* și *p. Arvernorum*.

5. *domo exisset*, la 107, fiind consuli *C. Marius* și *L. Cassius Longinus*.

1. *reliquas copias*, cei ce trecuseră râul.

2. *ut*... *transirent*, desvoltă pe *id*.

dux Helvetiorum fuerat. (3) Is ita cum Caesare egit: si pacem populus Romanus cum Helvetiis faceret, in eam partem ituros atque ibi futuros Helvetios ubi eos Caesar constituisset atque esse voluisset; (4) sin bello persequi perseveraret, reminisceretur et veteris incommodi populi Romani et pristinae virtutis Helvetiorum. (5) Quod improvise unum pagum adortus esset, cum ii, qui flumen transissent, suis auxilium ferre non possent, ne ob eam rem aut suae magnopere virtuti tribueret aut ipsos despiceret. (6) Se ita a patribus maioribusque suis didicisse, ut magis virtute quam dolo contenderent aut insidiis niterentur. (7) Quare ne committeret ut is locus, ubi constitissent, ex calamitate populi Romani et internecione exercitus nomen caperet aut memoriam proderet.

Cezar pune condiţii de pace aşa de umilitoare, în cât Divico, rupînd scurt şi energic tratările, pleacă.

XIV. (1) His Caesar ita respondit: eo sibi minus dubitationis dari, quod eas res, quas legati Helvetii commemorassent, memoria teneret, atque eo gravius ferre quo minus merito populi Romani accidissent: (2) qui si alicuius iniuriae sibi conscius fuisset, non fuisse difficile cavere; sed eo deceptum, quod neque commissum a se intellegeret quare timeret, neque sine causa timen-

---

3. *egit, ago, actio*, are şi înţelesul de „a vorbi", de aci *acţiunea* în retorică; de aci verbul francez *„il s'agit"*.

4. *perseveraret*, subiectul este Cezar.

incommodi, eufemism ironic.

5. *ipsos* (*Helvetios*).

1. *His* (*legatis*), pentru lucruri s'ar fi zis *ad haec*.

dubitationis (... *utrum pacem cum Helvetiis faceret, an bello eos persequeretur*).

ferre, subiectul subînţeles, *se*; are ca obiect *eas res* de mai sus.

2. *qui*, adică poporul roman; construeşte astfel fraza completă: *qui si... conscius fuisset, facile cavisset, neque enim difficile fuisse cavere.*

deceptum (*populum Romanum*).

dum putaret. (3) Quod si veteris contumeliae oblivisci vellet, num et iam recentium iniuriarum, quod eo invito iter per Provinciam per vim tentassent, quod Haeduos, quod Ambarros, quod Allobrogas vexassent, memoriam deponere posse? (4) Quod sua victoria tam insolenter gloriarentur, quodque tam diu se impune iniurias intulisse admirarentur, eodem pertinere. (5) Consuesse enim deos immortales, quo gravius homines ex commutatione rerum doleant, quos pro scelere eorum ulcisci velint, iis secundiores interdum res et diuturniorem impunitatem concedere. (6) Cum ea ita sint, tamen, si obsides ab iis sibi dentur, uti ea, quae polliceantur, facturos intellegat, et si Haeduis de iniuriis, quas ipsis sociisque eorum intulerint, item si Allobrogibus satisfaciant, sese cum iis pacem esse facturum. (7) Divico respondit: ita Helvetios a maioribus suis institutos esse, uti obsides accipere, non dare consuerint: eius rei populum Romanum esse testem. Hoc responso dato discessit.

Helveţii se pun în mişcare, Cezar îi urmăreşte cu cavaleria; într'o ciocnire avangarda romană suferă pierderi. Urmărirea dela distanţă ţine vreo 15 zile.

XV. (1) Postero die castra ex eo loco movent. Idem facit Caesar, equitatumque omnem, ad numerum quattuor

---

3. *Quod si*, dar dacă, în l. fr. *que si*.

eo (*Caesare*) *invito*.

Allobrogas, formă de acuzativ (poate grec, poate galic?)

num... deponere posse, adică *num fieri posset ut deponeret*?

4. *se* (*Helvetios*); *eodem pertinere*, (adică *eandem vim habere in animo Caesaris, ne iis pacem concederet*).

5. *quo* = *ut eo*; *quos*, are antecedent pe *iis*, care urmează.

6. *cum*, concesiv.

6. *ipsis* (*Haeduis*).

7. *Obsides accipere*, aluzie la înfrângereă romană din 107 sub Cassius.

1. *castra... movent*, expresie tehnică, *a face mişcări de trupe*.

qui videant subînţ. *equitatus*, cu ideia de plural, acord după sens.

millium, quem ex omni Provincia et Haeduis atque eorum sociis coactum habebat, praemittit, qui videant quas in partes hostes iter faciant. (2) Qui, cupidius novissimum agmen insecuti, alieno loco cum equitatu Helvetiorum proelium committunt; et pauci de nostris cadunt. (3) Quo proelio sublati Helvetii, quod quingentis equitibus tantam multitudinem equitum propulerant, audacius subsistere, nonnunquam et novissimo agmine proelio nostros lacessere coeperunt. (4) Cæsar suos a proelio continebat ac satis habebat in praesentia hostem rapinis, pabulationibus populationibusque prohibere. (5) Ita dies circiter quindecim iter fecerunt, uti inter novissimum hostium agmen et nostrum primum non amplius quinis aut senis millibus passuum interesset.

Cezar chiamă din tabere pe fruntașii Hedui și-i dojenește că nu-și țin făgăduiala dată ca să aducă alimente pentru armată.

XVI. (1) Interim cotidie Caesar Haeduos frumentum quod essent publice polliciti, flagitare. (2) Nam propter frigora, quod Gallia sub septentrionibus, ut ante dictum est, posita est, non modo frumenta in agris matura non erant, sed ne pabuli quidem satis magna copia suppetebat; (3) eo autem frumento, quod flumine Arare navibus subvexerat, propterea uti minus poterat quod iter ab Arare Helvetii averterant, a quibus dis-,

---

2. *novissimum agmen* (*novissimi*) cei mai noi dintre recruți, așezați la urmă, *codași*, ariergarda.

alieno loco (=*iniquo*) opus termenului: *suo loco*.

3. *sublati* (=*elati*).

5. *dies... quindecim*, dela 13—27 Iunie.

primum (*agmen*) sau *primi*, avangardă călărească.

1. *frumentum*, grâu în formă de grâunțe; *frumenta* (2) grâu ca semănături pe câmp.

publice (adică *nomine totius civitatis*).

flagitare și, mai jos, *ducere*, *dicere* (4), infinitive istorice arată și repetarea acțiunii.

cedere nolebat. (4) Diem ex die ducere Haedui : conferri, comportari, adesse dicere. (5) Ubi se diutius duci intellexit et diem instare, quo die frumentum militibus metiri oporteret, convocatis eorum principibus, quorum magnam copiam in castris habebat, in his Diviciaco et Lisco, qui summo magistratui praeerat, quem Vergobretum appellant Haedui, qui creatur annuus et vitae necisque in suos habet potestatem, — (6) graviter eos accusat quod, cum neque emi neque ex agris sumi posset, tam necessario tempore, tam propinquis hostibus, ab iis non sublevetur; praesertim cum magna ex parte eorum precibus adductus bellum susceperit, multo etiam gravius, quod sit destitutus, queritur.

Liscus destăinuieşte că în poporul heduan sunt două partide, dintre cari unul, foarte puternic, este împotriva lui Cezar şi a stăpânirii romane în Galia.

XVII. (1) Tum demum Liscus, oratione Caesaris adductus, quod antea tacuerat, proponit : esse nonnullos, quorum auctoritas apud plebem plurimum valeat, qui privatim plus possint quam ipsi magistratus. (2) Hos seditiosa atque improba oratione multitudinem deterrere, ne frumentum conferant quod debeant; (3) praestare, si iam principatum Galliae obtinere non possint, Gallorum quam Romanorum imperia perferre; (4) neque dubitare quin, si Helvetios superaverint Romani, una cum reliqua Gallia Haeduis libertatem sint

---

5. *quo die, dies* aci masc. nefiind hotărită ziua.

frumentum... metiri ; Cezar împărţea grâul cam la 15 zile, câte circa 1 kgr. şi ¼ pe zi de cap.

6. *emi* (*frumentum*).

1. *proponit*, sensul etimologic : pune înainte, expune.

2. *multitudinem... ne... conferant*, acord logic.

3. *Gallorum* (=*Helvetiorum*).

4. *dubitare*, (=*neque se dubitare debeant*).

drepturi. (5)Ab eisdem nostra consilia quaeque in castris gerantur hostibus enuntiari : hos a se coërceri non posse. (6) Quin etiam, quod necessaria re coactus Caesari enuntiarit, intellegere sese quanto id cum periculo fecerit, et ob eam causam, quam diu potuerit, tacuisse.

Cercetat mai de aproape, Liscus întărește bănuiala lui Cezar că Dumnorix este capul partidului național; acum se înțelege și trădar a lui, în ultima ciocnire de cavalerie.

XVIII. (1) Caesar hac oratione Lisci Dumnorigem, Diviciaci fratrem, designari sentiebat; sed, quod pluribus praesentibus eas res iactari nolebat, celeriter concilium dimittit, Liscum retinet. (2) Quaerit ex solo ea quae in conventu dixerat. Dicit liberius atque audacius. Eadem secreto ab aliis quaerit; reperit esse vera : (3) ipsum esse Dumnorigem, summa audacia, magna apud plebem propter liberalitatem gratia, cupidum rerum novarum. Complures annos portoria reliquaque omnia Haeduorum vectigalia parvo pretio redempta habere, propterea quod, illo licente, contra liceri audeat nemo. (4) His rebus et suam rem familiarem auxisse et facultates ad largiendum magnas comparasse; (5) magnum numerum equitatus suo sumptu semper alere et circum se habere; (6) neque solum domi, sed etiam apud fi-

---

5. *nostra consilia*, ale Romanilor, deși vorbește un heduan; *quaque* (=*et ea quae*).

6. *necessaria re...* (=*necessitate coactus*)

1. *designari* : se face aluziune.

2. *querit*, subiectul *Caesar*; *dicit*, subiectul *Liscus*, subînțelese.

3. *summa audacia* (= *vir summa audiacia*).

portoria : taxe vamale de export, import sau tranzit, plătite în port sau la graniță; dreptul de percepere se concesiona de Stat particularilor bogați, prin licitație.

5. *magnum numerum equitatus*, un fel de *familia*, în sens larg, ca lui Orgetorix.

6. *domi*, în țara sa.

largiter posse, (= *multum valere*).

nitimas civitates largiter posse, atque, huius potentiae causa, matrem in Biturigibus homini illic nobilissimo ac potentissimo collocasse; (7) ipsum ex Helvetiis uxorem habere, sororem ex matre et propinquas suas nuptum in alias civitates collocasse. (8) Favere et cupere Helvetiis propter eam affinitatem; odisse etiam suo nomine Caesarem et Romanos, quod eorum adventu potentia eius deminuta et Diviciacus frater in antiquum locum gratiae atque honoris sit restitutus. (9) Si quid accidat Romanis, summam in spem per Helvetios regni obtinendi venire; imperio populi Romani, non modo de regno, sed etiam de ea, quam habeat, gratia desperare. (10) Reperiebat etiam in quaerendo Caesar, quod proelium equestre adversum paucis ante diebus esset factum, initium eius fugae factum a Dumnorige atque eius equitibus — nam equitatui, quem auxilio Caesari Haedui miserant, Dumnorix praeerat: — eorum fuga reliquum esse equitatum perterritum.

Cezar vestește lui Diviciacus hotărîrea de a pedepsi pe fratele acestuia, Dumnorix.

XIX. (1) Quibus cognitis, cum ad has suspiciones certissimae res accederent, quod per fines Sequanorum Helvetios traduxisset, quod obsides inter eos dandos

---

8. *cupere*: *dorește binele.*
suo nomine: *personal.*
eius (= *sua*).
9. *si quid accidat Romanis*, eufemism (= *si clades Romanis allata sit*).
imperio p. R., abl. temp. (= *imperante populo Romano*)
10. *quod...*, *căci privește...* este o parenteză.
initium... factum (*esse*) atârnă de *reperiebat.*
eius fugae (— *fugae in eo proelio adverso factae*).
1. *res*, *fapte*, desvoltate prin *quod... quod... quod... quod*, patru capete de acuzație
suo, (Cezar).
inscientibus ipsis, Cezar și Hedulii.
animadvertere, aci: *a aplica o pedeapsă.*

curasset, quod ea omnia, non modo iniussu suo et civitatis, sed etiam inscientibus ipsis, fecisset, quod a magistratu Haeduorum accusaretur, satis esse causae arbitrabatur quare in eum aut ipse animadverteret aut civitatem animadvertere iuberet. (2) His omnibus rebus unum repugnabat, quod Diviciaci fratris summum in populum Romanum studium, summam in se voluntatem, egregiam fidem, iustitiam, temperantiam cognoverat; nam ne eius supplicio Diviciaci animum offenderet, verebatur. (3) Itaque, priusquam quicquam conaretur, Diviciacum ad se vocari iubet, et, cotidianis interpretibus remotis, per C. Valerium Procillum, principem Galliae provinciae, familiarem suum, cui summam omnium rerum fidem habebat, cum eo colloquitur; (4) simul commonefacit quae, ipso praesente, in concilio Gallorum de Dumnorige sint dicta, et ostendit quae separatim quisque de eo apud se dixerit. (5) Petit atque hortatur ut sine eius offensione animi vel ipse de eo, causa cognita, statuat vel civitatem statuere iubeat.

Diviciacus imploră iertarea fratelui său; Cezar i-o acordă.

XX. (1) Diviciacus, multis cum lacrimis Caesarem complexus, obsecrare coepit: ne quid gravius in fratrem statueret: (2) scire se illa esse vera, nec quemquam ex eo plus quam se doloris capere, propterea quod, cum ipse gratia plurimum domi atque in reliqua Gallia, ille minimum propter adulescentiam posset, per se crevisset; quibus opibus ac nervis non solum ad minuen-

---

2. *studium*: aci *devotament*.
3. *conaretur*, subjonctiv, fiindcă Cezar nu are intenția *de a încerca ceva*.
principem: *unul din fruntașii*....
4. *ipso*, (Diviciacus).
5. *causa cognita* (= *inquirere în causam*).
1. *Caesarem*, regim drept al vorbelor *complexus*, și *obsecrare*
2. *illa* (*quae de Dumnorige dicta sint*).
per se, (per Diviciacum).

dam gratiam sed paene ad perniciem suam uteretur. (3) Sese tamen et amore fraterno et existimatione vulgi commoveri. (4) Quod si quid ei a Caesare gravius accidisset, cum ipse eum locum amicitiae apud eum teneret, neminem existimaturum non sua voluntate factum; qua ex re futurum uti totius Galliae animi a se averterentur. (5) Haec cum pluribus verbis flens a Caesare peteret, Caesar eius dextram prendit: consolatus rogat finem orandi faciat; tanti eius apud se gratiam esse ostendit, uti et rei publicae iniuriam et suum dolorem eius voluntati ac precibus condonet. (6) Dumnorigem ad se vocat, fratrem adhibet; quae in eo reprehendat ostendit; quae ipse intellegat, quae civitas queratur, proponit; monet ut in reliquum tempus omnes suspiciones vitet; praeterita se Diviciaco fratri condonare dicit. Dumnorigi custodes ponit, ut, quae agat, quibuscum loquatur, scire possit.

Cezar, aflând de poziţiunea duşmanului în apropierea unui munte, pedeoparte porunceşte lui T. Labienus să-i ocupe vârful, pe dealta, el se îndreaptă să atace trupele inamice.

XXI. (1) Eodem die ab exploratoribus certior factus hostes sub monte consedisse millia passuum ab ipsius castris octo, qualis esset natura montis et qualis in circuitu ascensus qui cognoscerent, misit. (2) Renun-

---

3. *existimatione*, (= *judicio, opinione*) de teama *opiniei publice*

4. *quod si*: *dar dacă*; *eum locum* (= *talem locum*); *apud eum* (= *apud Caesarem*).

5. *rei publicee iniuriam*, adică *reipublicae iniuriam factam*.

6. *adhibet* (*in consilium*).

Diviciaco fratri, dat. commodi

custodes ponit, (*qui eum diligenter observent*).

1. *eodem die*, probabil la 27 Iunie.

sub monte, la poalele muntelui *Savigne*.

2. *T. Labienum l. pro praetore*; *legatus* era un locotenent de frunte al generalissimului. T. Labienus avea şi rangul de *praetor* însă titlul era tot *pro praetore*, căci praetorul titular era numai în Roma; toţi

tiatum est facilem esse. De tertia vigilia, T. Labienum, legatum pro praetore, cum duabus legionibus et iis ducibus, qui iter eo noverant, summum iugum montis ascendere iubet; quid sui consilii sit, ostendit. (3) Ipse de quarta vigilia, eodem itinere quo hostes ierant, ad eos contendit equitatumque omnem ante se mittit. (4) P. Considius qui rei militaris peritissimus habebatur et in exercitu L. Sullae et postea in M. Crassi fuerat, cum exploratoribus praemittitur.

Considius printr'o greșeală strică planul de luptă a lui Cezar. Helveții își continuă drumul.

XXII. (1) Prima luce, cum summus mons a Labieno teneretur, ipse ab hostium castris non longius mille et quingentis passibus abesset, neque, ut postea ex captivis comperit, aut ipsius adventus aut Labieni cognitus esset, (2) Considius equo admisso ad eum accurit; dicit montem, quem a Labieno occupari voluerit, ab hostibus teneri; id se a Gallicis armis atque insignibus cognovisse. (3) Caesar suas copias in proximum collem subducit, aciem instruit. Labienus, ut erat ei praeceptum a Caesare ne proelium committeret, nisi ipsius copiae prope hostium castra visae essent, ut undique uno

---

cei cari însoțeau. în războaie sau în provincii pe generali (imperatores) sau pe proconsuli, se numiau *legati pro praetore*. Cezar a avut 18 legati, dintre cari cei mai însemnați au fost (după Labienus) Q. Cicero, C. Fabius, L. Aurunculeius Cotta, Servius Galba, C. Caninius și Marcus Antonius.

3. *Ipse* (Caesar).

4. *habebatur*, nu este forma categorică *erat*, ceeace ar fi altceva.

1. *prima luce*: *la revărsatul zorilor*.

ipse (*Caesar*).

2. *equo admisso*, (= *equo laxatis habenis concitato*).

insignibus: podoabele pavezelor, coifurile.

3. *subducit*, arată o retragere, de jos în sus, pe furiș (*sub*); *aciem instruit*, așază armata în linie de bătaie.

ipsius, se referă la Cezar.

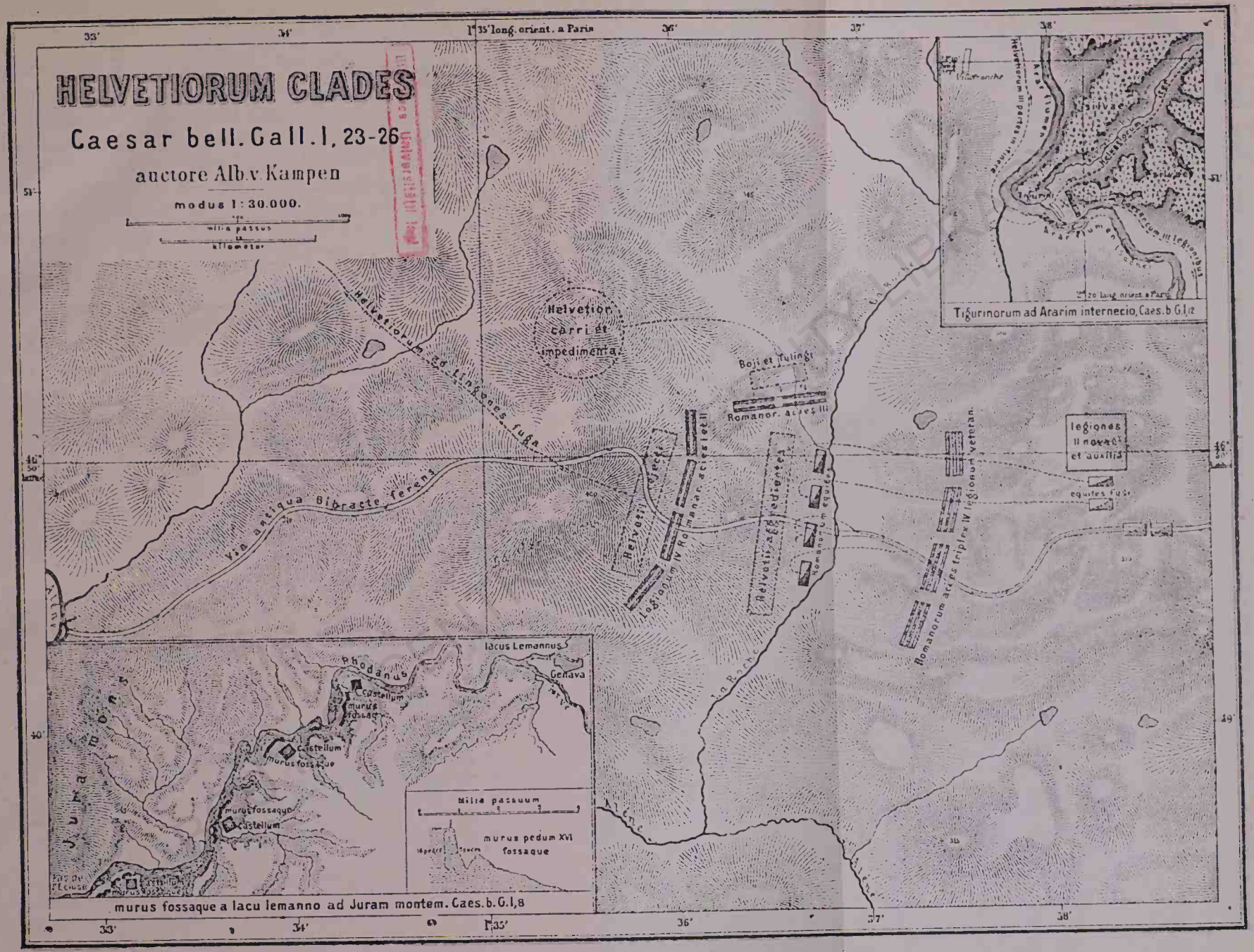

Caesar de Bello Gallico.—Planşa II.

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

tempore in hostes impetus fieret, monte occupato, nostros exspectabat proelioque abstinebat. (4) Multo denique die, per exploratores Caesar cognovit et montem a suis teneri et Helvetios castra movisse et Considium, timore perterritum, quod non vidisset pro viso sibi renuntiavisse. (5) Eo die, quo consuerat intervallo, hostes sequitur, et millia passuum tria ab eorum castris castra ponit.

Cezar își schimbă planul și se îndreaptă spre Bibracte ca să împartă acolo merinde soldaților. Helveții îi urmăresc.

XXIII. (1) Postridie eius diei, quod omnino biduum supererat cum exercitui frumentum metiri oporteret, et quod a Bibracte, oppido Haeduorum longe maximo et copiosissimo, non amplius milibus passuum XVIII aberat, rei frumentariae prospiciendum existimavit; iter ab Helvetiis avertit ac Bibracte ire contendit. (2) Ea res per fugitivos L. Aemilii, decurionis equitum Gallorum, hostibus nuntiatur. (3) Helvetii, seu quod timore perterritos Romanos discedere a se existimarent, eo magis quod pridie, superioribus locis occupatis, proelium non commisissent, sive eo quod re frumentaria

---

4. *multo... die, la sfârșitul zilei*; comp. *expresiile ad multam noctem, multa nocte.*

pro viso (=*quasi vidisset*)

5. *quo consuerat intervallo* (*sequi*).

1. *postridie eius diei*, 29 Iunie.

rei frumentariae, dat. regimul lui *prospiciendum*, *provizii de grâu.*

2. *decurionis*; *decurio* comandà la început 10 oameni (*decuria*) din cavalerie; numele s'a menținut însă și mai târziu, când s'a mărit efectivul.

3. *existimarent*, acest subjonctiv se explică prin aceea că exprimă ideia Helveților (vorbire oblică).

superioribus locis occupatis, abl. abs. concesiv.

intercludi (*Romanos*).

commutato consilio (planul de a merge inainte).

intercludi posse confiderent, commutato consilio atque itinere converso, nostros a novissimo agmine insequi ac lacessere coeperunt.

Cezar se oprește și așază armata în linie de bătaie; Helveții deasemeni.

XXIV. (1) Postquam id animum advertit, copias suas Caesar in proximum collem subducit equitatumque, qui sustineret hostium impetum, misit. (2) Ipse interim in colle medio triplicem aciem instruxit legionum quattuor veteranarum; sed in summo iugo duas legiones, quas in Gallia citeriore proxime conscripserat, (3) et omnia auxilia collocari ac totum montem hominibus compleri et interea sarcinas in unum locum conferri et eum ab his, qui in superiore acie constiterant, muniri iussit. (4) Helvetii, cum omnibus suis carris secuti, impedimenta in unum locum contulerunt; (5) ipsi, confertissima acie, reiecto nostro equitatu, phalange facta, sub primam nostram aciem successerunt.

---

1. *in proximum collem*, dealul numit azi d'Armecy.

2. *triplicem aciem*, legiunea era așezată astfel: 4 cohorte (2400 oameni) erau în fața dușmanului și câte 3 cohorte în al doilea și al treilea rând (600 oameni). Când se da însă lupta, spațiindu-se soldații, cohortele se confundau; altminteri, când soldații se strângeau la loc, apăreau spațiile goale dintre centurii.

legionum... veteranarum: *leg. veteranae*, *veterrimae* sau *veteres milites*, erau soldații cu experiență militară, vechi recruți. (Din contră: *legiones novae*, *proxime conscriptae*).

3. *auxilia*; *infanterie de rezervă*, cu trupe recrutate în provincii și chiar printre străini.

5. *phalange facta*; falanga, (un fel de *testudo* a Romanilor) era la Gali un mod de așezare al soldaților, în adâncime, așa că scuturile primei linii, apoi a celei de a doua linii, ridicate deasupra capului, apărau toate rândurile din spate.

Se dă lupta (în punctul de azi — Montmort). Cezar şi statul său major, descălicând, dau un atac înverşunat respingând pe inamic; dar Tulingii şi Boii restabilesc rândurile lor prin atacul din coastă împotriva armatei romane.

XXV. (1) Caesar, primum suo, deinde omnium ex conspectu remotis equis, ut aequato omnium periculo spem fugae tolleret, cohortatus suos, proelium commisit. (2) Milites, e loco superiore pilis missis, facile hostium phalangem perfregerunt. (3) Ea disiecta, gladiis destrictis in eos impetum fecerunt. Gallis magno ad pugnam erat impedimento, quod, pluribus eorum scutis uno ictu pilorum transfixis et colligatis, cum ferrum se inflexisset neque evellere, neque, sinistra impedita, satis commode pugnare poterant; (4) multi ut, diu iactato bracchio praeoptarent scutum manu emittere et nudo corpore pugnare. (5) Tandem vulneribus defessi, et pedem referre, et, quod mons suberat circiter mille passuum eo se recipere coeperunt. (6) Capto monte et succedentibus nostris, Boii et Tulingi, qui hominum millibus circiter XV agmen hostium claudebant et novissimis praesidio erant, ex itinere nostros latere aperto aggressi, circumvenire, et id conspicati Helvetii, qui in montem sese receperant, rursus instare et proelium redintegrare

---

1. *suo* (equo) *remoto*.

omnium, nu e vorba de cavalerişti, ci de statul-major a lui Cezar.

2. *pilis missis*; *pilum*, suliţă lungă de aproape 2 metri, ascuţită în vârf şi prevăzută cu un cârlig; intrând în scut, nu se mai putea scoate din cauza cârligului.

3. *gladiis destrictis*, *gladius* era o baionetă de 60 cm., cu două tăişuri; se purta în partea dreaptă, închisă în teacă.

magno impedimento — dativ final: *sinistra impedita*.

4. *multi ut* — ca şi cum ar fi: *ita, ut multi*;

5. *suberat* = *propinquus erat*,

6. *ex itinere*, — *din marş*, adică fără trecere de timp după marş.

latere aperto, partea dreaptă rămânea descoperită, stânga fiind cuprinsă de scut.

coeperunt.(7) Romani conversa signa bipertito intulerunt: prima et secunda acies, ut victis ac submotis resisteret, tertia, ut venientes sustineret.

Helveţii, respinşi, se retrag: mai întâi pe o înălţime şi spre carele cu provizii, apoi spre ţara Lingonilor la Nord. Cezar vesteşte pe Lingoni că dacă le vor da provizii, îi va considera duşmani ai săi. După trei zile începe a-i urmări.

XXVI. (1) Ita ancipiti proelio diu atque acriter pugnatum est. Diutius cum sustinere nostrorum impetus non possent, alteri se, ut coeperant, in montem receperunt; alteri ad impedimenta et carros suos se contulerunt. (2) Nam hoc toto proelio cum ab hora septima ad vesperum pugnatum sit, aversum hostem videre nemo potuit. (3) Ad multam noctem etiam ad impedimenta pugnatum est propterea quod pro vallo carros obiecerant, et e loco superiore in nostros venientes tela coniciebant, et nonnulli inter carros rotasque mataras ac tragulas subiciebant nostrosque vulnerabant. (4) Diu cum esset pugnatum, impedimentis castrisque nostri potiti sunt. (5) Ibi Orgetorigis filia atque unus e filiis captus est. Ex eo proelio circiter hominum milia CXXX superfuerunt eaque tota nocte continenter erunt: nullam partem noctis itinere intermisso, in fines Lingonum die quarto pervenerunt, cum, et propter vulnera militum et propter sepulturam occi-

7. *conversa signa... intulerunt*; constructia completă: *conversione acta intulerunt signa hosti.*

victis et submotis subînţelege *Helveliis*; *venientes* subînţelege *Boios et Tulingos.*

1. *ancipiti*, se poate lua în sensul etimologic, la *ambele fronturi*, căci lupta se da *bipertito.*

impetus, un atac în goană (*concursus*) cu ar neăturí de suliţe, dacă era la oarecare distanţă; cu baioneta (*impetus gladiorum*), dacă duşmanul se oprea şi dacă lupta ajungea corp la corp. Liniile, cari nu izbuteau, treceau la spatele cohortei, lăsând sarcina atacului, rând pe rând, celorlalte din faţă. Astfel trebue înţeles pluralul *nostrorum impetus.*

2. *aversum* (= *fugientem*).

sorum, nostri triduum morati eos sequi non potuissent. (6) Caesar ad Lingonas l tteras nuntiosque misit, ne eos frumento neve alia re iuvarent: qui si iuvissent, se eodem loco, quo Helvetios, habiturum. Ipse, triduo intermisso, cum omnibus copiis eos sequ coepit.

Helveţii cer pace; Helveţii Verbigeni caută un refugiu spre Rin, la Germani.

XXVII. (1) Helvetii, omnium rerum inopia adducti legatos de deditione ad eum miserunt. (2) Qui cum eum in itinere convenissent seque ad pedes proiecissent suppliciterque locuti flentes pacem petissent, atque eos in eo loco, quo tum essent, suum adventum exspectare iussisset, paruerunt. (3) Eo postquam Caesar pervenit, obsides, arma, servos qu ad eos perfugissent, poposcit. (4) Dum ea conquiruntur et conferuntur, nocte intermissa, circiter hominum millia sex eius pagi, qui Verbigenus appellatur, sive timore perterriti ne, armis traditis, supplicio afficerentur, sive spe salutis inducti, quod, in tanta multitudine dediticiorum, suam fugam aut occultari aut omnino ignorari posse existimarent, prima nocte e castris Helvetiorum egressi, ad Rhenum finesque Germanorum contenderunt.

Cezar, prinzând pe Verbigeni, îi tratează ca inamici; pe ceilalţi Helveţi îi trimite în ţara lor. Bollor le îngăduе să rămână în ţara Heduilor.

XXVIII. (1) Quod ubi Caesar resciit, quorum per fines ierant, his uti conquirerent et reducerent, si sibi

---

6. *litteras nuntiosque* (=nuntium cum litteris).
triduo, 30 Iunie, 1 şi 2 Iulie.
1. *inopia*, mai ales de provizii.
cum (*Caesarem*); *eos* (*Helvetios*); *iussisset*, subiectul schimbat, (*Caesar*.
3. *pervenit*, la 8 Iulie.
4. *conquiruntur* (*obsides*, *servi fugitivi*) *et conferuntur* (*arma*).
in tanta multitudine (=*cum tanta esset multitudo*).
prima nocte (=*prima noctis parte*).
1. *quorum... his*, (*his*, *quorum*).

purgati esse vellent, imperavit; (2) reductos in hostium numero habuit; reliquos omnes, obsidibus, armis, perfugis traditis, in deditionem accepit. (3) Helvetios, Tulingos, Latovicos in fines suos, unde erant profecti, reverti iussit, et quod, omnibus frugibus amissis, domi nihil quo famem tolerarent, Allobrogibus imperavit ut iis frument copiam facerent; ipsos oppida vicosque, quos incenderant, restituere iussit. (4) Id ea maxime ratione fecit, quod noluit eum locum, unde Helvetii discesserant, vacare, ne propter bonitatem agrorum Germani, qui trans Rhenum incolunt, ex suis finibus in Helvetiorum fines transirent et finitimi Galliae provinciae Allobrogibusque essent. (5) Boios, petentibus Haeduis, quod egregia vir ute erant cogniti, ut in finibus suis collocarent, concessit; quibus illi agros dederunt quosque postea in parem iuris libertatisque condicionem, atque ipsi erant, receperunt.

In tabăra Helveţilor s'au găsit tabele statistice: piecaseră 368.000; după statistica lui Cezar au ieşit abia 110.000.

XXIX. (1) In castris Helvetiorum tabulae repertae sunt, litteris Graecis confectae, et ad Caesarem relatae, quibus in tabulis nominatim ratio confecta erat qui numerus domo exisset eorum qu arma ferre possent,

---

2. *in hostium numero*, eufemism pentru: *occidit, trucidavit.*
perfugis: dezertori.
in deditionem; *dedilio* era supunerea absolută a învinsului, cu pământ cu tot, în mâna biruitorului.
3. *ipsos* (*Helvetios*).
5. *Boios* etc., construcţia dreaptă: (*Caesar*) *concessit Haeduis petentibus, ut collocarent in finibus suis, quod egregia virtute erant cogniti.*
postea, probabil *după* luptele cu Vercingetorix. (C. VII).
1. *litteris Graecis*, aceasta şi alte mărturisiri (Strabo IV. 1. 5.) ne arată că elementele de cultură şi civilizaţie au venit la Celţi tot de la Greci, pe calea porturilor de sud, Marsilia în deosebi.

et item separatim pueri, senes mulieresque. (2) Quarum omnium rerum summa erat capitum Helvetiorum millia CCLXIII, Tulingorum millia XXXVI, Latovicorum XIV, Rauricorum XXIII, Boiorum XXXII; ex his, qui arma ferre possent, ad millia nonaginta duo. (3) Summa omnium fuerunt ad mi l a CCCLXVIII. Eorum, qui domum redierunt, censu habito, ut Caesar imperaverat repertus est numerus millium C et X.

Galii mulţumesc că i-a scăpat de Helveţi şi cer voie lui Cezar, ca să se adune într'un consiliu politic; li se aprobă.

XXX. (1) Bello Helvetiorum confecto, totius fere Galliae legati, principes civitatum, ad Caesarem gratulatum convenerunt: (2) intellegere sese, tametsi pro veteribus Helvetiorum iniuriis populi Romani, ab his poenas bello repetisset, tamen eam rem non minus ex usu terrae Galliae quam populi Romani accidisse, (3) propterea quod eo consilio, florentissimis rebus, domos suas Helvetii reliquissent, uti toti Galliae bellum inferrent imperioque potirentur, locumque domicilio ex magna copia deligerent, quem ex omni Gallia opportunissimum ac fructuosissimum iudicassent, reliquasque civitates stipendiarias haberent. (4) Petierunt uti sibi concilium totius Galliae in diem certam indicere idque Caesar s voluntate facere liceret: sese habere quasdam res, quas ex communi consensu ab eo petere

---

2. *qui numerus exissel* (=*quot exissent*).

rerum: de fapt, persoane.

1. *Helvetiorum*, gen. obiectiv.

2. *Helvetiorum*, gen. subiectiv; *populi Romani*, gen. obiectiv (adică *in p. Romanum*).

ex usu: în interesul...

3. *florentissimis rebus*, abl. abs. concessiv.

stipendiarias, state *tributare* altora, de p. Boii către Haedui.

4. *sese habere*; atârnă de ideia de „*a zice*" trasă din *petierunt*.

vellent. (5) Ea re permissa, diem concilio constituerunt, et iureiurando, ne quis enunt aret, nisi quibus communi consilio mandatum esset, inter se sanxerunt

După congres Galii se plâng, într'o conferință secretă, lui Cezar de suferințele ce le pricinuesc Germanii de peste Rin.

XXXI. (1) Eo conci io dimisso, idem principes civitatum, qui ante fuerant, ad Caesarem reverterunt petieruntque uti sibi secreto in occulto de sua omniumque salute cum eo agere liceret (2) Ea re impetrata, sese omnes flentes Caesar ad pedes proiecerunt: non minus se id contendere et aborare, ne ea, quae dixissent, enuntiarentur, quam uti ea, quae vellent, impetrarent, propterea quod si enuntiatum esset, summum in cruciatum se venturos viderent. (3) Locutus est pro his Diviciacus Haeduus: Galliae totius factiones esse duas: harum alterius principatum tenere Haeduos, alterius Arvernos. (4) Hi cum tantopere de potentatu inter se multos annos contenderent, factum esse uti ab Arvernis Sequan sque Germani mercede arcesserentur. (5) Horum primo circiter millia XV Rhenum transisse; posteaquam agros et cultum et co ias Gallorum homines feri ac barbari adamassent, traductos plures; nunc esse in Gallia ad centum et viginti millium numerum. (6) Cum his Haeduos eorumque clientes semel atque iterum armis contendisse; magnam calamitatem pulsos accepisse, omnem nobilitatem, omnem senatum, omnem

---

5. *communi consilio* (*communi deliberantium consensu*).

1. *fuerant* (=*venerant*).

2. *se contendere*, ca și toate propozițiile următoare, atârnă de ideia „*a zice*" din *flentes*.

3. *pro his*: *în numele lor*.

Galliae, este vorba numai de Galia Celtică.

4. *potentatu*=*principatu*.

5. *agros et cultum et copias*, ogoare mănoase, civilizație și belșug

equitatum amisisse. (7) Quibus proeliis calamitatibusque fractos, qui et sua virtute et populi Romani hospitio atque amicitia plurimum ante in Gallia potuissent, coactos esse Sequanis obsides dare nobilissimos civitatis, et iureiurando civitatem obstringere sese neque obsides repetituros, neque auxilium a populo Romano imploraturos, neque recusaturos quominus perpetuo sub illorum dicione atque imperio essent. (8) Unum se esse ex omni civitate Hæduorum, qui adduci non potuerit ut iuraret aut liberos suos obsides daret. (9) Ob eam rem se ex civitate profugisse et Romam ad senatum venisse auxilium postulatum, quod solus neque iureiurando neque obsidibus teneretur. (10) Sed peius victoribus Sequanis quam Hæduis victis accidisse, propterea quod Ariovistus, rex Germanorum, in eorum finibus consedisset tertiamque partem agri Sequani, qui esset optimus totius Galliæ, occupavisset, et nunc de altera parte tertia Sequanos decedere iuberet, propterea quod paucis mensibus ante Harudum millia hominum XXIV ad eum venissent, quibus locus ac sedes pararentur. (11) Futurum esse paucis annis ut omnes ex Galliæ finibus pellerentur atque omnes Germani Rhenum transirent: neque enim conferendum esse Gallicum cum Germanorum agro, neque hanc consue

---

7. *proeliis calamitatibusque*, hendiadys.

qui (=*quamquam ii*).

hospitio atque amicitia; *hospitium* este o apropiere internaţională între două state, în care cetăţenii celuilalt stat, în mod reciproc, au anumite drepturi civile, de pildă: să dobândească bunuri, să se adreseze tribunalului fără mijlocitor, etc.; *amicitia* era ceva mai mult: *o alianţă* între două state, de a avea aceiaşi amici şi inamici.

8. *illorum* (*Sequanorum*).

9. *postulatum* (=*ut postularent*).

10. *peius*, cu *accidisse*.

Harudum, locuiau între Rin şi Dunăre, vecini cu Marcomanii.

11. *paucis annis* =*intra paucos annos*.

hanc (*aci* = *horum*).

tudinem victus cum illa comparandam. (12) Ariovistum autem, ut semel Gallorum copias proelio vicerit, quod prœlium factum sit ad Magetobrigam, superbe et crudeliter imperare, obsides nobilissimi cuiusque liberos poscere et in eos omnia exempla cruciatusque edere, si qua res non ad nutum aut ad voluntatem eius facta sit. (13) Hominem esse barbarum, iracundum, temerarium; non posse eius imperia diutius sustinere. (14) Nisi si quid in Cæsare populoque Romano sit auxilii, omnibus Gallis idem esse faciendum quod Helvetii fecerint, ut domo emigrent, aliud domicilium, alias sedes, remotas a Germanis, petant, fortunamque, quæcumque accidat experiantur. (15) Hæc si enuntiata Ariovisto sint, non dubitare quin de omnibus obsidibus, qui apud eum sint, gravissimum supplicium sumat. (16) Cæsarem vel auctoritate sua atque exercitus, vel recenti victoria, vel nomine populi Romani deterrere posse ne maior multitudo Germanorum Rhenum traducatur, Galliamque omnem ab Ariovisti iniuria posse defendere.

Diviciacus arată soarta nefericită a Sequanilor.

XXXII. (I) Hac oratione ab Diviciaco habita, omnes qui aderant magno fletu auxilium a Caesare petere coeperunt. (2) Animadvertit Caesar unos ex omnibus Sequanos nihil earum rerum facere quas ceteri facerent, sed tristes, capite demisso, terram intueri. Eius rei quae causa esset miratus, ex ipsis quaesiit. (3) Nihil Sequani respondere, sed in eadem tristitia taciti permanere.

---

12. *Magetobrigam* (azi, *La Moigle de Broie*); lupta avusese loc la anul 71 în. d. Hr.

exempla cruciatusque, hendiadă.

13. *imperia*; plural, pentru întărire şi repetire.

14. *ut domo emigrent*; *ut*: *şi anume, ca de pildă.*

15. *supplicium sumat*; *supplicium sumere*: a da o pedeapsă; *supplicium dare*: a suferi o pedeapsă.

2. *unos*: *singuri.*

Cum ab his saepius quaereret, neque ullam omnino vocem exprimere posset, idem Diviciacus Haeduus respondit: (4) hoc esse miseriorem et graviorem fortunam Sequanorum quam reliquorum, quod soli ne in occulto quidem queri, neque auxilium implorare auderent, absentisque Ariovisti crudelitatem, velut si coram adesset, horrerent, (5) propterea quod reliquis tamen fugae facultas daretur, Sequanis vero, qui intra fines suos Ariovistum recepissent, quorum oppida omnia in potestate eius essent, omnes cruciatus essent perferendi.

Cezar, simţind primejdia germană, făgăduește Galilor că va lua asupra-și apărarea lor.

XXXIII. (1) His rebus cognitis, Caesar Gallorum animos verbis confirmavit, pollicitusque est sibi eam rem curae futuram; magnam se habere spem et beneficio suo et auctoritate adductum, Ariovistum finem iniuriis facturum. Hac oratione habita concilium dimisit. (2) Et secundum ea multae res eum hortabantur quare sibi eam rem cogitandam et suscipendam putaret; imprimis quod Haeduos, fratres consanguineosque saepenumero a senatu appellatos, in servitute atque in dicione videbat Germanorum teneri eorumque obsides esse apud Ariovistum ac Sequanos intellegebat; quod in tanto imperio populi Romani turpissimum sibi et rei publicae esse arbitrabatur. (3) Paulatim autem Ger-

---

4. *velut si*; introduce o acțiune ireală, deaceea subjunctivul.
tamen (aci = *certe, saltem*).
Sequanis... essent perferendi; *Sequanis*, dativ cu verbe pasive.
1. *Gallorum animos*, perifrază (=*Gallos*).
beneficio suo; sub consulatul lui Cezar, la 59, Ariovistus fusese declarat: *rex atque amicus populi Romani*.
2. *res*: motiv.
in dicione, explică pe *in servitute*.
in tanto imperio (=*cum tantum esset imperium*).
3. *videbat* (aci = *intellegebat*).

manos consuescere Rhenum transire, et in Galliam magnam eorum multitudinem venire populo Romano periculosum videbat; (4) neque sibi homines feros ac barbaros temperaturos existimabat quin, cum omnem Galliam occupavissent, ut ante Cimbri Teutonique fecissent, in Provinciam exirent atque inde in Italiam contenderent, praesertim cum Sequanos a Provincia nostra Rhodanus divideret. Quibus rebus quam maturrime occurrendum putabat. (5) Ipse autem Ariovistus tantos sibi spiritus, tantam arrogantiam sumpserat, ut ferendus non videretur.

Cezar cere lui Ariovistus o întrevedere; este refuzat.

XXXIV. (1) Quamobrem placuit ei ut ad Ariovistum legatos mitteret, qui ab eo postularent uti aliquem locum medium utriusque colloquio deligeret: velle sese de republica et summis utriusque rebus cum eo agere. (2) Ei legationi Ariovistus respodit: si quid ipsi a Caesare opus esset, sese ad eum venturum fuisse; si quid ille se velit, illum ad se venire oportere. (3) Praeterea se neque sine exercitu in eas partes Galliae venire audere quas Caesar possideret, neque exercitum sine magno commeatu atque molimento in unum locum contrahere posse. (4) Sibi autem mirum videri quid in sua Gallia, quam bello vicisset, aut Caesari aut omnino populo Romano negotii esset.

Cezar cere lui Ariovistus: să nu mai treacă Rinul, să înapoeze ostaticii Heduilor și să nu-i mai prade.

XXXV. (1) His responsis ad Caesarem relatis, iterum ad eum Caesar legatos cum his mandatis mittit:

---

4. *ut ante*, de la 113 în. d. Hr. până la 101.

1. *locum medium utriusque*: *la mijlocul distanței între (armatele) ambilor.* *colloquio*; dat. final.

2. *si opus esset*, ireal: Ariovistus n'are nevoe; *si ille velit*, potențial, fiindcă Cezar are probabil nevoie de A., de vreme ce îi cere ajutor.

4. *quid*, se ia cu *negotii*.

(2) Quoniam tanto suo populique Romani beneficio affectus, cum in consulatu suo rex atque amicus a senatu appellatus esset, hanc sibi populoque Romano gratiam referret, ut in colloquium venire invitatus gravaretur, neque de communi re dicendum sibi et cognoscendum putaret, haec esse quae ab eo postularet: (3) primum, ne quam multitudinem hominum amplius trans Rhenum in Galliam traduceret; deinde, obsides, quos haberet ab Haeduis, redderet, Sequanisque permitteret ut, quos illi haberent, voluntate eius reddere illis liceret; neve Haeduos iniuria lacesseret, neve his sociisque eorum bellum inferret. (4) Si id ita fecisset, sibi populoque Romano perpetuam gratiam atque amicitiam cum eo futuram; si non impetraret, sese — quoniam, M. Messala, M. Pisone consulibus, senatus censuisset uti quicumque Galliam provinciam obtineret, quod commodo rei publicae facere posset, Haeduos ceterosque amicos populi Romani defenderet — se Haeduorum iniurias non neglecturum.

Ariovistus respinge toate cererile lui Cezar.

XXXVI. (1) Ad haec Ariovistus respondit: ius esse belli ut qui vicissent iis quos vicissent quemadmodum vellent imperarent: item populum Romanum victis non ad alterius praescriptum sed ad suum arbitrium

---

2. *affectus*, sens concessiv.
ut gravaretur, explică pe *hanc gratiam*.
venire, atârnă de *gravaretur*.
3. *illi* (*Sequani*); *illis* (*Haeduis*).
4. *si id ita fecisset*, acest m. m. c. pf. corespunde, în vorbire dreaptă vilt. II.
cu *impetraret* (*Caesar*).
consulibus, în 61 în. d. Hr.
quod, restrictiv.
Haeduorum, gen. obiectiv.
1. *item* (= *eodem iure*).

imperare consuesse. (2) Si ipse populo Romano non praescriberet quemadmodum suo iure uteretur non oportere sese a populo Romano in suo iure impediri. (3) Haeduos sibi quoniam belli fortunam tentassent et armis congressi ac superati essent stipendiarios esse factos. (4) Magnam Caesarem iniuriam facere qui suo adventu vectigalia sibi deteriora faceret. (5) Haeduis se obsides redditurum non esse, neque his neque eorum sociis iniuria bellum illaturum, si in eo manerent quod convenisset stipendiumque quotannis penderent; si id non fecissent, longe iis fraternum nomen populi Romani afuturum. (6) Quod sibi Caesar denuntiaret se Haeduorum iniurias non neglecturum, neminem secum sine sua pernicie contendisse. (7) Cum vellet congrederetur: intellecturum quid invicti Germani exercitatissimi in armis, qui inter annos XIV tectum non subissent, virtute possent.

Heduii şi Treverii plângându-se că Germanii Haruzi le pradă ţara şi că Suebii încearcă să treacă Rinul, Cezar porneşte împotriva lui Ariovistus.

XXXVII. (1) Haec eodem tempore Caesari mandata referebantur et legati ab Haeduis, et a Treveris veniebant: (2) Haedui quod Harudes, qui nuper in Galliam transportati essent, fines eorum popularentur; sese ne obsidibus quidem datis pacem Ariovisti redimere potuisse; (3) Treveri autem pagos centum Sueborum

---

5. *quod convenisset* (= *de quo convenisset*).
longe iis... cu *afuturum*; *ab-esse* aci (contrar lui *prodesse*, *adesse*) *a nu fi de folos.*
6. *ibi* (*Ariovisto*); se (*Caesarem*); *secum* (*cum Ariovisto*).
7. *inter* (aci = *per*).
1. *eodem tempore*, se rapoartă la *referebantur* şi *veniebant*.
2. *eorum* (*Haeduorum*).
Ariovisti (—*ab Ariovisto*).
3. *Treveri autem*, subînţelege: *nunciatum veniebant*.
pagos centum; de fapt: *milites ex singulis centum pagis delectos*.

ad ripas Rheni consedisse qui Rhenum transire conarentur; his praeesse Nasuam et Cimberium fratres. (4) Quibus rebus Caesar vehementer commotus maturandum sibi existimavit, ne, si nova manus Sueborum cum veteribus copiis Ariovisti sese coniunxisset, minus facile resisti posset.(5) Itaque, re frumentaria quam celerrime potuit comparata, magnis itineribus ad Ariovistum contendit.

După trei zile de marş Cezar, aflând de intenţia lui Ariovistus de a ocupa capitala Secvanilor, care era şi un centru de aprovizionare, se îndreaptă spre Vesontio şi îl ocupă.

XXXVIII. (1) Cum tridui viam processisset, nuntiatum est ei Ariovistum cum suis omnibus copiis ad occupandum Vesontionem, quod est oppidum maximum Sequanorum, contendere, triduique viam a suis finibus profecisse. (2) Id ne accideret magnopere sibi præcavendum Cæsar existimabat. (3) Namque omnium rerum, quæ ad bellum usui erant, summa erat in eo oppido facultas, (4) idque natura loci sic muniebatur, ut magnam ad ducendum bellum daret facultatem, propterea quod flumen Dubis, ut circino circumductum, pæne totum oppidum cingit; (5) reliquum spatium, quod est non amplius pedum sescentorum, qua flumen intermittit, mons continet magna altitudine, ita ut radices

---

5. *contendit*; plecă din localitatea (de azi) Tonerre, în direcţia Alsaciei prin: Tanalay, Gland, Laignes, Etrochey, Dancevoir; ajunse în 3 zile la Arc-en-Barrois.

1. *Vesontio*, genul masc., ca şi *Narbo*, *Hippo*, *Sulmo*, etc.
quod, prin atracţia lui *oppidum*, ia g. neutru.
profecisse: *a înaintat*.

2. *id* (adică ocuparea Vesonţiului) (Bésançon).

3. *facultas* (= *copia*).
ad ducendum bellum (= *ad protrahendum bellum*).

5. *reliquum spatium* (adică *qua flumine intermittit*).
radices, acus.; *ripae*, nom.

montis ex utraque parte ripæ fluminis contingant. (6) Hunc murus circumdatus arcem efficit et cum oppido coniungit.(7) Huc Cæsar magnis nocturnis diurnisqu-itineribus contendit, occupatoque oppido, ibi præsie dium collocat.

Zvonuri de puterea excepţional de mare a Germanilor înfricoşează pe tribuni, apoi chiar pe soldaţi.

XXXIX. (1) Dum paucos dies ad Vesontionem rei frumentariæ commeatusque causa moratur, ex percontatione nostrorum vocibusque Gallorum ac mercatorum, qui ingenti magnitudine corporum Germanos, incredibili virtute atque exercitatione in armis esse prædicabant — sæpenumero sese cum his congressos ne vultum quidem atque aciem oculorum dicebant ferre potuisse — tantus subito timor omnem exercitum occupavit, ut non mediocriter omnium mentes animosque perturbaret. (2) Hic primum ortus est a tribunis militum, præfectis reliquisque qui, ex Urbe amicitiæ causa Caesarem secuti, non magnum in re militari usum habebant; (3) quorum alius, alia causa illata, quam sibi ad proficiscendum necessariam esse diceret, petebat ut eius voluntate discedere liceret; nonnulli, pudore adducti, ut timoris suspicionem vitarent, remanebant. (4) Hi neque vultum fingere, neque interdum lacrimas tenere poterant: abditi in tabernaculis aut suum fatum querebantur, aut cum familiaribus suis commune

---

6. *Hunc* (*montem*), regimul verb. *circumdătus*.

7. *contendit*, schimbându-şi direcţia, trece prin *Langres*, peste *Saône* la N. de *Gray*.

1. *vocibus*: *zvonuri*.

congressos (*armis*).

2. *praefectis* (*equitum*).

usum: experienţă.

3. *illata* (= *allata* sau *in medium prolata*).

4. *vultum fingere* (= *simulatam fiduciam prae se ferre*).

periculum miserabantur. (5) [Vulgo totis castris testamenta obsignabantur]. Horum vocibus ac timore paulatim etiam ii qui magnum in castris usum habebant, milites centurionesque quique equitatui praeerant, perturbabantur. (6) Qui se ex his minus timidos existimari volebant, non se hostem vereri, sed angustias itineris, magnitudinem silvarum quæ intercederent inter ipsos atque Ariovistum, aut rem frumentariam, ut satis commode supportari posset, timere dicebant. (7) Nonnuli etiam Cæsari nuntiarant, cum castra moveri ac signa ferri iussisset non fore dicto audientes milites, neque propter timorem signa laturos.

Cezar îi dojenește aspru pe cei înfricoșați.

XL. (1) Hæc cum animadvertisset, convocato consilio, omniumque ordinum ad id consilium adhibitis centurionibus, vehementer eos incusavit: primum, quod aut quam in partem aut quo consilio ducerentur sibi quærendum aut cogitandum putarent. (2) Ariovistum, se consule, cupidissime populi Romani amicitiam appetisse; cur hunc tam temere quisquam ab officio discessurum iudicaret? (3) Sibi quidem persuaderi, cognitis suis postulatis atque æquitate condicionum perspecta, eum neque suam neque populi Romani gratiam re-

---

5. *testamenta obsignabantur*, acestea sunt așa numitele *testamenta in procinctu*, care se semnau fără multe formalități, numai cu mărturia câtorva camarazi.

vocibus ac timore, hendiadys.

in castris usum, (=*exercitationem in re militari*).

6. *angustias itineris*, e vorba de valea râului *Dubis*.

rem frumentariam, regimul v. *timere*.

1. *consilio*, consiliul de război, la care luau parte legații, tribunii și centurionii primei cohorte.

ordinum (*centuriarum*).

2. *officio* (*datorie* de recunoștință).

3. *quidem*, restrictiv.

suis postulatis (ale lui Cezar).

pudiaturum. (4) Quod si, furore atque amentia impulsus, bellum intulisset, quid tandem vererentur? aut cur de sua virtute aut de ipsius diligentia desperarent? (5) Factum eius hostis periculum patrum nostrorum memoria, cum, Cimbris et Teutonis a C. Mario pulsis, non minorem laudem exercitus quam ipse imperator meritus videbatur; factum etiam nuper in Italia, servili tumultu, quos tamen aliquid usus ac disciplina, quæ a nobis accepissent, sublevarent. (6) Ex quo iudicari posse quantum haberet in se boni constantia, propterea quod, quos aliquandiu inermos sine causa timuissent, hos postea armatos ac victores superassent. (7) Denique hos esse eosdem, quibuscum sæpenumero Helvetii congressi, non solum in suis, sed etiam in illorum finibus, plerumque superarint, qui tamen pares esse nostro exercitui non potuerint. (8) Si quos adversum prœlium et fuga Gallorum commoveret, hos, si quærerent, reperire posse, diuturnitate belli defatigatis Gallis, Ariovistum, cum multos menses castris se ac paludibus tenuisset, neque sui potestatem fecisset, desperantes iam de pugna et dispersos subito adortum, magis ratione et consilio quam virtute vicisse. (9) Cui rationi contra homines barbaros atque imperitos locus fuisset, hac ne ipsum quidem sperare nostros exercitus capi posse.

---

4. *Quod si*: *dar dacă.*

sua (adică *militum*); *ipsius* (*Caesaris*).

5. *periculum*, cu sensul etimologic, *incercare.*

factum etiam (*eius hostis periculum*).

servili tumultu, abl. timp. (=*servorum t.*); *quos*, care urmează, trebue raportat la *servorum*. Este vorba de războiul lui *Spartacus* din anii 73—71, în care soldații cei mai mulți erau prizonieri germani luați de *Marius*.

6. *quantum*, cu *boni*.

8. *ratione* (=*prudentia*).

consilio (aci: *înșelăciune*).

9. *cui rationi... hac*, = *sed ea ratione, cui... hac.*

ipsum, (Ariovistum).

(10) Qui suum timorem in rei frumentariæ simulationem angustiasque itineris conferrent, facere arroganter, cum aut de officio imperatoris desperare aut præscribere viderentur. (11) Hæc sibi esse curæ; frumentum Sequanos, Leucos, Lingones subministrare; iamque esse in agris frumenta matura; de itinere ipsos brevi tempore iudicaturos. (12) Quod non fore dicto audientes neque signa laturi dicantur, nihil se ea re commoveri; scire enim quibuscumque exercitus dicto audiens non fuerit, aut, male re gesta, fortunam defuisse, aut, aliquo facinore comperto, avaritiam esse convictam; (13) suam innocentiam perpetua vita, felicitatem Helvetiorum bello esse perspectam. (14) Itaque se quod in longiorem diem collaturus fuisset repræsentaturum, et proxima nocte de quarta vigilia castra moturum, ut quam primum intellegere posset utrum apud eos pudor atque officium an timor valeret. (15) Quod si præterea nemo sequatur, tamen se cum sola decima legione iturum, de qua non dubitaret, sibique eam prætoriam cohortem futuram. Huic legioni Cæsar et indulserat præcipue, et propter virtutem confidebat maxime.

Ridicând moralul armatei, Cezar pleacă împotriva lui Ariovistus având călăuză pe Diviciacus.

XLI. (1) Hac oratione habita, mirum in modum conversæ sunt omnium mentes, summaque alacritas et cupiditas belli gerendi innata est. (2) princepsque decima legio per tribunos militum ei gratias egit quod

---

10. *timorem... conferrent*, (=*simularent timorem sibi oriri ex re frumentaria*).

11. *curae*, dat. final.

matura, deci Cezar era în Vesontio, în August.

12. *avaritiam*: *lăcomie* în opoziţie cu (13) *innocentiam*: *dezinteresare*.

14. *collaturus* (=*dilaturus*).

pudor et officium: *onoarea şi datoria*.

de se optimum iudicium fecisset, seque esse ad bellum gerendum paratissimam confirmavit. (3) Deinde reliquæ legiones cum tribunis militum et primorum ordinum centurionibus egerunt uti Cæsari satisfacerent: se nec unquam dubitasse neque timuisse neque de summa belli suum iudicium, sed imperatoris esse existimavisse. (4) Eorum satisfactione accepta et itinere exquisito per Diviciacum, quod ex aliis ei maximam fidem habebat, ut millium amplius quinquaginta circuitu locis apertis exercitum duceret, de quarta vigilia, ut dixerat, profectus est. (5) Septimo die, cum iter non intermitteret, ab exploratoribus certior factus est Ariovisti copias a nostris millibus passuum quattuor et XX abesse.

Ariovist cere lui Cezar o întrevedere, care i se acordă.

XLII. (1) Cognito Cæsaris adventu, Ariovistus legatos ad eum mittit: quod antea de colloquio postulasset, id per se fieri licere, quoniam propius accessisset, seque id sine periculo facere posse existimare. (2) Non respuit condicionem Cæsar, iamque eum ad sanitatem reverti arbitrabatur, cum id, quod antea petenti denegasset, ultro polliceretur, (3) magnamque in spem veniebat, pro suis tantis populique Romani in eum beneficiis, cognitis suis postulatis, fore uti pertinacia desisteret. Dies colloquio dictus est ex eo die quintus. (4) Interim sæpe ultro citroque cum legati inter eos mitterentur, Ariovistus postulavit, ne quem peditem ad colloquium Cæsar adduceret: vereri se ne per insidias

---

3. *egerunt*: *se înțelesră.*
satisfacerent (= *excursarent*).
4. *satisfactione*: *iertare.*
5. *millibus... abesse.* Cezar a așezat tabăra la N. de Colmar, între Ostheim și Gemar; Ariovistus era între Dorlisheim și Rosheim, pe Brüche.
1. *Quod antea de colloquio postulasset*, vezi la I. Cap. 34.
2. *ad sanitatem* (= *ad sanam mentem*).

ab eo circumveniretur; uterque cum equitatu veniret: alia ratione sese non esse venturum. (5) Cæsar, quod neque colloquium interposita causa tolli volebat, neque salutem suam Gallorum equitatui committere audebat, commodissimum esse statuit, omnibus equis Gallis equitibus detractis, eo legionarios milites legionis decimæ, cui quam maxime confidebat, imponere, ut præsidium quam amicissimum, si quid opus facto esset, haberet. (6) Quod cum fieret, non irridicule quidam ex militibus decimae legionis dixit: plus quam pollicitus esset Cæsarem facere: pollicitum se in cohortis prætoriæ loco decimam legionem habiturum, ad equum rescribere.

Întrevederea cu Ariovistus; cuvântarea lui Cezar.

XLIII. (1) Planities erat magna et in ea tumulus terrenus satis grandis. Hic locus aequo fere spatio a castris Ariovisti et Cæsaris aberat. (2) Eo, ut erat dictum, ad colloquium venerunt. Legionem Cæsar, quam equis vexerat, passibus ducentis ab eo tumulo constituit; (3) item equites Ariovisti pari intervallo constiterunt. Ariovistus ex equis ut colloquerentur et præter se denos ut ad colloquium adducerent, postulavit. (4) Ubi eo ventum est, Cæsar initio orationis sua senatusque in eum beneficia commemoravit, quod rex appellatus esset a senatu, quod amicus, quod munera amplissime missa; quam rem et paucis contigisse et pro magnis hominum officiis consuesse tribui docebat; (5) illum, cum

---

5. *equitatui*; Cezar bănuia poate o înțelegere a lui Ariovistus cu Galii
Gallis equitibus, dat.
eo, adverb (— *in eos* — *equos*).
ad equum rescribere: îi înscrie în clasa cavalerilor.
1. *tumulus terrenus*, după Stoffel „movila lui Plettig".
3. *ex equis*, șezând pe cai (= *equis insedentes*).
5. *cum*, concessiv.
aditum (= *occasionem adeundi*).

neque aditum neque causam postulandi iustam haberet, beneficio ac liberalitate sua ac senatus ea præmia consecutum. (6) Docebat etiam quam veteres quamque iustæ causæ necessitudinis ipsis cum Hæduis intercederent, (7) quæ senatusconsulta, quotiens quamque honorifica in eos facta essent, ut omni tempore totius Galliæ principatum Hædui tenuissent, prius etiam quam nostram amicitiam appetissent. (8) Populi Romani hanc esse consuetudinem, ut socios atque amicos non modo sui nihil deperdere, sed gratia, dignitate, honore auctiores velit esse; quod vero ad amicitiam populi Romani attulissent, id iis eripi quis pati posset? (9) Postulavit deinde eadem quæ legatis in mandatis dederat: ne aut Hæduis aut eorum sociis bellum inferret; obsides redderet; si nullam partem Germanorum domum remittere posset, at ne quos amplius Rhenum transire pateretur.

Răspunsul lui Ariovistus.

XLIV. (1) Ariovistus ad postulata Cæsaris pauca respondit, de suis virtutibus multa prædicavit: (2) Transisse Rhenum sese non sua sponte, sed rogatum et arcessitum a Gallis; non sine magna spe magnisque præmiis domum propinquosque reliquisse; sedes habere in Gallia ab ipsis concessas, obsides ipsorum voluntate datos; stipendium capere iure belli quod victores victis imponere consuerint. (3) Non sese Gallis,

---

6. *necessitudinis* (— *prietenie*).

8. *sui* (*iuris* sau *auctoritatis*).

Quod... attulissent; ideia întreagă ar fi astfel redată: *quod possedissent cum ad societatem populi Romani accessissent.*

9. *at*: *cel puțin.*

2. *a Gallis*; mai precis ar fi: *ab Arvernis et Sequanis.*

ab ipsis, (Gallis).

stipendium: *contribuție de război*, impusă învinșilor.

uno proelio; la Magetobriga.

sed Gallos sibi bellum intulisse; omnes Galliæ civitates ad se oppugnandum venisse ac contra se castra habuisse; eas omnes copias a se uno prœlio pulsas ac superatas esse. (4) Si iterum experiri velint, se iterum paratum esse decertare; si pace uti velint, iniquum esse de stipendio recusare quod sua voluntate ad id tempus pependerint. (5) Amicitiam populi Romani sibi ornamento et præsidio, non detrimento esse oportere, idque se ea spe petisse Si per populum Romanum stipendium remittatur et dediticii subtrahantur, non minus libenter sese recusaturum populi Romani amicitiam quam appetierit. (6) Quod multitudinem Germanorum in Galliam traducat, id se sui muniendi, non Galliæ impugnandæ causa facere; eius rei testimonio esse, quod nisi rogatus non venerit, et quod bellum non intulerit, sed defenderit. (7) Se prius in Galliam venisse quam populum Romanum Nunquam ante hoc tempus exercitum populi Romani Galliæ provinciæ finibus egressum. (8) Quid sibi vellet? Cur in suas possessiones veniret? Provinciam suam hanc esse Galliam, sicut illam nostram. Uti ipsi concedi non oporteret si in nostros fines impetum faceret, sic item nos esse iniquos, quod in suo iure se interpellaremus. (9) Quod fratres Hæduos appellatos diceret,

---

4. *pependerint*, (= *solverint*).
5. *idque* (în loc de *eam amicitiam*).
remittatur, (se subînțelege *Gallis*).
6. *Quod* (expresie prescurtată în loc de : *quod ad id attinet, quod...*)
defenderit (= *arcuerit, propulsaverit*).
8. *hanc* (*quam Ariovistus tenebat*).
illam, (= *Romanorum provinciam*).
ipsi (*Ariovisto*).
in suo iure interpellaremus : *il turburăm în drepturile sale*.
9. *fratres .. appellatos*, vezi I, 33.
diceret, subiectul este *Caesar*.
bello Allobrogum, v. I. 6.
ipsos (= *Haeduos*).
secum : (*cum Ariovisto*).

non se tam barbarum neque tam imperitum esse rerum, ut non sciret neque bello Allobrogum proximo Hæduos Romanis auxilium tulisse, neque ipsos, in his contentionibus quas Hædui secum et cum Sequanis habuissent, auxilio populi Romani usos esse. (10) Debere se suspicari simulata Cæsarem amicitia, quod exercitum in Gallia habeat, sui opprimendi causa habere. (11) Qui nisi decedat atque exercitum deducat ex his regionibus, sese illum non pro amico, sed hoste habiturum. (12) Quod si eum interfecerit, multis sese nobilibus principibusque populi Romani gratum esse facturum; id se ab ipsis per eorum nuntios compertum habere, quorum omnium gratiam atque amicitiam eius morte redimere posset. (13) Quod si discessisset et liberam possessionem Galliæ sibi tradidisset, magno se illum prœmio remuneraturum, et quaecumque bella geri vellet, sine ullo eius labore et periculo confecturum.

Replica lui Cezar.

XLV. (1) Multa ab Cæsare in eam sententiam dicta sunt, quare negotio desistere non posset: neque suam neque populi Romani consuetudinem pati uti optime merentes socios desereret, neque se iudicare Galliam potius esse Ariovisti quam populi Romani. (2) Bello superatos esse Arvernos et Rutenos ab Q. Fabio Maximo, quibus populus Romanus ignovisset neque in provinciam redegisset neque stipendium imposuisset. (3) Quod si antiquissimum quodque tempus spectari oporteret populi Romani iustissimum esse in Gallia imperium; si iudicium senatus observari oporteret, liberam debere esse Galliam, quam bello victam suis legibus uti voluisset.

---

12. *quod si*: *chiar dacă.*

1. *quare*, dezvoltă pe *eam sententiam.*

3. *antiquissimum quodque tempus*; la 121 în. d. Hr. Arvernii fuseseră înfrânți.

victam; *deși învinsă.*

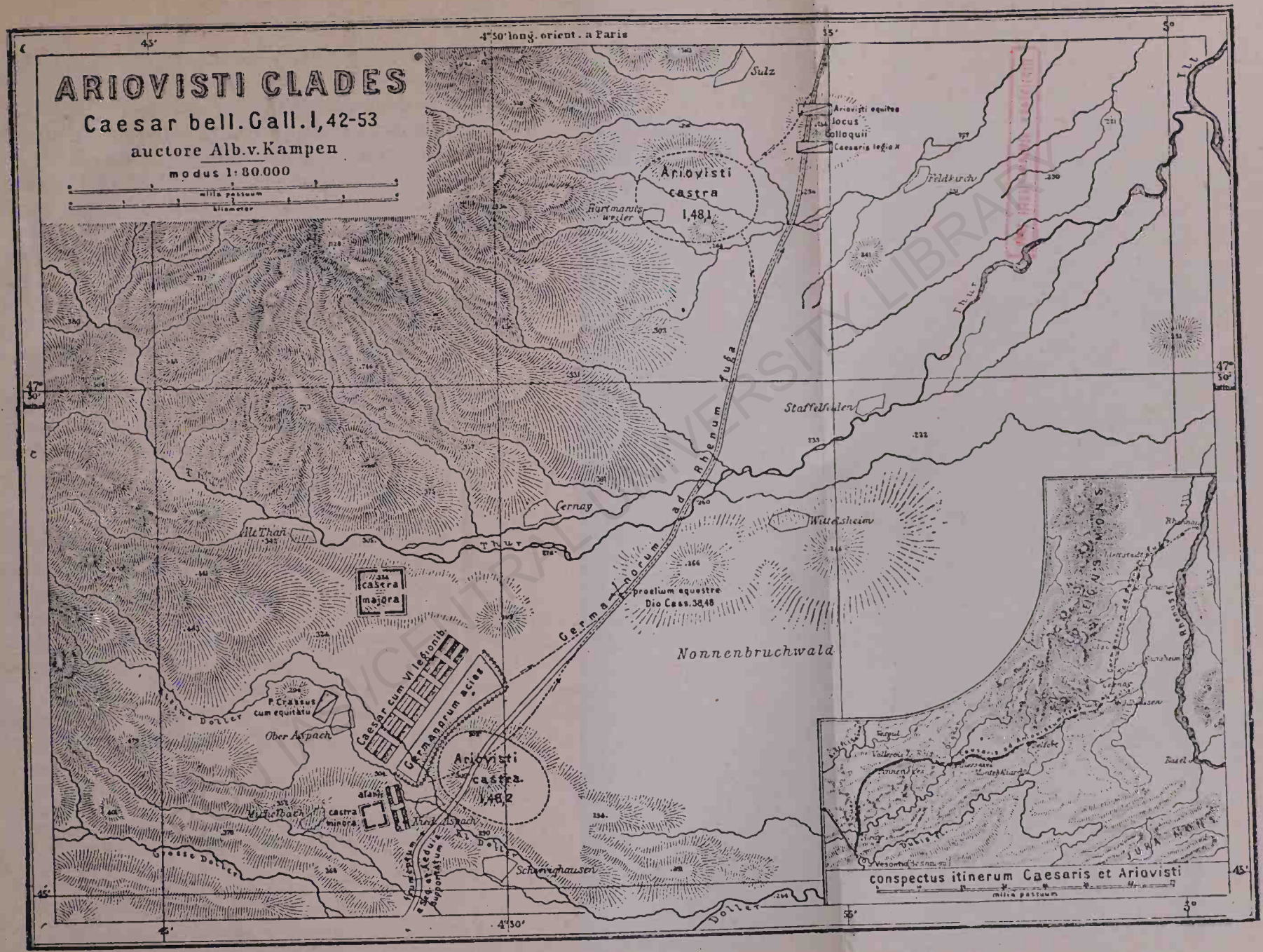

Caesar de Bello Gallico—Planşa III.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Soldaţii lui Ariovist rup tratativele; purtarea lor aţâţă vitejia romană.

XLVI. (1) Dum haec in colloquio geruntur, Caesari nuntiatum est equites Ariovisti propius tumulum accedere et ad nostros adequitare, lapides telaque in nostros conicere. (2) Cæsar loquendi finem fecit, seque ad suos recepit suisque imperavit ne quod omnino telum in hostes reicerent. (3) Nam etsi sine ullo periculo legionis delectae cum equitatu proelium fore videbat, tamen committendum non putabat ut, pulsis hostibus, dici posset eos ab se per fidem in colloquio circumventos. (4) Posteaquam in vulgus militum elatum est qua arrogantia in colloquio Ariovistus usus omni Gallia Romanis interdixisset, impetumque in nostros eius equites fecissent, eaque res colloquium ut diremisset, multo maior alacritas studiumque pugnandi maius exercitui iniectum est.

Ariovist cere din nou o întrevedere cu Cezar; acesta trimete doi soli, pe cari Ariovist îi pune în lanţuri.

XLVII. (1) Biduo post Ariovistus ad Cæsarem legatos mittit: Velle se de his rebus, quae inter eos agi coeptae neque perfectae essent, agere cum eo; uti aut iterum colloquio diem constitueret, aut, si id minus vellet, e suis legatum aliquem ad se mitteret. (2) Colloquendi Caesari causa visa non est, et eo magis quod pridie eius diei Germani retineri non potuerant quin in nostros tela conicerent. (3) Legatum e suis sese magno cum periculo ad eum missurum et hominibus

---

1. *geruntur*; prezent istoric.

2. *quod* (=*aliquod*).

3. *per fidem* (de aci *perfid*): *prin dobândirea odată a încrederii* se putea produce în urmă mai uşor înşelarea cuiva (=*per fidem datam et acceptam*).

1. *Biduo post*,: *a doua zi.*

mittit, (se poate subînţelege: *qui dicerent*).

feris obiecturum existimabat. (4) Commodissimum visum est Gaium Valerium Procillum, C. Valeri Caburi filium, summa virtute et humanitate adulescentem,—cuius pater a Gaio Valerio Flacco civitate donatus erat,—et propter fidem et propter linguae Gallicæ scientiam, qua multa iam Ariovistus longinqua consuetudine utebatur, et quod in eo peccandi Germanis causa non esset, ad eum mittere, et Marcum Metium qui hospitio Ariovisti utebatur. (5) His mandavit ut quae diceret Ariovistus cognoscerent et ad se referrent. (6) Quod cum apud se in castris Ariovistus conspexisset, exercitu suo praesente, conclamavit: quid ad se venirent? an speculandi causa? Conantes dicere prohibuit et in catenas coniecit.

Ariovist încearcă prin manevre, timp de 5 zile, să despartă armata romană de restul Galiei.

XLVIII. (1) Eodem die castra promovit et milibus passuum sex a Cæsaris castris sub monte consedit. (2) Postridie eius diei praeter castra Cæsaris suas copias traduxit et milibus passuum duobus ultra eum castra fecit, eo consilio uti frumento commeatuque, qui ex Sequanis et Haeduis supportaretur, Cæsarem intercluderet. (3) Ex eo die dies continuos quinque Cæsar pro castris suas copias produxit et aciem instructam habuit, ut si vellet Ariovistus proelio contendere, ei potestas non deesset. (4) Ariovistus his omnibus diebus exercitum castris continuit, equestri prœlio cotidie

---

4. *multa*, cu valoare de adverb.
longinqua, (= *longa*).
5. *conclamavit*: *a strigat în gura mare.*
6. *an*, partea a doua a unei întrebări duble: (*veneau pentru noi propuneri*) *sau...*?
1. *sub monte*, la *Kestenholz* pe *Giessen*, la poalele *Vosgilor*.
exercitum: *grosul armatei*, în opoziţie cu *equitatus*.

contendit. (5) Genus hoc erat pugnae, quo se Germani exercuerant. Equitum millia erant sex, totidem numero pedites velocissimi ac fortissimi, quos ex omni copia singuli singulos, suae salutis causa, delegerant: cum his in proeliis versabantur. (6) Ad eos se equites recipiebant; hi si quid erat durius, concurrebant; si qui, graviore vulnere accepto, equo deciderat, circumsistebant; (7) si quo erat longius prodeundum aut celerius recipiendum, tanta erat horum exercitatione celeritas, ut, iubis equorum sublevati, cursum adaequarent.

Cezar preîntâmpină tactica Germanilor printr'o nouă aşezare a taberei sale.

XLIX. (1) Ubi eum castris se tenere Cæsar intellexit, ne diutius commeatu prohiberetur, ultra eum locum quo in loco Germani consederant, circiter passus sescentos ab his castris idoneum locum delegit, acieque triplici instructa, ad eum locum venit. (2) Primam et secundam aciem in armis esse, tertiam castra munire iussit. (3) Hic locus ab hoste circiter passus sescentos, uti dictum est, aberat. Eo circiter hominum numero sedecim millia expedita cum omni equitatu Ariovistus misit, quæ copiæ nostros perterrerent et munitione prohiberent. (4) Nihilo setius Cæsar, ut ante constituerat, duas acies hostem propulsare, tertiam opus perficere iussit. (5) Munitis castris, duas ibi legiones reliquit et partem auxiliorum, quattuor reliquas in castra maiora reduxit.

---

5. *hoc*: se raportă la descrierea care urmează.
ex omni copia (=*ex omni exercitu*).
singuli (*equites*).
6. *si quid... si qui*, (=*si aliquid... si aliquis*).
7. *exercitatione celeritas*, (=*exercitatione comparata celeritas*).
cursum; subînţelege *equorum*.
3. *hominum* (=peditum)... *sedecim millia*, în loc de *hominum sedecim millia expeditorum*.
5. *Castra maiora*: tabără de 4 legiuni.

Germanii hărțuesc detașamentele lui Cezar, însă nu dau lupta cea mare din cauza unor superstiții.

L. (1) Proximo die, instituto suo, Cæsar e castris utrisque copias suas eduxit paulumque a maioribus castris progressus aciem instruxit, hostibus pugnandi potestatem fecit. (2) Ubi ne tum quidem eos prodire intellexit, circiter meridiem exercitum in castra reduxit. Tum demum Ariovistus partem suarum copiarum, quæ castra minora oppugnaret, misit. (3) Acriter utrimque usque ad vesperum pugnatum est. Solis occasu suas copias Ariovistus, multis et illatis et acceptis vulneribus, in castra reduxit. (4) Cum ex captivis quæreret Cæsar quamobrem Ariovistus prœlio non decertaret, hanc reperiebat causam, quod apud Germanos ea consuetudo esset, ut matresfamiliæ eorum sortibus et vaticinationibus declararent utrum prœlium committi ex usu esset necne; eas ita dicere: (5) non esse fas Germanos superare, si ante novam lunam prœlio contendissent.

Cezar silește pe Germani să primească lupta.

LI. (1) Postridie eius diei Cæsar præsidium utrisque castris, quod satis esse visum est, reliquit, omnes alarios in conspectu hostium pro castris minoribus constituit, quod minus multitudine militum legionariorum pro hostium numero valebat, ut ad speciem alariis uteretur; ipse, triplici instructa acie, usque ad castra

---

1. *instituto suo* (=*ut instituerat*).
4. *decertaret*: pentru lupte mari, decisive.
ea... ut (=*talis consuetudo, ut*)
ex usu; *de folos.*
5. *ante novam lunam*, la 18 Sept.
1. *alarios* (ca și *auxilia*), de obicei: *pedites et equites sociorum in alis pugnare soliti.*
pro hostium...: în raport cu...

hostium accessit. (2) Tum demum necessario Germani suas copias castris eduxerunt generatimque constituerunt paribus intervallis, Harudes, Marcomanos, Triboces, Vangiones, Nemetes, Sedusios, Suebos, omnemque aciem suam raedis et carris circumdederunt, ne qua spes in fuga relinqueretur. (3) Eo mulieres imposuerunt, quae in prœlium proficiscentes passis manibus flentes implorabant ne se in servitutem Romanis traderent.

Ordinea de bătae în armata romană; biruință la aripa dreaptă; la stânga, după o înfrângere, Crassus restabilește frontul.

LII. (1) Cæsar singulis legionibus singulos legatos et quæstorem præfecit, uti eos testes suæ quisque virtutis haberet; (2) ipse a dextro cornu, quod eam partem minime firmam hostium esse animadverterat, proelium commisit. (3) Ita nostri acriter in hostes, signo dato, impetum fecerunt, itaque hostes repente celeriterque procurrerunt, ut spatium pila in hostes coniciendi non daretur. (4) Reiectis pilis, comminus gladiis pugnatum est. At Germani, celeriter ex consuetudine sua phalange facta, impetus gladiorum exceperunt. (5) Reperti sunt complures nostri milites qui in phalangas insilirent, et scuta manibus revellerent et desuper vulnerarent. (6) Cum hostium acies a sinistro cornu pulsa atque in fugam conversa esset, a dextro cornu vehementer multitudine suorum nostram aciem premebant. (7) Id cum ani-

---

2. *generatim*, (=*per gentes*).
circumdederunt: le-au așezat în spate și în aripi.
3. *eo... imposuerunt*; *adică in eas raedas, in eos carros.*
passis manibus: *cu mâinile întinse*, în semn de rugă.
2. *eam partem*, aripa stângă a Germanilor.
3. *itaque* (=*et ita*).
4. *impetus gladiorum*, corespunde *atacului cu baioneta* de astăzi și este cel mai crunt mod de luptă.
5. *phalangas*, acuzativ pl. terminat ca în limba greacă în *as*.
desuper vulnerarent: *îi răneau pe deasupra scuturilor.*

madvertisset Publius Crassus adulescens, qui equitatui præerat quod expeditior erat quam ii qui inter aciem versabantur, tertiam aciem laborantibus nostris subsidio misit.

RĂZBOIUL CU ARIOVISTUS.

(Cap. 30—54)

Aripa dreaptă germană este pusă pe fugă; apoi toţi trec Rinul în dezordine; Cezar prinde familia lui Ariovist şi eliberează pe cei doi delegaţi ai săi.

LIII. (1) Ita prœlium restitutum est, atque omnes hostes terga verterunt neque prius fugere destiterunt, quam ad flumen Rhenum millia passuum ex eo loco circiter quinquaginta pervenerunt. (2) Ibi perpauci aut viribus confisi tranare contenderunt, aut, lintribus inventis, sibi salutem reppererunt. (3) In his fuit Ariovistus, qui, naviculam deligatam ad ripam nactus, ea profugit; reliquos omnes equitatu consecuti nostri interfecerunt. (4) Duæ fuerunt Ariovisti uxores, una Sueba natione, quam domo secum duxerat, altera Norica, regis Voccionis soror, quam in Gallia duxerat a fratre missam: utraque in ea fuga periit; fuerunt duæ filiæ: harum altera occisa, altera capta est. (5) Gaius Valerius Procillus, cum a custodibus in fuga trinis catenis vinctus traheretur, in ipsum Cæsarem hostes equitatu persequentem incidit. (6) Quæ quidem res Cæsari non minorem quam ipsa victoria voluptatem attulit, quod hominem honestissimum provinciæ Galliæ, suum familiarem et hospitem, ereptum e manibus hostium, sibi restitutum videbat, neque eius calamitate de tanta

---

5. *trinis catenis*; *este*: *trinis* fiindcă determină un substantiv plurale tantum.

6. *calamitate*; *nenorocirea* ce l-ar fi atins prin moartea lui Procillus.

voluptate et gratulatione quicquam fortuna deminuerat. (7) Is, se præsente, de se ter sortibus consultum dicebat, utrum igni statim necaretur an in aliud tempus reservaretur: sortium beneficio se esse incolumem. (8) Item Marcus Metius repertus et ad eum reductus est.

Suebii, aflând de înfrângere, nu mai trec Rinul spre Galia. Armata romană intră în taberele de iarnă.

LIV. (1) Hoc prœlio trans Rhenum nuntiato, Suebi, qui ad ripas Rheni venerant, domum reverti coeperunt; quos Ubii, qui proximi Rhenum incolunt, perterritos senserunt insecuti, magnum ex his numerum occiderunt. (2) Cæsar, una æstate duobus maximis bellis confectis, maturius paulo quam tempus anni postulabat, in hiberna in Sequanos exercitum deduxit; hibernis Labienum præposuit; (3) ipse in citeriorem Galliam ad conventus agendos profectus est.

---

7. *is*, (*V. Procillus*).
8. *ad eum* (*Caesarem*).
2. *una aestate*: *într'o singură campanie*.
hiberna, tabăra de iarnă era mai solidă, pentru a ocroti armata de frig.
3. *conventus*: *ședințe judiciare*, unde guvernatorul împărțea dreptatea.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

LIBER SECUNDUS

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

A. INTRODUCERE ISTORICĂ.

IARNA ANILOR 58—57 IN. d. HR. AL DOILEA AN DE RĂZBOI.

Situația Galiei, *după companiile lui Cezar împotriva Helveților și a regelui german Ariovist, e următoarea: Helveții bătuți sunt retrimeși în patria pe care o părăsiseră; Ariovist este respins peste Rin ne mai putând să-și exercite nici o influență asupra populațiilor galice de dincolo. Heduii au ieșit triumfători, Secvanii umiliți; armata romană iernează la aceștia din urmă. Belgii din apropiere încep a se neliniști; ei formează o ligă de apărare împotriva lui Cezar.*

B. CONȚINUTUL CĂRȚII A DOUA.

Cezar, fiind înștiințat de Labienus că populațiile belge au făcut o ligă de apărare împotriva sa, aduce două legiuni din Italia spre a-i lua înainte inamicului coalizat. Liberează și atrage de partea sa orașul Bibrax — alăturea de Remi — și, printr'o victorie pe Aisne izbutește să desfacă liga. Apoi supune pe rând: Noviodunum, Bratuspantium și pe Ambiani; zdrobește pe Nervi lângă Sambre și reduce în sclavie pe Aduatuci. In aceeași vreme Crassus supusese puterii romane populațiile de nord-vest.

C. TEXTUL.

RĂZBOIUL CU BELGII.

Conținutul pe scurt al Cap. I—V. Belgii sunt neliniștiți de veci nătatea biruitorilor Romani; deaceea ei alcătuesc o ligă de apărare despre care Cezar e înștiințat de Labienus. Generalul roman avizat

vine grabnic lângă frontaria belgă (în Mai 57) cu armata sa şi, în plus, cu celc două legiuni recrutate în Galia Cisalpină. Cezar tratează întâi cu Remit; aceştia se supun. Totalul armatelor confederate se urcă la 296.000 de oameni faţă de 45—50.000 ai comandantului roman.

RĂZBOIUL CU BELGII
(57 în. d. Hr.)

Cezar tratează cu Remii; drumul şi tabăra romană la Axona (Aisne).

V. (1) Cæsar Remos cohortatus liberaliterque oratione prosecutus, omnem senatum ad se convenire principumque liberos obsides ad se adduci iussit. Quae omnia ab his diligenter ad diem facta sunt. (2) Ipse Diviciacum Haeduum magnopere cohortatus docet, quantopere rei publicae communisque salutis intersit manus hostium distineri, ne cum tanta multitudine uno tempore confligendum sit. (3) Id fieri posse, si suas copias Haedui in fines Bellovacorum introduxerint et eorum agros populari coeperint. His mandatis, eum ab se dimittit. (4) Postquam omnes Belgarum copias in unum locum coactas ad se venire vidit, neque iam longe abesse ab iis quos miserat, exploratoribus et ab Remis cognovit, flumen Axonam, quod est in extremis Remorum finibus, exercitum traducere maturavit, atque ibi castra posuit. (5) Quae res et latus unum castrorum ripis fluminis muniebat, et, post eum quae essent, tuta ab hostibus reddebat, et commeatus ab Remis reliquisque

---

1. *cohortatus*: *îndemnându-i* să rămână credincioşi.
liberaliter (= *benigne, humaniter*).
ad diem (*constitutum*).
2. *rei publicae* (*Romanae*).
communisque... (*Romanorum et Haeduorum*).
4. *castra posuit*: a trecut peste Aisne (la Berry-au-Bac) şi a aşezat tabăra la Mauchamp.
5. *quae res*: trecerea râului.
post eum (adică *post Caesarem*).

civitatibus ut sine periculo ad eum portari possent, efficiebat. (6) In eo flumine pons erat. Ibi praesidium ponit et in altera parte fluminis Quintum Titurium Sabinum legatum cum sex cohortibus relinquit; castra in altitudinem pedum XII vallo fossaque duodeviginti pedum munire iubet.

Belgii asediază Bibrax; Iccius cere ajutor lui Cezar.

VI. (1) Ab his castris oppidum Remorum, nomine Bibrax, aberat millia passuum octo. Id ex itinere magno impetu Belgae oppugnare coeperunt. Aegre eo die sustentatum est. (2) Gallorum eadem atque Belgarum oppugnatio est haec. Ubi, circumiecta multitudine hominum totis moenibus, undique in murum lapides iaci coepti sunt murusque defensoribus nudatus est, testudine facta, portas succendunt murumque subruunt. (3) Quod tum facile fiebat. Nam, cum tanta multitudo lapides ac tela conicerent, in muro consistendi potestas erat nulli. (4) Cum finem oppugnandi nox fecisset, Iccius Remus, summa nobilitate et gratia inter suos, qui tum oppido praefuerat, unus ex iis qui legati de pace ad Cæsarem venerant, nuntium ad eum mittit: nisi subsidium sibi submittatur, sese diutius sustinere non posse.

Trupele lui Cezar intră în Bibrax, pentru apărarea oraşului. Belgii jefuesc ţinuturile Remilor.

VII. (1) Eo de media nocte Cæsar, isdem ducibus usus, qui nuntii ab Iccio venerant, Numidas et Cre-

---

6. *munire*, se subînţelege subiectul în acuzativ: *milites*.
1. *ex itinere*, adică *transitu*, fără zăbavă.
sustentatum est, se ia absolut.
2. *totis moenibus*, abl., *pe toată lungimea zidurilor*.
1. *eo* (*adică in oppidum*).
Numidas et Cretas, soldaţi cu armură uşoară.
Baleares, locuitori ai insulelor Baleare, întrebuinţaţi ca prăştia şi
quos, se acordă cu genul cel mai important, al lui *vicis* (syllepsis).

tas sagittarios et funditores Baleares subsidio oppidanis mittit. (2) Quorum adventu et Remis, cum spe defensionis, studium propugnandi accessit, et hostibus eadem de causa spes potiundi oppidi discessit. (3) Itaque, paulisper apud oppidum morati agrosque Remorum depopulati, omnibus vicis aedificiisque quos adire potuerant incensis, ad castra Cæsaris omnibus copiis contenderunt, et ab millibus passuum minus duobus castra posuerunt; (4) quae castra, ut fumo atque ignibus significabatur, amplius millibus passuum octo in latitudinem patebant.

Cezar își alege o pozițione strategică de luptă.

VIII. (1) Caesar primo, et propter multitudinem hostium et propter eximiam opinionem virtutis, proelio supersedere statuit; cotidie tamen equestribus proeliis, quid hostis virtute posset et quid nostri auderent, periclitabatur. (2). Ubi nostros non esse inferiores intellexit, loco pro castris ad aciem instruendam natura opportuno atque idoneo, — quod is collis ubi castra posita erant paululum ex planitie editus tantum adversus in latitudinem patebat quantum loci acies instructa occupare poterat, atque ex utraque parte lateris deiectus habebat et in fronte leniter fastigatus paulatim ad planitiem redibat, — (3) ab utroque latere eius collis transversam fossam obduxit circiter passuum quadringentorum, et ad extremas fossas castella con-

---

1. *proelia*: o luptă decisivă.

2. *paululum editus* (=*leniter acclivis*), movila Mauchamp are 25 m. deasupra văiei râului Aisne.

adversus, participiu care se raportă la *collis*, *latura din faţa inamicului*.

deiectus: *pante râpoase*, greu de trecut.

3. *transversam fossam*, șanțuri perpendiculare pe linia frontului.

extremas fossas, extremitatea trebue înțeleasă din punct de vedere al armatei romane, deci *la capătul despre inamic al șanțurilor*.

stituit, ibique tormenta collocavit, (4) ne, cum aciem instruxisset, hostes quod tantum multitudine poterant ab lateribus pugnantes suos circumvenire possent. Hoc facto, duabus legionibus quas proxime conscripserat in castris relictis, ut, si quo opus esset, subsidio duci possent, reliquas sex legiones pro castris in acie constituit. Hostes item suas copias ex castris eductas instruxerant.

Belgii încearcă să treacă Axona.

IX. (1) Palus erat non magna inter nostrum atque hostium exercitum. Hanc si nostri transirent, hostes exspectabant; nostri autem, si ab illis intium transeundi fieret, ut impeditos aggrederentur, parati in armis erant. (2) Interim proelio equestri inter duas acies contendebatur. Ubi neutri transeundi initium faciunt, secundiore equitum proelio nostris, Cæsar suos in castra reduxit. (3) Hostes protinus ex eo loco ad flumen Axonam contenderunt, quod esse post nostra castra demonstratum est. (4) Ibi, vadis repertis, partem suarum copiarum traducere conati sunt, eo consilio ut, si possent, castellum cui præerat Q. Titurius legatus expugnarent pontemque interscinderent; (5) si minus potuissent, agros Remorum popularentur, qui magno nobis usui ad bellum gerendum erant, commeatuque nostros prohiberent.

Cezar îi respinge într'o crâncenă luptă; Belgii se retrag și așteaptă în țara lor ofensiva romană.

X. (1) Cæsar, certior factus ab Titurio, omnem equitatum et levis armaturae Numidas, funditores sagittariosque pontem traducit atque ad eos contendit.

---

1. *palus*; este vorba de mlaștinele lăsate de apă la Miette.
2. *secundiore proelio nostris*, abl. abs. cauzal.
5. *minus potuissent*, negație ceva mai slabă decât *non potuissent*.

Acriter in eo loco pugnatum est. (2) Hostes impeditos nostri in flumine aggressi, magnum eorum numerum occiderunt; (3) per eorum corpora reliquos audacissime transire conantes multitudine telorum reppulerunt; primos, qui transierant, equitatu circumventos interfecerunt. (4) Hostes, ubi et de expugnando oppido et de flumine transeundo spem se fefellisse intellexerunt, neque nostros in locum iniquiorem progredi pugnandi causa viderunt, atque ipsos res frumentaria deficere coepit, consilio convocato, constituerunt optimum esse domum suam quemque reverti, et, quorum in fines primum Romani exercitum introduxissent, ad eos defendendos undique convenirent, ut potius in suis quam in alienis finibus decertarent et domesticis copiis rei frumentariae uterentur. (5) Ad eam sententiam cum reliquis causis haec quoque ratio eos deduxit, quod Diviciacum atque Haeduos finibus Bellovacorum appropinquare cognoverant. His persuaderi, ut diutius morarentur neque suis auxilium ferrent, non poterat.

Belgii în retragere sunt ajunşi de armata romană şi bătuţi iarăşi.

XI. (1) Ea re constituta, secunda vigilia magno cum strepitu ac tumultu castris egressi, nullo certo ordine neque imperio, cum sibi quisque primum itineris locum peteret et domum pervenire properaret, fecerunt ut consimilis fugae profectio videretur. (2) Hac re statim Caesar per speculatores cognita, insidias veritus, quod, qua de causa discederent, nondum perspexerat, exercitum equitatumque castris continuit.

---

3. *per eorum corpora*: *peste trupurile lor*, care făceau un fel de puncte.

4. *oppido*: Bibrax.

spem, subiectul verbului *fefellisse*.

copiis rei frumentariae, provizii de rău.

1. *fugae*, dativ.

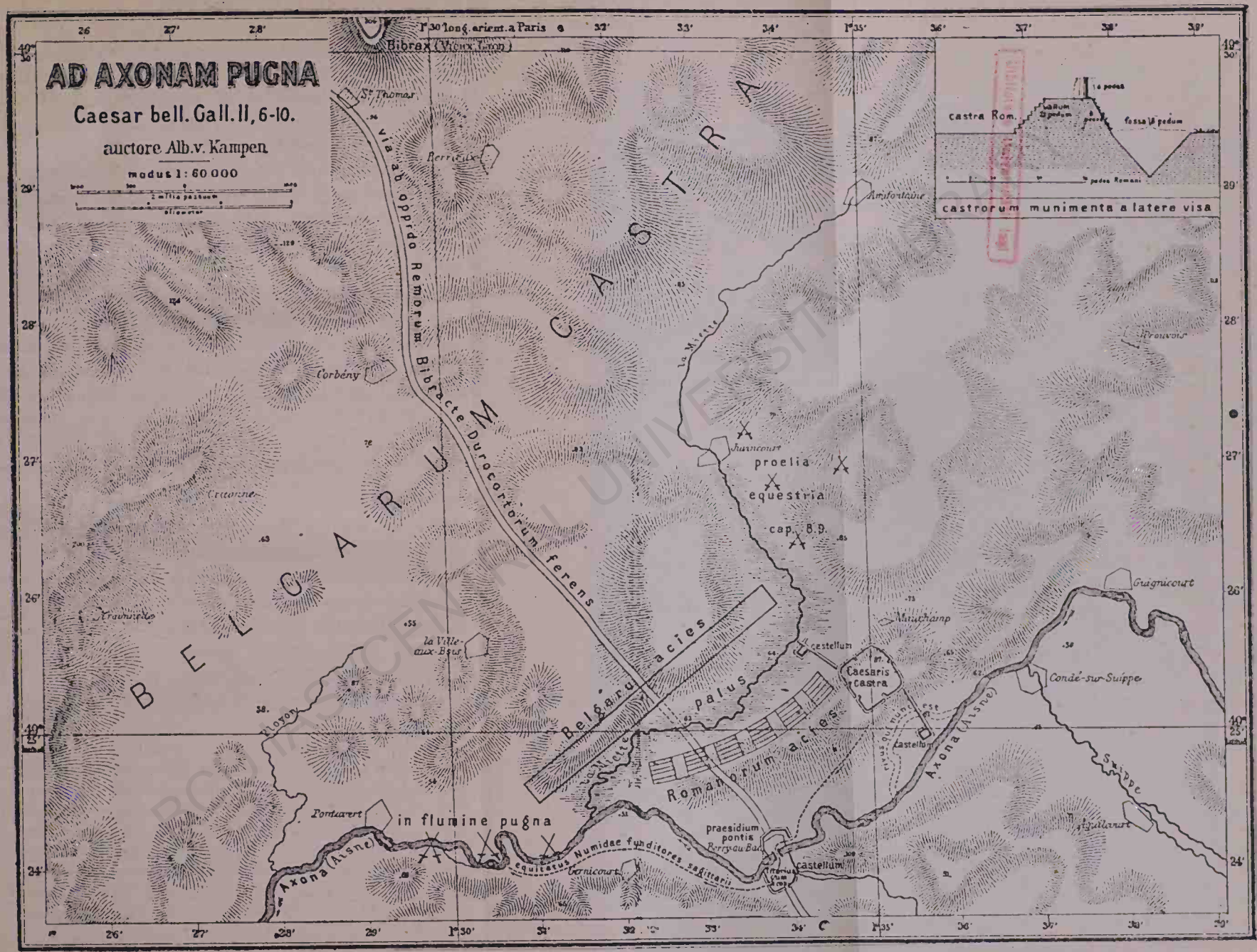

Caesar de Bello Gallico.—Planşa IV.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

(3) Prima luce, confirmata re ab exploratoribus, omnem equitatum, qui novissimum agmen moraretur, praemisit. His Q. Pedium et L. Aurunculeium Cottam legatos praefecit; T. Labienum legatum cum legionibus tribus subsequi iussit. (4) Hi, novissimos adorti et multa millia passuum prosecuti magnam multitudinem eorum fugientium conciderunt, cum ab extremo agmine, ad quos ventum erat, consisterent fortiterque impetum nostrorum militum sustinerent, (5) priores, quod abesse a periculo viderentur, neque ulla necessitate neque imperio continerentur, exaudito clamore, perturbatis ordinibus omnes in fuga sibi praesidium ponerent. (6) Ita sine ullo periculo tantam eorum multitudinem nostri interfecerunt quantum fuit diei spatium, sub occasumque solis destiterunt seque in castra, ut erat imperatum, receperunt.

Cezar trece la Suessioni și atacă Noviodunum, care se predă.

XII. (1) Postridie eius diei Caesar, priusquam se hostes ex terrore ac fuga reciperent, in fines Suessionum, qui proximi Remis erant, exercitum duxit et, magno itinere confecto, ad oppidum Noviodunum contendit. (2) Id ex itinere oppugnare conatus, quod vacuum ab defensoribus esse audiebat, propter latitudinem fossae murique altitudinem, paucis defendentibus, expugnare non potuit. (3) Castris munitis, vineas agere, quaeque ad oppugnandum usui erant, comparare coepit. (4) In-

---

3. *novissimum* (= *ultimum*).
his (*equitibus*), ideie scoasă din *equitatum*, de mai sus.
4. *hi* (= *equites et tres legiones*).
consisterent... sustinerent, subiectul subînțeles *fugientes*.
6. *quantum fuit*: *cât de mult a îngăduit...*
destiterunt, (subînțeles *interficere*).
1. *magno itinere confecto*, abl. absolut concessiv; până la Noviodunum erau 45 km.
2. *paucis defendentibus*, abl. abs. concessiv.

terim omnis ex fuga Suessionum multitudo in oppidum proxima nocte convenit. (5) Celeriter vineis ad oppidum actis, aggere iacto turribusque constitutis magnitudine operum, quae neque viderant ante Galli neque audierant, et celeritate Romanorum permoti, legatos ad Caesarem de deditione mittunt et petentibus Remis, ut conservarentur, impetrant.

Suessionii se supun; Cezar se îndreaptă spre oraşul Bratuspantium, ai cărui locuitori cer pace.

XIII. (1) Cæsar, obsidibus acceptis primis civitatis atque ipsius Galbae regis duobus filiis, armisque omnibus ex oppido traditis, in deditionem Suessiones accepit exercitumque in Bellovacos ducit. (2) Qui cum se suaque omnia in oppidum Bratuspantium contulissent, atque ab eo oppido Caesar cum exercitu circiter millia passuum quinque abesset, omnes maiores natu, ex oppido egressi, manus ad Caesarem tendere et voce significare coeperunt: sese in eius fidem ac potestatem venire neque contra populum Romanum armis contendere. (3) Item, cum ad oppidum accessisset castraque ibi poneret, pueri mulieresque ex muro, passis manibus suo more, pacem ab Romanis petierunt.

Diviciacus apără pe Belovaci.

XIV. (1) Pro his Diviciacus — nam post discessum Belgarum, dimissis Haeduorum copiis, ad eum reverterat — facit verba: (2) Bellovacos omni tempore

---

5. *omnis ex fuga... convenit*, construcţia: *omnis multitudo Suessionum convenit ex fuga.*

1. *Obsidibus*, abl. abs., subiectul *primis c.*, predicatul *acceptis obsidibus.*

2. *in fidem ac potestatem*, formulă de supunere.

3. *item* (ca şi *maiores natu*).

1. *ad eum* (*Caesarem*) *in fide atque amicitia*: hendiadys, *în prietenie credincioasă.*

in fide atque amicitia civitatis Haeduae fuisse; (3) impulsos ab suis principibus, qui dicerent Haeduos a Caesare in servitutem redactos omnes indignitates contumeliasque perferre, et ab Haeduis defecisse et populo Romano bellum intulisse. (4) Qui eius consilii principes fuissent, quod intellegerent quantam calamitatem civitati intulissent, in Britanniam, profugisse. (5) Petere non solum Bellovacos, sed etiam pro his Haeduos, et sua clementia ac mansuetudine in eos utatur. (6) Quod si fecerit, Haeduorum auctoritatem apud omnes Belgas amplificaturum, quorum auxiliis atque opibus, si qua bella inciderint, sustentare consuerint.

Cezar primește supunerea Belovacilor; apoi a Ambianilor. Caracterizarea Nervilor.

XV. (1) Caesar, honoris Diviciaci atque Haeduorum causa, sese eos in fidem recepturum et conservaturum dixit; quod erat civitas magna inter Belgas auctoritate atque hominum multitudine praestabat, sescentos obsides poposcit. (2) His traditis omnibusque armis ex oppido collatis, ab eo loco in fines Ambianorum pervenit, qui se suáque omnia sine mora dediderunt.

CARACTERIZAREA NERVIILOR

(3) Eorum fines Nervii attingebant; quorum de natura moribusque Caesar cum quaereret, sic reperiebat: (4) Nullum aditum esse ad eos mercatoribus; nihil pati vini reliquarumque rerum ad luxuriam pertinentium

---

4. *principes* (= *auctores*)
5. *sua* (Caesaris), accentuat: *bine cunoscută*.
6. *consuerint* (*Haedui*)
3. *natura*: *caracter*.
moribusque: *deprinderi*.
4. *nullum aditum esse* (= *non licere adire*)
nihil pati vini (= *non pati quicquam vini*).

inferri, quod iis rebus relanguescere animos et remitti virtutem existimarent; (5) esse homines feros magnaeque virtutis; increpitare atque incusare reliquos Belgas, qui se populo Romano dedidissent patriamque virtutem proiecissent; (6) confirmare sese neque legatos missuros neque ullam condicionem pacis accepturos.

Nervii aşteptau pe Cezar pe malul drept al râului Sabis (Sambre).

XVI. (1) Cum per eorum fines triduum iter fecisset, inveniebat ex captivis Sabim flumen ab castris suis non amplius millia passuum x abesse: (2) trans id flumen omnes Nervios consedisse, adventumque ibi Romanorum exspectare una cum Atrebatibus et Viromanduis, finitimis suis -- (3) nam his utrisque persuaserant uti eandem belli fortunam experirentur; — (4) exspectari etiam ab his Aduatucorum copias atque esse in itinere; (5) mulieres quique per aetatem ad pugnam inutiles viderentur in eum locum coniecisse, quo propter paludes exercitui aditus non esset.

Nervii, informaţi prin transfugi asupra orândâirii trupelor romane pregătesc atacul.

XVII. (1) His rebus cognitis, exploratores centurionesque praemittit, qui locum idoneum castris deligant. (2) Cum ex dediticiis Belgis reliquisque Gallis complures, Caesarem secuti, una iter facerent, quidam ex his, ut postea ex captivis cognitum est, eorum dierum

---

6. *confirmare* (=*affirmare*)
4. *ab his* (*Nerviis*)
atque: *ba chiar*
5. *quique* (*eosque qui*)
per, acl, *din cauza.*
coniecisse (=*collocasse*)
2. *eorum... exercitus*; construcţia este: *consuetudine itineris exercitus nostri eorum dierum perspecta.*

consuetudine itineris nostri exercitus perspecta, nocte ad Nervios pervenerunt atque his demonstrarunt inter singulas legiones impedimentorum magnum numerum intercedere, neque esse quicquam negotii, cum prima legio in castra venisset reliquaeque legiones magnum spatium abessent, hanc sub sarcinis adoriri; (3) qua pulsa impedimentisque direptis, futurum ut reliquae contra consistere non auderent. (4) Adiuvabat etiam eorum consilium qui rem deferebant, quod Nervii antiquitus, cum equitatu nihil possent — neque enim adhoc tempus ei rei student, sed, quicquid possunt, pedestribus valent copiis, — quo facilius finitimorum equitatum, si praedandi causa ad eos venissent, impedirent, teneris arboribus incisis atque in latitudinem ramis enatis et rubis sentibusque interiectis effecerant ut instar muri hac saepes munimenta iis praeberent quo non modo non intrari sed ne perspici quidem posset. (5) His rebus cum iter agminis nostri impediretur non omittendum consilium Nervii existimaverunt.

Poziţiunile celor două armate inamice.

XVIII. (1) Loci natura erat haec quem locum nostri castris delegerant. Collis ab summo aequaliter declivis ad flumen Sabim quod supra nominavimus vergebat. (2) Ab eo flumine pari acclivitate collis nascebatur adversus huic et contrarius, passus circiter ducentos infimus

---

4 *adiuvabat*, are subiect propoziţia: *quod Nervii*, etc.
incisis; *incidere*: a tăia.
quo = *in ea munimenta*.
5. *consilium*: *hotărîre*.
1. *loci*; acest loc este lângă Neuf-Mesnil, la S-V. de Maubeuge.
2. *ab eo flumine*, pe malul celălalt, deci pe dreapta.
adversus: *în faţă*.
contrarius: *în direcţie paralelă*.
infimus apertus, se rapoartă la *collis* şi se opun astfel: *infimus* lui *ab superiore parte*; *apertus*, lui *silvestris*.

apertus ab superiore parte silvestris ut non facile introrsus perspici posset. (3) Intra eas silvas hostes in occulto sese continebant; in aperto loco secundum flumen paucae stationes equitum videbantur. Fluminis erat altitudo pedum circiter trium.

Luptă de cavalerie; Nervii atacă infanteria romană.

XIX. (1) Caesar equitatu paemisso subsequebatur omnibus copiis; sed ratio ordoque agminis aliter se habebat ac Belgae ad Nervios detulerant. (2) Nam quod hosti appropinquabat consuetudine sua Caesar sex legiones expeditas ducebat; (3) post eas totius exercitus impedimenta collocarat; inde duae legiones quae proxime conscriptae erant totum agmen claudebant praesidioque impedimentis erant. (4) Equites nostri, cum funditoribus sagittariisque flumen transgressi, cum hostium equitatu proelium commiserunt. (5) Cum se illi identidem in silvas, ad suos reciperent ac rursus ex silva in nostros impetum facerent, neque nostri longius, quam quem ad finem porrecta loca aperta pertinebant cedentes insequi auderent, interim legiones sex quae primae venerant, opere dimenso, castra munire coeperunt. (6) Ubi prima impedimenta nostri exercitus ab iis qui in silvis abditi latebant visa sunt, — quod tempus inter eos committendi proelii convenerat, — ut intra silvas aciem ordinesque constituerant atque ipsi sese confirmaverant, subito omnibus copiis provolaverunt impetumque in nostros equites fecerunt.

---

3. *stationes equitum*: *avanposturi de cavalerie.*
1. *ratio*: planul conceput; *ordo*: planul realizat.
2. *consuetudine sua*: *conform obiceiului său.*
3. *proxime*, leg. 13-a şi a 14-a.
6. *prima*, capul coloanei de provizii şi bagaje.
abditi latebant, pleonasm,
aciem ordinesque, hendiadys: *ordinea de bătaie.*
ipsi sese confirmaverant, se întăreau reciproc.

(7) His facile pulsis ac proturbatis, incredibili celeritate ad flumen decucurrerunt, ut paene uno tempore et ad silvas et in flumine et iam in manibus nostris hostes viderentur. (8) Eadem autem celeritate, adverso colle, ad nostra castra atque eos qui in opere occupati erant contenderunt.

Situația grea a lui Cezar era ușurată doar de priceperea soldaților săi.

XX. (1) Caesari omnia uno tempore erant agenda: vexillum proponendum, — quod erat insigne, cum ad arma concurri oporteret; — signum tuba dandum; ad opere revocandi milites; qui paulo longius aggeris petendi causa processerant, arcessendi; acies instruenda; milites cohortandi; signum danduni. (2) Quarum rerum partem temporis brevitas et successus hostium impediebat. (3) His difficultatibus duae res erant subsidio, scientia atque usus militum, quod, superioribus proeliis exercitati quid fieri oporteret non minus commode ipsi sibi praescribere quam ab aliis doceri poterant, et quod ab opere singulisque legionibus singulos legatos Caesar discedere nisi munitis castris vetuerat. (4) Hi, propter propinquitatem et celeritatem hostium, nihil iam Cæsaris imperium exspectabant, sed per se quae videbantur administrabant.

Atacul violent al Nervilor pune în dezordine armata romană

XXI. (1) Caesar, necessariis rebus imperatis, ad cohortandos milites, quam in partem fors obtulit, decurrit,

---

7. *In manibus nostris* (= *iuxta nos*).

2. *successus*: *apropierea*.

3 *duae res*, adică: 1) *scientia atque usus* și 2) *quod vetuerat... subsidio* final.

4. *quae videbantur* (*administranda*).

1. *quam in partem*, (*in eam partem, quam*).

decimam legionem, care era cu a 9-a, la aripa stângă.

devenit: *a venit din întâmplare*.

et ad legionem decimam devenit. (2) Milites non longiore oratione cohortatus quam: uti suae pristinae virtutis memoriam retinerent neu perturbarentur animo, hostiumque impetum fortiter sustinerent; (3) quod non longius hostes aberant quam quo telum adigi posset, proelii committendi signum dedit. (4) Atque, in alteram partem item cohortandi causa profectus, pugnantibus occurrit. (5) Temporis tanta fuit exiguitas hostiumque tam paratus ad dimicandum animus, ut non modo ad insignia accommodanda, sed etiam ad galeas induendas scutisque tegimenta detrudenda tempus defuerit. (6) Quam quisque ab opere in partem casu devenit quaeque prima signa conspexit, ad haec constitit, ne in quaerendis suis pugnandi tempus dimitteret.

Situația devine din ce în ce mai grea pentru armata romană.

XXII. (1) Instructo exercitu, magis ut loci natura deiectusque collis et necessitas temporis quam ut rei militaris ratio atque ordo postulabat, cum, diversis legionibus, aliae alia in parte hostibus resisterent, saepibusque densissimis, ut ante demonstravimus, interiectis prospectus impediretur, neque certa subsidia collocari, neque quid in quaque parte opus esset provideri, neque ab uno omnia imperia administrari po-

---

2. *neu* = *et ne*.
3. *longius quam quo* (— quam ut eo...).
4. *atque*: *ba chiar*.
alteram partem: în aripa dreaptă.
pugnantibus (*Romanis*).
6. *quam quisque*, construcția este: *quisque in ea parte constitit, in quam ab opere casu devenit et ad ea signa constitit, quae prima conspexit.*
suis (*signis*).
1. *ratio atque ordo*, aci hendiadys: *regulele teoretice ale tacticei.*
diversis legionibus, abl. abs.
ante demonstravimus, la II, 17, 4
certa, adică *certis locis*.

terant. (2) Itaque in tanta rerum iniquitate fortunae quoque eventus varii sequebantur.

Legiunile a 9-a şi a 10-a bat pe Atrebaţi; a 12-a şi a 8-a resping pe Viromandui; a 12-a însă este împresurată de Nervi, cari iau tabăra.

XXIII. (1) Legionis nonae et decimae milites, ut in sinistra parte acie constiterant, pilis emissis, cursu ac lassitudine exanimatos vulneribusque confectos Atrebates — nam iis ea pars obvenerat — celeriter ex loco superiore in flumen compulerunt, et, transire conantes insecuti gladiis, magnam partem eorum impeditam interfecerunt. (2) Ipsi transire flumen non dubitaverunt, et, in locum iniquum progressi, rursus resistentes hostes redintegrato proelio in fugam coniecerunt. (3) Item alia in parte diversae duae legiones, undecima et octava, profligatis Viromanduis, quibuscum erant congressi, ex loco superiore in ipsis fluminis ripis proeliabantur. (4) At, totis fere a fronte et ab sinistra parte nudatis castris, cum in dextro cornu legio duodecima et non magno ab ea intervallo septima constitisset, omnes Nervii confertissimo agmine, duce Boduognato, qui summam imperii tenebat, ad eum locum contenderunt; (5) quorum pars aperto latere legiones circumvenire, pars summum castrorum locum petere coepit.

---

2. *in tanta*, adică *cum tanta esset....*
1. *nonae et decimae*, erau comandate de T. Labienus,
acie, în loc de *aciei*, gen. formă arhaică.
cursu ac lassitudine, hendiadys; oboseala alergării.
ea pars, aripa stângă romană.
impeditam (*fluminis transitu*).
2. *ipsi*: sold. leg. 9 şi 10-a.
3. *alia în parte*, la centru.
diversae, participiu: *despărţite una de alta.*
congressi (adică *milites*, ideie trasă din *legiones*).
5. *summum castrorum locum*, adică: *collem ad quem castra erant.*

Cavaleria română este pusă pe fugă.

XXIV. (1) Eodem tempore equites nostri levisque armaturae pedites qui cum iis una fuerant quos primo hostium impetu pulsos dixeram, cum se in castra reciperent, adversis hostibus occurrebant ac rursus aliam in partem fugam petebant; (2) et calones, qui ab decumana porta ac summo iugo collis nostros victores flumen transisse conspexerant, praedandi causa egressi, cum respexissent et hostes in nostris castris versari vidissent, praecipites fugae sese mandabant. (3) Simul eorum, qui cum impedimentis veniebant, clamor fremitusque oriebatur aliique aliam in partem perterriti ferebantur. (4) Quibus omnibus rebus permoti, equites Treveri, quorum inter Gallos virtutis opinio est singularis, qui auxilii causa ab civitate ad Caesarem missi venerant, cum multitudine hostium castra compleri, nostras legiones premi et paene circumve tas teneri, calones, equites, funditores, Numidas diversos dissipatosque in omnes partes fugere vidissent, desperatis nostris rebus, domum contenderunt; (5) Romanos pulsos superatosque, castris impedimentisque eorum hostes potitos civitati renuntiaverunt.

Cezar intervine personal la aripa dreaptă.

XXV. (1) Cæsar ab decimae legionis cohortatione ad dextrum cornu profectus, ubi suos urgeri, signisque in unum locum collatis, duodecimae legionis confertos milites sibi ipsos ad pugnam esse impedimento vidit, quartae cohortis omnibus centurionibus occisis signi-

---

1. *dixeram*, v. II, 19, 6.
adversis hostibus, dușmanii ocupaseră tabăra.
2. *cum respexissent*: *întorcându-se*.
3. *qui... veniebant*, leg. 13 și 14 lăsate pentru paza nutrețului.
4. *diversos dissipatosque* (=*diversis locis dissipatos*).
ab...; *îndată după*.

feroque interfecto, signo amisso, reliquarum cohortium omnibus fere centurionibus aut vulneratis aut occisis, in his primipilo, P. Sextio Baculo, fortissimo viro, multis gravibusque vulneribus confecto, ut iam se sustinere non posset, reliquos esse tardiores, et nonnullos ab novissimis, deserto proelio, excedere ac tela vitare; hostes neque a fronte ex inferiore loco subeuntes intermittere, et ab utroque latere instare, et rem esse in angusto, vidit, neque ullum esse subsidium, quod submitti posset, 2) scuto ab novissimis uni [militi] detracto, quod ipse eo sine scuto venerat, in primam aciem processit, centurionibusque nominatim appellatis, reliquos cohortatus milites, signa inferre et manipulos laxare iussit, quo facilius gladiis uti possent. (3) Cuius adventu spe illata militibus ac redintegrato animo, cum pro se quisque, in conspectu imperatoris, etiam in extremis suis rebus, operam navare cuperet, paulum hostium impetus tardatus est.

Aripa dreaptă este mântuită, în timp ce sosesc și ajutoarele ariergardei.

XXVI. (1) Caesar, cum septimam legionem, quae iuxta constiterat, item urgeri ab hoste vidisset, tribunos militum monuit ut paulatim sese legiones coniungerent et conversa signa in hostes inferrent. (2) Quo facto, cum alius alii subsidium ferret neque timerent ne aversi ab hoste circumvenirentur, audacius resistere ac fortius pugnare coeperunt. (3) Interim milites legionum

---

ab novissimis (= *ex novissimis*)
deserto proelio, abl. abs · *începând lupta.*
dixeramus, la II. 16. 4.
excedere: *se depărtează* de câmpul de bătae.
vidit, se repetă, fiind o frază prea lungă după primul *vidit*.
3. *pro se quisque* (= *quantum quisque posset*).
1. *juxta* (*duodecimam*).
sese (= *inter se*).
2. *timerent*, pl. subînțeles: *milites*, scos din *alius alii*.
3. *duarum*, leg. 13 și 14, vezi II, 19. 3.

duarum, quae in novissimo agmine praesidio impedimentis fuerant, proelio nuntiato cursu incitato, in summo colle ab hostibus conspiciebantur; (4) et Titus Labienus, castris hostium potitus et ex loco superiore quae res in nostris castris gererentur conspicatus, decimam legionem subsidio nostris misit. (5) Qui, cum ex equitum et calonum fuga, quo in loco res esset quantoque in periculo et castra et legiones et imperator versaretur, cognovissent, nihil ad celeritatem sibi reliqui fecerunt.

La sosirea ajutoarelor lupta îşi schimbă sorţii; Nervii rezistă cu înverşunare.

XXVII. (1) Horum adventu tanta rerum commutatio est facta, ut nostri, etiam qui vulneribus confecti procubuissent, scutis innixi, proelium redintegrarent. (2) Tum calones, perterritos hostes conspicati, etiam inermes armatis occurrerunt, equites vero, ut turpitudinem fugae virtute delerent, omnibus in locis pugnarunt quo se legionariis militibus praeferrent. (3) At hostes, etiam in extrema spe salutis, tantam virtutem praestiterunt, ut, cum primi eorum cecidissent, proximi iacentibus insisterent atque ex eorum corporibus pugnarent; (4) his deiectis et coacervatis cadaveribus, qui superessent ut ex tumulo tela in nostros conicerent et

---

1. *ex loco superiore*, pe înălţimea din dreapta râului Sambre unde era tabăra inamică luată de *Labienus* cu leg. 9 şi a 10-a.
5. *qui*, soldaţii leg. 10-a.
ad (= *quod attinet ad*).
nihil... (*quam maxima celeritate progressi sunt*).
1. *nostri* (= *illi ex nostris qui*...).
2. *occurrerunt* (= *eos aggrederentur*).
quo (= *ut eo*).
3. *ex*... *corporibus*: *de peste trupurile*..
4. *his deiectis* (adică *proximi*).
ut, (= *tanquam*)
intercepta: oprite în trecere.

pila intercepta remitterent: (5) ut non nequiquam tantae virtutis homines iudicari deberet ausos esse transire latissimum flumen, ascendere altissimas ripas, subire iniquissimum locum; quae facilia ex difficillimis animi magnitudo redegerat.

Nervii sunt bătuţi; cei rămaşi în viaţă se supun.

XXVIII. (1) Hoc proelio facto et prope ad internecionem gente ac nomine Nerviorum redacto, maiores natu, quos una cum pueris mulieribusque in aestuaria ac paludes collectos dixeramus, hac pugna nuntiata, cum victoribus nihil impeditum, victis nihil tutum arbitrarentur, (2) omnium qui supererant consensu, legatos ad Caesarem miserunt seque ei dediderunt, et in commemoranda civitatis calamitate ex sescentis ad tres senatores, ex hominum millibus LX vix ad quingentos, qui arma ferre possent, sese redactos esse dixerunt. (3) Quos Caesar, ut in miseros ac supplices usus misericordia videretur, diligentissime conservavit, suisque finibus atque oppidis uti iussit, et finitimis imperavit ut ab iniuria et maleficio se suosque prohiberent.

Conţinutul pe scurt al cap. XXIX—XXXV. Cezar bate şi reduce în sclavie populaţia Aduatucilor, de origine germană. În aceeaşi vreme primeşte veste dela P. Crassus că a supus toate populaţiile dela nord-vestul Galiei.

---

5. *ut.. ausos esse*; construcţia: *ut deberet iudicari homines tantae virtutis non nequiquam ausos esse.*

redegerat (=*reddiderat*).

1. *aestuaria*, obişnuit: *locuri inundate de revărsarea mării*; aci— de revărsarea râului, în opoziţie cu *paludes*: *mlaştini naturale.*

dixeramus, la II, 16, 4.

nihil impeditum... nihil tutum: nici o piedică... nici o siguranţă.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

LIBER TERTIUS.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

A. INTRODUCERE ISTORICĂ.

IARNA ANILOR 57–56 IN. D. HR. AL TREILEA AN DE RĂZBOI.

Situaţia Galiei *după campania II primeşte următoarea modificare. Remii, cari sprijiniseră acţiunea lui Cezar, dobândesc egemonia în părţile nordice, căci autoritatea generalului roman se întinsese peste tot nordul şi nord vestul Galiei.*

B. CONŢINUTUL CĂRŢII A TREIA.

I. Sulp. Galba este însărcinat să asigure comunicaţia peste Alpi; el dă lupte cu Nantuaţii, Sedunii şi Veragrii; este asediat în tabăra sa din munţi şi se retrage în Provincie cu mari dificultăţi. Veneţii de altă parte au început război fără de veste cu Crassus, locotenentul lui Cezar. Generalul roman îi sare într'ajutor luând personal comanda întregului front. Astfel, Cezar pe uscat cu legiunile, Brutus cu flota atacă şi zdrobesc pe Veneţi cari sunt ucişi sau vânduţi ca sclavi.

La nord, Titurius Sabinus bate pe Viridovix şi supune popoarele de sub comanda lui; la sud Crassus bate pe Sontiaţi, pe Vasaţi şi supune Acvitania.

După acestea Cezar îşi îndreaptă trupele împotriva Morinilor.

C. TEXTUL.

Conţinutul cap. I.—VII. Cezar istoriseşte luptele cu Alpinii. S. Sulp. Galba, atacat de Veragri şi Seduni în tabăra de iarnă din Alpii Penini, pune pe fugă pe inamic şi se duce să ierneze la Alobrogi,

RĂZBOIUL CU VENEȚII ȘI UNELII.

Plecând spre Illyricum, Cezar află că în Armorica s'a iscat răsboi împotriva lui P. Crassus, care ierna acolo.

VII. (1) His rebus gestis, cum omnibus de causis, Caesar pacatam Galliam existimaret, superatis Belgis, expulsis Germanis, victis in Alpibus Sedunis, atque ita inita hieme in Illyricum profectus esset, quod eas quoque nationes adire et regiones cognoscere volebat, subitum bellum in Gallia coortum est. (2) Eius belli haec fuit causa. P. Crassus adulescens cum legione septima proximus mare Oceanum in Andibus hiemarat. (3) Is, quod in his locis inopia frumenti erat, praefectos tribunosque militum complures in finitimas civitates, frumenti causa, dimisit; (4) quo in numero est T. Terrasidius missus in Esuvios, M. Trebius Gallus in Coriosolitas, Q. Velanius cum T. Silio in Venetos.

Ofițerii lui Crassus trimiși pentru aprovizionare sunt ținuți ostatici; cetățile armorice se revoltă și cer ostaticii lor.

VIII. (1) Huius est civitatis longe amplissima auctoritas omnis orae maritimae regionum earum, quod et naves habent Veneti plurimas, quibus in Britanniam

---

1. *omnibus de causis*, se ia cu *existimaret*.
superatis Belgis, II. 1—33.
expulsis Germanis, I. 30—54.
victis... Sedunis, III, 4—6.
atque ita: și prinurmare.
in Illyricum, se dusese întâi în Italia.
eas (*huius regionis*).
cognoscere: a recunoaște.
4. *quo in numero* (= *quorum in numero*).
1. *huius*: *Venetii*.
omnis orae maritimae, atârnă de *amplissima*; *regionum earum*, atârnă de *orae*.
paucis... interiectis, abl. abs. cauzal.

navigare consuerunt, et scientia atque usu nauticarum rerum reliquos antecedunt, et in magno impetu maris atque aperto paucis portibus interiectis, quos tenent ipsi, omnes fere qiu eo mari uti consuerunt habent vectigales. (2) Ab his fit initium retinendi Silii atque Velanii, quod per eos suos se obsides, quos Crasso dedissent, reciperaturos existimabant. (3) Horum auctoritate finitimi adducti,—ut sunt Gallorum subita et repentina consilia,—eadem de causa Trebium Terrasidiumque retinent, et, celeriter missis legatis, per suos princiopes inter se coniurant, nihil nisi communi consilio acturos eundemque omnis fortunae exitum esse laturos; (4) reliquasque civitates sollicitant, ut in ea libertate quam a maioribus acceperant, permanere quam Romanorum servitutem perferre mallent. (5) Omni ora maritima celeriter ad suam sententiam perducta, communem legationem ad P. Crassum mittunt si velit suos recipere, obsides sibi remittat.

Cezar se pregăteşte de răsboi cu Veneţii.

IX. (1) Quibus de rebus Caesar ab Crasso certior factus, quod ipse aberat longius, naves interim longas aedificari in flumine Ligere, quod influit in Oceanum, remiges ex Provincia institui, nautas gubernatoresque comparari iubet. (2) His tebus celeriter administratis, ipse, cum primum per anni tempus potuit, ad exercutim contendit. (3) Veneti reliquaeque item civitates, cognito Caesaris adventu, simul quod quantum

---

3. *ut sunt... consilia*, paranteză explicativă; *subita consilia*, hotărîri imediate.

5. *mittunt*, subliniţi *mandantes*.

1. *quod ipse aberat*, explică propoziţiunea ce urmează.

2. *cum primum... potuit*, în Aprilie Cezar era la Luca, deci probabil în Mai s'a întors în Galia.

per anni tempus, (=*propter anni tempus*).

3. *in se facinus admisissent* (*altfel*: *quo sibi ipsi nocuissent*)

usum navium; *navium*, gen. subiectiv.

in se facinus admisissent, intellegebant,—legatos, quod nomen ad omnes nationes sanctum inviolatumque semper fuisset, retentos ab se et in vincla coniectos,—pro magnitudine periculi bellum parare, et maxime ea, quae ad usum navium pertinent, providere instituunt, hoc maiore spe quod multum natura loci confidebant. (4) Pedestria esse itinera concisa aestuariis, navigationem impeditam propter inscientiam locorum paucitatemque portuum sciebant; (5) neque nostros exercitus, propter frumenti inopiam, diutius apud se morari posse confidebant; (6) ac iam, ut omnia contra opinionem acciderent, tamen se quam plurimum navibus posse; Romanos neque ullam facultatem habere navium, neque eorum locorum ubi bellum gesturi essent vada, portus, insulas novisse, (7) ac longe aliam esse navigationem in concluso mari atque in vastissimo atque apertissimo Oceano perspiciebant. (8) His initis consiliis, oppida muniunt, frumenta ex agris in oppida comportant, (9) naves in Venetiam ubi Caesarem primum esse bellum gesturum constabat, quam plurimas possunt cogunt. (10) Socios sibi ad id bellum Osismos, Lexovios, Namnetes, Ambiliatos, Morinos, Diablintes, Menapios adsciscunt; auxilia ex Britannia, quae contra eas regiones posita est, arcessunt.

Motivele care au hotărît pe Cezar să înceapă războiul.

X. (1) Erant hae difficultates belli gerendi quas supra ostendimus, sed multa Caesarem tamen ad id

---

4. *pedestria... itinera*, în contrast cu *navigationem*..

5. *neque*, se ia cu *morari posse*.

6. *iam*: *în sfârşit*; *ut*, concessiv, urmează *tamen* în propoziţia principală.

facultatem (aci = *copiam*).

7. *concluso mari*: M. Mediterană.

longe aliam... atque; cellalt *atque* este copulativ.

8. *frumenta*; *grânele* cu paie cu tot.

1. *ostendimus*, vezi III, 9. 4.

bellum incitabant: (2) iniuriae retentorum equitum Romanorum, rebellio facta post deditionem, defectio datis obsidibus, tot civitatum coniuratio, imprimis ne, hac parte neglecta, reliquae nationes sibi idem licere arbitrarentur. (3) Itaque, cum intellegeret omnes fere Gallos novis rebus studere et ad bellum mobiliter celeriterque excitari, omnes autem homines natura libertati studere et condicionem servitutis odisse, priusquam plures civitates conspirarent, partiendum sibi ac latius distribuendum exercitum putavit.

Cezar trimete pe Labienus la Treveri, pe Crassus în Aquitania, pe Sabinus la Belgi; dă lui Brutus comandamentul flotei; acesta va ataca pe Veneţi pe apă iar el pe uscat.

XI. (1) Itaque T. Labienum legatum in Treveros, qui proximi flumini Rheno sunt, cum equitatu mittit. (2) Huic mandat Remos reliquosque Belgas adeat, atque in officio contineat, Germanosque, qui auxilio a Belgis arcessiti dicebantur, si per vim navibus flumen transire conentur, prohibeat. (3) P. Crassum cum cohortibus legionariis XII et magno numero equitatus in Aquitaniam proficisci iubet, ne ex his nationibus auxilia in Galliam mittantur ac tantae nationes coniungantur. (4) Q. Titurium Sabinum legatum cum legionibus tribus in Unellos, Coriosolites Lexoviosque mittit, qui eam manum distinendam curet. (5) D. Brutum adulescentem, classi Gallicisque navibus, quas

---

2. *retentorum*, part., legat unui subst., se poate traduce cu subst. abstract corespunzător: *reţinerea călăreţilor*, în loc de *călăreţii reţinuţi*.
rebellio: *reînceperea războiului*.
datis obsidibus, abl abs. concesiv.
hac parte neglecta (=*si hanc partem neglexisset*).
3. *autem*, aci: *apoi*.
2. *flumen*: *Rhenum*.
cohortibus, aceste cohorte aveau la 4000 de oameni.
3. *nationibus* (*Aquitanis*).
Galliam (numită *Celticam*).

ex Pictonibus et Santonis reliquisque pacatis regionibus convenire iusserat, praeficit, et, cum primum posset, in Venetos proficisci iubet. Ipse eo pedestribus copiis contendit.

Aşezarea oraşelor venete.

XII. (1) Erant eiusmodi fere situs oppidorum, ut posita in extremis lingulis promunturiisque, neque pedibus aditum haberent, cum ex alto se aestus incitavisset, quod bis accedit semper horarum XII spatio, neque navibus, quod, rursus minuente aestu, naves in vadis afflictarentur. (2) Ita utraque re oppidorum oppugnatio impediebatur; (3) ac, si quando magnitudine operis forte superati, extruso mari aggere ac molibus, atque his oppidi moenibus adaequatis, suis fortunis desperare coeperant, magno numero navium appulso, cuius rei summam facultatem habebant, sua deportabant omnia seque in proxima oppida recipiebant; (4) ibi se rursus isdem opportunitatibus loci defendebant. (5) Haec eo facilius magnam partem aestatis faciebant, quod nostrae naves tempestatibus detinebantur, summaque erat vasto atque aperto mari, magnis aestibus, raris ac prope nullis portibus, difficultas navigandi.

---

1. *lingulis, promunturiisque* (= *lingulis quae sunt extremae partes promunturiorum*).
pedibus, adică pe *uscat*.
aestus incitavisset, este vorba de flux şi reflux: *minuente aestu*.
2. *utraque re* (*fluxu et refluxu*).
3. *operis* (=*munitionum*).
superati, adică *oppidani*.
extruso se acordă cu *aggere* şi se rap. şi la *molibus*.
his adică *aggere et molibus*.
moenibus dat., atârnă de *adaequatis*.
5. *vasto... portibus*, abl. absolute.

Construcția vaselor venete și superioritatea lor față de cele romane.

XIII. (1) Namque ipsorum naves ad hunc modum factae armataeque erant: carinae aliquanto planiores quam nostrarum navium, quo facilius vada ac decessum aestus excipere possent; (2) prorae admodum erectae atque item puppes, ad magnitudinem fluctuum tempestatumque accommodatae; (3) naves totae factae ex robore ad quamvis vim et contumeliam perferendam; (4) transtra pedalibus in altitudinem trabibus confixa clavis ferreis digiti pollicis crassitudine: (5) ancorae, pro funibus, ferreis catenis revinctae; (6) pelles, pro velis, alutaeque tenuiter confectae, sive propter lini inopiam atque eius usus inscientiam, sive eo, — quod est magis verisimile,— quod tantas tempestates Oceani tantosque impetus ventorum sustineri ac tanta onera navium regi velis non satis commode posse arbitrabantur. (7) Cum his navibus nostrae classi eiusmodi congressus erat, ut una celeritate et pulsu remorum praestaret, reliqua pro loci natura, pro vi tempestatum, illis essent aptiora et accommodatiora. (8) Neque enim, his nostrae rostro nocere poterant — tanta in iis erat firmitudo, — neque propter altitudinem facile telum adigebatur, et eadem de causa minus commode copulis

---

1. *factae, armatae*, se iau ca adjective.
aliquanto: *destul de*, ceva.
vada: vaduri naturale.
decessum aestus, vaduri provocate de reflux, *dispariția* apei.
excipere: *a suporta*.
4. *pedalibus... trabibus*, abl. de calitate; (*pedalibus pedis mensuram habentibus*).
clavis, abl. instrumental.
crassitudine, abl. de calitate.
6. *pelles*: *piei brute*; *alutaeque tenuiter confectae*, *piei lucrate* (=*confectae ita ut tenues essent*).
9. *consisterent tutius*, din cauza fundului puțin adâncat.
ab aestu relictae: *lăsate pe uscat de reflux*.
nihil... timerent, din cauza soliditații lor.

continebatur. (9) Accedebat ut, cum saevire ventut coepisset et se vento dedissent et tempestatem ferrens facilius et in vadis consisterent tutius, et, ab aestu relictae, nihil saxa et cautes timerent; quarum rerum omnium nostris navibus casus erat extimescendus.

Lupta navală între Veneţi şi flota comandată de Brutus.

XIV. (1) Compluribus expugnatis oppidis, Caesar, ubi intellexit frustra tantum laborem sumi, neque hostium fugam captis oppidis reprimi, neque iis noceri posse, statuit exspectandam classem. (2) Quae ubi convenit ac primum ab hostibus visa est, circiter CCXX naves eorum paratissimae atque omni genere armorum ornatissimae, profectae ex portu, nostris adversae constiterunt; (3) neque satis Bruto, qui classi praeerat, vel tribunis militum centurionibusque, quibus singulae naves erant attributae, constabat quid agerent aut quam rationem pugnae insisterent. (4) Rostro enim noceri non posse cognoverant; turribus autem excitatis, tamen has altitudo puppium ex barbaris navibus superabat, ut neque ex inferiore loco satis commode tela adigi possent et missa ab Gallis gravius acciderent. (5) Una erat magno usui res praeparata a nostris, falces preacutae, insertae affixaeque longuriis, non absimili forma muralium falcium. (6) His cum funes, qui antemnas ad malos destinabant, comprehensi adductique erant, navigio remis incitato, praerumpebantur. (7) Quibus abscisis, antemnae necessario con-

---

1. *compluribus.. expugnatis*, prin mijloacele arătate la III, 12, 3.
3. *neque* (=*sed non*).
4. *turribus... excitatis*, abl. abs. condiţional.
5. *falces*: *cângi lungi* cu cârlig.
non absimili... falcium; construcţia completată: *quorum forma non absimilis erat formae falcium muralium.*
6. *destinabant* (=*affigebant, alligabant*)
7. *uno tempore*, = *eodem tempore, simul.*

cidebant, ut, cum omnis Gallicis navibus spes in velis armamentisque consisteret, his ereptis, omnis usus navium uno tempore eriperetur. (8) Reliquum erat certamen positum in virtute, qua nostri milites facile superbant, atque eo magis quod in conspectu Caesaris atque omnis exercitus res gerebatur, ut nullum paulo fortius factum latere posset: (9) omnes enim colles ac loca superiora, unde erat propinquus despectus in mare, ab exercitu tenebantur.

Veneții sunt bătuți, iar flota lor este luată.

XV. (1) Deiectis, ut diximus, antemnis, cum singulas binae ac ternae naves circumsteterant, milites summa vi transcendere in hostium naves contendebant. 2) Quod postquam barbari fieri animadverterunt, expugnatis compluribus navibus, cum ei rei nullum reperiretur auxilium, fuga salutem petere contenderunt. (3) Ac, iam conversis in eam partem navibus quo ventus ferebat, tanta subito malacia ac tranquillitas exstitit, ut se ex loco commovere non possent. (4) Quae quidem res ad negotium conficiendum maxime fuit opportuna, (5) nam singulas nostri consectati expugnaverunt, ut perpaucae ex omni numero, noctis interventu, ad terram pervenerit, cum ab hora fere quarta usque ad solis occasum pugnaretur.

---

8. *in conspectu Caesaris*; după unii Cezar ocupa înălțimile Saint Gildas în peninsula Ruis; după alții ar fi stat la îmbucătura Loire cu marea.

1. *deiectis...antemnis*, adică *de summo malo in naves vel mare iactis.*
binae ac ternae: două și uneori trei.
cum... circumsteterant (altfel: *quoties circumstabant*).

2. *expugnatis* (subiectul logic: *a Romanis*).

3. *ferebat*, se ia absolut, *mergea.*
se commovere non possent, fiindcă nu aveau vâslași.

5. *singulas*, adică *naves Venetorum.*
interventu, abl. cauzal.

Veneţii sunt supuşi, senatorii lor ucişi, ceilalţi vânduţi.

XVI. (1) Quo proelio bellum Venetorum totiusque oræ maritimæ confectum est. (2) Nam cum omnis iuventus, omnes etiam gravioris aetati in quibus aliquid consilii aut dignitatis fuit, eo convenerant, tum navium quod ubique fuerat in unum locum coëgerant; (3) quibus amissis, reliqui neque quo se reciperent neque quemadmodum oppida defenderent habebant. Itaque se suaque omnia Caesari dediderunt. (4) In quos eo gravius Caesar vindicandum statuit, quo diligentius in reliquum tempus a barbaris ius legatorum conservaretur. Itaque, omni senatu necato, reliquos sub corona vendidit.

RĂZBOIUL CU UNELII.

Popoarele din N. V. Galliei, sub conducerea lui Viridovix se pregătesc de rezistenţă.

XVII. (1) Dum hæc in Venetis geruntur, Q. Titurius Sabinus cum iis copiis, quas a Caesare acceperat, in fines Unellorum pervenit. (2) His praeerat Viridovix ac summam imperii tenebat earum omnium civitatum quae defecerant, ex quibus exercitum magnasque copias coëgerat; (3) atque his paucis diebus Aulerci Eburovices Lexoviique, senatu suo interfecto,

---

1. *Venetorum*, gen. obiectiv: războiul Romanilor cu sau *contra Veneţilor*.

2. *navium quod*, gen. partitiv.

3. *quibus*, oameni şi corăbii.

4. *eo gravius... quo*; *eo* (=*ideo*), *quo* (=*ut eo*).

1. *acceperat*, vezi III, 11, 4.

2. *earum omnium civitatum*, atârnă de *summam imperii*.

exercitum, armată regulată; *copias*, recrutări în masă.

3. *his paucis diebus*, dela sosirea lui Sabinus.

ab agricultura et cotidiano labore, hendiadys: dela munca zilnică a agriculturii.

revocabat: *îi depărta de obicei*.

quod auctores belli esse nolebant, portas clauserunt seque cum Viridovice coniunxerunt; (4) magnaque praeterea multitudo undique ex Gallia perditorum hominum latronumque convenerat quos spes praedandi studiumque bellandi ab agricultura et cotidiano labore revocabat. (5) Sabinus idoneo omnibus rebus loco castris sese tenebat, cum Viriovix contra eum duum millium spatio consedisset cotidieque productis copiis pugnandi potestatem faceret ut iam non solum hostibus in contentionem Sabinus veniret, sed etiam nostrorum militum vocibus nonnihil carperetur; (6) tantamque opinionem timoris praebuit, ut iam ad vallum castrorum hostes accedere auderent. (7) Id ea de causa faciebat, quod cum tanta multitudine hostium praesertim eo absente qui summam imperii teneret, nisi aequo loco aut opportunitate aliqua data, legato dimicandum non existimabat.

Tit. Sabinus provoacă pe Uneli să-l atace.

XVIII. (1) Hac confirmata opinione timoris, idoneum quendam hominem et callidum delegit, Gallum, ex iis quos auxilii causa secum habebat. (2) Huic magnis praemiis pollicitationibusque persuadet uti ad hostes transeat, et quid fieri velit edocet. (3) Qui ubi pro perfuga ad eos venit, timorem Romanorum proponit; quibus angustiis ipse Caesar a Venetis prematur, docet.

---

5. *omnibus rebus*, abl. de relaţie.

duum, gen. arhaic (tot astfel; *quadragenum, duodenum, deum, nummum, etc*).

productis copiis; *producere copias*: *a face să înainteze trupele.*

6. *opinionem*: *reputaţie*

7. *eo absente qui... teneret*, (parifrază pentru subiectul *Caesar*).

1. *auxilii causa*, *ca auxiliari.*

3. *pro*; *drept... ca...*

proponit (=*exponit*)

(4) neque longius abesse quin proxima nocte Sabinus clam ex castris exercitum educat et ad Caesarem, auxilii ferendi causa, proficiscatur. (5) Quod ubi auditum est, conclamant omnes occasionem negotii bene gerendi amittendam non esse; ad castra iri oportere. (6) Multae res ad hoc consilium, Gallos hortabantur: superiorum dierum Sabini cunctatio, perfug e confirmatio, inopia cibariorum, cui rei parum diligenter ab his erat provisum, spes Venetici belli, et quod fere libenter homines id quod volunt credunt. (7) His rebus adducti, non prius Viridovicem reliquosque duces ex concilio dimittunt, quam ab his sit concessum arma uti capiant et ad castra contenda t. (8) Qua re concessa, laeti ut explorata victoria, sarmentis virgultisque collectis, quibus fossas Romanorum compleant, ad castra pergunt.

Continutul Cap. XX—XXIX.

In Acvitania P. Crassus bate pe Sontiaţi, iar regele lor Adiatunnus pleacă împotriva Vocaţilor şi Tarusaţilor. Cavaleria romană pune pe fugă pe Acvitani iar ţara lor aproape în întregime se supune lui Crassus (c. XX—XXVII).

In vremea aceasta Cezar întreprindea atacuri la nord împotriva Morinilor şi Menapilor; aceştia se apără cum pot, prin pădurile şi mlaştinele ţării lor (Flandra de azi); însă vremea rea îi determină să revină în Galia, unde iernează în ţinutul supus, al Aulércilor şi Lexovienilor. (c. XXVIII—XXIX).

---

4. *neque longius abesse quin* (=*parum abesse...*)

6. *spes Venetici belli*; nu ştiau încă rezultatul dezastruos al acelui război.

8. *ut explorata victoria* (=*velut certissima victoria*)

LIBER QUARTUS.

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

A. INTRODUCERE ISTORICĂ.

ANUL 55 IN. D. HR. AL PATRULEA AN AL RĂZBOIULUI GALIC

Situaţia Galiei, *în iarna anilor 56-55 este tristă pentru ei. Supremaţia romană se întinsese asupra întregii ţări. Doar Arvernii nu fuseseră atacaţi; şi singurele cari mai opuneau rezistenţă pe faţă erau populaţiile dela extremitatea nordică. Armata romană iernase între Loire şi Seine (în Aremorica), unde se daseră luptele cu Unelii.*

B. CONŢINUTUL

In această carte, a IV-a, se povestesc următoarele evenimente. Neamuri germanice, ca Usipeţii şi Tencterii, căutau teritorii în Galia. Cezar îi respinge şi-i aruncă fără milă peste Rin; el trece dincolo de fluviu spre a domoli şi intimidà pe ceilalţi Germani. De aici el se duce la portul Morinilor, pentru a intimida pe Britani. Cu mari greutăţi isbuteşte să-i înfrângă. Sabinus şi Cota se luptau în vremea aceasta cu Morinii şi Menapii. La întoarcerea sa din Britania, Labienus e trimes, şi dânsul, împotriva Morinilor.

C. TEXTUL.

RĂZBOIUL CU USIPEŢII ŞI TENCTERII.

Usipeţii şi Tencterii, împinşi de Suebi, trec Rinul în nordul Belgiei. Obiceiurile Suebilor.

I. (1) Ea quæ secuta est hieme, qui fuit annus Cn. Pompeio, M. Crasso consulibus, Usipetes Germani et item Tencteri magna cum multitudine hominum flumen

Rhenum transierunt, non longe a mari quo Rhenus influit. (2) Causa transeundi fuit, quod ab Suebis complures annos exagitati bello premebantur et agricultura prohibebantur.

MORAVURILE SUEBILOR.

(3) Sueborum gens est longe maxima et bellicosissima Germanorum omnium. (4) Hi centum pagos habere dicuntur, ex quibus quotannis singula millia armatorum bellandi causa ex finibus educunt. (5) Reliqui, qui domi manserunt, se atque illos alunt; hi rursus in vicem anno post in armis sunt, illi domi remanent. (6) Sic neque agricultura nec ratio atque usus belli intermittitur. (7) Sed privati ac separati agri apud eos nihil est, neque longius anno remanere uno in loco incolendi causa licet. (8) Neque multum frumento, sed maximam partem lacte atque pecore vivunt multumque sunt in venationibus; (9) quae res et cibi genere et cotidiana exercitatione et libertate vitae, quod, a pueris nullo officio aut disciplina assuefacti, nihil omnino contra voluntatem faciant, et vires alit et immani corporum magnitudine homines efficit. (10) Atque in eam se con-

---

1. *consulibus*, ar fi trebuit *iterum*, căci este al 2-lea consulat al lui Crassus şi Pompei, în 55.

transierunt, după unii pe la Xanten, după alţii pe la Emmerik.

4. *centum pagos*, vezi şi la I, 37, 3.

5. *alunt*, cultivând pământul.

7. *apud eos* (adică *apud omnes Germanos*).

8. *maximam partem* (=*ex maxima parte*).

sunt in venationibus: *se dedau vânătoarei*.

9. *genere, exercitatione, libertate*, abl. de cauză.

a pueris (= *a puerili aetate*).

officio = *obligaţie de a se supune*; *disciplina*, = *supunere prin educaţie*

10. *locis frigidissimis*, abl. de loc concesiv, *în locuri oricât de răcoroase*.

aperta (=*nuda*).

suetudinem adduxerunt, ut locis frigidissimis neque vestitus praeter pelles haberent quicquam, quarum propter exiguitatem magna est corporis pars aperta, et lavarentur in fluminibus.

Comerțul la Suebii.

II. (1) Mercatoribus est aditus eo ut, quae bello ceperint, quibus vendant, habeant, quam quo ullam rem ad se importari desiderent. (2) Quin etiam iumentis, quibus maxime Galli delectantur quaeque impenso parant pretio, importatis hi non utuntur; sed, quae sunt apud eos nata, prava atque deformia, haec cotidiana exercitatione summi ut sint laboris efficiunt. (3) Equestribus proeliis saepe ex equis desiliunt ac pedibus proeliantur, equosque eodem remanere vestigio assuefecerunt, ad quos se celeriter, cum usus est, recipiunt; (4) neque eorum moribus turpius quicquam aut inertius habetur quam ephippiis uti. (5) Itaque ad quemvis numerum ephippiatorum equitum, quamvis pauci, adire audent. (6) Vinum ad se omnino importari non sinunt, quod ea re ad laborem ferendum remollescere homines atque effeminari arbitrantur.

Granițele țării Suebilor.

III. (1) Publice maximam putant esse laudem quam latissime a suis finibus vacare agros: hac re significari magnum numerum civitatum suam vim sustinere non posse. (2) Itaque una ex parte a Suebis circiter millia

---

1. *quam quo ullam... desiderent*, fraza este de fapt negativă: *non quo desiderent, sed eo ut... habeant.*

2. *impenso.... pretio*: *cu preț mare.*

summi... laboris (=*summis laboribus perferendis pares*).

pedibus: *de jos, fiind pe jos.*

1. *publice*, (=*ratione rei publicae*).

a suis finibus, se leagă cu *latissime.*

2. *a Suebis*, se leagă cu *circiter millia passuum sescenta.*

passuum sescenta agri vacare dicuntur. (3) Ad alteram partem succedunt Ubii, quorum fuit civitas ampla atque florens, ut est captus Germanorum, et paulo sunt eiusdem gen ris ceteris humaniores, propterea quod Rhenum attingunt multumque ad eos mercatores ventitant, et ip i propter propinquitatem Gallicis sunt moribus assuefacti. (4) Hos cum Suebi, multis saepe bellis experti, propter amplitudinem gravitatemque civitatis, finibus expellere non potuissent, tamen vectigales sibi fecerunt ac multo humiliores infirmioresque redegerunt.

Usipeţii şi Tencterii, neputând să se opună Suebilor, au trecut Rinul în ţara Menapilor.

IV. (1) In eadem causa fuerunt Usipetes et Tencteri, quos supra diximus, qui complures annos Sueborum vim sustinuerunt, (2) ad extremum tamen agris expulsi et multis locis Germaniae triennium vagati, ad Rhenum pervenerunt. Quas regiones Menapii incolebant, et ad utramque ripam fluminis agros, aedificia vicosque habebant; (3) sed tantae multitudinis aditu perterriti, ex iis aedificiis quae trans flumen habuerant demigraverunt, et, cis Rhenum dispositis praesidiis, Germanos transire prohibebant. (4) Illi, omnia experti, cum neque vi contendere propter inopiam navium neque clam transire propter custodias Menapio-

---

3. *ad alteram partem*: spre apus, în opoziţie cu *una ex parte*, spre E.
succedunt (=*sunt finitimi*).
civitas ampla atque florens, ut est captus Germanorum...: *stat mare şi înfloritor, după felul de a fi al Germanilor*
eiusdem generis (*gentis Germanicae*).
multumque (=*et saepe*).
4. *gravitatem* (= *potentiam*).
1. *in eadem causa*; *ca şi cum ar fi*: *in eodem modo vexati sunt.*
supra, la *IV*, 1, 2.
3. *aditu*: *sosire.*
trans... cis; din p. d. v. al poziţiunii Galiei.
dispositis praesidiis, abl. instrumental.

rum possent, reverti se in suas sedes regionesque simulaverunt, (5) et, triduiviam progressi, rursus reverterunt, atque omni hoc itinere una nocte equitatu confecto, inscios inopinantesque Menapios oppresserunt, (6) qui, de Germanorum discessu per exploratores certiores facti, sine metu trans Rhenum in suos vicos remigraverant. (7) His interfectis navibusque eorum occupatis, priusquam ea pars Menapiorum quae citra Rhenum erat certior fieret, flumen transierunt, atque, omnibus eorum aedificiis occupatis, reliquam partem hiemis se eorum copiis aluerunt.

CARACTERIZAREA GALILOR.

Caracterizarea Galilor.

V. (1) His de rebus Caesar certior factus et infirmitatem Gallorum veritus, quod sunt in consiliis capiendis mobiles et novis plerumque rebus student, nihil his committendum existimavit. (2) Est enim hoc Gallicae consuetudinis, uti et viatores etiam invitos consistere cogant, et, quid quisque eorum de quaque re audierit aut cognoverit, quaerant, et mercatores in oppidis vulgus circumsistat, quibusque ex regionibus veniant quasque ibi res cognoverint, pronuntiare cogant. (3) His rebus atque auditionibus permoti, de summis saepe rebus consilia ineunt, quorum eos in vestigio paenitere necesse est, cum incertis rumoribus serviant et plerique ad voluntatem eorum ficta respondeant.

---

5. *equitatu*, abl. instr.
7. *citra*, malul stâng.
1. *infirmitatem*, slăbiciune de caracter.
nihil his committendum (=*nulla sua consilia his aperienda*).
2. *Gallicae* (=*Gallorum*).
cognoverit în opoziţie cu *audierit*, arată ceea ce se află direct.
3. *in vestigio*, sau *e vestigio* (=*illico, extemplo*)
ad: *după, potrivit cu.*

Cezar se duce la armata sa şi se pregăteşte de război.

VI. (1) Qua consuetudine cognita, Caesar, ne graviori bello occurreret maturius quam consuerat ad exercitum proficiscitur. (2) Eo cum venisset, ea quae fore suspicatus erat facta cognovit; (3) missas legationes ab nonnullis civitatibus ad Germanos, invitatosque eos uti ab Rheno discederent, omniaque quae postulassent ab se fore parata. (4) Qua spe adducti, Germani latius vagabantur, et in fines Eburonum et Condrusorum, qui sunt Treverorum clientes, pervenerant. (5) Principibus Galliae evocatis, Caesar ea quae cognoverat dissimulanda sibi existimavit, eorumque animis permulsis et confirmatis equitatuque imperato, bellum cum Germanis gerere constituit.

Cezar primeşte o legaţiune germană; cuvântarea lor.

VII. (1) Re frumentaria comparata equitibusque delectis, iter in ea loca facere coepit quibus in locis esse Germanos audiebat. (2) A quibus cum paucorum dierum iter abesset, legati ab his venerunt, quorum haec fuit oratio: (3) Germanos neque priores populo Ro-

---

1. *qua cons. cognita*, abl. abs. de cauză.
graviori; dacă Galii s'ar uni cu Germanii.
ad exercitum, la Aulerci şi Lexovii; vezi III, 29, 3; Cezar petrecuse iarna în Italia, vezi V, 1, 1.
3. *discederent*, pentru a intra în interiorul Galiei.
ab se: *din partea lor.*
4. *qua spe* (= *cuius rei spe*)
qui sunt... clientes, se raportă numai la Codrusi, căci Eburonii erau liberi.
5. *equitatuque* (*Gallico*).
constituit (= *se velle ostendit*; vezi şi II, 10, 4).
1. *delectis*: *a recruta.*
2. *a quibus* (*locis*).
ab his (*Germanis*).
3. *resistere... deprecari*, ambele verbe luate absolut.
gratiam: *prietenie.*

mano bellum inferre, neque tamen recusare, si lacessantur, quin armis contendant, quod Germanorum consuetudo haec sit a maioribus tradita, quicumque bellum inferant, resistere neque deprecari. Haec tamen dicere: venisse invitos, eiectos domo; (4) si suam gratiam Romani velint, posse iis utiles esse amicos; vel sibi agros attribuant vel patiantur eos tenere quos armis posseserint: (5) sese unis Suebis concedere, quibus ne dii quidem immortales pares esse possint; reliquum quidem in terris esse neminem quem non superare possint.

Răspunsul lui Cezar.

VIII. (1) Ad haec, quae visum est Caesar, respondit; sed exitus fuit orationis: Sibi nullam cum his amicitiam esse posse, si in Gallia remanerent; (2) neque verum esse, qui suos fines tueri non potuerint, alienos occupare; neque ullos în Gallia vacare agros, qui dari tantae praesertim multitudini sine iniuria possint; (3) sed licere, si velint, in Ubiorum finibus considere, quorum sint legati apud se et de Sueborum iniuriis querantur et a se auxilium petant; hoc se Ubiis imperaturum.

Germanii cer lui Cezar să nu mai înainteze.

IX. (1) Legati haec se ad suos relaturos dixerunt et, re deliberata, post diem tertium ad Caesarem reversuros; interea ne propius se castra moveret petierunt. (2) Ne id quidem Caesar ab se impetrari posse dixit. (3) Cognoverat enim magnam partem equitatus ab iis aliquot diebus ante praedandi frumentandique causa ad

---

quae visum est (*respondere*)
verum (=*aequum*)
vacare (*incolis*)
hoc imperatum ut eos finibus suis recipiant)

Ambivaritos trans Mosam missam: hos exspectari equites atque eius rei causa moram interponi arbitrabatur.

Descrierea Meusei şi a Rinului.

X. (1) Mosa profluit ex monte Vosego, qui est in finibus Lingonum, et, parte quadam ex Rheno recepta, quæ appelatur Vacalus, (2) insulam efficit Batavorum, neque longius ab Oceano millibus passuum LXXX in Rhenum influit. (3) Rhenus autem oritur ex Lepontiis qui Alpes incolunt, et longo spatio per fines Nantuatium, Helvetiorum, Sequanorum, Mediomatricum, Tribocorum, Treverorum citatus fertur, et, (4) ubi Oceano appropinquavit, in plures defluit partes, multis ingentibusque insulis effectis, quarum pars magna a feris barbarisque nationibus incolitur, — (5) ex quibus sunt, qui piscibus atque ovis avium vivere existimantur, multisque capitibus in Oceanum influit.

Cezar refuză cererile Germanilor.

XI. (1) Caesar cum ab hoste non amplius passuum XII millibus abesset, ut erat constitutum, ad eum legati revertuntur; qui, in itinere congressi, magnopere ne longius progrederetur orabant. (2) Cum id non im-

---

1. *parte... ex Rheno recepta*, abl. abs. prescurtat: *parte... ex Rh. derivata, recepta.*

2. *in Rhenum influit*, aci, fiind o greşală geografică, se propune lecţia: *neque longius ab eo (Vacalo) millibus passuum LXXX in Oceanum influit.*

4. *in plures partes*: în mai multe braţe.

effectis: formând.

5. *capitibus* = *ostiis.*

1. *Caesar... revertuntur*, anacolut.

ut erat constitutum, la IV, 9, 1.

in itinere congressi, (= *cum Caesare, qui in itinere erat, congressi*)

2. *praemitteret*, este luat absolut.

petrassent, petebant uti ad eos equites, qui agmen antecessissent, praemitteret eosque pugna prohiberet, sibique ut potestatem faceret in Ubios legatos mittendi; (3) quorum si principes ac senatus sibi iureiurando fidem fecisset, ea condicione, quae a Caesare ferretur, se usuros ostendebant; ad has res conficiendas sibi tridui spatium daret. (4) Haec omnia Caesar eodem illo pertinere arbitrabatur, ut, tridui mora interposita, equites eorum qui abessent reverterentur; tamen sese non longius millibus passuum quattuor aquationis causa processurum eo die dixit: (5) huc postero die quam frequentissimi convenirent, ut de eorum postulatis cognosceret. (6) Interim ad praefectos, qui cum omni equitatu antecesserant, mittit qui nuntiarent ne hostes proelio lacesserent, et, si ipsi lacesserentur, sustinerent, quoad ipse cum exercitu propius accessisset.

Luptă de cavalerie; Romanii sunt înfrânți.

XII. (1) At hostes, ubi primum nostros equites conspexerunt, quorum erat V millium numerus, cum ipsi non amplius octingentos equites haberent, quod ii, qui frumentandi causa ierant trans Mosam, nondum redierant, nihil timentibus nostris, quod legati eorum paulo ante a Caesare discesserant atque is dies indutiis erat ab his petitus, impetu facto, celeriter nostros perturbaverunt. (2) Rursus resistentibus, consuetudine sua ad pedes desiluerunt, suffossis equis compluribusque nostris deiectis, reliquos in fugam coniecerunt atque ita perterritos egerunt ut non prius fuga desisterent

---

3. *fidem iureiurando fecisset*: *a face o făgăduială solemnă.*
ferretur subj. în stil nedrept: *era propusă.*
ad has res conficiendas (*ut in Ubiorum finibus considere possint*).
6. *sustinerent*, luat absolut: *să reziste.*
2. *consuetudine sua*, abl. de mod: *potrivit cu...*
venissent, subj. atras de *desisterent.*

quam in conspectum agminis nostri venissent. (3) In eo proelio ex equitibus nostris interficiuntur quattuor et LXX; (4) in his vir fortissimus Piso Aquitanus, amplissimo genere natus, cuius avus in civitate sua regnum obtinuerat, amicus ab senatu nostro appellatus. (5) Hic cum fratri intercluso ab hostibus auxilium ferret, illum ex periculo eripuit; ipse equo vulnerato deiectus, quoad potuit, fortissime restitit. (6) Cum circumventus, multis vulneribus acceptis, cecidisset, atque id frater, qui iam proelio excesserat, procul animadvertisset, incitato equo, se hostibus obtulit atque interfectus est.

Văzând înșelăciunea germană, Cezar respinge scuzele lor, reține ca prizonieri pe solii lor și pornește la luptă.

XIII. (1) Hoc facto proelio, Cæsar neque iam sibi legatos audiendos neque condiciones accipiendas arbitrabatur ab iis qui per dolum atque insidias, petita pace, ultro bellum intulissent; (2) exspectare vero dum hostium copiae augerentur equitatusque reverteretur, summae dementiae esse iudicabat, (3) et, cognita Gallorum infirmitate, quantum iam apud eos hostes uno proelio auctoritatis essent consecuti, sentiebat; quibus ad consilia capienda nihil spatii dandum existimabat. (4) His constitutis rebus et consilio cum legatis et quaes-

---

4. *intercluso*, (subiectul logic: *ab hostibus*) este luat absolut.
amicus ab senatu nostro appellatus, vezi la I. 35.
6. *cum* (=*sed cum*).
atque (=*et ita*).
1. *condiciones accipiendas*, se fixase o întrevedere, la IV, 11,5.
ab iis qui... intulissent, subj., fiindcă are nuanța consecutivă.
3. *cognita... infirmitate* (=*quia noverat mobilitatem*).
quantum... se ia cu *auctoritas*.
apud eos (*Gallos*); *hostes* (*Germani*).
4. *His constitutis rebus* (=*cum hostibus nihil spatii dandum constituisse*).
ne quem... praetermitteret, să se lege de *consilio*.

tore communicato, ne quem diem pugnae praetermitteret, opportunissima res accidit, quod postridie eius diei mane, eadem et perfidia et simulatione usi, Germani frequentes, omnibus principibus maioribusque natu adhibitis, ad eum in castra venerunt; (5) simul, ut dicebatur, sui purgandi causa, quod, contra atque esset dictum et ipsi petissent, proelium pridie commisissent, simul ut, si quid possent, de indutiis fallendo impetrarent. (6) Quos sibi Caesar oblatos gavisus, illos retineri iussit; ipse omnes copias castris eduxit, equitatumque, quod recenti proelio perterritum esse existimabat, agmen subsequi iussit.

Cezar atacă brusc tabăra Germanilor.

XIV. (1) Acie triplici instituta et celeriter octo millium itinere confecto, prius ad hostium castra pervenit quam quid ageretur Germani sentire possent. (2) Qui, omnibus rebus subito perterriti, et celeritate adventus nostri, et discessu suorum neque consilii habendi neque arma capiendi spatio dato, perturbantur, copiasne adversus hostem ducere, an castra defendere, an fuga salutem petere praestaret. (3) Quorum timor cum fremitu et concursu significaretur, milites nostri, pristini diei perfidia incitati, in castra irruperunt. (4) Quo loco,

---

diem pugnae, o singură zi în care s'ar fi putut da lupta.
pugnae, dat.
res accidit, quod; *quod* este explicativ.
5. *esset dictum* (=*esset constitutum*).
6. *retineri*, o călcare a dreptului ginţilor.
1. *instituta* (=*instructa*).
2. *omnibus rebus*, sub toate raporturile, v. III, 17, 5.
celeritate et discessu, abl. de cauză.
suorum (*principum et maiorum natu*, IV, 13, 4).
3. *pristini diei*: *în ajun*.
4. *quo loco*: *în această împrejurare*.
carros; după unii această luptă ar fi avut loc în câmpia Goch, aproape de Venloo, nu departe de confluenţa Meusei cu Wahal.

qui celeriter arma capere potuerunt, paulisper nostris restiterunt atque inter carros impedimentaque proelium commiserunt, (5) at reliqua multitudo puerorum mulierumque — nam cum omnibus suis domo excesserant Rhenumque transierant — passim fugere coepit; ad quos consectandos Caesar equitatum misit.

Germanii sunt zdrobiţi.

XV. (1) Germani, post tergum camore audito cum suos interfici viderent, armis abiectis signisque militaribus relictis, se ex castris eiecerunt, (2) et, cum ad confluentem Mosae et Rheni pervenissent, reliqua fuga desperata, magno numero interfecto, reliqui se in flumen praecipitaverunt atque ibi timore, lassitudine, vi fluminis oppressi perierunt. (3) Nostri ad unum omnes incolumes, perpaucis vulneratis, ex tanti belli timore, cum hostium numerus capitum CDXXX millium fuisset, se in castra receperunt. (4) Caesar iis, quos in castris retinuerat, discedendi potestatem fecit. (5) Illi, supplicia cruciatusque Gallorum veriti, quorum agros vexaverant remanere se apud eum velle dixerunt. His Caesar libertatem concessit.

PRIMA TRECERE A LUI CEZAR PESTE RIN.
(Cap. 16—19)

Cauzele care hotărăsc pe Cezar să treacă Rinul.

XVI. (1) Germanico bello confecto, multis de causis Caesar statuit sibi Rhenum esse transeundum; quarum

---

1. *clamore* (*mulierum et puerorum*).
2. *confluentem*, luat ca substantiv.
reliqua fuga desperata: *desnădăjduind de a mai putea fugi.*
magno numero interfecto (*n fugă*).
3. *ex tanti belli timore*, se leagă cu *incolumes*.
5. *quorum agros vexaverant*, jefuiseră pe Menapii, pe Ambivariţi şi poate pe Eburoni şi Codrusi.
libertatem (*remanendi*), nu i-a vândut ca sclavi.
1. *videret* (*Caesar*), *voluit* (*Caesar*), *intellegerent* (*Germani*).

illa fuit iustissima, quod, cum videret Germanos tam facile impelli ut in Galliam venirent, suis quoque rebus eos timere voluit, cum intellegerent et posse et audere populi Romani exercitum Rhenum transire. (2) Accessit etiam quod illa pars equitatus Usipetum et Tencterorum, quam supra commemoravi praedandi frumentandique causa Mosam transisse neque proelio interfuisse, post fugam suorum se trans Rhenum in fines Sugambrorum receperat seque cum iis coniunxerat. (3) Ad quos cum Caesar nuntios misisset, qui postularent eos qui sibi Galliaeque bellum intulissent, sibi dederent, responderunt: (4) Populi Romani imperium Rhenum finire; si se invito Germanos in Galliam transire non aequum existimaret, cur sui quicquam esse imperii aut potestatis trans Rhenum postularet? (5) Ubii autem, qui uni ex Transrhenanis ad Caesarem legatos miserant, amicitiam fecerant, obsides dederant, magnopere orabant ut sibi auxilium ferret, quod graviter ab Suebis premerentur; (6) vel, si id facere occupationibus rei publicae prohiberetur, exercitum modo Rhenum transportaret: id sibi ad auxilium spemque reliqui temporis satis futurum. (7) Tantum esse nomen atque opinionem eius exercitus, Ariovisto pulso et hoc novissimo proelio facto, etiam ad ultimas Germanorum nationes, uti opinione et amicitia populi Romani tuti esse possint. (8) Navium magnam copiam ad transportandum exercitum pollicebantur.

---

2. *supra* IV, 9, 3.
fines, aproape de Lippe, după Mommsen.
3. *ad quos* (*Sugambros*).
eos (*equites Usipetum et Tencterorum*).
5. *qui uni* (=*qui soli*).
7. *opinionem*: *reputatie*; *eius* (*Caesaris*).
Ariovisto pulso, abl. abs. de cauză; v. I, 53, 54.

PODUL PESTE RIN.

Podul peste Rin.

XVII. (1) Caesar, his de causis quas commemoravi, Rhenum transire decreverat; sed navibus transire neque satis tutum esse arbitrabatur, neque suae neque populi Romani dignitatis esse statuebat. (2) Itaque, etsi summa difficultas faciendi pontis proponebatur propter latitudinem, rapiditatem altitudinemque fluminis, tamen id sibi contendendum aut aliter non traducendum exercitum existimabat. (3) Rationem pontis hanc instituit. Tigna bina sesquipedalia, paulum ab imo præacuta, dimensa ad altitudinem fluminis, intervallo pedum duorum inter se iungebat. (4) Haec cum machinationibus immissa in flumen defixerat fistucisque adegerat, non sublicae modo directe ad perpendiculum, sed prone ac fastigate, ut secundum naturam fluminis procumberent; (5) his item contraria duo ad eundem modum iuncta, intervallo pedum quadragenum, ab inferiore parte, contra vim atque impetum fluminis conversa, statuebat. (6) Haec utraque, insuper bipeda-

---

1. *commemoravi*, la IV, 16, 1, 2.

transire, după cei mai autorizaţi, trecerea s'a făcut pe la Bonn.

statuebat (=*existimabat*).

contendendum (=*summa opera efficiendum*).

3. *rationem*: *planul*.

tigna, *şarampău*.

bina, câte două la fiecare picior ce se opunea curentului apei.

sesquipedalia, de un picior şi ½ (grosime).

dimensa, cu sens pasiv.

4. *cum...defixerat...adegerat*, indicative de repetiţie.

fistucis, maşini de bătut stâlpii, prin greutăţi enorme care cad pe capătul de sus al stâlpilor.

prone ac fastigate, ca şi cum ar fi: *ita prona, ut fastigio similia essent*.

5. *duo* (*tigna*).

ab inferiore parte fluminis).

6. *haec utraque* (*tigna prona, inferiore et superiore fluminis parte defixa*).

libus trabibus immissis, quantum eorum tignorum iunctura distabat, binis utrimque fibulis ab extrema parte distinebantur; (7) quibus disclusis atque in contrariam partem revinctis, tanta erat operis firmitudo atque ea rerum natura, ut, quo maior vis aquae se incitavisset, hoc artius illigata tenerentur. (8) Haec derecta materia iniecta contexebantur ac longuriis cratibusque consternebantur; (9) ac nihilo setius sublicae et ad inferiorem partem fluminis oblique agebantur, quae, proariete subiectae et cum omni opere coniunctae, vim fluminis exciperent; (10) et aliae item supra pontem mediocri spatio, ut, si arborum trunci sive naves deiciendi operis essent a barbaris missae, his defensoribus earum rerum vis minueretur, neu ponti nocerent.

Cezar trece Rinul, Sicambrii îşi părăsesc ţara.

XVIII. (1) Diebus decem, quibus materia coepta erat comportari, omni opere effecto, exercitus traducitur. (2) Caesar, ad utramque partem pontis firmo praesidio relicto, in fines Sugambrorum contendit. (3) Interim a compluribus civitatibus ad eum legati veniunt; quibus pacem atque amicitiam petentibus li-

---

bipedalibus: *de două picioare*, în grosime.

iunctura (=*spatium ab una serie tignorum ad alteram*).

binis utrimque fibulis, la fiecare şarampău, câte două scoabe de lemn prindeau grinzile transversale care ţineau depărtate şarampăiii, (*ab extrema parte distinebantur*).

7. *quibus disclusis* (=*tignis ita disclusis*).

revinctis (*fibulis*).

illigata (*tigna*).

8. *haec* (=*totum hoc opus*).

9. *pro*: *în chip de, ca.*

deiciendi operis, atârnă de *naves* sau de un *causa*, *subînţeles.*

2. *contendit*, spre N. — E.

3. *liberaliter*: *cu blândeţe.*

beraliter respondit obsidesque ad se adduci iubet. (4) Sugambri, ex eo tempore quo pons institui coeptus est, fuga comparata, hortantibus iis quos ex Tencteris atque Usipetibus apud se habebant, finibus suis excesserant suaque omnia exportaverant seque in solitudinem ac silvas abdiderant.

Cezar ajunge până la Ubii şi Suebi; se întoarce apoi în Galia, stricând în urmă-i podul.

XIX. (1) Caesar, paucos dies in eorum finibus moratus, omnibus vicis aedificiisque incensis frumentisque succisis, se in fines Ubiorum recepit, atque iis auxilium suum pollicitus, si ab Suebis premerentur, haec ab iis cognovit: (2) Suebos, posteaquam per exploratores pontem fieri comperissent, more suo concilio habito, nuntios in omnes partes dimisisse, uti de oppidis demigrarent, liberos, uxores, suaque omnia in silvis deponerent, atque omnes qui arma ferre possent unum in locum convenirent: (3) hunc esse delectum medium fere regionum earum quas Suebi obtinerent; hic Romanorum adventum exspectare atque ibi decertare constituisse. (4) Quod ubi Caesar comperit, omnibus rebus iis confectis, quarum rerum causa traducere exercitum constituerat, ut Germanis metum iniceret, ut Sugambros ulciscceretur, ut Ubios obsidione liberaret, diebus omnino decem et octo trans Rhenum consumptis, satis et ad laudem et ad utilitatem profectum arbitratus, se in Galliam recepit pontemque rescidit.

---

4. *in solitudinem ac silvas* (=*in solitudinem silvarum*).
1. *ab iis* (*Ubiis*),
2. *dimisisse* (*hortantes*).
hunc (=*talem*).

CEA DINTÂI TRECERE A LUI CEZAR IN BRITANIA (Cap. 20—36)

Cezar se hotărăşte să treacă în Britania.

XX. (1) Exigua parte aestatis reliqua, Caesar, etsi in his locis, quod omnis Gallia ad septentriones vergit, maturae sunt hiemes, tamen in Britanniam proficisci contendit, quod omnibus fere Gallicis bellis hostibus nostris inde subministrata auxilia intellegebat, (2) et, si tempus anni ad bellum gerendum deficeret, tamen magno sibi usui fore arbitrabatur, si modo insulam adisset, genus hominum perspexisset, loca, portus, aditus cognovisset; quae omnia fere Gallis erant incognita. (3) Neque enim temere praeter mercatores illo adiit quisquam, neque iis ipsis quicquam, praeter oram maritimam atque eas regiones, quae sunt contra Gallias, notum est. (4) Itaque, vocatis ad se undique mercatoribus, neque quanta esset insulae magnitudo, neque quae aut quantae nationes incolerent, neque quem usum belli haberent, aut quibus institutis uterentur, neque qui essent ad maiorum navium multitudinem idonei portus, reperire poterat.

Volusenus este trimis la Britani; Cezar strânge o flotă pe ţărmul Morinilor, unde primeşte o solie britanică.

XXI. (1) Ad haec cognoscenda, priusquam periculum faceret, idoneum esse arbitratus Gaium Volusenum, cum navi longa praemittit. (2) Huic mandat ut, exploratis

---

1. *Exigua parte... reliqua*, alb. abs. cu sens concesiv.
maturae, aici: *timpurii*.
intellegebat, aici; *sciebat*.
3. *neque temere* (adică *nec facile*).
4. *vocatis... mercatoribus*, abl. abs. cu sens concesiv.
maiorum navium (adică *longarum et onerariarum*).
1. *Ad haec cognoscenda*, atârnă de *praemittit*.
periculum faceret (*insulam adeundi*)

omnibus rebus, ad se quam primum revertatur. (3) Ipse cum omnibus copiis in Morinos proficiscitur, quod inde erat brevissimus in Britanniam traiectus. (4) Huc naves undique ex finitimis regionibus, et, quam superiore aestate ad Veneticum bellum effecerat, classem iubet convenire. (5) Interim, consilio eius cognito et per mercatores perlato ad Britannos, a compluribus insulae civitatibus ad eum legati veniunt, qui polliceantur obsides dare atque imperio populi Romani obtemperare. (6) Quibus auditis, liberaliter pollicitus hortatusque ut in ea sententia permanerent, eos domum remittit, (7) et cum iis una Commium, quem ipse, Atrebatibus superatis, regem ibi constituerat, cuius et virtutem et consilium probabat, et quem sibi fidelem esse arbitrabatur, cuiusque auctoritas in his regionibus magni habebatur, mittit. (8) Huic imperat, quas possit, adeat civitates, horteturque ut populi Romani fidem sequantur, seque celeriter eo venturum nuntiet. (9) Volusenus, perspectis regionibus omnibus, quantum ei facultatis dari potuit qui navi egredi ac se barbaris committere non auderet, quinto die ad Caesarem revertitur, quaeque ibi perspexisset, renuntiat.

O parte dintre Morini se supun; împotriva celorlalți și a Menapilor ia măsuri.

XXII. (1) Dum in his locis Caesar navium parandarum causa moratur, ex magna parte Morinorum ad

---

4. *huc* (în portul *Itius*).
quam... ad Veneticum bellum v. III, 9, 1.
5. *dare... obtemperare* (=*daturos... obtemperaturos esse*).
7. *ibi* (*apud Atrebates*)
consilium: *înțelepciune.*
his regionibus, N.—V. Galici.
8. *fidem sequantur*, (=*in fidem se tradant*).
seque (*Caesarem*).
1. *in his locis* (*apud Morinos*).

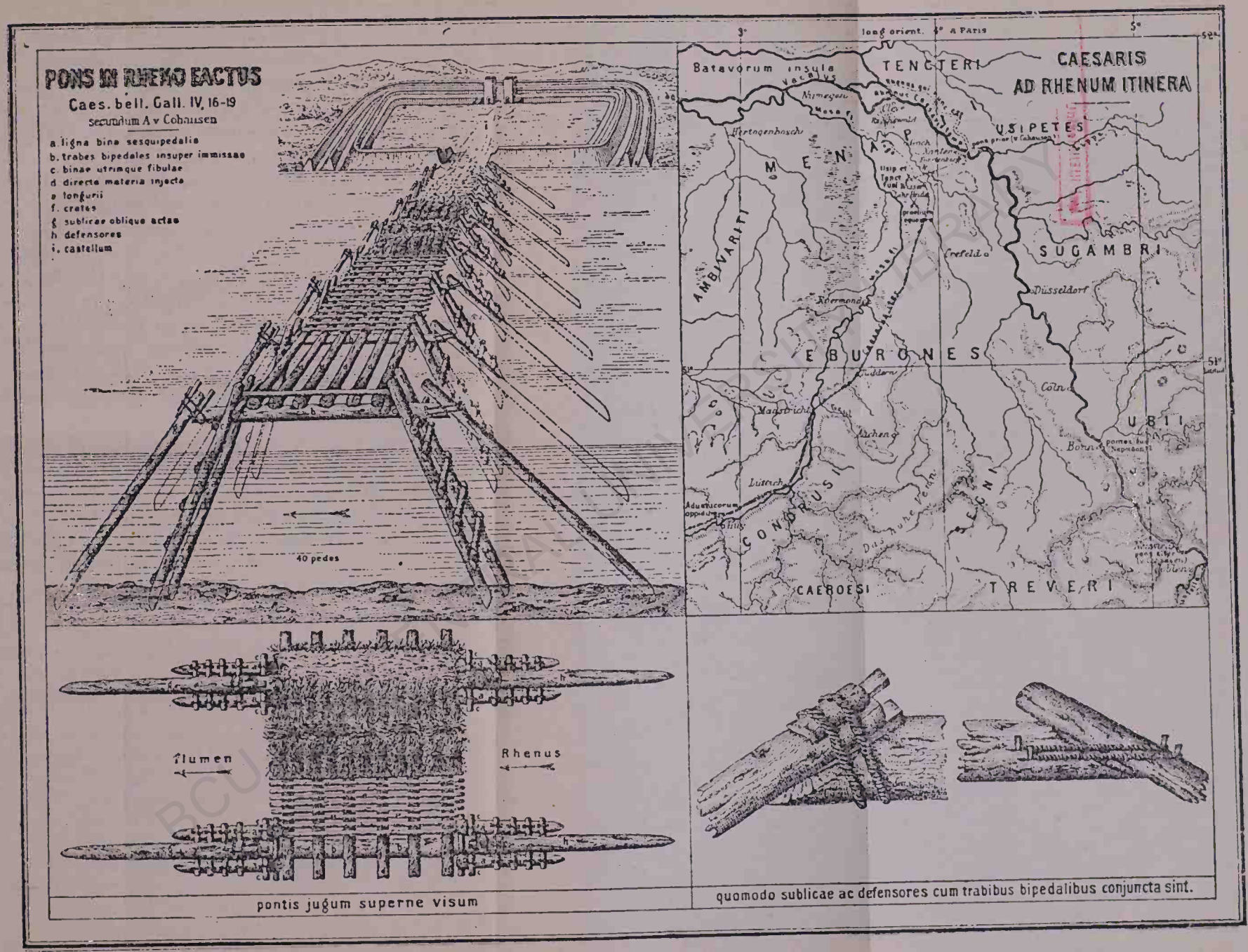

Caesar de Bello Gallico.—Planşa V.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

eum legati venerunt, qui se de superioris temporis consilio excusarent, quod homines barbari et nostrae consuetudinis imperiti bellum populo Romano fecissent seque ea quae imperassent facturos pollicerentur. (2) Hoc sibi Caesar satis opportune accidisse arbitratus, quod neque post tergum hostem relinquere volebat, neque belli gerendi propter anni tempus facultatem habebat, neque has tantularum rerum occupationes Britanniae anteponendas iudicabat, magnum iis numerum obsidum imperat. Quibus adductis, eos in fidem recepit. (3) Navibus circiter LXXX onerariis coactis contractisque, quod satis esse ad duas transportandas legiones existimabat, quod praeterea navium longarum habebat, quaestori, legatis praefectisque distribuit. (4) Huc accedebant XVIII onerariae naves, quæ ex eo loco ab millibus passuum VII vento tenebantur, quominus in eundem portum venire possent: has equitibus distribuit. (5) Reliquum exercitum Q. Titurio Sabino et L. Aurunculeio Cottae, legatis in Menapios atque in eos pagos Morinorum, ab quibus ad eum legati non venerant, ducendum dedit. (6) P. Sulpicium Rufum, legatum, cum eo praesidio, quod satis esse arbitrabatur, portum tenere iussit.

---

superioris tempore consilio, v. III, 28, 1.

consilio: purtare.

nostrae consuetudinis, de a cruţa pe cei supuşi şi a nimici pe cei rebeli.

2. *belli gerendi* (*cum Morinis*).

propter anni tempus, era în August.

Britanniae, (*occupandae*) dat.

3. *coactis* (*rechiziţionate*) *contractisque* (*in unum locum*) *legiones*, a 10-a şi 7-a; vezi IV, 25, 3 şi IV, 32, 1.

4. *ex eo loco ab millibus* (=*millia passuum ex eo loco*).

tenebantur (=*prohibebantur*, de aceea *quominus*).

portum (*Itium*).

Flota romană pleacă şi încearcă să acosteze pentru a debarca.

XXIII. (1) His constitutis rebus, nactus idoneam ad navigandum tempestatem, tertia fere vigilia solvit, equitesque in ulteriorem portum progredi et naves conscendere et se sequi iussit. (2) A quibus cum paulo tardius esset administratum, ipse hora circiter diei quarta cum primis navibus Britanniam attigit, atque ibi in omnibus collibus expositas hostium copias armatas conspexit. (3) Cuius loci haec erat natura, atque ita montibus angustis mare continebatur, uti ex locis superioribus in litus telum adigi posset. (4) Hunc ad egrediendum nequaquam idoneum locum arbitratus, dum reliquae naves eo convenirent, ad horam nonam in ancoris exspectavit. (5) Interim legatis tribunisque militum convocatis, et quae ex Voluseno cognovisset et quæ fieri vellet ostendit, monuitque — ut rei militaris ratio, maxime ut maritimae res postularent, ut quæ celerem atque instabilem motum haberent — ad nutum et ad tempus omnes res ab iis administrarentur. (6) His dimissis, et ventum et aestum uno tempore nactus secundum, dato signo et sublatis ancoris, circiter millia passuum septem ab eo loco progressus, aperto ac plano litore naves constituit.

Rezistenţa cavaleriei Britanilor.

XXIV. (1) At barbari, consilio Romanorum cognito, praemisso equitatu et essedariis, quo plerumque genere in proeliis uti consuerunt, reliquis copiis sub-

---

1. *rebus* : *măsuri*.

solvit (*naves ex portu Ilio*), plecarea a avut loc în noaptea de 26—27 August, 55 în. d. Hr,

2. *ibi* aproape de Douvres.

5. *ut quae* (=*quippe quae*).

6. *aperto* (adică *nullis arboribus nec saxis impedito*).

1. *essedariis* (*qui ex essedis—curribus bellicis — pugnabant*).

quo... genere (adică *genere copiarum quo*).

secuti, nostros navibus egredi prohibebant. (2) Erat ob has causas summa difficultas, quod naves propter magnitudinem nisi in alto constitui non poterant; militibus autem, ignotis locis, impeditis manibus, magno et gravi onere armorum oppressis, simul et de navibus desiliendum et in fluctibus consistendum et cum hostibus erat pugnandum. (3) cum illi aut ex arido aut paulum in aquam progressi, omnibus membris expeditis, notissimis locis, audacter tela conicerent et equos insuefactos incitarent. (4) Quibus rebus nostri perterriti atque huius omnino generis pugnae imperiti, non eadem alacritate ac studio, quo in pedestribus uti proelis consuerant, utebantur.

Cezar atacă pe duşmani cu artileria; soldaţii romani într'un avânt războinic se aruncă în mare.

XXV. (1) Quod ubi Caesar animadvertit, naves longas, quarum et species erat barbaris inusitatior et motus ad usum expeditior, paulum removeri ab onerariis navibus et remis incitari et ad latus apertum hostium constitui, atque inde fundis, sagittis, tormentis hostes propelli ac submoveri iussit; quae res magno usui nostris fuit. (2) Nam et navium figura et remorum motu et inusitato genere tormentorum permoti, barbari constiterunt ac paulum modo pedem rettulerunt. (3) Atque nostris militibus cunctantibus maxime propter altitudinem maris, qui decimae legionis aquilam ferebat, contestatus deos ut ea res legioni felicite eveniret: *De-*

---

3. *ex arido* (=*ex litore*) se ia cu *conicerent*.
reliquis copiis (*cum reliquis copiis*).
insuefactos (= *assuetos*).
4. *alacritate et studio*, hendiadys.
1. *quae res*: *această măsură*.
2. *remorum motu*, se pare de aici, că Britanii, ca şi Veneţii, nu mişcau corăbiile lor cu ajutorul vâslelor.
3. *ea res*: *acest proiect*.

silite, inquit, *milites, nisi vultis aquilam hostibus prodere: ego certe meum rei publicae atque imperatori officium praestitero.* (4) Hoc cum voce magna dixisset, se ex navi proiecit atque in hostes aquilam ferre coepit. (5) Tum nostri, cohortati inter se ne tantum dedecus admitteretur, universi ex navi desiluerunt. (6) Hos item ex proximis navibus cum conspexissent, subsecuti hostibus appropinquarunt.

Romanii, după o luptă crâncenă, izbutesc să pună piciorul pe țărm.

XXVI. (1) Pugnatum est ab utrisque acriter. Nostri tamen, quod neque ordines servare neque firmiter insistere, neque signa subsequi poterant, atque alius alia ex navi quibuscumque signis occurrerat se aggregabat, magnopere perurbabantur; (2) hostes vero, notis omnibus vadis, ubi ex litore aliquos singulares ex navi egredientes conspexerant, incitatis equis, impeditos adoriebantur; (3) plures paucos circumsistebant, alii ab latere aperto in universos tela coniciebant. (4) Quod cum animadvertisset Cæsar, scaphas longarum navium, item spectulatoria navigia militibus compleri iussit, et, quos laborantes conspexerat, his subsidia submittebat. (5) Nostri, simul in arido constiterunt, suis omnibus consecutis, in hostes impetum fecerunt atque eos in fugam dederunt neque longius prosequi potuerunt, quod equites cursum tenere atque insulam capere non potuerant.

---

5. *universi*, toți cari însoțeau pe stegar în corabie (*e navi*).
2. *notis... vadis* abl. cu sens cauzal.
3. *circumsistebant*, subiectul *hostes*.
universos, în opoziție cu *singulares* de la § 2.
4. *longarum navium*, gen. posesiv.
5. *prosequi* (= *persequi*).
in arido (= *in litore*).
ad pristinam fortunam: în raport cu norocul ce-l însoțise până atunci.

Britanii se supun.

XXVII. (1) Hostes, proelio superati, simul atque se ex fuga receperunt, statim ad Caesarem legatos de pace miserunt; obsides daturos quaeque imperasset facturos esse polliciti sunt. (2) Una cum his legatis Commius Atrebas venit, quem supra demonstraveram a Caesare in Britanniam praemissum. (3) Hunc illi e navi egressum, cum ad eos oratoris modo Caesaris mandata deferret, comprehenderant atque in vincula coniecerant; tum, proelio facto, remiserunt. (4) In petenda pace eius rei culpam in multitudinem coniecerunt, et propter imprudentiam ut ignosceretur petiverunt. (5) Caesar, questus quod, cum ultro in continentem legatis missis pacem ab se petissent, bellum sine causa intulissent, ignoscere imprudentiae dixit obsidesque imperavit; (6) quorum illi partem statim dederunt, partem, ex longinquioribus locis arcessitam, paucis diebus esse daturos dixerunt. (7) Interea suos remigrare in agros iusserunt, principesque undique convenire et se civitatesque suas Cæsari commendare coeperunt.

O furtună împrăştie corăbiile cu cavaleria.

XXVIII. (1) His rebus pace confirmata, post diem quartum quam est in Britanniam ventum, naves XVIII,

---

2. *supra*, la IV, 21, 8.
3. *hunc* (*Commium Atrebatem*)
oratoris modo (adică *nomine et iure legati*).
4. *eius rei*, arestarea lui.
imprudentiam, necunoaşterea dreptului ginţilor.
5. *legatis missis*, vezi la IV. 21, 5.
paucis diebus aci = *paucis post diebus*.
1. *post diem quartum* (= *die quarto post quam*) la 29 August.
supra, la IV, 22, 4 şi 23, 1.
sustulerant (= *exceperant*)
ex superiore portu (*Itio*) v. IV. 23.

de quibus supra demonstratum est, quae equites sustulerant, ex superiore portu leni vento solverunt. (2) Quae cum appropinquarent Britanniae et ex castris viderentur, tanta tempestas subito coorta est, ut nulla earum cursum tenere posset, sed aliae eodem unde erant profectae referrentur, aliae ad inferiorem partem insulae, quæ est propius solis occasum, magni sui cum periculo deicerentur. (3) Quæ tamen, ancoris iactis, cum fluctibus complerentur, necessario adversa nocte in altum provectæ continentem petierunt.

Nimicirea flotei ancorate.

XXIX. (1) Eadem nocte accidit ut esset luna plena, qui dies maritimos aestus, maximos in Oceano efficere consuevit, nostrisque id erat incognitum. (2) Ita uno tempore et longas naves, quibus Caesar exercitum transportandum curaverat quasque in aridum subduxerat, aestus compleverat, et onerarias, quae ad ancoras erant deligatae, tempestas afflictabat, neque ulla nostris facultas aut administrandi aut auxiliandi dabatur. (3) Compluribus navibus fractis, reliquae cum essent funibus, ancoris reliquisque armamentis amissis ad navigandum inutiles, magna, id quod necesse erat accidere, totius exercitus perturbatio facta est. (4) Neque enim naves erant aliae quibus reportari possent, et omnia deerant quae ad reficiendas naves erant usui, et, quod omnibus constabat hiemari in Gallia oportere, frumentum his in locis in hiemem provisum non erat.

---

2. *ad inferiorem partem*, probabil la Dungeness.
sui cum periculo (= *suo cum periculo*).
adversa nocte, abl. abs. concessiv, (= *inimica, inceptis contraria*).
1. *eadem nocte... luna plena*, 30 sau 31 August.
quibus, abl. instr.
exercitum, infanteria.
administrandi (= *gubernandi, remigandi*).

Britanii hotăresc să înfometeze armata romană şi să-l împiedice de a trece pe continent.

XXX. (1) Quibus rebus cognitis, principes Britanniae, qui post proelium ad Caesarem convenerant, inter se collocuti, cum equites et naves et frumentum Romanis deesse intellegerent, et paucitatem militum ex castrorum exiguitate cognoscerent, quae hoc erant angustiora, quod sine impedimentis Caesar legiones transportaverat, (2) optimum factu esse duxerunt, rebellione facta, frumento commeatuque nostros prohibere et rem in hiemem producere, quod, his superatis aut reditu interclusis, neminem postea belli inferendi causa in Britanniam trasiturum confidebant. (3) Itaque, rursus coniuratione facta, paulatim ex castris discedere ac suos clam ex agris deducere coeperunt.

Cezar, observând întârzierea ostaticilor ceruţi, îşi adună provizii şi repară flota.

XXXI. (1) At Caesar, etsi nondum eorum consilia cognoverat, tamen, et ex eventu navium suarum et ex eo quod obsides dare intermiserant, fore id quod accidit suspicabatur. (2) Itaque ad omnes casus subsidia comparabat; nam et frumentum ex agris cotidie in castra conferebat et, quae gravissime afflictae erant naves, earum materia atque aere ad reliquas reficiendas utebatur, et quae ad eas res erant usui ex continenti comportari iubebat. (3) Itaque, cum summo studio a militibus administraretur, XII navibus amissis, reliquis ut navigari commode posset, effecit.

---

1. *hoc*, abl. de cauză.
2. *rem*, adică neociaţia şi apoi lupta.
3. *deducere*: *să-i adune*.
1. *ex eventu navium suarum* (= *ex eo quod eveneral navibus suis*).
ad eas res, pentru reparaţie şi întrarmare.
2. *ex continenti*, substantiv (= *ex Gallia*).

O legiune trimisă după nutreț este surprinsă de Britani; Cezar îi vine într'ajutor.

XXXII. (1) Dum ea geruntur, legione ex consuetudine una frumentatum missa, quae appellabatur septima, neque ulla ad id tempus belli suspicione interposita, cum pars hominum in agris remaneret, pars etiam in castra ventitaret, ii, qui pro portis castrorum in statione erant, Caesari nuntiaverunt pulverem maiorem, quam consuetudo ferret, in ea parte videri quam in partem legio iter fecisset. (2) Caesar, id quod erat suspicatus, aliquid novi a barbaris initum consilii, cohortes, quae in stationibus erant, secum in eam partem proficisci, ex reliquis duas in stationem cohortes succedere, reliquas armari et confestim sese subsequi iussit. (3) Cum paulo longius a castris processisset, suos ab hostibus premi atque aegre sustinere et conferta legione ex omnibus partibus tela conici animadvertit. (4) Nam quod, omni ex reliquis partibus demesso frumento, pars una erat reliqua, suspicati hostes huc nostros esse venturos, noctu in silvis delituerant. (5) Tum dispersos, depositis armis, in metendo occupatos, subito adorti, paucis interfectis, reliquos incertis ordinibus perturbaverant: simul equitatu atque essedis circumdederant.

Lupta din care.

XXXIII. (1) Genus hoc est ex essedis pugnae. Primo per omnes partes perequitant et tela coniciunt, atque

---

1. *neque ulla... interposita* (= *cum nulla a Britannis suspicio belli iniecta esset*).

hominum (*Britannorum*).

in agris (*unde a principibus nondum erant deducti*).

3. *conferta legione... conici* (= *cum conferta esset legio, in eam telat conici*).

1. *terrore equitum* (= *terrore quem equi excitant*) gen. subiectiv.

ipso terrore equorum et strepitu rotarum ordines plerumque perturbant, et, cum se inter equitum turmas insinuaverunt, ex essedis desiliunt et pedibus proeliantur. (2) Aurigae interim paulatim ex proelio excedunt atque ita currus collocant, ut, si illi a multitudine hostium premantur, expeditum ad suos receptum habeant. (3) Ita mobilitatem equitum, stabilitatem peditum in proeliis praestant, ac tantum usu cotidiano et exercitatione efficiunt, uti in declivi ac praecipiti loco incitatos equos sustinere et brevi moderari ac flectere, et per temonem percurrere, et in iugo insistere, et se inde in currus citissime recipere consuerint.

Cezar, după ce a scăpat legiunea sa, se întoarse în tabără; acolo este din nou atacat de Britani.

XXXIV. (1) Quibus rebus perturbatis nostris novitate pugnae, tempore opportunissimo Caesar auxilium tulit: namque eius adventu hostes constiterunt, nostri se ex timore rec perunt. (2) Quo facto, ad lacessendum et ad committendum proelium alienum esse tempus arbitratus, suo se loco continuit, et, brevi tempore intermisso, in castra legiones reduxit. (3) Dum haec geruntur, nostris omnibus occupatis, qui erant in agris reliqui discesserunt. (4) Secutae sunt continuos complures dies tempestates, quae et nostros incastris continerent, et hostem a pugna prohiberent. (5) Interim

---

3. *sustinere* (=*continere*).
brevi moderari (= *exiguo flexu regere*).
1. *quibus rebus*, instrumental, atârnă de *perturbatis nostris*.
perturbatis nostris, dat. regim al lui *auxilium tulit*.
novitate (*pugnae*) abl. cauzal.
tempore opportunissimo abl. de timp.
3. *haec* (*atacul neaşteptat al Britanilor*).
Qui erant in agris reliqui (*Britanni*) despre cari s'a vorbit la IV, 32.
4. *quae*, cu nuanţă consecutivă, de aceea subjunctivele *continerent*, *prohiberent*.

barbari nuntios in omnes partes dimiserunt paucitatemque nostrorum militum suis praedicaverunt, et, quanta praedae faciendae atque in perpetuum sui liberandi facultas daretur, si Romanos castris expulissent, demonstraverunt. (6) His rebus celeriter magna multitudine peditatus equitatusque coacta ad castra venerunt.

Se dă lupta ; Britanii sunt biruiţi.

XXXV. (1) Caesar, etsi idem quod superioribus diebus acciderat fore videbat, ut, si essent hostes pulsi, celeritate periculum effugerent, tamen nactus equites circiter XXX, quos Commius Atrebas, de quo ante dictum est, secum transportaverat, legiones in acie pro castris constituit. (2) Commisso proelio, diutius nostrorum militum impetum hostes ferre non potuerunt ac terga verterunt. (3) Quos tanto spatio secuti quantum cursu et viribus efficere potuerunt, complures ex iis occiderunt; deinde, omnibus longe lateque aedificiis incensis, se in castra receperunt.

Britanii cer şi obţin pacea ; Cezar se întoarce în Galia.

XXXVI (1) Eodem die legati ab hostibus missi ad Caesarem de pace venerunt. (2) His Caesar numerum obsidum, quem ante imperaverat, duplicavit, eosque in continentem adduci iussit, quod, propinqua die

---

6. *his rebus* : *aceste spuse.*
1. *superioribus diebus*, v. IV, 26, 5.
de quo ante dictum est la IV. 21. 7 şi 27.
3. *tanto spatio* (= *per tantum spatium*)
cursu et viribus, hendiadys, *puterile* necesare *pentru fugărire.*
2. *ante*, la IV, 27, 5.
in continentem (*in Gallium*).
propinqua die, abl. abs. cauzal, după unii la 24, după alţii la 26 Sept.
infirmis navibus, abl. abs. cauzal.
subiciendam (= *exponendam*, *obiciendam*).

aequinoctii, infirmis navibus, hiemi navigationem subiciendam non existimabat. (3) Ipse, idoneam tempestatem nactus, paulo post mediam noctem naves solvit. (4) Quae omnes incolumes ad continentem pervenerunt; sed ex iis onerariae duae eosdem, quos reliqui, portus capere non potuerunt et paulo infra delatae sunt.

Conţinutul *cap. XXXVII* **şi** *XXXVIII.* **Morinii, atacând un detaament roman, sunt bătuţi şi se supun. Menapii sunt pedepsiţi cu prădarea ţării. Cezar îşi face la Belgi tabără de iarnă.**

---

4. *reliqui*, vâslaşii şi militarii, pentru corăbii.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

LIBER QUINTUS.

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

A. INTRODUCERE ISTORICĂ.

AL CINCILEA AN DE RĂZBOI.

In iarna anilor 55-54 în. d. Hr. situaţia Galiei este aceeaşi ca în anul precedent. Germanii şi Britanii sunt înfricoşaţi şi ţinuţi în respect. Morinii şi Menapii sunt bătuţi insă nu supuşi. Armata romană iernează la Belgi.

B. CONŢINUTUL CĂRŢII.

Cezar, dupăce a bătut şi supus pe Piruşti în Iliria, s'a întors la nord pentru a pregăti debarcarea în Britania. Intre acestea supune pe Treveri şi se îmbarcă la Itius, lăsând pe Labienus să vegheze la ţărm. Cu mari greutăţi Cezar pătrunde în inima insulei britanice. La întoarcere el îşi împarte armata în opt corpuri. Tot nordul se revoltă împotriva lui Cezar. Ambiorix bate armata romană comandată de Sabinus şi ucide pe comandant. Cicero este eliberat la venirea lui Cezar. Labienus respinge mai multe atacuri din partea Treverilor.

C. TEXTUL.

Conţinutul cap. I—IV. Cezar pune să i se construească o flotă marină. El potoleşte mişcările Treverilor; primeşte supunerea şi scuzele lui Indutiomarus şi se îndreaptă spre portul Itius spre a-şi pregăti trecerea în insula britanică.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

PREGĂTIRI PENTRU EXPEDIȚIA IN BRITANIA.

Cezar se întoarce la portul Itius, unde adună armată galică.

V. (1) His rebus constitutis, Caesar ad portum Itium cum legionibus pervenit. (2) Ibi cognoscit LX naves, quae in Meldis factae erant, tempestate reiectas, cursum tenere non potuisse atque eodem, unde erant profectae, revertisse; reliquas paratas ad navigandum atque omnibus rebus instructas invenit. (3) Eodem equitatus totius Galliae convenit, numero millium quattuor, principesque ex omnibus civitatibus; (4) ex quibus perpaucos, quorum in se fidem perspexerat, relinquere in Gallia, reliquos obsidum loco secum ducere decreverat, quod, cum ipse abesset, motum Galliæ verebatur.

Stăruințele lui Dumnorix Heduul, ca să nu fie luat în Britania el și o seamă de alți fruntași Gali.

VI. (1) Erat una cum certeris Dumnorix Haeduus, de quo ante ab nobis dictum est. Hunc secum habere imprimis constituerat, quod eum cupidum rerum novarum, cupidum imperii, magni animi, magnae inter Gallos auctoritatis cognoverat. (2) Accedebat huc, quod in concilio Haeduorum Dumnorix dixerat sibi a Caesare regnum civitatis deferri; quod dictum Haedui graviter ferebant, neque recusandi aut deprecandi causa legatos ad Caesarem mittere audebant. Id factum ex suis hospitibus Caesar cognoverat. (3) Ille omnibus primo preci-

---

1. *legionibus*, cele 4 leg. pe care le comandase la Treveri; v. V. II.4
2. *Meldis*: azi Meaux, dép. Seine-Marne.
cursum tenere, v. IV, 26. 5.
1. *ante*, I, 3, 5; 18, 19 și 20.
2. *neque* (= nec tamen).
recusandi (= *resistendi*).
3. *religionibus* (= *ominibus et auspiciis*).

bus petere contendit, ut in Gallia relinqueretur, partim quod insuetus navigandi mare timeret, partim quod religionibus impediri sese diceret. (4) Posteaquam id obstinate sibi negari vidit, omni spe impetrandi adempta, principes Galliae sollicitare, sevocare singulos hortarique coepit uti in continenti remanerent; metu territare: (5) non sine causa fieri ut Gallia omni nobilitate spoliaretur; id esse consilium Caesaris, ut, quos in conspectu Galliae interficere vereretur, hos omnes in Britanniam traductos necaret; (6) fidem reliquis interponere, iusiurandum poscere, ut, quod esse ex usu Galliae intellexissent, communi consilio administrarent. Haec a compluribus ad Caesarem deferebantur.

Dumnorix fuge, dar e prins şi omorit.

VII. (1) Qua re cognita, Caesar, quod tantum civitati Haeduae dignitatis tribuebat, coërcendum atque deterrendum quibuscumque rebus posset Domnorigem statuebat; (2) quod longius eius amentiam progredi videbat, prospiciendum ne quid sibi ac rei publicae nocere posset. (3) Itaque dies circiter XXV in eo loco commoratus, quod Corus ventus navigationem impediebat, qui magnam partem omnis temporis in his locis flare consuevit, dabat operam ut in officio Dumnorigem contineret, nihilo tamen setius omnia eius consilia cognosceret; (4) tandem, idoneam nactus tempestatem, milites equitesque conscendere in naves iubet.

---

6. *fidem... interponere*, (= *fide data, iurando confirmare, promittere*).
ex usu (= *utile*).
administrarent (= *facerent, perficerent*).
1. *dignitatis*, importanţă.
tribuebat, v. I, 33.
coërcendum... deterrendum (*ne Haeduorum animi a se averterentur*)
2. *quod longius* (*quam par erat*).
prospiciendum, se subînţelege *statuebat*.
3. *omnis temporis* (= *totius anni*).

(5) At, omnium impeditis animis, Dumnorix cum equitibus Haeduorum a castris, insciente Caesare, domum discedere coepit. (6) Qua re nuntiata, Caesar, intermissa profectione atque omnibus rebus postpositis, magnam partem equitatus ad eum insequendum mittit retrahique imperat; (7) si vim faciat neque pareat, interfici iubet, nihil hunc se absente pro sano facturum arbitratus, qui praesentis imperium neglexisset. (8) Ille enim revocatus resistere ac se manu defendere suorumque fidem implorare coepit, saepe clamitans liberum se liberaeque esse civitatis. (9) Illi, ut erat imperatum, circumsistunt hominem atque interficiunt; at equites Haedui ad Caesarem omnes revertuntur.

A DOUA EXPEDIȚIE A LUI CEZAR IN BRITANIA.

Cezar trece a doua oară în Britania.

VIII. (1) His rebus gestis, Labieno in continente cum tribus legionibus et equitum milibus duobus relicto, ut portus tueretur et rem frumentariam provideret quaeque in Gallia gererentur cognosceret consiliumque pro tempore et pro re caperet, (2) ipse cum quinque legionibus et pari numero equitum, quem in continenti reliquerat, ad solis occasum naves solvit, et leni Africo provectus, media circiter nocte vento intermisso, cursum non tenuit, et, longius delatus aestu, orta luce, sub sinistra Britanniam relictam conspexit. (3) Tum, rursus æstus commutationem secutus, remis contendit, ut eam partem insulae caperet qua optimum

---

5. *impeditis*, e vorba numai de o distragere a atențiunii, de care se folosea Dumnorix.

7. *pro sano* (= *ut par erat sanum hominem facere*).

8. *enim* (= *autem, enimvero*)

2. *pari numero... quem* (= *eodem numero... quem*)

solvit, la 6 Iulie, după unele calcule.

3. *aestus commutationem secutus* (= *iter, aestu commutato, secutus*)

esse egressum superiore aestate cognoverat. (4) Qua in re admodum fuit militum virtus laudanda, qui vectoriis gravibusque navigiis, non intermisso remigandi labore, longarum navium cursum adaequarunt. (5) Accessum est ad Britanniam omnibus navibus meridiano fere tempore, neque in eo loco hostis est visus; (6) sed, ut postea Caesar ex captivis cognovit, cum magnae manus eo convenissent, multitudine navium perterritae, — quae, cum annotinis privatisque quas sui quisque commodi fecerat, amplius octingentae uno erant visae tempore, — a litore discesserant ac se in superiora loca abdiderant.

Cezar respinge pe Britani.

IX. (1) Caesar, exposito exercitu et loco castris idoneo capto, ubi ex captivis cognovit quo in loco hostium copiae consedissent, cohortibus decem ad mare relictis et equitibus trecentis qui praesidio navibus essent, de tertia vigilia ad hostes contendit, eo minus veritus navibus, quod in litore molli atque aperto deligatas ad ancoram relinquebat, et praesidio navibus Q. Atrium praefecit. (2) Ipse, noctu progressus millia passuum circiter XII, hostium copias conspicatus est. (3) Illi, equitatu atque essedis ad flumen progressi, ex loco superiore nostros prohibere et proelium committere coeperunt. (4) Repulsi ab equitatu, se in silvas abdiderunt,

---

4. *vectoriis... navigiis* : *corăbii* grele *de transport*, v. V, 1.

6. *annotinis* (= *superiore anno aedificatis*).

sui... commodi (*causa*).

1. *exposito exercito* : debarcând trupele.

cohortibus decem, efectivul unei legiuni.

litore molli.... aperto (= *molliter declivi et sine scopulis*).

2. *ad flumen*, după unii critici ar fi vorba de unul din cele două *Stour*.

4. *domestici belli*, război între popoarele insulei, nu războiul civil.

locum nacti egregie et natura et opere munitum, quem domestici belli, ut videbatur, causa iam ante praeparaverant; (5) nam crebris arboribus succisis omnes introitus erant praeclusi. (6) Ipsi ex silvis rari propugnabant, nostrosque intra munitiones ingredi prohibebant. (7) At milites legionis septimae, testudine facta et aggere ad munitiones adiecto, locum ceperunt eosque ex silvis expulerunt, paucis vulneribus acceptis. (8) Sed eos fugientes longius Caesar prosequi vetuit, et quod loci naturam ignorabat, et quod, magna parte diei consumpta, munitioni castrorum tempus relinqui volebat.

O mare furtună pricinueşte pagube însemnate flotei romane.

X. (1) Postridie eius diei mane tripertito milites equitesque in expeditionem misit, ut eos qui fugerant persequerentur. (2) His aliquantum itineris progressis, cum iam extremi essent in prospectu, equites a Q. Atrio ad Caesarem venerunt, qui nuntiarent, superiore nocte maxima coorta tempestate, prope omnes naves afflictas atque in litore eiectas esse, quod neque ancorae funesque subsisterent neque nautae gubernatoresque vim tempestatis pati possent: (3) itaque ex eo concursu navium magnum esse incommodum acceptum.

---

6. *rari* (= *non conferti, dispersi huc illuc*).

7. *aggere ad munitiones adiecto* (= *aggere extructo, unde in munitiones Britannorum tela conici possent*).

8. *eos* (*Romanos*).

fugientes (*Britannos*).

1. *milites* (= *pedites*).

2. *extremi* (*Britannorum*), adică în momentul când tocmai îi ajunseră pe Britani.

in litore eiectas; *eiectas* cu înţeles de adjectiv, de aceea abl. *litore*, în loc de ac. al direcţiei cu *in*.

3. *ex eo concursu*, din acel zdruncin şi din ciocnirea între ele a corăbiilor.

Cezar ordonă să se facă toate preparațiile cu putință, apoi se întoarce la Britani, pe care acum îi comandă Cassivellaunus.

XI. (1) His rebus cognitis, Caesar legiones equitatumque revocari atque in itinere resistere iubet; ipse ad naves revertitur; (2) eadem fere, quae ex nuntiis litterisque cognoverat, coram perspicit, sic ut, amissis circiter XL navibus, reliquae tamen refici posse magno negotio viderentur. (3) Itaque ex legionibus fabros deligit et ex continenti alios arcessi iubet; (4) Labieno scribit ut, quam plurimas posset, iis legionibus quae sunt apud eum, naves instituat. (5) Ipse, etsi res erat multae operae ac laboris, tamen commodissimum esse statuit omnes naves subduci et cum castris una munitione coniungi. (6) In his rebus circiter dies X consumit, ne nocturnis quidem temporibus ad laborem militum intermissis. (7) Subductis navibus castrisque egregie munitis, easdem copias, quas ante præsidio navibus reliquit; ipse eodem unde redierat proficiscitur. (8) Eo cum venisset, maiores iam undique in eum locum copiae Britannorum convenerant; summa imperii bellique administrandi communi consilio permissa Cassivellauno, cuius fines a maritimis civitatibus flumen dividit, quod appellatur Tamesis, a mari circiter millia passuum LXXX. (9) Huic superiore tempore cum reliquis civitatibus continentia bella intercesserant; sed, nostro adventu permoti, Britanni hunc toti bello imperioque praefecerant.

---

2. *magno negotio* (= *magna cum difficultate*).

4. *scribit*, prez. istoric, de aceea *posset*.

5. *una munitione* (= *naves et tentoria uno eodemque vallo fossaque cingebantur*.

7. *eodem*, la Stour.

Descrierea Britaniei: populația, producțiunile și clima.

XII. (1) Britanniae pars interior ab iis incolitur quos natos in insula ipsa memoria proditum dicunt; (2) maritima pars ab iis qui praedae ac belli inferendi causa ex Belgio transierant, — qui omnes fere iis nominibus civitatum appellantur quibus orti ex civitatibus eo pervenerunt, — et bello illato ibi permanserunt atque agros colere coeperunt. (3) Hominum est infinita multitudo creberrimaque aedificia, fere Gallicis consimilia; pecorum magnus numerus. (4) Utuntur aut aere (aut nummo aureo) aut talis ferreis, ad certum pondus examinatis, pro nummo. (5) Nascitur ibi plumbum album in mediterraneis regionibus, in maritimis ferrum, sed eius exigua est copia; aere utuntur importato. Materia cuiusque generis, ut in Gallia, est, praeter fagum atque abietem. (6) Leporem et gallinam et anserem gustare fas non putant; haec tamen alunt animi voluptatisque causa. (7) Loca sunt temperatiora quam in Gallia, remissioribus frigoribus.

Descrierea geografică a Britaniei.

XIII. (1) Insula natura triquetra, cuius unum latus est contra Galliam. Huius lateris alter angulus, qui est

---

1. *natos in insula* (= *aborigenes, indigenae*). *Tacit in Agr.* zice: *indigenae an advecti, ut inter barbaros, parum compertum.*

2. *praedae ac belli inferendi causa*, hendiadys, *război de pradă.*

iis nominibus civitatum (= *nominibus earum civitatum...*)

5. *plumbum album* (= *stannum*) *cositor*, din această cauză negustorii greci și fenicieni numeau insulele britanice *Cassiteride.*

materia (= *arbores*). material lemnos.

cuiusque... (= *cuiusvis*)

6. *animi voluptatisque causa*, hendiadys: pentru plăcerea sufletească

7. *remissioribus frigoribus*, abl. abs. de cauză.

1. *natura* (= *naturali sita*)

triquetra: *triunghiulară*

unum latus, între Land's End și North Foreladd (*Cantium*).

ad Cantium, quo fere omnes ex Gallia naves appelluntur, ad orientem solem; inferior ad meridiem spectat. Hoc pertinet circiter millia passuum quingenta. (2) Alterum vergit ad Hispaniam atque occidentem solem; qua ex parte est Hibernia, dimidio minor, ut existimatur, quam Britannia, sed pari spatio transmissus atque ex Gallia est in Britanniam. (3) In hoc medio cursu est insula, quae appellatur Mona; complures praeterea minores subiectae existimantur; de quibus insulae nonulli scripserunt dies continuos XXX sub bruma esse noctem. (4) Nos nihil de eo percontationibus reperiebamus, nisi certis ex aqua mensuris breviores esse quam in continenti noctes videbamus. (5) Huius est longitudo lateris, ut fert illorum opinio, septingentorum millium. (6) Tertium est contra septentriones; cui parti nulla est obiecta terra, sed eius angulus lateris maxime ad Germaniam spectat. Hoc millia passuum octingenta in longitudinem esse existimatur. Ita omnis insula est in circuitu vicies centum millium passuum.

MORAVURILE BRITANILOR.

XIV. (1) Ex his omnibus longe sunt humanissimi qui Cantium incolunt, quæ regio est maritima omnis,

---

inferior: opus lui *alter*.

millia pasuum quingenta, cifră exagerată; sunt 350 mile romane.

2. *qua ex parte*: despre apus.

Hibernia, Irlanda.

pari spatio, abl. de calit., de care atârnă genetivul *transmissus*.

3. *minores... insulae*: Hebride şi Oreade.

sub bruma (din *brevissima*), când ziua este cea mai scurtă cu putinţă; la solstiţiul de iarnă.

4. *certis ex aqua mensuris* (= *clepsydris, quibus ut horologiis utebantur*).

5. *septingentorum millium* (*passuum*): *de fapt sunt numai* 610 *mile romane.*

6. *octingenta*: de fapt 570 mile romane.

neque multum a Gallica differunt consuetudine. (2) Interiores plerique frumenta non serunt, sed lacte et carne vivunt pellibusque sunt vestiti. Omnes vero se Britanni vitro inficiunt, quod cæruleum efficit colorem, atque hoc horridiore sunt in pugna aspectu; (3) capilloque sunt promisso atque omni parte corporis rasa, præter caput et labrum superius. (4) Uxores habent deni duodenique inter se communes, et maxime fratres cum fratribus parentesque cum liberis; (5) sed qui sunt ex iis nati, eorum habentur liberi quo primum virgo quæque deducta est.

Lupte între Britani şi Romani.

XV. (1) Equites hostium essedariique acriter proelio cum equitatu nostro in itinere conflixerunt, tamen ut nostri omnibus partibus superiores fuerint atque eos in silvas collesque compulerint; (2) sed, compluribus interfectis, cupidius insecuti nonnullos ex suis amiserunt. (3) At illi intermisso spatio, imprudentibus nostris atque occupatis in munitione castrorum, subito se ex silvis ciecerunt, impetuque in eos facto qui erant in statione pro castris collocati, acriter pugnaverunt; (4) duabusque missis subsidio cohortibus a Cæsare, atque his primis legionum duarum cum hæ perexiguo intermisso loci spatio inter se constitissent, novo genere pugnae perterritis nostris per medios audacissime perruperunt seque inde incolumes receperunt. (5) Eo die Quintus Laberius Durus, tribunus militum, interficitur. Illi, pluribus submissis cohortibus, repelluntur.

---

2. *inficiunt*: *se vopsesc.*
5. *quo* (= *ad quem*).
1. *tamen ut* (= *ita tamen ut*).
3. *intermisso spatio* (*temporis*).
4. *duabusque missis*, abl. abs. concessiv.
per medios (= *per spatium quod inter cohortes erat*).
5. *submissis* (= *subsidio missis*).

Tactica superioară a Britanilor.

XVI. (1) Toto hoc in genere pugnae, cum sub oculis omnium ac pro castris dimicaretur, intellectum est nostros propter gravitatem armorum, quod neque insequi cedentes possent neque ab signis discedere auderent, minus aptos esse ad huius generis hostem; (2) equites autem magno cum periculo proelio dimicare, propterea quod illi etiam consulto plerumque cederent, et, cum paulum ab legionibus nostros removissent, ex essedis desilirent et pedibus dispari proelio contenderent. (3) Equestris autem proelii ratio et cedentibus et insequentibus par atque idem periculum inferebat. (4) Accedebat huc, ut nunquam conferti, sed rari magnisque intervallis proeliarentur, stationesque dispositas haberent atque alios alii deinceps exciperent integrique et recentes defatigatis succederent.

Britanii sunt învinşi.

XVII. (1) Postero die procul a castris hostes in collibus constiterunt, rarique se ostendere et lenius quam pridie nostros equites proelio lacessere coeperunt. (2) Sed meridie, cum Cæsar pabulandi causa tres legiones atque omnem equitatum cum C. Trebonio legato misisset, repente ex omnibus partibus ad pabulatores advolaverunt, sic uti ab signis legionibusque non absisterent. (3) Nostri, acriter in eos impetu facto, reppulerunt, neque finem sequendi fecerunt, quoad subsidio confisi equites, cum post se legiones viderent, præcipites hostes egerunt; (4) magnoque eorum numero

1. *toto... pugnae* (= *in tota hac huiusmodi pugna*).
3. *equestris proelii* (= *quo equites cum equitibus certabant*).
4. *deinceps*: *succesiv.*
1. *lenius*, în opoziţie cu *acriter* de la XV, 1.
2. *absisterent* (*pabulatores*).
3. *quoad*, se ia cu *equites egerunt*.

interfecto, neque sui colligendi neque consistendi aut ex essedis desiliendi facult tem dederunt. (5) Ex hac fuga protinus, quae undique convenerant, auxilia discesserunt, neque post id tempus unquam summis nobiscum copiis hostes contenderunt.

Cezar trece fluviul Tamesis.

XVIII. (1) Cæsar, cognito consilio eorum, ad flumen Tamesim in fines Cassivellauni exercitum duxit; quod flumen uno omnino loco pedibus, atque hoc aegre, transiri potest. (2) Eo cum venisset, animum advertit ad alteram fluminis ripam magnas esse copias hostium instructas. (3) Ripa autem erat acutis sudibus praefixis munita, eiusdemque generis sub aqua defixae sudes flumine tegebantur. (4) His rebus cognitis a captivis perfugisque, Cæsar, praemisso equitatu, confestim legiones subsequi iussit. (5) Sed ea celeritate atque eo impetu milites ierunt, cum capite solo ex aqua exstarent, ut hostes impetum legionum atque equitum sustinere non possent ripasque dimitterent ac se fugae mandarent.

Cassivellaunus se mărgineşte la un război de hărţueli.

XIX. (1) Cassivellaunus, ut supra demonstravimus, omni deposita spe contentionis, dimissis amplioribus

---

5. *ex hac fuga* (= post hanc fugam).

1. *cognito consilio eorum*: fiind cunoscută intenţia lor de a hărţui pe Romani şi de a prelungi războiul.

fines C.: *ţinutul lui C.* era Middlessex şi Buckinghamshire de azi.

uno... loco, după unii la Coway Stakes, după alţii la Kingston, sau Sunbury.

5. *cum*, concessiv.

dimitterent, a părăsi.

1. *supra*, V, 17, 5, precum şi fraza care urmează.

dimissis, a trimite la vatră.

relictis (= *remanere iussis*).

servabat (= *observabat*).

copiis, millibus circiter quattuor essedariorum relictis itinera nostra servabat, paulumque ex via excedebat locisque impeditis ac silvestribus sese occultabat atque iis regionibus, quibus nos iter facturos cognoverat, pecora atque homines ex agris in silvas compellebat; (2) et, cum equitatus noster liberius prædandi vastandique causa se in agros eiecerat, omnibus viis semitisque essedarios ex silvis emittebat et magno cum periculo nostrorum equitum cum iis confligebat atque hoc metu latius vagari prohibebat. (3) Relinquebatur ut neque longius ab agmine legionum discedi Cæsar pateretur, et tantum in agris vastandis incendiisque faciendis hostibus noceretur, quantum labore atque itinere legionarii milites efficere poterant.

Supunerea Trinobanților.

XX (1) Interim Trinobantes, prope firmissima earum regionum civitas ex qua Mandubracius adulescens, Cæsaris fidem secutus ad eum in continentem Galliam venerat — cuius pater in ea civitate regnum obtinuerat interfectusque erat a Cassivellauno, ipse fuga mortem vitaverat — (2) legatos ad Cæsarem mittunt pollicenturque esse ei dedituros atque imperata facturos; (3) petunt ut Mandubracium ab iniuria Cassivellauni defendat atque in civitatem mittat, qui praesit imperiumque obtineat. (4) His Caesar imperat obsides quadraginta frumentumque exercitui, Mandubraciumque ad eos mittit. Illi imperata celeriter fecerunt, obsides ad numerum frumentumque miserunt.

---

2. *cum* (*cu indic. iterativ*): *ori de câte ori.*
labore atque itinere, hendiadys (= *itinere laborioso*).
1. *earum*, care făcuseră alianță cu Cassivellaunus.
3. *qui* (= *ut is*).
4. *ad numerum* (*totidem obsides quot imperaverat*).

Supunerea altor populaţii; luarea capitalei lui Cassivellaunus.

XXI. (1) Trinobantibus defensis atque ab omni militum iniuria prohibitis, Cenimagni, Segontiaci, Ancalites, Bibroci, Cassi, legationibus missis, sese Caesari dedunt. (2) Ab iis cognoscit non longe ex eo loco oppidum Cassivellauni abesse, silvis paludibusque munitum, quo satis magnus hominum pecorisque numerus convenerit. (3) Oppidum autem Britanni vocant, cum silvas impeditas vallo atque fossa munierunt, quo incursionis hostium vitandae causa convenire consuerunt. (4) Eo proficiscitur cum legionibus: locum reperit egregie natura atque opere munitum; tamen hunc duabus ex partibus oppugnare contendit. (5) Hostes, paulisper morati, militum nostrorum impetum non tulerunt seseque alia ex parte oppidi eiecerunt. (6) Magnus ibi numerus pecoris repertus, multique in fuga sunt comprehensi atque interfecti.

Neisbutind nici împotriva taberei de pe ţărm, Cassivellaunus se supune.

XXII. (1) Dum haec in his locis geruntur, Cassivellaunus ad Cantium, quod esse ad mare supra demonstravimus, quibus regionibus quattuor reges praeerant, Cingetorix, Carvilius, Taximagulus, Segovax, nuntios mittit atque iis imperat uti, coactis omnibus copiis, castra navalia de improviso adoriantur atque oppugnent. (2) Ii cum ad castra venissent, nostri eruptione facta, multis eorum interfectis, capto etiam nobili duce Lugotorige, suos incolumes reduxerunt. (3) Cassivellaunus, hoc proelio nuntiato, tot detrimentis acceptis,

---

1. *defensis*, apărați contra lui Cassivellaunus.
2. *ex eo loco*, probabil locul unde trecuse peste Tamisa.
oppidum, după critici azi St. Albans, cantonul Cashio.
convenerit; subj. fiindcă se repetă vorbele solilor (*ab iis cognoscit*).
1. *supra*, la V, 13, 1 și 14, 1.
castra navalia, despre care s'a vorbit la V, 11, 5.
3. *detrimentis... finibus*, abl. abs. de cauză.

vastatis finibus, maxime etiam permotus defectione civitatum, legatos per Atrebatem Commium de deditione ad Caesarem mittit. (4) Caesar, cum constituisset hiemare in continenti propter repentinos Galliae motus, neque multum aestatis superesset atque id facile extrahi posse intellegeret, obsides imperat et, quid in annos singulos vectigalis populo Romano Britannia penderet, constituit; (5) interdicit atque imperat Cassivellauno, ne Mandubracio neu Trinobantibus noceat.

Întoarcerea lui Cezar în Galia.

XXIII. (1) Obsidibus acceptis, exercitum reducit ad mare, naves invenit refectas. (2) His deductis, quod et captivorum magnum numerum habebat et nonnullae tempestate deperierant naves, duobus commeatibus exercitum reportare instituit. (3) Ac sic accidit uti ex tanto navium numero, tot navigationibus, neque hoc neque superiore anno, ulla omnino navis, quae milites portaret, desideraretur; (4) at ex iis, quae inanes ex continenti ad eum remitterentur, et prioris commeatus expositis militibus, et quas postea Labienus faciendas curaverat numero LX, perpaucae locum caperent, reliquae fere omnes reicerentur (5) Quas cum aliquandiu Caesar frustra exspectasset, ne anni tempore a navigatione excluderetur, quod aequinoctium suberat, ne-

---

4. *neque multum aestatis*, era la mijlocul lui Septembrie.
id, adică *neque multum aestatis*.
extrahi (= *trahendo absumi*).
penderet: *a plăti* (banii se cântăreau).
2. *deductis* (*e litore in mare*).
tempestate, v. V, 10, 2.
duobus commeatibus: *două transporturi*.
3. *tot navigationibus*, abl. abs. concessiv.
4. *locum caperent* (= *ad locum destinatum pervenirent*).
5. *aequinoctium*, cădea la 26 Sept.
excluderetur (= *prohiberetur*).
necessario, se ia cu *collocavit*.

cessario angustius milites collocavit, (6) ac, summa tranquillitate consecuta, secunda inita cum solvisset vigilia, prima luce terram attigit omnesque incolumes naves perduxit.

Conținutul pe scurt al cap. XXIV—LVIII. Eburonii se revoltă și îndreaptă un atac împotriva lui Sabinus și Cota la Aduatica-(azi Tongres). Ambiorix scoate prin făgăduieli mincinoase pe Romani din întărituri, îi prinde la o strimtoare și-i masacrează; Sabinus este ucis. După această victorie Ambiorix răscoală pe Aduatuci și pe Nervi, atacă tabăra lui Q. Cicero aproape de punctul de azi Charleroi. Romanii rezistă uneltirilor și asalturilor date pe față. Dar când Cezar află de toate acestea, trimete ajutoare grabnice, vine însuși la punctul Amiens și bate pe Ambiorix.

Atunci o mișcare în Galia întreagă începe să se pronunțe. Cezar lerna în Amiens. Senonii se revoltă; Induciomarus atacă tabăra lui Labienus; este însă bătut și ucis.

---

6. *cum*, are sens concesiv.

LIBER SEXTUS.

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

A. INTRODUCERE ISTORICĂ.

ANUL 53 IN. D. HR. AL ŞASELEA AN DE RĂZBOI.

Situaţia armatei romane era îngrijitoare după iarna anilor 54-53, petrecută în opt tabere răsfirate printre Belgii revoltaţi. Intreg nordul galic se înţelesese în vederea unei coaliţii militare generale împotriva generalului roman. Pe de altă parte Germanii, fiind solicitaţi, făgăduesc ajutor. Singurii cari rămân credincioşi lui Cezar sunt Heduii şi Remii.

B. CONŢINUTUL CĂRŢII.

Ni se dau referinţe asupra moravurilor celor două mari popoare cu care generalul roman are de-a face: Galii şi Germanii. Cezar, îngrijorat, îşi mai aduce trei legiuni din Italia; el prădă ţara Nervilor şi ţine la Paris o adunare galică. Supune şi zdrobeşte pe Menapi, în vreme ce Labienus bate pe Treveri. Cezar îşi adună toată armata spre a intra în Germania; dar nu poate ajunge pe Suebi. Atunci se întoarce să urmărească pe Ambiorix. Impărţindu-şi armata în trei coloane, o aruncă împotriva aliaţilor lui Ambiorix. Sicambrii surprind tabăra lui Q. Cicero la Aduatuca.

Intr'o adunare generală ţinută la punctul de azi Reims, Cezar condamnă pe autorii revoltei galice. Apoi se continuă naraţiunea campaniei.

C. TEXTUL

Conţinutul cap. I—XI. Pedepsirea Nervilor, Senonilor, Aduatucilor, Menapilor şi Treverilor. Mărindu-şi armata cu noi recrutări, Cezar nu mai aşteaptă nici sfârşitul iernii, ci pedepseşte pe rebeli. Treverii

sunt bătuţi de Labienus. Expediţia contra Suebilor. Cezar trece Rinul (a două oară) dar Suebii se retrag în pădurea Bacenis, care face parte din marea pădure Hercyniană.

MORAVURILE GALILOR ŞI GERMANILOR

GALII

In toate statele galice sunt două partide politice.

XI. (1) Quoniam ad hunc locum perventum est, non alienum esse videtur de Galliae Germaniaeque moribus, et quo differant hae nationes inter sese, proponere. (2) In Gallia, non solum in omnibus civitatibus atque in omnibus pagis partibusque, sed paene etiam in singulis domibus factiones sunt (3) earumque factionum principes sunt qui summam auctoritatem eorum iudicio habere existimantur, quorum ad arbitrium iudiciumque summa omnium rerum consiliorumque redeat. (4) Idque eius rei causa antiquitus institutum videtur, ne quis ex plebe contra potentiorem auxilii egeret: suos enim quisque opprimi et circumveniri non patitur, neque, aliter si faciat, ullam inter suos habet auctoritatem. (5) Haec eadem ratio est in summa totius Galliae; namque omnes civitates in partes divisae sunt duas.

Secvanii, Heduii şi Remii.

XII. (1) Cum Cæsar in Galliam venit, alterius factionis principes erant Haedui, alterius Sequani. (2) Hi.

---

2. *partibus* (*pagorum*).
3. *eorum* (*Gallorum*).
quorum, are ca antecedent: *principes*.
summa: *decizia supremă*.
5. *ratio*: *sistem*.
in summa: *în general*.
totius Galliae, atributul lui *ratio*.
1. *Cum... venit*, la 58 în, d. Hr.;
2. *antiquitus*; nu tocmai aşa de demult Arvernii avuseseră hegemonia în Galia.

cum per se minus valerent, quod summa auctoritas antiquitus erat in Haeduis magnaeque eorum erant clientelae, Germanos atque Ariovistum sibi adiunxerant eosque ad se magnis iacturis pollicitationibusque perduxerant. (3) Proeliis vero compluribus factis secundis atque omni nobilitate Haeduorum interfecta, tantum potentia antecesserant, (4) ut magnam partem clientium ab Haeduis ad se traducerent obsidesque ab iis principum filios acciperent, et publice iurare cogerent nihil se contra Sequanos consilii inituros, et partem finitimi agri per vim occupatam possiderent Galliaeque totius principatum obtinerent. (5) Qua necessitate adductus Diviciacus, auxilii petendi causa Romam ad senatum profectus, imperfecta re redierat. (6) Adventu Cæsaris facta commutatione rerum, obsidibus Hæduis redditis, veteribus clientelis restitutis, novis per Cæsarem comparatis, — quod hi qui se ad eorum amicitiam aggregaverant, meliore condicione atque aequiore imperio se uti videbant, — reliquis rebus eorum gratia dignitateque amplificata, Sequani principatum dimiserant. (7) In eorum locum Remi successerant; quos quod adaequare apud Cæsarem gratia intellegebatur, ii, qui propter veteres inimicitias nullo modo cum Haeduis coniungi poterant, se Remis in clientelam dicabant. (8) Hos illi diligenter tuebantur; ita et novam et repente collectam auctoritatem tenebant. (9) Eo tum statu res erat, ut longe principes haberentur Hædui secundum locum dignitatis Remi obtinerent.

---

4. *publice* (= *nomine civitatis*).

6. *facta commutatione rerum*; adică, *pulsis Germanis eorumque rege Ariovisto.*

Haeduis, dativ.

eorum (*Haeduorum*).

reliquis rebus, abl. instr. după *amplificata.*

7. *quos* (*Remos*) este subiectul lui *adaequare*, la care se subînţelege regimul: *Haeduos.*

9. *tum*, în 53, la a II expediţie în Germania.

CLASELE SOCIALE LA GALI.

Galii se împart în trei clase sociale: Druizi, cavaleri şi plebei. Puterea şi atribuţiile Druizilor.

II. (1) In omni Gallia, eorum hominum qui aliquo sunt numero atque honore, genera sunt duo. Nam plebes paene servorum habetur loco, quae nihil audet per se, nullo adhibetur consilio. (2) Plerique, cum aut aere alieno, aut magnitudine tributorum, aut iniuria potentiorum premuntur, sese in servitutem dicant nobilibus, quibus in hos eadem omnia sunt iura quae dominis in servos. (3) Sed de his duobus generibus alterum est Druidum, alterum equitum. (4) Illi rebus divinis intersunt, sacrificia publica ac privata procurant, religiones interpretantur; ad eos magnus adulescentium numerus disciplinae causa concurrit, magnoque hi sunt apud eos honore. (5) Nam fere de omnibus controversiis publicis privatisque constituunt, et, si quod est admissum facinus, si cædes facta, si de hereditate, si de finibus controversia est, idem decernunt, præmia poenasque constituunt; (6) si qui aut privatus aut populus eorum decreto non stetit, sacrificiis interdicunt. Haec poena apud eos est gravissima. (7) Quibus ita est interdictum, hi numero impiorum ac sceleratorum habentur, his omnes decedunt, aditum sermonemque defugiunt ne quid ex contagione incommodi accipiant, neque his petentibus ius redditur neque honos ullus communicatur. (8) His autem omnibus Druidibus

---

1. *numero* (= *aestimatione*).

nullo, arhaism pentru *nulli*.

3. *sed*; reia firul dela *genera sunt duo*.

4. *religiones interpretantur*: explică riturile religiei, puterea divinităţii, etc.

disciplinae causa (= *ut ab illis discant*).

hi (*Druides*); *apud eos* (*Gallos*).

6. *decreto non stetit*: sensul: *nu se supune deciziunii lor*; însă *decreto* este abl. de loc.

praeest unus, qui summam inter eos habet auctoritatem. (9) Hoc mortuo, aut, si qui ex reliquis excellit dignitate, succedit, aut, si sunt plures pares, suffragio Druidum, nonnunquam etiam armis de principatu contendunt. (10) Hi certo anni tempore in finibus Carnutum, quae regio totius Galliae media habetur, considunt in loco consecrato. Huc omnes undique qui controversias habent conveniunt, eorumque decretis iudiciisque parent. (11) Disciplina in Britannia reperta atque inde in Galliam translata esse existimatur; (12) et nunc qui diligentius eam rem cognoscere volunt, plerumque illo discendi causa proficiscuntur.

Privilegiile, recrutarea şi teoriile învăţăturii Druizilor.

XIV. (1) Druides a bello abesse consuerant, neque tributa una cum reliquis pendunt; militiae vacationem omniumque rerum habent immunitatem. (2) Tantis excitati praemiis, et sua sponte multi in disciplinam conveniunt et a parentibus propinquisque mittuntur. (3) Magnum ibi numerum versuum ediscere dicuntur; itaque annos nonnulli vicenos in disciplina permanent. Neque fas esse existimant ea litteris mandare, cum in reliquis fere rebus, publicis privatisque rationibus, Graecis litteris utantur. (4) Id mihi duabus de causis instituisse videntur, quod neque in vulgum disciplinam ef-

---

9. *suffragio* subînţelege: *contendunt*.
11. *disciplina*: *doctrina* Druizilor.
12. *illo* (= *in Britanniam*).
1. *militiae vacationem*: *scutire de serviciu militar*.
omniumque rerum: pentru *tot felul de sarcine*.
praemiis: privilegiile de mai sus.
3. *ea* (*quae versibus continentur*).
cum, concesiv.
publicis privatisque rationibus, în registrele statului sau ale particularilor.
videntur (*Druides*).

ferri velint, neque eos qui discunt, litteris confisos minus memoriae studere; quod fere plerisque accidit, ut praesidio litterarum diligentiam in perdiscendo ac memoriam remittant. (5) Imprimis hoc volunt persuadere, non interire animas, sed ab aliis post mortem transire ad alios; atque hoc maxime ad virtutem excitari putant, metu mortis neglecto. (6) Multa praeterea de sideribus atque eorum motu, de mundi ac terrarum magnitudine, de rerum natura, de deorum immortalium vi ac potestate disputant et iuventuti tradunt.

Cavalerii.

XV. (1) Alterum genus est equitum. Hi, cum est usus atque aliquod bellum incidit — quod fere ante Caesaris adventum quotannis accidere solebat uti aut ipsi iniurias inferrent, aut illatas propulsarent, — omnes in bello versantur; (2) atque eorum ut quisque est genere copiisque amplissimus, ita plurimos circum se ambactos clientesque habet. Hanc unam gratiam potentiamque noverunt.

Superstiţii: jertfe omeneşti în religia Galilor.

XVI. (1) Natio est omnis Gallorum admondum dedita religionibus, (2) atque, ob eam causam, qui sunt affecti gravioribus morbis, quique in proeliis periculisque versantur, aut pro victimis homines immolant aut se immolaturos vovent, administrisque ad ea sacrificia Druidibus utuntur, (3) quod, pro vita hominis nisi

---

5. *hoc*, arată ceeace urmează, adică: *non interire animas.*
hoc, abl., atârnă de *excitari.*
metu... neglecto, abl. abs. de cauză.
6. *mundi*: *univers*; *terrarum*: (= *orbis terrarum*).
1. *est usus* (= *opus est*).
1. *religionibus*: *superstiţii* şi *practică religioasă, cult.*
2. *gravioribus*: (*quam quibus Druides mederi possint*)
3. *publice* (= *nomine civitatis*).

hominis vita reddatur, non posse deorum immortalium numen placari arbitrantur; publiceque eiusdem generis habent instituta sacrificia. (4) Alii immani magnitudine simulacra habent, quorum contexta viminibus membra vivis hominibus complent; quibus succensis, circumventi flamma exanimantur homines. (5) Supplicia eorum, qui in furto aut in latrocinio aut aliqua noxa sint comprehensi, gratiora dis immortalibus esse arbitrantur; sed, cum eius generis copia defecit, etiam ad innocentium supplicia descendunt.

Divinitățile galice; cultul lor.

XVII. (1) Deum maxime Mercurium colunt; huius sunt plurima simulacra; hunc omnium inventorem artium ferunt, hunc viarum atque itinerum ducem, hunc ad quaestus pecuniae mercaturasque habere vim maximam arbitrantur. (2) Post hunc, Apollinem et Martem et Iovem et Minervam. De his eandem fere quam reliquae gentes habent opinionem: Apollinem morbos depellere, Minervam operum atque artificiorum initia tradere, Iovem imperium caelestium tenere, Martem bella regere. (3) Huic, cum proelio dimicare constituerunt, ea, quae bello ceperint, plerumque devovent; cum superaverunt, animalia capta immolant reliquasque res in unum locum conferunt. (4) Multis in civitatibus harum rerum exstructos tumulos locis consecratis conspicari licet; (5) neque saepe accidit ut, neglecta quis-

---

4. *quibus*, are antecedent pe *simulacra*.
5. *eius generis* (*nocentium*).
supplicia (= *immolationes, victimae*).
1. *deum* aci genit. (= *deorum*) se explică prin *maxime*.
3. *ceperint* (= *capturi sint*).
devovent (= *se immolaturos vovent*).
cum superaverunt (= *post victoriam, cum superiores sunt*)
animalia; (*ființe*: animale ori oameni.)
5. *capta*: *prăzile*.
posita: *jertfele*.

piam religione, aut capta apud se occultare aut posita tollere auderet, gravissimumque ei rei supplicium cum cruciatu constitutum est.

Ce cred Galii despre originea lor.

XVIII. (1) Galli se omnes ab Dite patre prognatos praedicant, idque ab Druidibus proditum dicunt. (2) Ob eam causam, spatia omnis temporis non numero dierum, sed noctium finiunt; dies natales et mensium et annorum initia sic observant, ut noctem dies subsequatur. (3) In reliquis vitae institutis, hoc fere ab reliquis differunt, quod suos liberos, nisi cum adoleverunt, ut munus militiae sustinere possint, palam ad se adire non patiuntur, filiumque puerili aetate in publico in conspectu patris assistere turpe ducunt.

Căsătoria, familia, drepturile tatălui; înmormântarea.

XIX. (1) Viri, quantas pecunias ab uxoribus dotis nomine acceperunt, tantas ex suis bonis, aestimatione facta, cum dotibus communicant. (2) Huius omnis pecuniae coniunctim ratio habetur fructusque servantur; uter eorum vita superavit, ad eum pars utriusque cum fructibus superiorum temporum pervenit. (3) Viri in uxores, sicuti in liberos, vitae necisque habent potestatem, et cum pater familiæ illustriore loco natus de-

---

2. *finiunt* (= *definiunt*); de pildă zic: *după 5 nopți*, nu: *după 5 zile*.
observant: *socotesc*.
noctem dies subsequatur: ziua se socotea în cele 24 de ore: o noapte și o zi, nu o zi și o noapte.
3. *ab reliquis* (*Graecis et Romanis*).
ut (= *ita ut*).
1. *communicant* (= *ad usum communem coniungunt*).
2. *pecuniae* (= *bonorum, facultatum*).
ad eum, la soțul supraviețuitor.
3. *si res... venit* (= *si qua suspicio orta est*).
quaestionem: *cercetare*.

cessit, eius propinqui conveniunt, et, de morte si res in suspicionem venit, de uxoribus in servilem modum quæstionem habent, et, si compertum est, igni atque omnibus tormentis excruciatas interficiunt. (4) Funera sunt pro cultu Gallorum magnifica et sumptuosa; omniaque, quæ vivis cordi fuisse arbitrantur, in ignem inferunt, etiam animalia; ac paulo supra hanc memoriam servi et clientes, quos ab iis dilectos esse constabat iustis funebribus confectis, una cremabantur.

O deprindere politică la Gali.

XX. (1) Quæ civitates commodius suam rem publicam administrare existimantur, habent legibus sanctum, si quis quid de re publica a finitimis rumore aut fama acceperit, (2) uti ad magistratum deferat neve cum quo alio communicet, quod sæpe homines temerarios atque imperitos falsis rumoribus terreri et ad facinus impelli et de summis rebus consilium capere cognitum est. (3) Magistratus quæ visa sunt occultant, quæque esse ex usu iudicaverunt multitudini produnt. De re publica nisi per concilium loqui non conceditur.

GERMANII.

(Cap 21—28)

Divinitățile germanice; educația Germanilor.

XXI. (1) Germani multum ab hac consuetudine differunt. Nam neque Druides habent, qui rebus di-

---

4. *pro*: *față de.*

supra hanc memoriam, (= *ante haec tempora, quae memoria comprehendimus*).

1. *commodius* (= *melius — quam ceterae*).

habent... sanctum formă analitică pentru *sanxerunt.*

2. *cum quo* (= *cum aliquo*).

3. *ex usu* = *usui utilitati.*

1. *abhac*; adică *ab horum consuetudine.*

vinis praesint, neque sacrificiis student. (2) Deorum numero eos solos ducunt quos cernunt et quorum aperte opibus iuvantur, Solem et Vulcanum et Lunam; reliquos ne fama quidem acceperunt. (3) Vita omnis in venationibus atque in studiis rei militaris consistit; ab parvulis labori ac duritiae student. (4) Qui diutissime impuberes permanserunt, maximam inter suos ferunt laudem: hoc ali staturam, ali vires nervosque confirmari putant. (5) Intra annum vero vicesimum feminae notitiam habuisse in turpissimis habent rebus; cuius rei nulla est occultatio, quod et promiscue in fluminibus perluuntur et pellibus aut parvis renonum tegimentis utuntur, magna corporis parte nuda.

Agricultura; lipsa proprietăţii individuale la Germani.

XXII. (1) Agriculturae non student, maiorque pars eorum victus in lacte, caseo, carne consistit. (2) Neque quisquam agri modum certum aut fines habet proprios, sed magistratus ac principes in annos singulos gentibus cognationibusque hominum, qui tum una coierunt, quantum et quo loco visum est agri attribuunt, atque anno post alio transire cogunt. (3) Eius rei multas afferunt causas: ne, assidua consuetudine capti, studium belli gerendi agricultura commutent; ne latos fines parare

---

2. *reliquos... acceperunt*, Tacit în *Germ.* 9 spune contrariul.

5. *parte nuda*, abl. abs.

2. *modum certum*: o întindere definită.

gentibus cognationibusque; *gens*, toţi cari, coborîndu-se dintr'un strămoş comun, purtau acelaş nume de familie; *cognatio*, toţi cari, coborîndu-se dintr'un strămoş comun, îşi puteau stabili şi gradul de rudenie; aşa dar, mult mai restrâns ca *gens*.

alio, adverb.

afferunt (*Germani*).

assidua consuetudine, deprinderea cu o locuinţă fixă.

animi equitate, indiferenţă sufletească.

cum potentissimis (= *cum potentissimorum opibus*).

studeant potentioresque humiliores possessionibus expellant; ne accuratius ad frigora atque æstus vitandos ædificent; ne qua oriatur pecuniae cupiditas qua ex re factiones dissensionesque nascuntur; (4) ut animi aequitate plebem contineant, cum suas quisque opes cum potentissimis aequari videat.

Organizația socială și militară; ospitalitatea.

XXIII. (1) Civitatibus maxima laus est quam latissime circum se vastatis finibus solitudines habere. (2) Hoc proprium virtutis existimant, expulsos agris finitimos cedere, neque quemquam prope audere consistere; (3) simul hoc se fore tutiores arbitrantur, repentinae incursionis timore sublato. (4) Cum bellum civitas aut illatum defendit aut infert, magistratus, qui ei bello praesint, ut vitae necisque habeant potestatem, deliguntur. (5) In pace nullus est communis magistratus, sed principes regionum atque pagorum inter suos ius dicunt controversiasque minuunt. (6) Latrocinia nullam habent infamiam quae extra fines cuiusque civitatis fiunt, atque ea iuventutis exercendae ac desidiae minuendae causa fieri praedicant. (7) Atque, ubi quis ex principibus in concilio dixit se ducem fore, qui sequi velint profiteantur, consurgunt ii qui et causam et hominem probant, suumque auxilium pollicentur atque ab multitudine collaudantur; (8) qui ex his secuti non sunt, in desertorum ac proditorum numero ducuntur, omniumque his rerum postea fides

---

1. *latissimas... solitudines*, v. IV, 3, 1.
3. *timore sublato*, abl. abs. de cauză.
5. *communis magistratus*: comuni, pentru mai multe ținuturi.
minuunt (= *dirimunt*) sau *potolesc neînțelegerile*.
6. *atque*: *ba chiar*.
8. *qui ex his* (*qui polliciti erant*).
derogatur: *li se ia*.

derogatur. (9) Hospitem violare fas non putant; qui quaque de causa ad eos venerunt, ab iniuria prohibent, sanctos habent, hisque omnium domus patent victusque communicatur.

Vitejia Galilor de odinioară; superioritatea actuală a Germanilor

XXIV. (1) Ac fuit antea tempus, cum Germanos Galli virtute superarent, ultro bella inferrent, propter hominum multitudinem agrique inopiam trans Rhenum colonias mitterent. (2) Itaque ea, quae fertilissima Germaniæ sunt, loca circum Hercyniam silvam, — quam Eratostheni et quibusdam Graecis fama notam esse video, quam illi Orcyniam appellant, — Volcae Tectosages occupaverunt atque ibi consederunt; (3) quae gens ad hoc tempus his sedibus sese continet summamque habet iustitiae et bellicae laudis opinionem. (4) Nunc, quod in eadem inopia, egestate, patientia, qua ante, Germani permanent, eodem victu et cultu corporis utuntur; (5) Gallis autem Provinciarum propinquitas et transmarinarum rerum notitia multa ad copiam atque usus largitur; (6) paulatim assuefacti superari multisque victi proeliis, ne se quidem ipsi cum illis virtute comparant.

---

1. *colonias mitterent*, T. Livius la V, 34 spune: Pe când domnea Tarquinius Priscus, a emigrat o colonie de Gali spre pădurea Hercynia, sub conducerea lui Sigovesus.

2. *Eratosthenis Cyrenaeus*, a scris opere de filosofie, de geografie, istorie, etc. A trăit în secolul al III în. d. Hr.

Orcyniam, Aristoteles în Meteor. I, 13 zice: „*ek toon oroon Arkynioon*“ *occupaverunt*, pe la 281 în. d. Hr.

4. *nunc*, în opunere cu *fuit antea tempus*.

5. *Gallis* (*qui in Gallia remanserunt*).

provinciarum, Galia Cisalpină și Provincia romană.

6. *assuefacti* (*Galli*).

Descrierea pădurii Hercynia.

XXV. (1) Huius Hercyniae silvae, quae supra demonstrata est, latitudo novem dierum iter expedito patet; non enim aliter finiri potest, neque mensuras itinerum noverunt. (2) Oritur ab Helvetiorum et Nemetum et Rauricorum finibus, rectaque fluminis Danubii regione pertinet ad fines Dacorum et Anartium; (3) hinc se flectit sinistrorsus, diversis ab flumine regionibus, multarumque gentium fines propter magnitudinem attingit; (4) neque quisquam est huius Germaniae qui se aut adisse ad initium eius silvae dicat, cum dierum iter LX processerit, aut, quo ex loco oriatur, acceperit; (5) multaque in ea genera ferarum nasci constat, quae maxime differant ab ceteris et memoriæ prodenda videantur, haec sunt.

Renul.

XXVI. (1) Est bos cervi figura, cu us a media fronte inter aures unum cornu existit, excelsius magisque

---

1. *supra*, VI, 24, 2.
iter, acuzativul întinderei.
expedito, pentru cineva care, nefiind încărcat, poate merge repede.
finiri (= *definiri*).
mensuras, unităţile de măsură ca: *passus* sau *stadiul* grec.
noverunt (*Germani*).
2. *recta... regione*, urmând direcţia Dunării, paralel cu Dunărea.
3. *sinistrorsus*, apoi ia direcţia mai spre stânga, părăsind cursul Dunării; aşa dar spre N—E, pe când Dunărea apucă spre S—E.
4. *huius Germaniae* (= *partis huius Germaniae*).
initium, extremitatea orientală a pădurii.
cum, concesiv.
oriatur, probabil că această pădure se prelungea până la pădurile Poloniei şi Rusiei.
1. *bos*, era termen generic pentru orice animal mare cornut.
figura, abl. de calit.
unum cornu; este probabil o eroare, căci *renul* care, după toate probabilităţile, se descrie aci, avea două coarne.

derectum his quae nobis nota sunt cornibus; (2) ab eius summo sicut palmae ramique late diffunduntur. (3) Eadem est feminae marisque natura, eadem forma magnitudoque cornuum.

Cerbul.

XXVII. (1) Sunt item quae appellantur alces. Harum est consimilis capris figura et varietas pellium; sed magnitudine paulo antecedunt mutilaeque sunt cornibus et crura sine nodis articlisque habent, (2) neque quietis causa procumbunt, neque, si quod afflictae casu conciderunt, erigere sese aut sublevare possunt. 3) His sunt arbores pro cubilibus: ad eas se applicant, atque ita paulum modo reclinatae quietem capiunt. (4) Quarum ex vestigiis cum est animadversum a venatoribus quo se recipere consuerint, omnes eo loco aut ab radicibus subruunt aut accidunt arbores, tantum ut summa species earum stantium relinquatur. (5) Huc cum se consuetudine reclinaverunt, infirmas arbores pondere affligunt atque una ipsae concidunt.

Urus (în științele naturii numit *bos primigenius*).

XXVIII. (1) Tertium est genus eorum qui uri appellantur. Hi sunt magnitudine paulo infra elephantos; specie et colore et figura tauri. (2) Magna vis eorum est et magna velocitas; neque homini neque ferae, quam

---

2. *palmae ramique*, hendiadys, *ramuri în formă de palmă*,

1. *alces*, acest cerb descris de Cezar nu seamănă cu cerbul obișnuit; este deci probabil vre-o lacună de text.

consimilis capris figura (= *consimilis caprarum figurae*).

mutilae sunt cornibus, dacă ar fi cerbul nostru, atunci Cezar n'a văzut de cât partea feminină, care nu are coarne.

sine nodis... de aci înainte descrierea pare mai apropiată de aceea făcută de Ktesias la 400 în. d. Hr. asupra elefantului, și aceia a lui Pliniu în *Hist. Nat.* VIII, 15, 39 asupra achilsului.

conspexerunt, parcunt. (3) Hos studiose foveis captos interficiunt; hoc se labore durant adulescentes atque hoc genere venationis exercent; et qui plurimos ex his interfecerunt, relatis in publicum cornibus, quae sint testimonio, magnam ferunt laudem. (4) Sed assuescere ad homines et mansuefieri, ne parvuli quidem excepti, possunt. (5) Amplitudo cornuum et figura et species multum a nostrorum boum cornibus differt. (6) Haec studiose conquisita ab labris argento circumcludunt atque in amplissimis epulis pro poculis utuntur.

Conținutul cap. XXIX — XLIV. *Campania împotriva Eburonilor.* Cezar, renunțînd a urmări pe Suebi, vrea să isprăvească cu Ambiorix și cu Eburorii; el cheamă la prădăciuni pe toate popoarele învecinate. Sicambrii aleargă, însă iau poziție împotriva taberei lui Q. Cicero, fără a izbuti să străbată prin întăriturile acestuia. Cezar pradă țara Eburonilor, însă nu poate pune mîna pe Ambiorix.

---

3. *studiose* întărește pe *foveis captos.*
quae sint (= *ut ea sint*).
4. *ne parvuli quidem excepti*: *chiar luați de militei.*
6. *ab labris* (= *ea parte labra incipiunt*).

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

LIBER SEPTIMUS.

BOU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

A. CONCLUZIE ISTORICĂ.

ANUL 52 IN. D. HR. AL ŞAPTELEA AN DE RAZBOI.

Campania din anul 52 în. d. Hr. este desigur cea mai plină de interes istoric, fiindcă dintr'insa se desfac şi unele încheieri de ordin general.

Această campanie ne arată cum popoarele Galiei, până atunci divizate şi nepulincioase, se unesc în sfârşit — cam târziu! — în faţa primejdiei comune, şi încearcă printr'o ultimă sforţare cu caracter naţional, să-şi redobândească independenţa.

Mai este interesantă şi fiindcă ea desăvârşeşte rezultatul unei lupte pe care o întreprinsese ordinea politico-militară romană, sub comanda celei mai agere minţi pe care a produs-o acest popor, împotriva civilizaţiei celtice, punându-se astfel bazele unei civilizaţii noi, şi de mare viitor, care este civilizaţia şi cultura franceză de astăzi.

Este insfârşit interesantă, fiindcă arată ce poate energia unită cu ştiinţa războiului la un număr mic de oameni, cum era armata lui Cezar, faţă de masse enorme, lipsite nu numai de organizaţie dar şi de spiritul unei discipline naţionale.

Cât priveşte situaţia istorică a Galiei în iarna anilor 53-52 în. d. Hr., ea este aceasta. Cele mai multe dintre popoarele dela nord, care se coalizaseră, sunt reduse la incapacitate de luptă.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Armata romană ierna la punctele Trèves, Langres şi Sens; în toată Galia, dela nord la sud, domnea o aprinsă dorinţă de eliberare; din această cauză se puneau la cale comploturi în toate unghiurile ţării.

Regele arvern Vercingetorix canalizează toate aceste aspiraţii şi încearcă lupta decisivă împotriva generalului roman. Soarta lui a fost însă groaznică. Eroul independenţii galice fu prins viu în Alesia, fu dus la Roma şi aruncat în lanţuri. La 46 în. d. Hr. a fost omorît, după ce l-au purtat în cortejul triumfal al biruitorului.

B. CONŢINUTUL CĂRŢII.

Incurajaţi de turburările din Roma, Galii întreprind războiul de independenţă prin masacrarea Romanilor dela Genabum.

Regele Arvernilor Vercingetorix se pune în capul mişcării de eliberare naţională; trimete pe Lucterius să răscoale sudul şi sileşte pe Biturigi să fie alăturea de dânsul.

Cezar, speriat la început, îşi organizează apărarea la sud; conduce o mică armată în ţara Arvernilor, întâlneşte grabnic legiunile dela Langres şi Sens, se duce într'ajutorul Boilor asediaţi de Vercingetorix, cucereşte Vellaunodunum, arde Genabum, intră în Noviodunum, asediază Bourges şi masacrează pe locuitorii lui; apoi, cu toate noile alianţe ce-şi face Vercingetorix, Cezar merge împotriva Gergoviei, după ce a liniştit mai întîi pe Hedui şi a trimes pe Labienus contra Parisilor.

La atacul ce a dat împotriva Gergoviei, generalul roman a fost respins; între timp el fu părăsit şi de Hedui. Revenind, întâlneşte pe Labienus care în vremea aceasta bătuse pe Camulogenus la Paris.

In acest moment Galia întreagă făcuse front unic împotriva lui Cezar sub conducerea lui Vercingetorix.

Cezar, dorind a se retrage în Provincie şi trecând pentru aceasta pela Secvani, este împiedicat de marele său duşman pe care însă îl bate la Vingeanne, îl sileşte să se retragă şi să se închidă în cetatea Alesia.

Aici, generalul roman dă lupta decisivă; el învăluie oraşul în nişte lucrări de atac şi de întărire aşa de grozave, în cât forţele Galiei rând pe rând se sfarmă într'însele.

C. TEXTUL.

RĂSCOALĂ GENERALĂ IN GALIA.

VERCINGETORIX.

Turburările provocate de uciderea lui Clodiu în Roma, ajung exagerate la urechile Galilor; aceasta îi încurajează şi îi îndeamnă la o răscoală în lipsa lui Cezar.

I. (1) Quieta Gallia, Caesar, ut constituerat, in Italiam ad conventus agendos proficiscitur. Ibi cognoscit de Clodii caede, de senatusque consulto certior factus, ut omnes iuniores Italiae coniurarent, dilectum tota Provincia habere instituit. (2) Eae res in Galliam Transalpinam celeriter perferuntur. Addunt ipsi et affingunt rumoribus Galli, quod res poscere videbatur, retineri urbano motu Caesarem neque in tantis dissensionibus ad exercitum venire posse. (3) Hac impulsi occasione, qui iam ante se populi Romani imperio subiectos dolerent, liberius atque audacius de bello consilia inire incipiunt. (4) Indictis inter se principes Galliae conciliis silvestribus ac remotis locis, queruntur de Acconis morte; (5) posse hunc casum ad ipsos recidere demonstrant; miserantur communem Galliae fortunam;

---

1. *quieta*, ceva mai puţin ca *pacata*, v. II, 35, 1; III, 28, 1; după experienţa atâtor campanii Cezar nu mai întrebuinţează, ca la început, termenul *pacata*; *ut constituerant*, v. VI. 44, 3.

coniurarent, solemnitatea depunerii jurământului de credinţă, *coniuratio*.

senatus consulto, — după care Pompei căpăta puteri aproape dictatoriale, căci fu consul fără coleg până la 1 August 52, când intră în funcţie şi Q. Caec. Metellus Scipio. Prin acelaş S. C. s'a impus lui Cezar să nu facă recrutări de cât în provinciile sale.

4. *de Acconis morte*, v. VI, 44, 2. *Acco* era un şef Senon însărcinat cu puterea supremă după Cavarinus. El aţâţă la revoltă pe Senoni şi pe Carnuţi (VI, 4, 1). După înăbuşirea revoltei este dat pe mâna lui Cezar care-l omoară.

5. *deposcunt* adaugă: *viros*.

rationem esse habendam... ut (= *providendum... ut*).

omnibus pollicitationibus ac praemiis deposcunt qui belli initium faciant et sui capitis periculo Galliam in libertatem vindicent. (6) Imprimis rationem esse habendam dicunt, priusquam eorum clandestina consilia efferantur, ut Caesar ab exercitu intercludatur. (7) Id esse facile, quod neque legiones audeant, absente imperatore, ex hibernis egredi, neque imperator sine praesidio ad legiones pervenire possit. (8) Postremo in acie praestare interfici quam non veterem belli gloriam libertatemque quam a maioribus acceperint recuperare.

Carnuţii iau iniţiativa mişcării de eliberare...

II. (1) His rebus agitatis, profitentur Carnutes se nullum periculum communis salutis causa recusare principesque ex omnibus bellum facturos pollicentur; (2) et, quoniam in praesentia obsidibus cavere inter se non possint, ne res efferatur, ut iureiurando ac fide sanciatur, petunt, collatis militaribus signis, quo more eorum gravissima caerimonia continetur, ne facto initio belli ab reliquis deserantur. (3) Tum collaudatis Carnutibus, dato iureiurando ab omnibus qui aderant, tempore eius rei constituto, ab concilio discceditur.

Romanii din Cenabum sunt măcelăriţi; vestea se răspândeşte cu mare iuţeală printre Arverni.

III. (1) Ubi ea dies venit, Carnutes, Gutruato et Conconnetodumno ducibus, desperatis hominibus, Cenabum

---

1. *facturos*, subiectul: *se* (*cu alte vorbe*=*se initium belli facturos esse*)

2. *obsidibus inter se cavere*, implineşte: *ne deserantur*.

ne res efferatur, desigur un astfel de schimb de ostatici ar fi dat de bănuit Romanilor.

collatis.... signis; a avut loc un *consilium armatum* al fruntaşilor şi clienţilor lor, cu armele şi drapelele (*signa*) aduse acolo pentru a prezenta mai multă gravitate şi a produce hotărire.

3. *eius rei*, adică semnalul de război.

1. *ea dies*: adică *dies ad eam rem constituta, praescripta*.

desperatis hominibus, apoziţie. (= *de quibus desperabatur*, adică *pessimis, perditis*) face contrast cu *Fusium Citam, honestum equitem*..

signo dato concurrunt civesque Romanos, qui negotiandi causa ibi constiterant, in his Gaium Fusium Citam, honestum equitem Romanum, qui rei frumentariae iussu Caesaris praeerat, interficiunt bonaque eorum diripiunt. (2) Celeriter ad omnes Galliæ civitates fama perfertur. Nam, ubi quae maior atque illustrior incidit res, clamore per agros regionesque significant; hunc alii deinceps excipiunt et proximis tradunt, ut tum accidit; (3) nam, quæ Cenabi oriente sole gesta essent, ante primam confectam vigiliam in finibus Arvernorum audita sunt; quod spatium est millium passuum circiter centum LX.

Arvernul Vercingetorix izbuteşte să răscoale o parte din Galia, în fruntea căreia este proclamat rege.

IV. (1) Simili ratione ibi Vercingetorix, Celtilli filius, Arvernus, summæ potentiae adulescens, — cuius pater principatum Galliae totius obtinuerat et ob eam causam, quod regnum appetebat, ab civitate erat interfectus, — convocatis suis clientibus, facile incendit. (2) Cognito eius consilio, ad arma concurritur. Prohibetur ab Gobannitione, patruo suo, reliquisque principibus qui hanc tentandam fortunam non existimabant; expellitur ex oppido Gergovia; (3) non destitit tamen atque in agris habet dilectum egentium ac perditorum. Hac coacta manu, quoscumque adit ex civi-

---

constiterant: *se aşezaseră.*
2. *quae* = (*aliqua*)
hunc (*subînţelege*: *clamorem*).
3. *quae... gesta essent*, cu nuanţă concesivă.
simili ratione, ca şi Carnuţii.
ibi (= *in Arvernis*).
Galliae, în înţelesul restrâns.
ab civitate (= *publico consilio*).
2. *prohibetur*, se ia absolut, *este împiedicat*, *i se face opoziţie.*
3. *ex civitate* se ia cu *quoscumque.*

tate ad suam sententiam perducit; (4) hortatur ut communis libertatis causa arma capiant, magnisque coactis copiis, adversarios suos, a quibus paulo ante erat ejectus, expellit ex civitate. (5) Rex ab suis appellatur. Dimittit quoqueversus legationes; obtestatur ut in fide maneant. (6) Celeriter sibi Senones, Parisios, Pictones, Cadurcos, Turonos, Aulercos, Lemovices, Andos reliquosque omnes, qui Oceanum attingunt, adiungit; omnium consensu ad eum defertur imperium. (7) Qua oblata potestate, omnibus his civitatibus obsides imperat, certum numerum militum ad se celeriter adduci iubet, (8) armorum quantum quaeque civitas domi, quodque ante tempus efficiat, constituit; imprimis equitatui studet. (9) Summae diligentiae summam imperii severitatem addit; magnitudine supplicii dubitantes cogit: (10) nam, maiore commisso delicto, igne atque omnibus tormentis necat; leviore de causa auribus desectis aut singulis effossis oculis, domum remittit, ut sint reliquis documento et magnitudine poenae perterreant alios.

Vercingetorix ocupă ţinutul Biturigilor; aceştia cer ajutor Heduilor cari, îndemnaţi de ofiţerii Romani, merg până la fl. Liger (Loire) şi se întorc.

Biturigii se unesc cu Arvernii.

V. (1) His suppliciis celeriter coacto exercitu, Lucterium Cadurcum, summae hominem audaciae, cum parte copiarum in Rutenos mittit; ipse in Bituriges profi-

---

4. *adversarios*, partidul aristocratic.

5. *quoqueversus*: în toate direcţiile; v. III, 23, 2

6. *imperium*, comandamentul general.

8. *quodque ante tempus*, adică *et ante quod tempus*.

9. *dubitantes*: *nehotărîţii*.

10. *maiore commisso delicto*, abl. abs. condiţional.

documento, dat final: *spre învăţătură*.

1. *in Rutenos*, Rutenii locuiau în Provincie, iar Vercingetorix dorea o răscoală tocmai aci, pentru a fi împiedicat Cezar să treacă spre N.

ciscitur. (2) Eius adventu Bituriges ad Haeduos, quorum erant in fide, legatos mittunt subsidium rogatum, quo facilius hostium copias sustinere possint. (3) Haedui, de consilio legatorum quos Caesar ad exercitum reliquerat, copias equitatus peditatusque subsidio Biturigibus mittunt. (4) Qui cum ad flumen Ligerim venissent, quod Bituriges ab Haeduis dividit, paucos dies ibi morati, neque flumen transire ausi, domum revertuntur, (5) legatisque nostris renuntiant se Biturigum perfidiam veritos revertisse, quibus id consilii fuisse cognoverint, ut, si flumen transissent, una ex parte ipsi, altera Arverni se circumsisterent. (6) Id eane de causa, quam legatis pronuntiarunt, an perfidia adducti fecerint, quod nihil nobis constat, non videtur pro certo esse ponendum. (7) Bituriges eorum discessu statim cum Arvernis iunguntur.

Cezar se întoarce în Galia.

VI. (1) His rebus in Italiam Caesari nuntiatis, cum iam ille urbanas res virtute Cn. Pompei commodiorem in statum pervenisse intellegeret, in Transalpinam Galliam profectus est. (2) Eo cum venisset, magna difficultate afficiebatur, qua ratione ad exercitum pervenire posset. (3) Nam, si legiones in Provinciam arcesseret, se absente in itinere proelio dimicaturas intellegebat; (4) si ipse ad execitum contenderet, ne iis quidem, qui eo tempore quieti viderentur, suam salutem recte committi videbat.

---

2. *hostium copias* (*Vercingetorigis*).

3. *ad* (aci = *apud*).

5. *ipsi* (*Bituriges*) de la N. iar Arvernii de la S.

1. *in Italiam*, fusese la Ravenna, în G. Cisalpină.

virtute, *grație* lui Pompei care potoli turburările stârnite de uciderea lui Clodius; ar rezultă din acest loc, că la acea dată nu se rupseseră încă relațiile dintre Cezar și Pompei.

2. *magna... afficiebatur*; după aceste cuvinte suplinește: *ne știind...*

3. *legiones*, legiunile erau la N. cum se arată la VI, 11.

4. *recte*: *cu siguranță*.

Lucterius atrage pe Ruteni şi ameninţă Narbo. Cezar se duce acolo şi orînduеşte apărarea.

VII. (1) Interim Lucterius Cadurcus, in Rutenos missus, eam civitatem Arvernis conciliat. (2) Progressus in Nitiobriges et Gabalos, ab utrisque obsides accipit, et, magna coacta manu, in Provinciam, Narbonem versus, eruptionem facere contendit. (3) Qua re nuntiata, Caesar omnibus consiliis antevertendum existimavit, ut Narbonem proficisceretur. (4) Eo cum venisset, timentes confirmat, praesidia in Rutenis provincialibus, Volcis Arecomicis, Tolosatibus circumque Narbonem, quae loca hostibus erant finitima, constituit; (5) partem copiarum ex Provincia supplementumque, quod ex Italia adduxerat, in Helvios, qui fines Arvernorum contingunt, convenire iubet.

Lucterius se retrage; Cezar trece munţii Cevenna pe neaşteptate şi înspăimântă pe Arverni. Vercingetorix, chemat, le vine într'ajutor.

VIII. (1) His rebus comparatis, represso iam Lucterio et remoto, quod intrare intra praesidia periculosum putabat, in Helvios proficiscitur. (2) Etsi mons Cevenna, qui Arvernos ab Helviis discludit, durissimo tempore anni, altissima nive iter impediebat, tamen discussa nive sex in altitudinem pedum atque ita viis patefactis summo militum sudore ad fines Arvernorum

---

1. *Lucterius Cadurcus*, precum s'a spus la VII, 5, 1, avea cu el şi armată; este acelaşi care ia parte la apărarea Alesiei şi care apără cu vitejie Uxellodunum. Până la urmă este predat lui Cezar de către Arvernul Epasnactus, v. VIII, 44,3.

2. *Narbonem versus*: *în direcţia Narbonei.*

4. *Rutenis provincialibus*, căci o parte a Rutenilor locuiau afară din Provincie.

1. *proficiscitur*, subînţelege subiectul *Caesar.*

2. *summo... sudore* se ia cu *patefactis.*

ad fines, prin Aps şi Saint-Cirgues, între isvoarele apelor Loire şi Allier.

pervenit. (3) Quibus oppressis inopinantibus, quod se Cevenna ut muro munitos existimanbat, ac ne singulari quidem unquam homini eo t mpore anni semitae patuerant, equitibus imperat ut, quam latissime possint, vagentur et quam maximum hostibus terrorem inferant. (4) Celeriter haec fama ac nuntii ad Vercingetorigem perferuntur; quem perterriti omnes Arverni circumsistunt atque obsecrant ut suis fortunis consulat ne ab hostibus diripiantur, praesertim cum videat omne ad se bellum translatum. (5) Quorum ille precibus permotus, castra ex Biturigibus movet in Arvernos versus.

VELLAUNODUNUM, GENABUM, NOVIODUNUM. COMPANIA IMPOTRIVA BITURIGILOR. AVARICUM

(Cap, 9 — 23)

Vercingetorix, schimbându-şi planul, asediază Gorgobina capitala Boilor.

IX. (1) At Caesar, biduum in his locis moratus, quod haec de Vercingetorige usu ventura opinione praeceperat, per causam supplementi equitatusque cogendi ab exercitu discedit; Brutum adulescentem his copiis præficit; (2) hunc monet ut in omnes partes equites quam latissime pervagentur: daturum se operam ne longius triduo ab castris absit. (3) His constitutis rebus, suis inopinantibus, quam maximis potest itineribus, Vien-

---

3. *singulari*: izolat. *câte unul.*

4. *se*, adică *ad Arvernos.*

1. *usu ventura*, cele ce aveau să se întâmple; *usu* este completiv.

opinione praeceperat, Verbul are aici sensul etimologic (*prae*=*inainte*): *prevăzuse*; (=*prius quam evenerat, opinatus erat*).

per causam: *sub pretextul.* Stratagema consta din a da impresia inamicului că Cezar se pregăteşte de luptă aci, la sud, şi prin aceasta să abată pe Vercingetorix dela legiunile romane din nord.

nam pervenit. (4) Ibi nactus recentem equitatum, quem multis ante diebus eo praemiserat, neque diurno neque nocturno itinere intermisso, per fines Haeduoum in Lingones contendit, ubi duae legiones hiemabant, ut, si quid etiam de sua salute ab Haeduis iniretur consilii, celeritate praecurreret. (5) Eo cum pervenisset, ad reliquas legiones mittit, priusque omnes in unum locum cogit quam de eius adventu Arvernis nuntiari posset. (6) Hac re cognita, Vercingetorix rursus in Bituriges exercitum reducit, atque, inde profectus Gorgobinam, Boiorum oppidum, quos ibi Helvetico proelio victos Caesar collocaverat Haeduisque attribuerat, oppugnare instituit.

Cezar se hotărăşte să apere pe Boi.

X. (1) Magnam haec res Caesari difficultatem ad consilium capiendum afferebat, si reliquam partem hiemis uno loco legiones contineret, ne, stipendiariis Haeduorum expugnatis, cuncta Gallia deficeret, quod nullum amicis in eo praesidium videret positum esse; si

---

4. *recentem*: *odihnită*.

contendit, pe lângă Saône.

de sua (*Caesaris*) *salute*; Heduii deveniseră şi ei nesiguri, de când s'au întors de la Biturigi fără a se lupta cu Vercingetorix.

5. *adventu*, la Lingoni.

reliquas legiones, erau 6 la Senoni şi 2 la Treveri.

6. *Gorgobinam*, azi St. Parize-le-Châtel.

attribuerat: deveniseră *stipendiarii Haeduorum*, cum se arată în capitolul următor VII, 10, 1.

1. *difficultatem... afferebat... ne*, ideia de dificultate sufletească se apropie de *teamă*, de aceea urmează construcţia cu *ne*.

reliquam partem hiemis, era pe la începutul lui Martie.

stipendiariis e vorba de *Boii*.

in eo (*Caesare*)

maturius, adică înainte de sfârşitul iernii.

educeret (*legiones*).

ab re frumentaria (= *frumenti inopia*).

maturius ex hibernis educeret, ne ab re frumentaria duris subvectionibus laboraret. (2) Praestare visum est tamen omnes difficultates perpeti quam, tanta contumelia accepta, omnium suorum voluntates alienare. (3) Itaque cohortatus Haeduos de supportando commeatu, praemittit ad Boios, qui de suo adventu doceant hortenturque ut in fide maneant atque hostium impetum magno animo sustineant. (4) Duabus Agedinci legionibus atque impedimentis totius exercitus relictis, ad Boios proficiscitur.

Cezar ia Vellaunodunum, asediază şi cucereşte Genabum, oraşul Carnuţilor şi ajunge la Biturigi.

XI. (1) Altero die cum ad oppidum Senonum Vellaunodunum venisset, ne quem post se hostem relinqueret, quo expeditiore re frumentaria uteretur, oppugnare instituit, idque biduo circumvallavit; (2) tertio die missis ex oppido legatis de deditione, arma conferri, iumenta produci, sescentos obsides dari iubet. (3) Ea qui conficeret, C. Trebonium legatum relinquit; ipse, ut quam primum iter faceret, (4) Genabum Carnutum proficiscitur; qui tum primum allato nuntio de oppugnatione Vellaunoduni, cum longius eam rem ductum iri existimarent, praesidium Genabi tuendi causa, quod eo mitterent, comparabant. (5) Huc biduo pervenit. Castris ante oppidum positis, diei tempore exclusus, in posterum

---

2. *contumelia*, asediul Gorgobinei.
3. *magno animo*: *cu curaj*.
1. *quo* (= *ut eo*).
circumvallavit, a înconjurat oraşul cu *vallum* şi *fossa*.
3. *iter faceret* (completează: *Gergoviam, adversus Vercingetorigem*).
4. *qui* (*Carnutes*).
praesidium... comparabant; construeşte: *praesidium comparabant, quod Genabum mitterent, eius tuendi causa*.
5. *exclusus*: *împiedicat* de vremea târzie a zilei.
in posterum (*diem*).

oppugnationem differt, quaeque ad eam rem usui sint militibus imperat; (6) et, quod oppidum Genabum pons fluminis Ligeris continebat, veritus ne noctu ex oppido profugerent, duas legiones in armis excubare iubet. (7) Genabenses, paulo ante mediam noctem silentio ex oppido egressi, flumen transire coeperunt. (8) Qua re per exploratores nuntiata, Caesar legiones, quas expeditas esse iusserat, portis incensis, intromittit atque oppido potitur, perpaucis ex hostium numero desideratis quin cuncti caperentur, quod ponti atque itinerum angustiae multitudinis fugam intercluserant. (9) Oppidum diripit atque incendit, praedam militibus donat, exercitum Ligerem traducit atque in Biturigum fines pervenit.

Vercingetorix, părăsind asediul Gorgobinei, vine împotriva lui Cezar.

XII. (1) Vercingetorix, ubi de Caesaris adventu cognovit, oppugnatione destitit atque obviam Cæsari proficiscitur. (2) Ille oppidum Biturigum, positum in via, Noviodunum oppugnare instituerat. (3) Quo ex oppido cum legati ad eum venissent oratum ut sibi ignosceret suaeque vitae consuleret, ut celeritate reliquas res conficeret qua pleraque erat consecutus, arma conferri, equos produci, obsides dari iubet. (4) Parte iam obsidum tradita, cum reliqua administrarentur, centurionibus et paucis militibus intromissis, qui arma iumen-

---

6. *continebat* (=*coniungebat cum adverso littore*).
excubare (*excubiae*): *veghea*.
8. *desideratis*, regretaţi; adică puţini au lipsit; mai toţi au fost prinşi.
1. *oppugnatione* (completează: *Gorgobinae*).
2. *ille* (*Caesar*).
3. *reliquas res*, ca de pildă eliberarea Gorgobinei, pe care o credea încă sub asediu, etc.
pleraque, succesele de mai 'nainte.
4. *reliqua*, arme şi cai.

taque conquirerent, equitatus hostium procul visus est, qui agmen Vercingetorigis antecesserat. (5) Quem simul atque oppidani conspexerunt atque in spem auxilii venerunt, clamore sublato, arma capere, portas claudere, murum complere coeperunt. (6) Centuriones in oppido, cum ex significatione Gallorum novi aliquid ab is iniri consilii intellexissent, gladiis destrictis portas occupaverunt suosque omnes incolumes receperunt.

Cezar respinge pe Vercingetorix, reia Noviodunum şi se îndreaptă spre Avaricum.

XIII. (1) Caesar ex castris equitatum educi iubet, proelium equestre comittit; laborantibus iam suis Germanos equites circiter CD submittit, quos ab initio habere secum instituerat. (2) Eorum impetum Galli sustinere non potuerunt, atque in fugam coniecti, multis amissis, se ad agmen receperunt. Quibus profligatis, rursus oppidani perterriti comprehensos eos quorum opera plebem concitatam existimabant, ad Caesarem perduxerunt seseque ei dediderunt. (3) Quibus rebus confectis, Caesar ad oppidum Avaricum, quod erat maximum munitissimumque in finibus Biturigum atque agri fertilissima regione, profectus est, quod, eo oppido recepto, civitatem Biturigum se in potestatem redacturum confidebat.

Consiliul Galilor, îndemnul lui Vercingetorix.

XIV. (1) Vercingetorix, tot continuis incommodis Vellaunoduni, Genabi, Novioduni acceptis, suos ad con-

---

5. *quem* (*equitatum*).

6. *receperunt* (*in castra*).

1. *proelium equestre*, această luptă s'a dat probabil în valea numită azi Saint-Satur aproape de Sancerre.

submittit (*subsidio*).

2. *ad agmen*: la grosul armatei lui Vercingetorix.

cilium convocat. (2) Docet, longe alia ratione esse bellum gerendum atque antea gestum sit; omnibus modis huic rei studendum, ut pabulatione et commeatu Romani prohibeantur. (3) Id esse facile, quod equitatu ipsi abundent et quod anni tempore subleventur. (4) Pabulum secari non posse, necessario dispersos hostes ex aedificiis petere; hos omnes cotidie ab equitibus deleri posse. (5) Praeterea salutis causa rei familiaris commoda neglegenda: vicos atque aedificia incendi oportere hoc spatio obvia quoqueversus, quo pabulandi causa adire posse videantur. (6) Harum ipsis rerum copiam suppetere, quod, quorum in finibus bellum geratur, eorum opibus subleventur; (7) Romanos aut inopiam non laturos aut magno periculo longius ab castris processuros; (8) neque interesse ipsosne interficiant, impedimentisne exuant, quibus amissis, bellum geri non possit. (9) Praeterea oppida incendi oportere quae non munitione et loci natura ab omni sint periculo tuta, ne suis sint ad detrectandam militiam receptacula neu Romanis proposita ad copiam commeatus praedamque tollendam. (10) Haec si gravia aut acerba videantur, multo illa gravius aestimare, liberos, coniuges in servitutem abstrahi, ipsos interfici; quae sit necesse accidere victis.

---

2. *huic rei*, este desvoltat prin *ut.. prohibeatur.*

3. *anni tempore*, erau la sfârşitul verei.

4. *petere* (=*petituros esse pabulum*)

5. *hos omnes*, detaşamentele care plecau după nutreţ.

6. *harum... rerum* (=*vicorum, aedificiorum, pabulationis et commeatus*)

8. *ipsosne... impedimentisne*, negaţiune dublă, ca *utrum... an.*

9. *receptacula*; în oraşe se puteau ascunde, mai ales sub pretextul că le apără.

proposita (= *parata*)

10. *gravius* adv. (= *graviora*)

aestimare, suplineşte: *se* (*Vercingetorigem*)

quae, neutru plural.

victis (= *si victi sint*)

Galii îşi ard oraşele, afară de Avaricum, pentru care s'au rugat Biturigii.

XV. (1) Omnium consensu hac sententia probata, uno die amplius XX urbes Biturigum incenduntur. (2) Hoc idem fit in reliquis civitatibus. In omnibus partibus incendia conspiciuntur; quæ etsi magno cum dolore omnes ferebant, tamen hoc sibi solacii proponebant, quod se, prope explorata victoria, celeriter amissa recuperaturos confidebant. (3) Deliberatur de Avarico in communi concilio, incendi placeret an defendi. (4) Procumbunt omnibus Gallis ad pedes Bituriges, ne pulcherrimam prope totius Galliae urbem, quae praesidio et ornamento sit civitati, suis manibus succendere cogerentur; (5) facile se loci natura defensuros dicunt, quod prope ex omnibus partibus flumine et palude circumdata, unum habeat et perangustum aditum. (6) Datur petentibus venia, dissuadente primo Vercingetorige, post concedente et precibus ipsorum et misericordia vulgi. Defensores oppido idonei deliguntur.

Vercingetorix îşi aşează tabăra la S. de Avaricum, de unde hărţueşte pe soldaţii romani însărcinaţi cu aprovizionarea.

XVI. (1) Vercingetorix minoribus Caesarem itineribus subsequitur et locum castris deligit, paludibus silvisque munitum, ab Avarico longe millia passuum XVI. (2) Ibi per certos exploratores in singula diei tempora,

---

2. *civitatibus*, pomenite la VII. 4, 6.

3. *incendi placeret*, şi aci întrebarea dublă: (*utrum...*) *an*.

4. *omnibus Gallis*, din delegaţie.

5. *flumine*; oraşul erà înconjurat la N. V. şi S. de râurile Yevrette, Yevre şi Auron, numai la S. E. era deschis.

6. *precibus* (=*propter preces*)

misericordia, abl de cauză.

1. *minoribus... itineribus* (*quam Caesar*)

locum: după unii la Vierzon pe Cher; după alţii la S. de Avaricum lângà Dun-le-roi, pe stânga râului Auron.

2. *tempora* (= *momenta*).

ae quad Avaricum agerentur cognoscebat, et quid fieri vellet imperabat. (3) Omnes nostras pabulationes frumentationesque observabat, dispersosque, cum longius necessario procederent, adoriebatur, magnoque incommodo afficiebat, etsi, quantum ratione provideri poterat, ab nostris occurrebatur, ut incertis temporibus diversisque itineribus iretur.

Armata romană în fața orașului Avaricum (Bourges).

XVII. (1) Castris ad eam partem oppidi positis Caesar quae intermissa a flumine et a paludibus, aditum, ut supra diximus, angustum habebat, aggerem apparare, vineas agere, turres duas constituere coepit; nam circumvallare loci natura prohibebat. (2) De re frumentaria Boios atque Haeduos adhortari non destitit: quorum alteri, quod nullo studio agebant non multum adiuvabant; alteri non magnis facultatibus, quod civitas erat exigua et infirma, celeriter quod habuerunt consumpserunt. (3) Summa difficultate rei frumentariae affecto exercitu, tenuitate Boiorum, indiligentia Haeduorum, incendiis aedificiorum, usque eo ut complures dies frumento milites caruerint, et pecore ex longinquioribus vicis adacto, extremam famem sustentarent, nulla tamen vox est ab iis audita populi Romani maiestate et superioribus victoriis indigna. (4) Quin etiam Caesar cum in opere singulas legiones appellaret, et, si acerbius inopiam ferrent, se dimissurum oppugna-

---

3. *necessario* (= *necessitate coacti*) se referă la *procederent*.
occurrebatur, suplinește : *incommodo*.
iretur, suplinește *pabulatum*, *frumentatum*.
1. *ad eam partem*, v. VII. 14, 5.
supra, VII, 15, 5.
2. *alteri* (*Haedui*)... *alteri* (*Boii*).
non magnis facultatibus, abl. abs. de cauză.
3. *affecto exercitu*, abl. abs. cu sens concesiv; în partea a doua : *tamen*.
4. *appellaret* : le chema pe nume.

tionem diceret, universi ab eo ne id faceret petebant: (5) sic se complures annos illo imperante meruisse, ut nullam ignominiam acciperent, nusquam, incepta re, discederent; (6) hoc se ignominiae laturos loco, si inceptam oppugnationem reliquissent; (7) praestare omnes perferre acerbitates quam non civibus Romanis, qui Cenabi perfidia Gallorum interissent, parentarent. (8) Haec eadem centurionibus tribunisque militum mandabant, ut per eos ad Caesarem deferrentur.

Vercingetorix își schimbă tabăra, apropiindu-se de Avaricum.

XVIII. (1) Cum iam muro turres appropinquassent, ex captivis Caesar cognovit Vercingetorigem, consumpto pabulo, castra movisse propius Avaricum, atque ipsum cum equitatu expeditisque, qui inter equites proeliari consuessent, insidiarum causa eo profectum, quo nostros postero die pabulatum venturos arbitraretur. (2) Quibus rebus cognitis, media nocte silentio profectus, ad hostium castra mane pervenit. (3) Illi, celeriter per exploratores adventu Caesaris cognito, carros impedimentaque sua in artiores silvas abdiderunt, copias omnes in loco edito atque aperto instruxerunt. (4) Qua re nuntiata, Caesar celeriter sarcinas conferri, arma expediri iussit.

Cezar, deși se apropiase de Vercingetorix, văzând poziția prea bună a acestuia, nu l-a atacat.

XIX. (1) Collis erat leniter ab infimo acclivis. Hunc ex omnibus fere partibus palus difficilis atque impedita

---

5. *meruisse* (*stipendia*): a-și câștiga cu merit solda, a *servi*.
incepta re, abl. abs.

7. *parentarent*: *parentare alicui*, a împăca pe morții cuiva prin jertfe, *a-i răzbuna*; aluzie la măcelul Romanilor, descris la VII, 3, 1.

1. *propius Avaricum*, după unii la Chenevière, după alții la Saint-Just.

3. *artiores*: *strimte*, apoi *dese*.

cingebat, non latior pedibus quinquaginta. (2) Hoc se colle, interruptis pontibus, Galli fiducia loci continebant, generatimque distributi n civitates omnia vada eius paludis ac saltus obtinebant, sic animo parati, ut, si eam paludem Romani perrumpere conarentur, haesitantes premerent ex loco superiore: (3) ut, qui propinquitatem loci videret, paratos prope aequo Marte ad dimicandum existimaret, qui iniquitatem condicionis perspiceret, inani simulatione sese ostentare cognosceret. (4) Indignantes milites Caesar, quod conspectum suum hostes perferre possent tantulo spatio interiecto, et signum proelii exposcentes, edocet, quanto detrimento et quot virorum fortium morte necesse sit constare victoriam; (5) quos cum sic animo paratos videat ut nullum pro sua laude periculum recusent, summae se iniquitatis condemnari debere, nisi eorum vitam sua salute habeat cariorem. (6) Sic milites consolatus eodem die reducit in castra, reliquaque, quae ad oppugnationem pertinebant oppidi, administrare instituit.

Vercingetorix, acuzat de trădare, se apără.

XX. (1) Vercingetorix, cum ad suos redisset, proditionis insimulatus, quod castra propius Romanos movisset, quod cum omni equitatu discessisset, quod sine

---

2. *fiducia*, abl. de cauză.
generatim, (=*per gentes*)
haesitantes (=*in palude haerentes*; *a silvis impeditos*)
3. *ut*, *completează*: *ita ut*
paratos, subiectul *Gallos*; mai jos *sese*.
aequo Marte numai în ce privește poziția locurilor.
inani simulatione; prefăcătoria era în zadar, fiindcă poziția lor era prea bună în raport cu a Romanilor.
sua salute; *cu și cum ar fi*: *sua vita*.
6. *in castra*, din fața Avaricului.
1. *ad suos*: spre grosul armatei.
quod, se repetă de atâtea ori, câte capete de acuzație sunt.
tanta opportunitate (=*tam opportuno sibi tempore*)

imperio tantas copias reliquisset, quod eius discessu Romani tanta opportunitate et celeritate venissent: (2) non haec omnia fortuito aut sine consilio accidere potuisse; regnum illum Galliae malle Caesaris concessu quam ipsorum habere beneficio: (3) tali modo accusatus ad haec respondit: Quod castra movisset, factum inopia pabuli, etiam ipsis hortantibus; quod propius Romanos accessisset, persuasum loci opportunitate, qui se ipse sine munitione defenderet; (4) equitum vero operam neque in loco palustri desiderari debuisse et illic fuisse utilem quo sint profecti. (5) Summam imperii se consulto nulli discedentem tradidisse, ne is multitudinis studio ad dimicandum impelleretur; cui rei propter animi mollitiem studere omnes videret, quod diutius laborem ferre non possent. (6) Romani si casu intervenerint, fortunae; si alicuius indicio vocati, huic habendam gratiam, quod et paucitatem eorum ex loco superiore cognoscere et virtutem despicere potuerint, qui dimicare non ausi, turpiter se in castra receperint. (7) Imperium se ab Caesare per proditionem nullum desiderare, quod habere victoria posset, quae am esset sibi atque omnibus Gallis explorata; quin etiam ipsis remittere si sibi magis honorem tribuere quam ab se salutem accipere videantur. (8) *Haec ut intellegatis*, inquit, *a me sincere pronuntiari, audite Romanos milites.* (9) Producit servos quos in pabulatione paucis ante diebus exceperat et fame vinculisque excruciaverat. (10) Hi, iam ante edocti quae interrogati

---

3. *quod*: cât despre faptul *că*...
persuasum, completează: *id sibi persuasum esse.*
5. *cui rei*, adică *ad dimicandum.*
6. *fortunae* (*habendam gratiam*)
qui, are antecedent pe *eorum.*
7. *remittere* (*imperium*)
videantur (*sibi*)
10. *inopia*: lipsă desăvârşită de toate.

pronuntiarent, milites se esse legionarios dicunt: fame et inopia adductos clam ex castris exisse, si quid frumenti aut pecoris in agris reperire possent; (11) simili omnem exercitum inopia premi, nec iam vires sufficere cuiusquam, nec ferre operis laborem posse; itaque statuisse imperatorem, si nihil in oppugnatione oppidi profecissent, triduo exercitum deducere. (12) *Haec*, inquit, *a me*, Vercingetorix, *beneficia habetis, quem proditionis insimulatis; cuius opera sine vestro sanguine tantum exercitum victorem fame consumptum videtis; quem turpiter se ex fuga recipientem, ne qua civitas suis finibus recipiat, a me provisum est.*

Galii aclamă pe Vercingetorix şi trimit ajutoare oraşului Avaricum.

XXI. (1) Conclamat omnis multitudo et suo more armis concrepat, — quod facere in eo consuerunt cuius orationem approbant: — summum esse Vercingetorigem ducem, nec de eius fide dubitandum nec maiore ratione bellum administrari posse. (2) Statuunt ut x millia hominum delecta ex omnibus copiis in oppidum mittantur, (3) nec solis Biturigibus communem salutem committendam censent, quod penes eos, si id oppidum retinuissent, summam victoriae constare intellegebant.

Apărarea oraşului Avaricum.

XXII. (1) Singulari militum nostrorum virtuti consilia cuiusque modi Gallorum occurrebant, ut est sum-

---

11. *operis*: asediul
genus: *rassă, neam.*
12. *provisum* (*per vicorum et oppidorum incendia*)
1. *armis concrepat*: izbesc armele în semn de aprobare.
maiore ratione: într'un mod mai capabil.
in oppidum (*Avaricum*).
3. *nec solis Biturigibus... censent*; ideia: în caz de biruinţă onoarea să nu fie numai a Biturigilor.
1. Aici se reia firul istorisirii asediului oraşului Avaricum, istorisire întreruptă la sfârşitul cap. 17.

mae genus sollertiae atque ad omnia imitanda et efficienda quae ab quoque traduntur, aptissimum. (2) Nam et laqueis falces avertebant, quas, cum destinaverant tormentis introrsus reducebant, et aggerem cuniculis subtrahebant, eo scientius, quod apud eos magnae sunt ferrariae atque omne genus cuniculorum notum atque usitatum est. (3) Totum autem murum ex omni parte turribus contabulaverant atque has coriis intexerant. (4) Tum crebris diurnis nocturnisque eruptionibus aut aggeri ignem inferebant, aut milites occupatos in opere adoriebantur; et nostrarum turrium altitudinem, quantum has cotidianus agger expresserat, (5) commissis suarum turrium malis, adequabant, et apertos cuniculos praeusta et praeacuta materia et pice fervefacta et maximi ponderis saxis morabantur moenibusque appropinquare prohibebant.

Cum construesc Galii zidurile cetăţilor lor.

XXIII. (1) Muri autem omnes Gallici hac fere forma sunt. Trabes derectae perpetuae in longitudinem, paribus intervallis distantes inter se binos pedes, in solo collocantur. (2) Hæ revinciuntur introrsus et

---

2. *laqueis*; prindeau cângile inamicilor cu lanţuri şi apoi, învârtind funia de un par cilindric, le trăgeau înnăutru (*tormentis introrsus reducebant*).

3. *turribus contabulaverant* (=*contabulatis turribus instruxerant*).

4. *aggeri* (*adică*; *nostro, Romanorum*).

expresserat, a înălţa.

5. *commissis... malis*; prin grinzi orizontale uneau grinzile verticale, construind astfel un nou suport mai înalt, care ajungea (*adaequabant altitudinem nostrarum turrium*) înălţimea turnurilor romane.

1. *Trabes derectae*: grinzi aşezate orinzontal în latul zidului pe toată lungimea lui (*perpetuae în long. supl. muri*) la distanţă de câte două picioare (*binos pedes*), 0,58 m.

2. *revinciuntur introrsus*; pe dinnăuntru grinzile transversale sunt legate de alte grinzi longitudinale, lungi până la 40 de picioare (peste 11.50 m.) şi neîntrerupte cât ţine lungimea zidului, (*perpetuis trabibus pedes quadragenos plerumque introrsus revincta*).

multo aggere vestiuntur; ea autem, quae diximus, intervalla grandibus in fronte saxis effarciuntur. (3) His collocatis et coagmentatis, alius insuper ordo additur, ut idem illud intervallum servetur neque inter se contingant trabes, sed paribus intermissae spatiis, singulae singulis saxis interiectis, arte contineantur. (4) Sic deinceps omne opus contexitur, dum iusta muri altitudo expleatur. (5) Hoc cum in speciem varietatemque opus deforme non est, alternis trabibus ac saxis quae rectis lineis suos ordines servant, tum ad utilitatem et defensionem urbium summam habet opportunitatem, quod et ab incendio lapis et ab ariete materia defendit, quae perpetuis trabibus pedes quadragenos plerumque introrsus revincta, neque perrumpi neque distrahi potest.

Asediații punând foc lucrărilor romane încearcă o ieșire.

XXIV. (1) His tot rebus impedita oppugnatione, milites, cum toto tempore frigore et assiduis imbribus tardarentur, tamen continenti labore omnia haec superaverunt, et diebus XXV aggerem, latum pedes CCCXXX, altum pedes LXXX exstruxerunt. (2) Cum is murum

---

multo aggere vestiuntur; spațiile interioare sunt „îmbrăcate" cu pământ.

ea.. intervalla... in fronte: spațiile dintre grinzi, în față, sunt umplute (*effarciuntur*) cu pietre mari, pentru că aci izbeau berbecii.

3. *alius insuper ordo*; un rând de grinzi împlinite cu pietre și pământ, apoi alt rând de grinzi la aceiași distanță, însă așezate nu peste grinzile inferioare ci peste spațiile dintre ele (*neque inter se contingant*). Privind acest zid de afară se puteau observa capetele grinzilor aranjate la distanțe egale și suprapuse în spații.

1. *rebus*, lucrări.

cum... tamen, concesiv.

latum, de aproape 10 metri.

altum, de aproape 23 metri; bine înțeles, aceasta era înălțimea maximă, adică acolo unde terenul din fața zidului era cel mai adâncit.

2. *cuniculo*: *boltă subterană*.

hostium paene contingeret et Caesar ad opus consuetudine excubaret militesque hortaretur ne quod omnino tempus ab opere intermitteretur, paulo ante tertiam vigiliam est animadversum fumare aggerem, quem cuniculo hostes succenderant, (3) eodemque tempore toto muro clamore sublato, duabus portis ab utroque latere turrium eruptio fiebat. (4) Alii faces atque aridam materiem de muro in aggerem eminus iaciebant, picem reliquasque res, quibus ignis excitari potest, fundebant, ut, quo primum curreretur aut cui rei ferretur auxilium, vix ratio iniri posset. (5) Tamen, quod instituto Caesaris semper duae legiones pro castris excubabant pluresque partitis temporibus erant in opere, celeriter factum est ut alii eruptionibus resisterent, alii turres reducerent aggeremque interscinderent, omnis vero ex castris multitudo ad restinguendum concurrerent.

Cu toată vitejia Galilor, ei au fost respinşi în cetate.

XXV. (1) Cum in omnibus locis, consumpta iam reliqua parte noctis, pugnaretur, semperque hostibus spes victoriae redintegraretur, eo magis quod deustos pluteos turrium videbant nec facile adire apertos ad auxiliandum animadvertebant, semperque ipsi recentes defessis succederent, omnemque Galliae salutem in illo vestigio temporis positam arbitrarentur, accidit, inspectantibus nobis, quod, dignum memoria visum, prae-

---

3. *turrium* (Romanarum).
4. *ratio iniri* (=*consilium inveniri*).
5. *interscinderent* (=*ut ignem exstinguerent*).
1. *nec facile adire... animadvertebant*(=*et animadvertebant non facile adire*).
apertos (*Romanos*) sub. lui *adire*; descoperiţi, fără *plutei*.
ipsi (*Galli*).
in illo vestigio temporis: chiar în clipa aceea.

tereundum non existimavimus. (2) Quidam ante portam oppidi Gallus per manus sebi ac picis traditas glaebas in ignem e regione turris proiciebat; scorpione ab latere dextro traiectus exanimatusque concidit. (3) Hunc ex proximis unus iacentem transgressus, eodem illo munere fungebatur; eadem ratione ictu scorpionis exanimato alteri successit tertius et tertio quartus; (4) nec prius ille est a propugnatoribus vacuus relictus locus quam, restincto aggere atque omni ex parte submotis hostibus, finis est pugnandi factus.

Galii, din îndemnul lui Vercingetorix, se hotărăsc a părăsi oraşul şi a se retrage; sunt însă opriţi de femeile lor.

XXVI. (1) Omnia experti Galli, quod res nulla successerat, postero die consilium ceperunt ex oppido profugere, hortante et iubente Vercingetorige. (2) Id silentio noctis conati, non magna iactura suorum sese effecturos sperabant, propterea quod neque longe ab oppido castra Vercingetorigis aberant, et palus, quae perpetua intercedebat, Romanos ad insequendum tardabat. (3) Iamque haec facere noctu apparabant, cum matres familiae repente in publicum procurrerunt, flentesque proiectae ad pedes suorum, omnibus precibus petierunt ne se et communes liberos hostibus ad supplicium dederent, quos ad capiendam fugam naturae et virium infirmitas impediret. (4) Ubi eos in sententia perstare viderunt, quod plerumque in summo periculo timor misericordiam non recipit, conclamare et significare de fuga Romanis coeperunt. (5) Quo timore pertierriti Galli, ne ab equitatu Romanorum viae praeoccuparentur, consilio destiterunt.

---

2. *e regione*: *în direcţia* (regio vine din *rego*, *rectus*), în faţă.
2. *conati* (= *si conati essent*).
magna iactura, abl. mod.
3. *in publicum*: *între mulţime*.
4. *eos* (=*milites*, *viros Gallorum*).
coeperunt, (ca şi *viderunt*) are subiectul *mulieres*.

Cezar asaltează oraşul.

XXVII. (1) Postero die Caesar, promota turri derectisque operibus quae facere instituerat, magno coorto imbre, non inutilem hanc ad capiendum consilium tempestatem arbitratus est, et, quod paulo incautius custodias in muro dispositas videbat, suos quoque languidius in opere versari iussit, et quid fieri vellet ostendit. (2) Legionibusque intra castra vineasque in occulto expeditis, cohortatus ut aliquando pro tantis laboribus fructum victoriae perciperent, iis, qui primi murum ascendissent, praemia proposuit militibusque signum dedit. (3) Illi subito ex omnibus partibus evolaverunt murumque celeriter compleverunt.

Armata română cucereşte Avaricum, săvârşind un cumplit măcel într'insul.

XXVIII. (1) Hostes, re nova perterriti, muro turribusque deiecti in foro ac locis patentioribus cuneatim constiterunt, hoc animo ut, si qua ex parte obviam contra veniretur, acie instructa depugnarent. (2) Ubi neminem in aequum locum sese demittere, sed toto undique muro circumfundi viderunt, veriti ne omnino spes fugae tolleretur, abiectis armis ultimas oppidi partes continenti impetu petiverunt, (3) parsque ibi, cum

---

1. *promota turri*: a apropiat turnul de ziduri.

derectisque operibus (*ad urbem*); *operibus*, sunt toate maşinile de război destinate la asaltarea unei cetăţi.

custodias: *gărzile*.

2. *expeditis* (=*ad pugnam paratis*).

murumque... compleverunt: *au stăpânit zidul*.

1. *re nova*; Romanii pe ziduri.

2. *in aequum locum sese demittere*: să se coboare de pe zid într'o poziţiune bună de luptat.

circumfundi, suplineşte: *omnes Romanos*, ideie trasă din *neminem*.

veriti (*Galli*).

continenti impetu: în timp ce atacul continua.

angusto exitu, abl. abs. de cauză.

angusto exitu portarum se ipsi premerent, a militibus, pars, iam egressa portis, ab equitibus est interfecta. (4) Nec fuit quisquam qui praedae studeret. Sic et Cenabi caede et labore operis incitati non aetate confectis, non mulieribus, non infantibus pepercerunt. (5) Denique ex omni numero, qui fuit circiter millium XL, vix DCCC, qui primo clamore audito se ex oppido eiecerunt, incolumes ad Vercingetorigem pervenerunt. (6) Quos ille, multa iam nocte, silentio ex fuga excepit, — veritus ne qua in castris ex eorum concursu et misericordia vulgi seditio oreretur, — ut, procul in via dispositis familiaribus suis principibusque civitatum, disparandos deducendosque ad suos curaret, quae cuique civitati pars castrorum ab initio obvenerat.

Discursul de îmbărbătare al lui Vercingetorix.

XXIX (1) Postero die concilio convocato, consolatus cohortatusque est, ne se admodum animo demitterent, ne perturbarentur incommodo. (2) Non virtute neque in acie vicisse Romanos, sed artificio quodam et scientia oppugnationis, cuius rei fuerint ipsi imperiti. (3) Errare, si qui in bello omnes secundos rerum proventus expectent. (4) Sibi nunquam placuise Avaricum defendi, cuius rei testes ipsos haberet, sed factum imprudentia Biturigum et nimia obsequentia reliquorum uti hoc incommodum acciperetur. (5) Id tamen se celeriter maioribus commodis sanaturum. (6) Nam, quae ab reliquis Gallis civitates dissentirent, has sua dili-

---

4. *qui* (= *ut is*).
Cenabi caede despre care s'a vorbit la VII, 3, 1.
clamore audito, strigătul soldaților Romani.
disparandos (= *seiungendos*).
1. *in acie*; face contrast cu *artificio*.
2. *errare*, subiectul *eos*, subînțeles.
4. *factum* (*esse*).

gentia adiuncturum, atque unum consilium totius Galliae effecturum, cuius consensui ne orbis quidem terrarum possit obsistere; idque se prope iam effectum habere. (7) Interea aequum esse ab iis communis salutis causa impetrari ut castra munire instituerent, quo facilius repentinos hostium impetus sustinerent.

Infrângerea dela Avaricum a mărit încrederea în Vercingetorix.

XXX. (1) Fuit haec oratio non ingrata Gallis, et maxime quod ipse animo non defecerat, tanto accepto incommodo, neque se in occultum abdiderat et conspectum multitudinis fugerat; (2) plusque animo providere et praesentire existimabatur, quod re integra primo incendendum Avaricum, post deserendum censuerat. (3) Itaque ut reliquorum imperatorum res adversae auctoritatem minuunt, sic huius ex contrario dignitas, incommodo accepto, in dies augebatur. (4) Simul in spem veniebant eius affirmatione de reliquis adiungendis civitatibus; primumque eo tempore Galli castra munire instituerunt, et sic sunt animo consternati homines insueti laboris ut omnia, quae imperarentur, sibi patienda exstimarent.

Vercingetorix întreprinde realizarea făgăduelii: atrage noi popoare în alianță împotriva Romanilor.

XXXI. (1) Nec minus quam est pollicitus Vercingetorix animo laborabat ut reliquas civitates adiungeret, atque eas donis pollicitationibusque alliciebat. (2) Huic rei idoneos homines deligebat, quorum quisque aut oratione subdola aut amicitia facillime capere

---

3. *dignitas*: *prestigiu*

4. *affirmatione*; abl. de cauză.

1. *animo laborabat* (= *curabat et cogitabat*).

alliciebat (are compl. drept: *civitates*).

2. *capere* (compl. drept tot: *civitates*).

posset. (3) Qui Avarico expugnato refugerant, armandos vestiendosque curat; (4) simul, ut deminutae copiae redintegrarentur, imperat certum numerum militum civitatibus, quem et quam ante diem in castra adduci velit, sagittariosque omnes, quorum erat permagnus numerus in Gallia, conquiri et ad se mitti iubet. His rebus celeriter id, quod Avarici deperierat, expletur. (5) Interim Teutomatus, Olloviconis filius, rex Nitiobrigum, cuius pater ab senatu nostro amicus erat appellatus, cum magno equitum suorum numero et quos ex Aquitanis conduxerat, ad eum pervenit.

RĂZBOIUL IMPOTRIVA ARVERNILOR; REVOLTA ŞI SUPUNEREA HEDUILOR (Cap. 32—41)

Heduii cer ajutorul lui Cezar ca să potolească lupta între partidele celor doi pretendenţi la magistratura supremă.

XXXII. (1) Caesar, Avarici complures dies commoratus, summamque ibi copiam frumenti et reliqui commeatus nactus, exercitum ex labore atque inopia reficit. (2) Iam prope hieme confecta, cum ipso anni tempore ad gerendum bellum vocaretur et ad hostem proficisci constituisset, sive eum ex paludibus silvisque elicere, sive obsidione premere posset, legati ad eum principes Haeduorum veniunt oratum ut, maxime necessario tempore, civitati subveniat; (3) summo esse in periculo rem, quod, cum singuli magistratus antiquitus creari atque regiam potestatem annum obtinere consuessent, duo magistratum gerant et se uterque

---

3. *qui... refugerant .. curat*; suplineşte: *eos*.

4. *imperat . . .* se completează cu: *quem (numerum) et ante quam diem adduci velit*.

5. *et quos* (= *et cum iis quos*).

2. *ad gerendum* (= *ad incipiendum*).

3. *annum*: *timp de un an*.

eorum legibus creatum esse dicat. (4) Horum esse alterum Convictolitavem, florentem et illustrem adulescentem, alterum Cotum, antiquissima familia natumatque ipsum hominem summae potentiae et magnae cognationis, cuius frater Valetiacus proximo anno eundem magistratum gesserit. (5) Civitatem esse omnem in armis; divisum senatum, divisum populum, suas cuiusque eorum clientelas. Quod si diutius alatur controversia, fore uti pars cum parte civitatis confligat; id ne accidat, positum in eius diligentia atque auctoritate.

Cezar, convocând la Decetia (azi Decize) cele două partide heduane, se pronunţă în favoarea lui Convictolitavis.

XXXIII. (1) Caesar, etsi a bello atque hoste discedere detrimentosum esse existimabat, tamen non ignorans quanta ex dissensionibus incommoda oriri consuessent, ne tanta et tam coniuncta populo Romano civitas, quam ipse semper aluisset omnibusque rebus ornasset, ad vim atque arma descenderet, atque ea pars, quae minus sibi confideret, auxilia a Vercingetorige arcesseret, huic rei praevertendum existimavit; (2) et quod legibus Haeduorum, iis qui summum magistratum obtinerent excedere ex finibus non liceret, ne quid de iure aut de legibus eorum deminuisse videretur, ipse in Haeduos proficisci statuit, senatumque omnem et

---

4. *florentem* (*opibus*).

hominem . . . magnae cognationis (= *hominem . . . multos cognatos habentem*).

5. *suas . . . clientelas*, se subînţelege: *divisas esse* ; predicat tra din *divisum* de mai sus.

1. *detrimentosum* este un „apax legomenon" (cuvânt care nu se mai întâlneşte a doua oară) dela *detrimentum*.

aluisset : *a ocroti*.

ad vim atque arma; hendiadys, *puterea armată*, de fapt aci războiul civil.

quae minus sibi confideret : deci, care era mai slabă.

quos inter controversia esset ad se Decetiam evocavit. (3) Cum prope omnis civitas eo convenisset, docereturque, paucis clam convocatis, alio loco, alio tempore atque oportuerit, fratrem a fratre renuntiatum, cum leges duo ex una familia, vivo utroque, non solum magistratus creari vetarent, sed etiam in senatu esse prohiberent, Cotum imperium deponere coëgit; (4) Convictolitavem, qui per sacerdotes, more civitatis, intermissis magistratibus, esset creatus, potestatem obtinere iussit.

Cezar se îndreaptă cu 6 legiuni împotriva Arvenilor, spre Gergovia.

XXXIV. (1) Hoc decreto interposito, cohortatus Haeduos ut controversiarum ac dissensionis obliviscerentur, atque, omnibus omissis [his] rebus, huic bello servirent, eaque quæ meruissent praemia ab se, devicta Gallia, exspectarent, equitatumque omnem et peditum milia x sibi celeriter mitterent, quae in praesidiis rei frumentariae causa disponeret, exercitum in duas partes divisit: (2) quattuor legiones in Senones Parisiosque Labieno ducendas dedit, sex ipse in Arvernos ad oppidum Gergoviam secundum flumen Elaver duxit; equitatus partem illi attribuit partem sibi reliquit. (3) Qua re cognita, Vercingetorix, omnibus interruptis eius fluminis pontibus, ab altera fluminis parte iter facere coepit.

---

3. *fratrem a fratre*, Cotus şi Valetiacus; vezi cap. precedent, 4.
renuntiatum (= *electum*).
3. *intermissis magistratibus*: încetând orice magistratură legală.
1. *decreto interposito*: intervenind această hotărîre.
servirent (=*incumberent operam* (*darent, se totos darent*).
devicta Gallia = *cum Gallia devicta esset.*
quae=*ut ea.*
2. *secundum*, urcând riul Allier pe malul drept, pe când Vercingetorix era pe partea stângă; sensul etimologic al lui *secundum* este dela *sequor* = *a urma.*

Caesar de Bello Gallico.—Plança VI.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Cezar isbuteşte să treacă rîul Elaver (Allier).

XXXV. (1) Cum uterque utrique esset exercitus in conspectu fereque e regione castris castra poneret, dispositis exploratoribus, necubi effecto ponte Romani copias traducerent, erat in magnis Caesaris difficultatibus res, ne maiorem aestatis partem flumine impediretur, quod non fere ante autumnum Elaver vado transiri solet. (2) Itaque, ne id accideret, silvestri loco castris positis, e regione unius eorum pontium, quos Vercingetorix rescindendos curaverat, postero die cum duabus legionibus in occulto restitit; (3) reliquas copias cum omnibus impedimentis, ut consueverat, misit, partitis quibusdam cohortibus, uti numerus legionum constare videretur. (4) His quam longissime possent progredi iussis, cum iam ex dici tempore coniecturam ceperat in castra perventum, isdem sublicis, quarum pars inferior integra remanebat, pontem reficere coepit. (5) Celeriter effecto opere legionibusque traductis, et loco castris idoneo delecto, reliquas copias revocavit. (6) Vercingetorix, re cognita, ne contra suam voluntatem dimicare cogeretur, magnis itineribus antecessit.

---

1. *castris castra poneret* (= *castris castra opponeret*); *castris*, dativ.
dispositis exploratoribus (a Vercingetorige).
necubi (=*ne ullo loco*).
erat . . . res, construcţia: *res Caesaris in magnis difficultatibus erat.*
quod... solet, probabil din cauza zăpezilor care se topeau.

2. *ne id accideret*, adică să aştepte până în toamnă.

3. *partitis... cohortibus*, pentru a înşela pe Verc. şi a nu se observa lipsa a două legiuni, C. a răsfirat câteva cohorte. Unele ediţii au lecţiunea *distractis* în loc de *partitis*.

4. *in castra perventum*, (= *eas in castra pervenisse*).
pars inferior, podul fusese ars, deci stâlpii rămăseseră sub apă.
pontem; se pare că acest pod era la Créchy, lângă Vichy, sau la Varennes (Allier).

5. *legionibusque traductis*: cele 2, ascunse; *reliquas copias*: cele 4 legiuni trimise în tabără.

Poziţiunea Galilor şi a Romanilor în faţa Gergoviei.

XXXVI. (1) Caesar ex eo loco quintis castris Gergoviam pervenit, equestrique eo die proelio levi facto, perspecto urbis situ, quae, posita in altissimo monte, omnes aditus difficiles habebat de expugnatione desperavit; de obsessione non prius agendum constituit quam rem frumentariam expedisset. (2) At Vercingetorix, castris prope oppidum positis, mediocribus circum se intervallis separatim singularum civitatum copias collocaverat, atque omnibus eius iugi collibus occupatis, qua dispici poterat, horribilem speciem praebebat; (3) principesque earum civitatum, quos sibi ad consilium capiendum delegerat, prima luce cotidie ad se convenire iubebat, seu quid communicandum, seu quid administrandum videretur; (4) neque ullum fere diem intermittebat quin equestri proelio, interiectis sagittariis, quid n quoque esset animi ac virtutis suorum periclitaretur. (5) Erat e regione oppidi collis sub ipsis radicibus montis egregie munitus atque ex omni parte circumcisus; quem si tenerent nostri, et aquae magna parte et pabulatione libera prohibituri hostes videban-

---

1. *ex eo loco*; probabil Varennes pe Allier.

quintis castris, în a cincea zi de marş; căci după o zi de marş armata romană totdeauna făcea seara tabără.

altissimo monte, platoul Gergoviei este de 740 m. peste nivelul mării. şi la 389 m. deasupsa cimpiei înconjurătoare.

de expugnatione (*subita, per vim*), caci e vorba de un *asalt*.

de obsessione: împresurare.

2. *prope oppidum*, trupele lui Vercingetorix formau un arc pe upata deia sudul Gergoviei.

eius iugi collibus; *iugum*: *lanţ de munţi*; *colles*: vârfurile dintr'un lanţ.

qua despici poterat: peste tot, pe unde armata galică putea fi zărită.

4. *interiectis sagittariis*, (aici = *intermixtis sagittariis*).

quid... suorum, construeşte: *quid animi ac virtutis esset in quoque suorum*.

5. *collis*, la Roche-Blanche, între Gergovia şi rîul Auzon.

tur. (6) Sed is locus praesidio ab his, non nimis firmo tamen, tenebatur. (7) Silentio noctis Caesar ex castris egressus, priusquam subsidio ex oppido veniri posset deiecto praesidio potitus loco, duas ibi legiones collocavit fossamque duplicem duodenum pedum a maioribus castris ad minora perduxit, ut tuto ab repentino hostium incursu etiam singuli commeare possent.

Sub înriurirea Arvernilor, fruntașii hedui Convictolitavis și Litaviccus pun la cale despărțirea statului heduan de Romani.

XXXVII. (1) Dum hæc ad Gergoviam geruntur, Convictolitavis Haeduus, cui magistratum adiudicatum a Caesare demonstravimus, sollicitatus ab Arvernis pecunia, cum quibusdam adulescentibus colloquitur, quorum erat princeps Litaviccus atque eius fratres, amplissima familia nati adulescentes. (2) Cum his praemium communicat hortaturque ut se liberos et imperio natos meminerint. (3) Unam esse Hæduorum civitatem, quae certissimam Galliae victoriam detineat; eius auctoritate reliquas contineri; qua traducta, locum consistendi Romanis in Gallia non fore. (4) Esse nonnullo se Caesaris beneficio affectum, sic tamen ut iustissimam apud eum causam obtinuerit; sed plus communi libertati tribuere. (5) Cur enim potius Haedui de suo iure et de legibus ad Caesarem disceptatorem quam Romani ad Haeduos veniant? (6) Celeriter adulescentibus et

---

7. *fossamque duplicem duodenum pedum*; după unii ar fi vorba de 2 șanțuri de câte 6 picioare fiecare; vezi harta *Gergoviei*.

commeare (=*ire et redire*).

1. *demonstravimus*, v. VII, 33, 4.

2. *praemium* (= *pecuniam qua sollicitatus fuerat*).

3. *distineat*: *depărtează, împiedică*.

qua traducta (*a societate Romanorum ad Gallos*): în loc de a susține pe Romani, să susție pe Gali.

5. *ad Caesarem disceptatorem* (= *arbitrum*.)

6. *deductis* (*a societate Romana ad Gallos*).

ratio perficiendi: *mijloace de aducere la îndeplinire*.

oratione magistratus praemio deductis. cum se vel principes eius consilii fore profiterentur, ratio perficiendi quaerebatur, quod civitatem temere ad suscipiendum bellum adduci posse non confidebant. (7) Placuit ut Litaviccus decem illis millibus quae Caesari ad bellum mitterentur praeficeretur atque ea ducenda curaret, fratresque eius ad Caesarem praecurrerent. Reliqua qua ratione agi placeat constituunt.

Litaviccus, printr'un discurs mincinos, izbuteşte să obţină măcelărirea Romanilor din armata heduană; apoi răscoală pe toţi Heduii.

XXXVIII. (1) Litaviccus, accepto exercitu, cum millia passuum circiter XXX ab Gergovia abesset, convocatis subito militibus, lacrimans:

(2) „Quo proficiscimur, inquit, milites? Omnis noster equitatus, omnis nobilitas interiit; principes civitatis, Eporedorix et Viridomarus, insimulati proditionis, ab Romanis indicta causa interfecti sunt. (3) Haec ab ipsis cognoscite qui ex ipsa caede fugerunt; nam ego, fratribus atque omnibus meis propinquis interfectis, dolori prohibeor quae gesta sunt pronuntiare".

(4) Producuntur hi quos ille edocuerat quae dici vellet, atque eadem quae Litaviccus pronuntiaverat multitudini exponunt: (5) multos equites Haeduorum interfectos, quod collocuti cum Arvernis dicerentur; ipsos se inter multitudinem militum occultasse atque ex media caede fugisse. (6) Conclamant Hædui et Litaviccum obsecrant ut sibi consulat.

---

7. *aecem illis millibus*, v. VII, 34, 1.

1. *accept exercitu*, cei 10.000 dela VII, 34, 1.

ab Gergovia; după unii la Raudan, după alţii la Serbannes, lângă Vichy.

2. *indicta causa*: *fără să se fi apărat.*

3. *ex ipsa caede* (= *ex media caede*).

6. *sibi consulat*, *ca el* (Litaviccus) *să aibă grije de dânşii.*

(7) „Quasi vero, inquit ille, consilii sit res ac non necesse sit nobis Gergoviam contendere et cum Arvernis nosmet coniungere. (8) An dubitamus quin, nefario facinore admisso, Romani iam ad nos interficiendos concurrant? Proinde, si quid in nobis animi est, persequamur eorum mortem qui indignissime interierunt, atque hos latrones interficiamus".

(9) Ostendit cives Romanos, qui eius praesidii fiducia una erant; magnum numerum frumenti commeatusque diripit, ipsos crudeliter excruciatos interficit. (10) Nuntios tota civitate Haeduorum dimittit, eodem mendacio de caede equitum et principum permovet; hortatur ut simili ratione atque ipse fecerit suas iniurias persequantur.

Eporedorix și Viridomarus sunt de partea lui Cezar ; dînșii îi destăinuesc conspirația heduană.

XXXIX. (1) Eporedorix Haeduus, summo loco natus adulescens et summae domi potentiae, et una Viridomarus, pari aetate et gratia, sed generi dispari, quem Caesar ab Diviciaco sibi traditum ex humili loco ad summam dignitatem perduxerat, in equitum numero convenerant, nominatim ab eo evocati. (2) His erat inter se de principatu contentio, et in illa magistratuum controversia alter pro Convictolitavi, alter pro Coto summis opibus pugnaverant. (3) Ex his Eporedorix, cognito Litavicci consilio, media fere nocte rem

---

7. *quasi vero*; este o elipsă acĭ: „vo biți așa... ca și cum..."
consilii sit res: *chestie de sfătuire.*
8. *persequamur*: *să răzbunăm.*
9. *praesidii* (*Haeduorum*).
numerum (= *copiam*).
10. *suas iniurias* (= *sibi* (*adică Haeduis*) *illatas*).
1. *summo loco*, v. V. 25, 1.
gratia: *înrîurire.*
traditum (=*commendatum*)

ad Caesarem defert; orat ne patiatur civitatem pravis adulescentium consiliis ab amicitia populi Romani deficere, quod futurum provideat, si se tot hominum millia cum hostibus coniunxerint, quorum salutem neque propinqui neglegere neque civitas levi momento aestimare posset.

Cezar se repede împotriva lui Litaviccus; acesta fuge în Gergovia, iar armata sa se predă Romanilor.

XL. (1) Magna affectus sollicitudine hoc nuntio Caesar, quod semper Haeduorum civitati praecipue indulserat, nulla interposita dubitatione, legiones expeditas quattuor equitatumque omnem ex castris educit, (2) nec fuit spatium tali tempore ad contrahenda castra, quod res posita in celeritate videbatur. (3) C. Fabium legatum cum legionibus duabus castris praesidio relinquit. Fratres Litavicci cum comprehendi iussisset, paulo ante repperit ad hostes fugisse. (4) Adhortatus milites ne necessario tempore itineris labore permoveantur, cupidissimis omnibus, progressus millia passuum XXV, agmen Haeduorum conspicatus, immisso equitatu, iter eorum moratur atque impedit, interdicitque omnibus ne quemquam interficiant. (5) Eporedorigem et Viridomarum, quos illi interfectos existimabant, inter equites versari suosque appellare iubet. (6) His cognitis et Litavicci fraude perspecta, Haedui manus tendere deditionem significare et proiectis armis mortem de-

---

in equitum numero completează: *quos Haedui Caesari auxilio miserant* (*convenerant* (= *simul venirant*).

3. *tot hominum millia*. cei 10.000 ai lui Litavicctus, v. VII, 37, 7. *levi momento aestimare* (= *parvi facere*); imaginea este luată dela cântar; *movimentura*. *momentum* este mişcarea într'o parte a balanţei sub o diferenţă cât de mică (*leve momentum*) de greutate.

2. *tali tempore*: *într'o astfel de împrejurare*.

3. *castris*, dativ.

4. *millia passuum* XXV, la Raudan sau la Maringues.

precari incipiunt. (7) Litaviccus cum suis clientibus, quibus more Gallorum nefas est etiam in extrema fortuna deserere patronos, Gergoviam profugit.

Intorcându-se la Fabius, Cezar află că Vercingetorix ataca tabăra acestuia şi îi pricinuise pierderi însemnate.

XLI. (1) Cæsar, nuntiis ad civitatem Haeduorum missis, qui suo beneficio conservatos docerent, quos iure belli interficere potuisset, tribusque horis exercitui ad quietem datis, castra ad Gergoviam movit. (2) Medio fere itinere equites a Fabio missi, quanto res in periculo fuerit exponunt. Summis copiis castra oppugnata demonstrant, cum crebro integri defessis succederent nostroque assiduo labore defatigarent, quibus propter magnitudinem castrorum perpetuo esset isdem in vallo permanendum. (3) Multitudine sagittarum atque omnis generis telorum multos vulneratos; ad haec sustinenda magno usui fuisse tormenta. (4) Fabium discessu eorum, duabus relictis portis, obstruere ceteras pluteosque vallo addere et se in posterum diem similemque casum apparare. (5) His rebus cognitis, Caesar summo studio militum ante ortum solis in castra pervenit.

Heduii măcelăresc pe Romanii negutători şi pe toţi cari le vin în mână.

XLII. (1) Dum hæc ad Gergoviam geruntur, Haedui, primis nuntiis ab Litavicco acceptis, nullum sibi ad cognoscendum spatium relinquunt. (2) Impellit alios

---

1. *castra... movit* (= *cum exercitu profectus est*).

4. *eorum* (*Gallorum*).

relictis (*ab hostibus*): *fiind lăsate libere*, deci păstrate.

5. *in castra pervenit*; a făcut deci în cel mult 30 de ore 75 km., cu un repaus de 3 ore.

1. *primis nuntiis*. v. VII, 38, 10.

ad cognoscedum, se ia absolut.

2. *temeritas*: *uşurinţă*, *zăpăceală*.

avaritia, alios iracundia et temeritas, quae maxime illi hominum generi est innata, ut levem auditionem habeant pro re comperta. (3) Bona civium Romanorum diripiunt, caedes faciunt, in servitutem abstrahunt. (4) Adiuvat rem proclinatam Convictolitavis, plebemque ad furorem impellit, ut, facinore admisso, ad sanitatem reverti pudeat. (5) M. Aristium, tribunum militum, iter ad legionem facientem, fide data, ex oppido Cabillono educunt; idem facere cogunt eos qui negotiandi causa ibi constiterant. (6) Hos continuo in itinere adorti, omnibus impedimentis exuunt; repugnantes diem noctemtue obsident; multis utrimque interfectis maiorem multitudinem armatorum concitant.

Atitudinea ipocrită a Heduilor; situația critică a lui Cezar la Gergovia.

XLIII. (1) Interim nuntio allato, omnes eorum milites in potestate Caesaris teneri, concurrunt ad Aristium, nihil publico factum consilio demonstrat; (2) quaestionem de bonis direptis decernunt, Litavicci fratrumque bona publicant, legatos ad Caesarem sui purgandi gratia mittunt. (3) Haec faciunt recuperandorum suorum causa; sed, contaminati facinore et capti compendio ex direptis bonis, quod ea res ad multos pertinebat, timore poenae exterriti, consilia clam de bello

---

illi hominum generi (= *Gallis omnibus*).

levem auditionem: un zvon cu totul neîntemeiat.

3. *abstrahunt* (*Romanos*).

4. *proclinatam*, deja îndreptat în acest sens.

5. *fide data*, după ce i-au garantat că nu va păți nimic.

facere (= *exire ex oppido*).

1. *eorum* (*Haeduorum, Litavicci*)

publico... consilio (= *civitatis... consilio*).

2. *publicant*; *confiscă*, le declară ale statului, deci publice.

3. *facinore*; măcelărirea și expulzarea Romanilor.

compendio: *de folosul*.

ea res cuprinde ideile din *facinore* și din *direptis bonis* de mai sus

inire incipiunt civitatesque reliquas legationibus sollicitant. (4) Quae tametsi Caesar intellegebat, tamen quam mitissime potest legatos appelant: nihil se propter inscientiam levitatemque vulgi gravius de civitate iudicare, neque de sua in Haeduos benevolentia deminuere. (5) Ipse, maiorem Galliæ motum exspectans, ne ab omnibus civitatibus circumsisteretur, consilia inibat quemadmodum a Gergovia discederet ac rursus omnem exercitum contraheret, ne profectio, nata ab timore defectionis, similis fugae videretur.

Cezar găsește o colină părăsită de inamic.

XLIV. (1) Haec cogitanti accidere visa est facultas bene rei gerendae. Nam, cum in minora castra operis perspiciendi causa venisset, animadvertit collem, qui ab hostibus tenebatur, nudatum hominibus, qui superioribus diebus vix prae multitudine cerni poterat. (2) Admiratus quaer t ex perfugis causam, quorum magnus ad eum cotidie numerus confluebat. (3) Constabat inter omnes, quod iam ipse Caesar per exploratores cognoverat, dorsum esse eius iugi prope aequum, sed hunc silvestrem et angustum qua esset aditus ad alteram partem oppidi; (4) vehementer huic illos loco timere, nec iam aliter sentire, uno colle ab Romanis occupato,

---

4. *appellat* (= *alloquitur*).

vulgi; de fapt partidul democratic.

5. *omnem exercitum* (= *suas et Labieni copias*).

1. *collem*, una din înălțimile dealurilor Risolles; v. VII, 36, 2.

2. *causam*: pricina părăsirii ei de către Gali.

prope aequum: *aproape unit*; deci se putea merge acolo cu ușurință.

hunc (*dorsum*, care aci are genul masc. *dorsus,-i*).

qua esset aditus, e vorba de trecerea numită azi Goules, care leagă înălțimile Risolles cu partea vestică (alteram partem) a platoului Gergovia.

4. *nec... aliter sentire... quin* (= *nec dubitare... quin*).

uno colle... occupato, la Roche-Blanche, v. VII, 36.

is alterum amisissent, quin paenmiɔucɹeʌ allati atque omni exitu et pabulatione interclusi viderentur: (5) ad hunc muniendum omnes a Vercingetorige evocatos.

Manevrele armatei romane în scopul de a înșela pe Galii asediați

XLV. (1) Hac re cognita, Caesar mittit complures equitum turmas eodem media nocte; imperat his ut paulo tumultuosius omnibus locis vagarentur. (2) Prima luce magnum numerum impedimentorum ex castris mulorumque produci, deque his stramenta detrahi, mulionesque cum cassidibus, equitum specie ac simulatione, collibus circumvehi iubet. (3) His paucos addit equites, qui latius ostentationis causa vagarentur. Longo circuitu easdem omnes iubet petere regiones. (4) Haec procul et oppido videbantur, ut erat a Gergovia despectus in castra, neque tanto spatio certi quid esset explorari poterat. (5) Legionem unam eodem iugo mittit et paulum progressam inferiore constituit loco silvisque occultat. (6) Augetur Gallis suspicio, atque omnes illo ad munitionem copiae traducuntur. (7) Vacua castra hostium Caesar conspicatus, tectis insignibus suorum occultatisque signis militaribus, raros milites, ne ex oppido animadverterentur, ex maioribus castris in minora traducit legatisque, quos singulis legionibus praefecerat, quid fieri velit ostendit; (8) imprimis monet ut contineant milites, ne studio pugnandi aut spe praedae lon-

---

1. *eodem*: unde Galii făcuseră noi întărituri.
omnibus locis; locuri vecine întăriturilor galice.
2. *impedimentorum*, (= *iumentorum*).
stramenta (= *sarcinae mulis impositae*).
collibus, e vorba de colinele dela Sudul Gergoviei. (Vezi harta).
3. *ostentationis causa*, pentru a-i atrage atenția inamicului și a-i înșela.
5. *eodem iugo*, dat. (= *versus eundem collem*)
6. *ad munitionem* (= *ad muniendum*).

gius progrediantur; (9) quid iniquitas loci habeat incommodi proponit; hoc una celeritate posse mutari; occasionis esse rem, non proelii. (10) His rebus expositis, signum dat et ab dextra parte alio ascensu eodem tempore Haeduos mittit.

Tabăra Galilor.

XLVI. (1) Oppidi murus ab planitie atque initio ascensus recta regione, si nullus anfractus intercederet, mille CC passus aberat; (2) quicquid huc circuitus ad molliendum clivum accesserat, id spatium itineris augebat. (3) A medio fere colle in longitudinem, ut natura montis ferebat, ex grandibus saxis sex pedum murum qui nostrorum impetum tardaret praeduxerant Galli, atque inferiore omni spatio vacuo relicto, superiorem partem collis usque ad murum oppidi densissimis castris compleverant. (4) Milites, dato signo, celeriter ad munitionem perveniunt, eamque transgressi trinis castris potiuntur; (5) ac tanta fuit in castris capiendis celeritas, ut Teutomatus, rex Nitiobrigum, subito in tabernaculo oppressus, ut meridie conquieverat, superiore corporis parte nudata, vulnerato equo, vix se ex manibus praedantium militum eriperet.

Sunându-se retragerea, soldații romani în avântul lor încearcă a înainta asupra orașului, sărind zidurile.

XLVII. (1) Consecutus id quod animo proposuerat,

---

9. *mutari*, subiectul *hac* (adică *incommodum*).

occasionis... proelii: colina nu putea fi luată decât la un prilej nimerit, nu printr'o luptă imediată.

2. *hac*, la această distanță de 1.200 de pași.

3. *praeduxerant* (= *praetenderant*).

4. *munitionem*, (= *murum, quo collis munitus erat*).

trinis castris; fiecare semenție gallică își avea tabăra ei.

5. *nudata*, fără platoșe, explicat prin *ut... conquieverat*.

1. *consecutus id quod.... proposuerat*; de fapt Cezar își propusese mai mult: de a cuceri Gergovia prin surprindere, v. VII, 43 și 44.

Caesar receptui cani iussit, legionisque decimae, quacum erat, continuo signa constituit. (2) At reliquarum legionum milites, non exaudito sono tubae, quod satis magna valles intercedebat, tamen ab tribunis militum legatisque, ut erat a Caesare praeceptum, retinebantur; (3) sed, elati spe celeris victoriae et hostium fuga et superiorum temporum secundis proeliis, nihil adeo arduum sibi esse existimaverunt, quod non virtute consequi possent, neque finem prius sequendi fecerunt qu am muro oppidi portisque appropinquarunt. (4) Tum vero, ex omnibus urbis partibus orto clamore, qui longius aberant repentino tumultu perterriti, cum hostem intra portas esse existimarent, sese ex oppido eiecerunt. (5) Matres familiae de muro vestem argentumque iactabant, et, pectore nudo prominentes, passis manibus obtestabantur Romanos, ut sibi parcerent, neu, sicut Avarici fecissent, ne a mulieribus quidem atque infantibus abstinerent; (6) nonnullae, de muris per manus demissae, sese militibus tradebant. (7) L. Fabius, centurio legionis VIII, quem inter suos eo die dixisse constabat excitari se Avaricensibus praemiis, neque comissurum ut prius quisquam murum ascenderet, tres suos nactus manipulares atque ab iis sublevatus, murum ascendit; hos ipse rursus singulos exceptans, in murum extulit.

---

receptui cani, subînţelege: *tuba*.

signa constituit, probabil lângă satul Merdogne.

4. *qui longius aberant* (*a portis e muris*), cari deci erau în interiorul oraşului.

5. *vestem* (=*vestimenta cuiusque generis*), cuvânt colectiv.

prominentes: agăţându-se pe zidur.

neu (= *et ne*).

7. *Avaricensibus praemiis*, recompensele făgăduite în faţa Avaricului, v. VII, 27, 2.

neque commissurum ut: nici nu se va expune ca... nu va îngădui ca.

tres suos... manipulares: trei soldaţi din maniplul său.

La contra-atacul Galilor Romanii obosiţi şi în număr mai mic sunt nevoiţi a se retrage.

XLVIII. (1) Interim ii qui ad alteram partem oppidi, ut supra demostravimus, munitionis causa convenerant, primo exaudito clamore, inde etiam crebris nuntiis incitati oppidum a Romanis teneri, praemissis equitibus, magno cursu eo contenderunt. (2) Eorum ut quisque primus venerat, sub muro consistebat, suorumque pugnantium numerum augebat. (3) Quorum cum magna multitudo convenisset, matres familiae, quae paulo ante Romanis de muro manus tendebant, suos obtestari et more Gallico passum capillum ostentare liberosque in conspectum proffere coeperunt. (4) Erat Romanis nec loco nec numero aequa contentio; simul et cursu et spatio pugnae defatigati, non facile recentes atque integros sustinebant.

Cezar retrăgându-se în altă poziţiune, trimite pe Sextius să hărţuească pe duşmani, ca aceştia să nu-l poată urmări.

XLIX. (1) Cæsar, cum iniquo loco pugnari hostiumque augeri copias videret, praemetuens suis, ad T. Sextium legatum, quem minoribus castris praesidio reliquerat, misit, ut cohortes ex castris celeriter educeret et sub infimo colle ab dextro latere hostium constitueret, (2) ut, si nostros loco depulsos vidisset, quominus

---

1. *supra*, v. VII, 44, 5.

3. *passum capillum*; în semn de jale, căci socoteau probabil ca şi cucerit oraşul Gergovia.

4. *spatio pugnae*; este vorba de un *spaţiu mare de timp*.

1. *castris*, dativ.

cohortes, aparţinând legiunii XIII, v. VII, 51, 2.

sub infimo colle, probabil acelaşi deal la Roche-Blanche.

ab dextro latere, subînţelege: *hostium*.

2. *quominus... terreret*, construeşte: *terret hostes quominus libere insequerentur*.

libere hostes insequerentur, terreret. (3) Ipse paulum ex eo loco cum legione progressus, ubi constiterat, eventum pugnae exspectabat.

Sosirea Heduilor; moartea centurionului L. Fabius; vitejia centurionului M. Petronius.

L. (1) Cum acerrime comminus pugnaretur, hostes loco et numero, nostri virtute confiderent, subito sunt Haedui visi ab latere nostris aperto, quos Caesar ab dextra parte alio ascensu, manus distinendae causa, miserat. (2) Hi similitudine armorum vehementer nostros perterruerunt, ac, tametsi dextris umeris exsertis animadvertebantur, quod insigne pacatorum esse consuerat, tamen id ipsum sui fallendi causa milites ab hostibus factum existimabant. (3) Eodem tempore L. Fabius centurio, quique una murum ascederant, circumventi atque interfecti, muro praecipitabantur. (4) M. Petronius, eiusdem legionis centurio, cum portas excidere conatus esset, a multitudine oppressus ac sibi desperans, multis iam vulneribus acceptis, manipularibus suis, qui illum secuti erant: *Quoniam*, inquit, *me una vobiscum servare non possum, vestrae quidem certe vitae prospiciam, quos cupiditate gloriae adductus in periculum deduxi.* (5) *Vos data facultate vobis consulite.*

---

3. *ipse* (*Caesar*).
legione, a 10-a.
1. *cum... pugnaretur,... repelă*: (*cum*) *confiderent*.
ab latere nostris aperto (= *ab ea parte ubi latus nostris apertum erat*)
nostris, dativus incommodi.
manus distinendae, subînțelege: *hostium*.
2. *similitudine*, *asemănare*: cu armele Galilor inamici.
3. *muro*, se zice foarte des *de muro* în epoca clasică.
4. *eiusdem*, a VIII legiune.
manipularibus suis, dativ după *inquit*.
quidem certe (= *saltem*).
5. *data facultate*, abl. abs. cu înțeles consecutiv.

Simul in medios hostes irrupit, duobusque interfectis, reliquos a porta paulum submovit. (6) Conantibus auxiliari suis, *Frustra*, inquit, *meae vitae subvenire conamini, quem iam sanguis viresque deficiunt. Proinde abite, dum est facultas, vosque ad legionem recipite.* Ita pugnans post paulum concidit ac suis saluti fuit.

Retragerea cu pierderi a Romanilor.

LI. (1) Nostri, cum undique premerentur, XLVI centurionibus amissis, deiecti sunt loco. Sed intolerantius Gallos insequentes legio decima tardavit, quae pro subsidio paulo aequiore loco constiterat. (2) Hanc rursus XIII legionis cohortes exceperunt, quae, ex castris minoribus eductae, cum T. Sextio legato ceperant locum superiorem. (3) Legiones, ubi primum planiciem attigerunt, infestis contra hostes signis constiterunt. (4) Vercingetorix ab radicibus collis suos intra munitiones reduxit. Eo pes sunt paulum minus septingenti desiderati.

Cezar dojenește pe soldați pentru lipsa de disciplină față de căpeteniile lor.

LII. (1) Postero die Caesar contione advocata, temeritatem cupiditatemque militum reprehendit, quod sibi ipsi iudicavissent quo procedendum aut quid agendum videretur, neque signo recipiendi dato constitissent, neque ab tribunis militum legatisque retineri potuissent. (2) Exposuit, quid iniquitas loci posset, quid ipse ad Avaricum sensisset, cum, sine duce et sine equitatu deprehensis hostibus, exploratam vic-

---

6. *conantibus*; dativ atârnă de *inquit*.
1. *intolerantius* (= *magis quam ut tolerari posset*).
4. *milites, subînțelege: Romani.*
1. *sibi*: *pentru ei*; adică fără observarea poruncilor comandanților.
2. *ad Avaricum*, vezi VII, 18 și 19.

toriam dimisisset, ne parvum modo detrimentum in contentione propter iniquitatem loci accideret. (3) Quantopere eorum animi magnitudinem admiraretur, quos non castrorum munitiones, non altitudo montis, non murus oppidi tardare potuisset, tantopere licentiam arrogantiamque reprehendere, quod plus se quam imperatorem de victoria atque exitu rerum sentire existimarent; (4) nec minus se ab milite modestiam et continentiam quam virtutem atque animi magnitudinem desiderare.

Vercingetorix evită lupta. Cezar pleacă la Hedui.

LIII. (1) Hac habita contione, et ad extremam orationem confirmatis militibus, ne ob hanc causam animo permoverentur, neu, quod iniquitas loci attulisset, id virtuti hostium tribuerent, eadem de profectione cogitans quae ante senserat, legiones ex castris eduxit aciemque idoneo loco constituit. (2) Cum Vercingetorix nihilo magis in aequum locum descenderet, levi facto equestri proelio atque eo secundo, in castra exercitum reduxit. (3) Cum hoc idem postero die fecisset, satis ad Gallicam ostentationem minuendam militumque animos confirmandos factum existimans, in Haeduos movit castra. (4) Ne tum quidem insecutis hostibus, tertio die ad flumen Elaver venit; pontes reficit eoque exercitum traducit.

---

4. *modestiam et continentiam*: *supunere şi disciplină*; în contrast cu *licentiam arrogantiamque*.

animi magnitudinem; *dorinţa de a se distinge*.

2. *nihilo magis* (= *non magis quam antea*).

reduxit (*Caesar*).

3. *Gallicam ostentationem*; prin faptul că Romanii dădeau acum un nou prilej de luptă acelora cari fuseseră învingători iar dânşii o evitau, ar fi rezultat o micşorare a *trufiei galice*.

4. *eoque* (*eo flumine*).

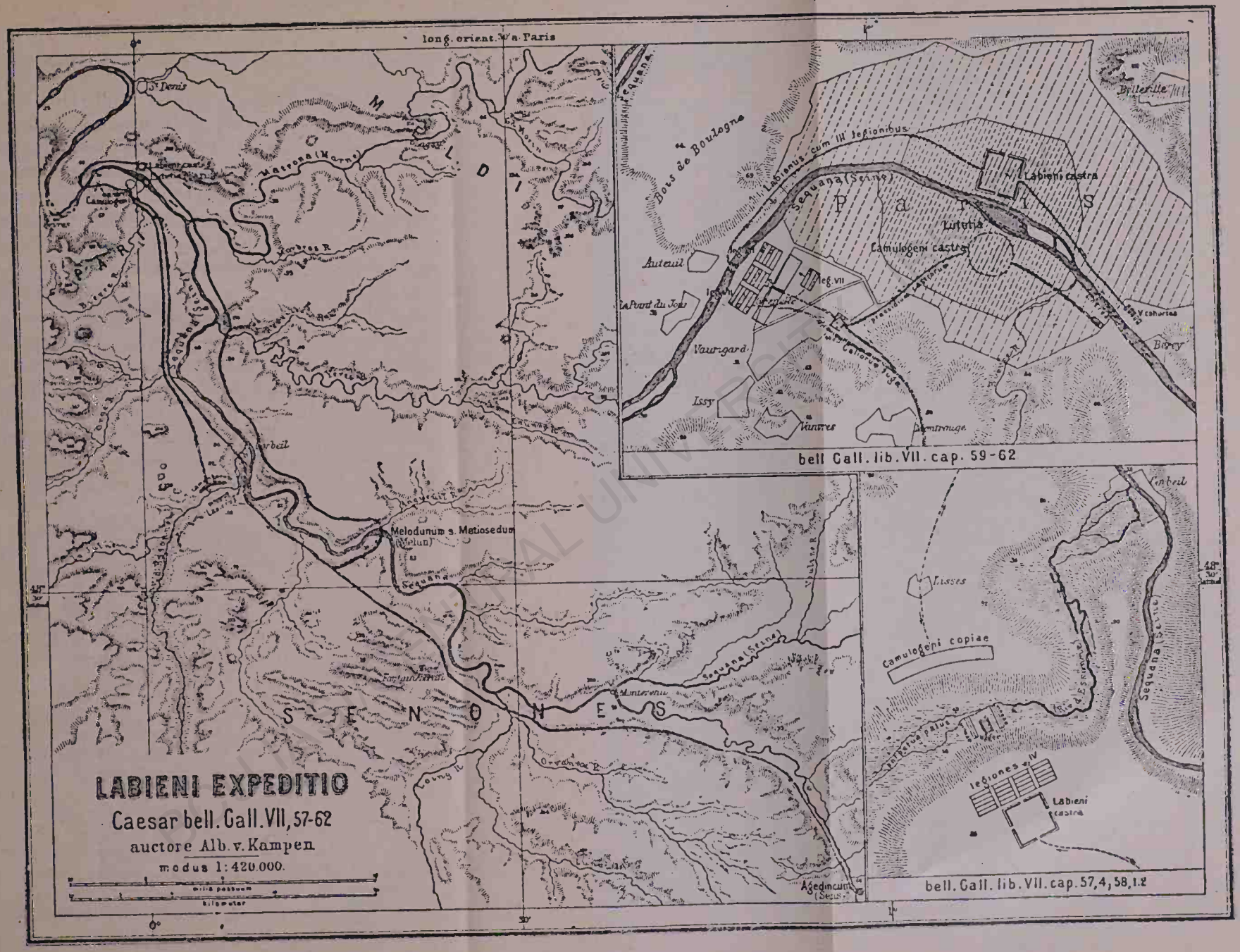

Caesar de Bello Gallico.—Planşa VII.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Viridomarus și Eporedorix propun Heduilor pace din partea lui Cezar.

LIV. (1) Ibi a Viridomaro atque Eporedorige Haeduis appellatus, discit cum omni equitatu Litaviccum ad sollicitandos Haeduos profectum: opus esse ipsos antecedere ad confirmandam civitatem. (2) Etsi multis iam rebus perfidiam Haeduorum perspectam habebat atque horum discessu admaturari defectionem civitatis existimabat, tamen eos retinendos non constituit, ne aut inferre iniuriam videretur aut dare timoris aliquam suspicionem. (3) Discedentibus his breviter sua in Haeduos merita exposuit: (4) quos et quam humiles accepisset, compulsos in oppida, multatos agris, omnibus ereptis copiis, imposito stipendio, obsidibus summa cum contumelia extortis; et quam in fortunam quamque in amplitudinem deduxisset, ut non solum in pristinum statum redissent, sed omnium temporum dignitatem et gratiam antecessisse viderentur. His datis mandatis, eos ab se dimisit.

Eporedorix și Viridomarus trădează pe Cezar, jefuesc și ard orașul Heduilor, Noviodunum (azi Nevers), unde Cezar avea mari depozite militare și ostatici.

LV. (1) Noviodunum erat oppidum Haeduorum, ad ripas Ligeris opportuno loco positum. (2) Huc Caesar omnes obsides Galliae, frumentum, pecuniam publicam,

---

1. *discit*: *află.*
ad confirmandam; opus ideei cuprinse în *ad sollicitandos.*
3. *discedentibus*, dativ.
4. *quos et quam humiles*, *quos* (= *quales*); *quam humiles* desvoltă pe *quos.*
omnibus... copiis: *tot felul de mijloace.*
extortis: *smulse cu de-a sila*
omnium temporum: *subînțelege priorum.*
mandatis; cuvintele acelea trebuiau să ajungă la Hedui, de aci *mandata.*
1. *ad ripas*; orașul care îi corespunde azi este Nevers.
2. *pecuniam publicam*: banii pentru solde, cassa armatei.

suorum atque exercitus impedimentorum magnam partem contulerat; (3) huc magnum numerum equorum, huius belli causa in Italia atque Hispania coëmptum miserat. (4) Eo cum Eporedorix Viridomarusque venissent et de statu civitatis cognovissent, Litaviccum Bibracte ab Haeduis receptum, quod est oppidum apud eos maximae auctoritatis, Convictolitavim magistratum magnamque partem senatus ad eum convenisse, legatos ad Vercingetorigem de pace et amicitia concilianda publice missos, non praetermittendum tantum commodum existimaverunt. (5) Itaque, interfectis Novioduni custodibus quique eo negotiandi causa convenerant, pecuniam atque equos inter se partiti sunt, (6) obsides civitatum Bibracte ad magistratum deducendos curaverunt; (7) oppidum, quod a se teneri non posse iudicabant, ne cui esset usui Romanis, incenderunt; (8) frumenti quod subito potuerunt navibus avexerunt, reliquum flumine atque incendio corruperunt. (9) Ipsi ex finitimis regionibus copias cogere, praesidia custodiasque ad ripas Ligeris disponere equitatumque omnibus locis, iniciendi timoris causa, ostentare cœperunt, si ab re frumentaria Romanos excludere possent. (10) Quam ad spem multum eos adiuvabat, quod Liger ex nivibus creverat, ut omnino vado non posse transiri videretur.

Cezar trece în grabă apa *Liger* ca să întâlnească pe Labienus.

LVI. (1) Quibus rebus cognitis, Caesar maturandum sibi censuit, si esset in perficiendis pontibus periclitandum,

---

4. *Bibracte*, abl.

auctoritatis: *importanță*.

publice: *în numele statului*.

tantum commodum: *un prilej așa de nimerit*.

5. *quique* (= *eisque qui*).

1. *frumenti quod subito potuerunt* (= *tantum frumentum quantum smato potuerunt avehere*).

qnj8urandum; spre a ajunge la Liger.

ut, priusquam essent maiores eo coactae copiae, dimicaret. (2) Nam ut commutato consilio iter in Provinciam converteret ne id tum quidem necessario faciendum existimabat: cum infamia atque indignitas rei et oppositus mons Cevenna viarumque difficultas impediebat, tum maxime buod abiuncto Labieno atque iis legionibus, quas una miserat, vehementer timebat. (3) Itaque, admodum magnis diurnis nocturnisque itineribus confectis, contra omnium opinionem ad Ligerem venit, (4) vadoque per equites invento, pro rei necessitate opportuno, ut bracchia modo atque umeri ad sustinenda arma liberi ab aqua esse possent, disposito equitatu qui vim fluminis refringeret, atque hostibus primo aspectu perturbatis, incolumem exercitum traduxit, (5) frumentumque in agris et pecoris copiam nactus, repleto his rebus exercitu, iter in Senones facere instituit.

CAMPANIA IMPOTRIVA PARISILOR
(Cap. 57—62)

Labienus înaintează împotriva Luteţiei (Paris), trupele galice se opun sub comanda bătrânului căpitan Aulercus Camulogenus.

LVII. (1) Dum hæc apud Caesarem geruntur, Labienus, eo supplemento quod nuper ex Italia venerat

---

si esset... periclitandum: în caz că ar fi trebuit să dea şi vre-o luptă (*dimicaret*) înainte de a putea arunca podul.

eo; lângă fluviu.

2. *ut... converteret*; explică pe *id... existimabat*.

mons Cevenna viarumque difficultas, hendiadys.

tum maxime (*hoc impediebat quod*).

abiuncto Labieno atque iis legionibus, dativ, atârnă de *timebat*.

4. *vado*, ar fi între Bourbon-Lancy şi Nevers, de astăzi.

5. *in Senones*; ca să întâlnească pe T. Labienus.

1. *dum haec... geruntur*: adică evenimentele povestite dela cap. 35 încoace.

proficiscitur; pe malul stâng al Yonnei şi Seinei.

in insula: numită azi *la Cité*.

relicto Agedinci, ut esset impedimentis praesidio, cum IV legionibus Lutetiam proficiscitur. Id est oppidum Parisiorum, quod positum est in insula fluminis Sequanae. (2) Cuius adventu ab hostibus cognito, magnae ex finitimis civitatibus copiae convenerunt. (3) Summa imperii traditur Camulogeno Aulerco, qui prope confectus aetate, tamen propter singularem scientiam rei militaris, ad eum est honorem evocatus. (4) Is, cum animadvertisset perpetuam esse paludem quae influeret in Sequanam atque illum omnem locum magnopere impediret, hic consedit nostrosque transitu prohibere instituit.

Labienus, în drum spre Luteția, cucerește Metiosedum (Melun); Galii dau foc Luteției.

LVIII. (1) Labienus primo vineas agere, cratibus atque aggere paludem explere atque iter munire conabatur. (2) Postquam id difficilius confieri animadvertit, silentio e castris tertia vigilia egressus, eodem quo venerat itinere Metiosedum pervenit. (3) Id est oppidum Senonum, in insula Sequanae positum, ut paulo ante de Lutetia diximus. (4) Deprensis navibus circiter quinquaginta celeriterque coniunctis atque eo militibus iniectis, et rei novitate perterritis oppidanis, quorum magna pars erat ad bellum evocata, sine contentione oppido potitur. (5) Refecto ponte, quem superioribus diebus

---

3. *confectus*; cu înțeles concessiv.

4. *influeret... impediret*. subj. în vorbire indirectă, după *animadvertisset*.

2. *id*; adică trecerea peste mlaștine.

3. *paulo ante*, v. VII, 57, 1.

4. *eo* (= *in naves*).

ad bellum, în armata lui Camulogenus.

5. *refecto ponte*; probabil podul ce lega insula de malul drept.

secundo flumine (= *fluminis decursum*); de aci încolo pe malul drept al Seinei.

hostes resciderant, exercitum traducit et secundo flumine ad Lutetiam iter facere coepit. (6) Hostes, re cognita ab iis qui Metiosedo fugerant, Lutetiam incendi pontesque eius oppidi rescindi iubent; ipsi profecti a palude, ad ripas Sequanae e regione Lutetiae contra Labieni castra considunt.

Labienus primeşte fel de fel de veşti neliniştitoare despre mişcările Galilor împotriva Romanilor.

LIX. (1) Iam Caesar a Gergovia discessisse audiebatur, iam de Haeduorum defectione et secundo Galliae motu rumores afferebantur, Gallique in colloquiis interclusum itinere et Ligere Caesarem, inopia frumenti coactum, in Provinciam contendisse confirmabant. (2) Bellovaci autem, defectione Haeduorum cognita, qui ante erant per se infideles, manus cogere atque aperte bellum parare coeperunt. (3) Tum Labienus, tanta rerum commutatione, longe aliud sibi capiendum consilium atque antea senserat intellegebat; (4) neque iam ut aliquid acquireret proelioque hostes lacesseret, sed ut incolumem exercitum Agedincum reduceret cogitabat. (5) Namque altera ex parte Bellovaci, quae civitas in Gallia maximam habet opinionem virtutis, instabant, alteram Camulogenus parato atque

---

6. *considunt*; Galii erau pe malul stâng, Labienus pe cel drept.

1. *secundo... motu*; *răscoală izbutită.*

in colloquiis: *in conversaţiile lor cu Romanii.*

itinere et Ligere (= *transitu Ligeris*); se ştie nsă de la VII, 56, 4, că Cezar trecuse Liger.

2. *qui* (*Bellovaci*).

3. *tanta... commutatione*, abl. de cauză.

4. *proelio... lacesseret*; *a lua ofensiva.*

ut... reduceret cogitabat; *ut* are sensul *în ce chip, cum.*

5. *altera ex parte... aquaram*; sunt cele două maluri ale fluviului

quae civitas (= *quorum civitas*).

opinionem: *renume.*

instructo exercitu tenebat; tum legiones, a praesidio atque impedimentis interclusas, maximum flumen distinebat. (6) Tantis subito difficultatibus obiectis, ab animi virtute auxilium petendum videbat.

Măsurile luate de Labienus ca să treacă pe malul stâng al Secvanei.

LX. (1) Sub vesperum, consilio convocato, cohortatus ut ea, quae imperasset, diligenter industrieque administrarent, naves, quas Metiosedo deduxerat, singulas equitibus Romanis attribuit, et, prima confecta vigilia, IV millia passuum secundo flumine silentio progredi ibique se exspectari iubet. (2) Quinque cohortes, quas minime firmas ad dimicandum esse existimabat, castris praesidio relinquit; (3) quinque eiusdem legionis reliquas de media nocte, cum omnibus impedimentis, adverso flumine, magno tumultu, proficisci imperat. (4) Conquirit etiam lintres; has magno sonitu remorum incitatas, in eandem partem mittit. Ipse post paulo silentio egressus cum tribus legionibus, eum locum petit quo, naves appelli iusserat.

Labienus trece Secvana; Galii își împart armata în trei părți spre a-i opri înaintarea.

LXI. (1) Eo cum esset ventum, exploratores hostium, ut omni fluminis parte erant dispositi, inopinantes, quod magna subito erat coorta tempestas, ab nostris

---

1. *sub vesperum*: *pe sub seară.*
consilio, subînțelege: *militari.*
singulas equitibus... attribuit: a dat pe fieca câte unui călăreț.
secundo flumine: în direcția cursului fluviului.
3. *adverso flumine*, în susul fluviului.
4. *post paulo* (= *paulo post*).
eum locum: la Point-du-Jour.

opprimuntur; (2) exercitus equitatusque, equitibus Romanis administrantibus, quos ei negotio praefecerat, celeriter transmittitur. (3) Uno fere tempore sub lucem hostibus nuntiatur in castris Romanorum praeter consuetudinem tumultuari et magnum ire agmen adverso flumine sonitumque remorum in eadem parte exaudiri et paulo infra, milites navibus transportari. (4) Quibus rebus auditis, quod existimabant tribus locis transire legiones atque omnes perturbatos defectione Haeduorum fugam parare, suas quoque copias in tres partes distribuerunt. (5) Nam, praesidio e regione castrorum relicto et parva manu Metiosedum versus missa, quae tantum progrediatur quantum naves processissent, reliquas copias contra Labienum duxerunt.

Bătălia de la Luteția; înfrângerea lui Camulogenus, moartea lui; Labienus se retrage la Agedincum; de acolo se duce să întâlnească pe Cezar.

LXII. (1) Prima luce et nostri omnes erant transportati et hostium acies cernebatur. (2) Labienus, milites cohortatus ut suae pristina virtutis et secundissimorum proeliorum retinerent memoriam, atque ipsum Caesarem, cuius ductu saepenumero hostes superassent, praesentem adesse existimarent, dat signum proelii. (3) Primo concursu ab dextro cornu, ubi septima legio constiterat, hostes pelluntur atque in fugam coniciuntur; (4) ab sinistro, quem locum duodecima legio tenebat, cum primi

---

2. *exercitus equitatusque*; *exercitus* este echivalent aci cu *peditatus*: e vorba de cele trei legiuni ale lui Labienus. v. și VII, 60, 4.
administrantibus; se ia absolut (= *omnia iubentibus et constituentibus*).
3. *sub lucem*: *la revărsatul zorilor.*
tumultuari; cu înțeles pasiv.
4. *omnes* (*Romanos*).
1. *nostri omnes*; e vorba numai de cele trei legiuni.
2. *praesentem adesse*; *este de față personal.*
3. *septima legio*, una din cele mai vechi și mai încercate legiuni.

ordines hostium transfixi telis concidissent, tamen acerrime reliqui resistebant nec dabat suspicionem fugae quisquam.(5) Ipse dux hostium Camulogenus suis aderat atque eos cohortabatur. (6) Incerto etiam nunc exitu victoriae, cum septimae legionis tribunis esset nuntiatum quae in sinistro cornu gererentur, post tergum hostium legionem ostenderunt signaque intulerunt. (7) Ne eo quidem tempore quisquam loco cessit, sed circumventi omnes interfectique sunt. Eandem fortunam tulit Camulogenus. (8) At ii, qui in praesidio contra castra Labieni erant relicti, cum proelium commissum audissent, subsidio suis ierunt collemque ceperunt, neque nostrorum militum victorum impetum sustinere potuerunt. (9) Sic, cum suis fugientibus permixti, quos non silvae montesque texerunt, ab equitatu sunt interfecti. (10) Hoc negotio confecto, Labienus revertitur Agendicum, ubi impedimenta totius exercitus relicta erant; inde die III cum omnibus copiis ad Caesarem pervenit.

IMPRESURAREA ȘI CUCERIREA ALESIEI.

(Cap. 63-90)

Răscoala Galilor se întinde peste tot; adunarea Galilor dela Bibracte. Vercingetorix este menținut cu unanimitate comandant general al armatelor galice.

LXIII. (1) Defectione Haeduorum cognita, bellum augetur. Legationes in omnes partes circummittuntur; (2) quantum gratia, auctoritate, pecunia valent, ad

---

7. *eandem fortunam*; adică *circumventus est et interfectus*.
8. *collem*; probabil dealul Vangirard.
9. *silvae*; pădurea Mendon.
10. *inde*; întâlnirea ar fi avut loc după unii la Châtillon pe Sena
1. *defectione*, asupra acestui fapt v. VII, 55, 4 et urm.
augetur: se întinde.
circummittuntur (*ab Haeduis*).
2. *nituntur*, se ia absolut.

sollicitandas civitates nituntur. (3) Nacti obsides, quos Caesar apud eos deposuerat, horum supplicio dubitantes territant. (4) Petunt a Vercingetorige Haedui ut ad se veniat rationesque belli gerendi communicet. (5) Re impetrata, contendunt ut ipsis summa imperii tradatur, et, re in controversiam deducta, totius Galliae concilium Bibracte indicitur. (6) Eodem conveniunt undique frequentes. Multitudinis suffragiis res permittitur; ad unum omnes Vercingetorigem probant imperatorem. (7) Ab hoc concilio Remi, Lingones, Treveri afuerunt; illi, quod amicitiam Romanorum sequebantur, Treveri, quod aberant longius et ab Germanis premebantur: quae fuit causa quare toto abessent bello et neutris auxilia mitterent. (8) Magno dolore Haedui ferunt se deiectos principatu; queruntur fortunæ commutationem et Caesaris indulgentiam in se requirunt, neque tamen, suscepto bello, suum consilium ab reliquis separare audent. (9) Inviti, summae spei adulescentes, Eporedorix et Viridomarus, Vercingetorigi parent.

Planul lui Vercingetorix, de a nu da lupta şi de a înfometa pe Romani.

LXIV. (1) Ipse imperat reliquis civitatibus obsides diemque ei rei constituit. Huc omnes equites, XV millia numero, celeriter convenire iubet. (2) Peditatu, quem

---

3. *nacti* (*legati*).
quos... deposuerat (*Nerviduni*).
4. *rationesque belli gerendi communicet* (*secum*).
6. *ad unum omnes*: *in unanimitate*.
7. *illi*, adică *Remi et Lingones*.
toto... bello: aci arată durata.
8. *ab reliquis* (= *ab reliquorum consiliis*).
9. *summae spei*; gen. subiectiv.
1. *ipse* (*Vercingetorix*).
ei rei (*obsidibus dandis*).
2. *habuerat*: acest indicativ în mijlocul unei propoziţii, care e în stil indirect, este de fapt o paranteză a povestitorului.

antea habuerat, se fore contentum dicit, neque fortunam tentaturum aut in acie dimicaturum, sed, quoniam abundet equitatu, perfacile esse factu frumentationibus pabulationibusque Romanos prohibere; (3) aequo modo animo sua ipsi frumenta corrumpant aedificiaque incendant, qua rei familiaris iactura perpetuum imperium libertatemque se consequi videant. (4) His constitutis rebus, Haeduis Segusiavisque, qui sunt finitimi Provinciae, decem millia peditum im erat: huc addit equites DCCC. (5) His praeficit fratrem Eporedorigis bellumque inferri Allobrogibus iubet. (6) Altera ex parte Gabalos proximosque pagos Arvernorum in Helvios, item Rutenos Cadurcosque ad fines Volcarum Arecomicorum depopulandos mittit. (7) Nihilo minus clandestinis nuntiis legationibusque Allobrogas sollicitat, quorum mentes nondum ab superiore bello resedisse sperabat. (8) Horum principibus pecunias, civitati autem imperium totius Provinciae pollicetur.

Helvii și Alobrogii rezistă fără ajutoare; Cezar aduce cavalerie din Germania.

LXV. (1) Ad hos omnes casus provisa erant praesidia cohortium duarum et viginti, quae ex ipsa coacta Provincia ab L. Caesare legato ad omnes partes opponebantur. (2) Helvii, sua sponte cum finitimis proelio congressi, pelluntur, et C. Valerio Donnotauro, Caburi filio, principe civitates, compluribusque aliis interfectis, intra oppida ac muros compelluntur. (3) Allobroges crebris

---

neque... tentatorum; acelaș plan ca în VII, 14, 3 și urm.

3. *modo* (= *dum modo*).

4. *huc* (= *his peditibus*).

7. *ab superiore bello resedisse*; când Alobrogii fuseseră învinși, la anul 60.

1. *ad*: *împotriva*.

2. *sua sponte*; fără a mai aștepta ajutoare dela Cezar.

cum finitimis (adică *Gabalis et Arvernis*).

ad Rhodanum dispositis praesidiis, magna cum cura et diligentia suos fines tuentur. (4) Caesar, quod hostes equitatu superiores esse intellegebat, et, interclusis omnibus itineribus, nulla re ex Provincia atque Italia sublevari poterat, trans Rhenum in Germaniam mittit ad eas civitates, quas superioribus annis pacaverat, equitesque ab his arcessit et levis atmaturae pedites, qui inter eos proeliari consuerant. (5) Eorum adventu, quod minus idoneis equis utebantur, a tribunis militum reliquisque sed et equitibus Romanis atque evocatis equos sumit Germanisque distribuit.

Cezar pleacă în ajutorul Provinciei, întâlnește armatele lui Vercingetorix; acesta își îndemna trupele să oprească retragerea Romanilor.

LXVI. (1) Interea, dum haec geruntur, hostium copiae ex Arvernis, equitesque qui toti Galliae erant imperati, conveniunt. (2) Magno horum coacto numero, cum Caesar in Sequanos per extremos Lingonum fines iter faceret, quo facilius subsidium Provinciae ferri posset, (3) circiter millia passuum x ab Romanis, trinis castris Vercingetorix consedit, convocatisque ad concilium praefectis equitum, venisse tempus victoriae demonstrat: fugere in Provinciam Romanos Galliaque excedere. (4) Id sibi ad praesentem obtinendam libertatem satis esse; ad reliqui temporis pacem atque otium parum profici: maioribus enim coactis copiis reversuros neque finem bellandi facturos. Proinde in agmine impeditos adorirentur. (5) Si pedites suis auxilium ferant atque in eo morentur, iter facere non posse; si — id quod magis

---

4. *civitates quas superioribus annis pacaverat*; este vorba desigur de *Ubii*, supuși la 55 și de alte seminții, de care nu ne amintește aiurea nimic. v. IV, 16, 5; VI, 9, 6.

2. *extremos Lingonum fines*: extrema sudică a acestui ținut.

4. *adorirentur*, subj hortativ.

5. *pedites* subînțelege *Romani*.

suis (*equitibus impedimentisque*).

iter facere, subînțelege: *in Provinciam*.

futurum confidat, —relictis impedimentis, suae saluti consulant, et usu rerum necessariarum et dignitate spoliatum iri. (6) Nam de equitibus hostium, quin nemo eorum progredi modo extra agmen audeat, et ipsos quidem non debere dubitare. Id quo maiore faciant animo, copias se omnes pro castris habiturum et terrori hostibus futurum. (7) Conclamant equites sanctissimo iureiurando confirmari oportere ne tecto recipiatur, ne ad liberos, ne ad parentes, ad uxorem aditum habeat, qui non bis per agmen hostium perequitasset.

Vercingetorix este învinsşi fugărit într'oluptăde cavalerie.

LXVII. (1) Probata re atque omnibus iureiurando adactis, postero die in tres partes distributo equitatu, duae se acies duobus lateribus ostendunt; una a primo agmine iter impedire coepit. (2) Qua re nuntiata, Caesar suum quoque equitatum, tripertito divisum, contra hostem ire iubet. Pugnatur una omnibus in partibus. (3) Consistit agmen; impedimenta intra legiones recipiuntur. (4) Si qua in parte nostri laborare aut gravius premi videbantur, eo signa inferri Caesar aciemque constitui iubebat; quae res et hostes ad insequendum tardabat et nostros spe auxilii confirmabat. (5) Tandem Germani ab dextro latere, summum iugum nacti, hostes loco depellunt; fugientes usque ad flumen, ubi Vercingetorix cum pedestribus copiis consederat, per

---

6. *equitibus*, desigur Vercingetorix nu ştia de cavaleria germană adusă de Cezar.

se (*Vercingetorigem*).

1. *duae... acies*: două trupe aşezate în linie de bătaie.

2. *una* (= *uno tempore*).

3. *consistit*; lupta s'a dat între Dommarien şi Montsaugeon.

nostri (*equites*).

5. *summum iugum*: Montsaugeon.

ad flumen (*Ararim*); după alţii însă ar fi vorba de le Badin afluentul râului la Vingeanne, unde a avut loc lupta.

sequuntur compluresque interficiunt. (6) Qua re animadversa, reliqui, ne circumirentur veriti, se fugae mandant. Omnibus locis fit caedes. (7) Tres nobilissimi Haedui capti ad Caesarem perducuntur: Cotus, praefectus equitum, qui controversiam cum Convictolitavi proximis comitiis habuerat et Cavarillus, qui post defectionem Litavicci pedestribus copiis praefuerat, et Eporedorix, quo duce ante adventum Caesaris Haedui cum Sequanis bello contenderant.

Vercingetorix bătut se retrage spre Ajesia; Cezar îl urmăreşte şi-l împresoară.

LXVIII. (1) Fuga^to omni equitatu, Vercingetorix copias, ut pro castris collocaverat, reduxit, protinusque Alesiam, quod est oppidum Mandubiorum, iter facere coepit, celeriterque impedimenta ex castris educi et se subsequi iussit. (2) Caesar, impedimentis in proximum collem deductis duabus legionibus praesidio relictis, secutus hostes, quantum diei tempus est passum, circiter tribus millibus hostium ex novissimo agmine interfectis, altero die ad Alesiam castra fecit. (3) Perspecto urbis situ perterritisque hostibus, quod equitatu qua maxime parte exercitus confidebant, erant pulsi, adhortatus ad laborem milites, circumvallare instituit.

Descrierea Alesiei; aşezarea trupelor galice; pregătirea de atac a Romanilor.

LXIX. (1) Ipsum erat oppidum Alesia in colle summo, admodum edito loco, ut, nisi obsidione, expugnari non

---

6. *reliqui* (*Gall^i*).
caedes (*Gallorum*).
2. *impedimentis... deductis*, dativ, atârnă de *praesidio relictis*.
altero die (= *postero die*).
3. *equitatu*, abl. instrumental (= *equestri praelio*).
1. *in colle summo* (= *in summa parte collis*).
admodum edito loco, dealul Auxois este la 418 m. deasupra mării; la 170 m. deasupra cîmpiei înconjurătoare.
obsidione: numai *prin împresurare*, *prin blocare*.

posse videretur; (2) cuius collis radices duo duabus ex partibus flumina subluebant (3) Ante id oppidum planities circiter millia passuum III in longitudinem patebat; (4) reliquis ex omnibus partibus colles, mediocri interiecto spatio, pari altitudinis fa tigio, oppidum cingebant. (5) Sub muro, quae pars collis ad orientem solem spectabat, hunc omnem locum copiae Gallorum compleverant fossamque et maceriam sex in altitudinem pedum praeduxerant. (6) Eius munitionis, quae ab Romanis instituebatur, circuitus XI millia passuum tenebat. (7) Castra opportunis locis erant posita ibique castella XXIII facta, quibus in castellis interdiu stationes ponebantur, ne qua subito eruptio fieret; haec eadem noctu excubitoribus ac firmis praesidiis tenebantur.

Lupta de cavalerie: Germanii resping pe Gali până la linii.

LXX. (1) Opere instituto, fit equestre proelium in ea planitie, quam intermissam collibus tria millia passuum in longitudinem patere supra demonstravimus. Summa vi ab utrisque contenditur. (2) Laborantibus nostris Caesar Germanos submittit, legionesque pro castris constituit, ne qua subito irruptio ab hostium peditatu fiat. (3) Praesidio legionum addito, nostris animus au-

---

2. *duo... flumina*, l'Ose la N., l'Oseraîn la S. (*Lutosa et Osera*).
3. *ante id oppidum*, la vest.
planities: cîmpia Laumes.
5. *sub muro*... construcția: hunc omnem locum sub muro quae pars...
7. *haec aedem* (*castella*).
excubitoribus ac... praesidiis, abl. instrumental.
1. *opere instituto* (= *circumvallatione incepta*).
intermissam collibus, (= *mediam inter colles*) e vorba de câmpia Laumes.
supra, v. VII, 69, 3.
utrisque (*exercitibus*).
2. *submittit*, (= *auxilio mittit*).
3. *praesidio*, este mai mult un sprijin moral.
animus cu sens abstract.

getur; hostes, in fugam coniecti, se ipsi multitudine impediunt atque, angustioribus portis relictis, coacervantur. (4) Germani acrius usque ad munitiones sequuntur. (5) Fit magna caedes. Nonnulli, relictis equis, fossam transire et maceriam transcendere conantur. Paulum legiones Caesar, quas pro vallo constituerat, promoveri iubet. (6) Non minus, qui intra munitiones erant, perturbantur Galli: veniri ad se confestim existimantes, ad arma conclamant; nonnulli perterriti in oppidum irrumpunt. (7) Vercingetorix iubet portas claudi, ne castra nudentur. Multis interfectis, compluribus equis captis, Germani sese recipiunt.

Vercingetorix dă drumul cavaleriei sale să meargă fiecare în cetatea de unde este şi să aducă în luptă pe toţi cei în stare să poarte arme.

LXXI. (1) Vercingetorix, priusquam munitiones ab Romanis perficiantur, consilium capit omnem ab se equitatum noctu dimittere. (2) Discedentibus mandat ut suam quisque eorum civitatem adeat, omnesque, qui per aetatem arma ferre possint, ad bellum cogant. (3) Sua in illos merita proponit, obtestaturque ut suae salutis rationem habeant, n n se, optime de communi libertate meritum, hostibus in cruciatum dedant. Quod si indiligentiores fuerint, millia hominum delecta LXXX una secum interitura demostrat. (4) Ratione inita,

---

5. *nonnuli* (*Germanorum*).
pro vallo (= *pro castris*).
6. *intra munitiones* (= *inter maceriam et oppidi murum*).
7. *nudentur* (*defensoribus*).
2. *discedentibus* (*equitibus*).
3. *neu* (= *et ne*).
in cruciatum; *in* arată aici scopul.
millia.. octoginta, cifră exagerată; platoul Auxois are 2100 m. în lung. 800 m. în lăţime.
4. *frumentum,.. dierum triginta*, deci o cantitate foarte mare, deoarece erau 80.000 de luptători.

frumentum se exigue dierum XXX habere, sed paulo etiam longius tolerare posse parcendo. (5) His datis mandatis, qua nostrum opus erat intermissum, secunda vigilia, silentio equitatum mittit. (6) Frumentum omne ad se referri iubet, capitis poenam iis qui non paruerint constituit; (7) pecus, cuius magna erat copia ab Mandubiis compulsa, viritim distribuit; frumentum parce et paulatim metiri instituit. (8) Copias omnes, quas pro oppido collocaverat, in oppidum recepit. (9) His rationibus auxilia Galliae exspectare et bellum parat administrare.

Intăriturile romane: terasamente, turnuri, etc.

LXXII. (1) Quibus rebus cognitis ex perfugis et captivis, Caesar haec genera munitionis instituit. Fossam pedum XX derectis lateribus duxit, ut eius fossae solum tantundem pateret quantum summae fossae labra distarent. (2) Reliquas omnes munitiones ab ea fossa pedes quadringentos reduxit, id hoc consilio, — quoniam tantum esset necessario spatium complexus, nec facile totum corpus corona militum cingeretur, — ne de improviso aut noctu ad munitiones hostium multitudo advolaret, aut interdiu tela in nostros operi destinatos conicere possent. (3) Hoc intermisso spatio,

---

tolerare, se ia absolut.

8. *copias*, e vorba de avant-posturi.

9. *rationibus*, abl. de mod, aci = *măsuri*.

1. *pedum viginti*, desigur în lărgime.

derectis lateribus: *cu pereţii drept în jos.*

solum: fundul şanţului.

2. *reduxit* (= retro-duxit).

id (= *atque id fecit...*).

totum corpus: toate întăriturile; rostul acestui şanţ era ca să dea putinţa soldaţilor Romani să lucreze la adevărata linie, cea de 11.000 de paşi.

3. *hoc intermisso spatio*: dincolo de spaţiul de 400 picioare; punctul de plecare este oraşul.

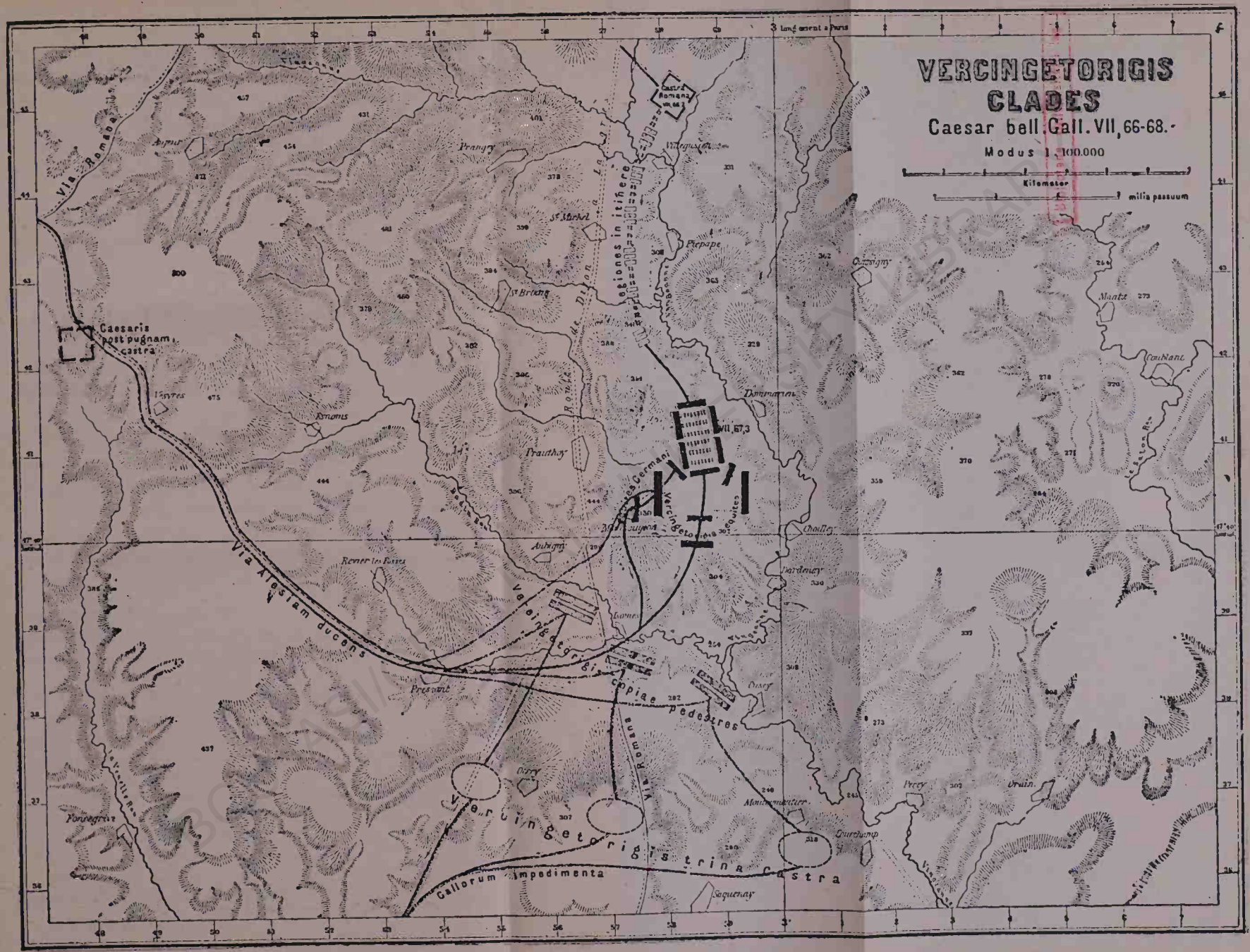

Caesar de Bello Gallico—Plança VIII.

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

duas fossas quindecim pedes latas, eadem altitudine, perduxit; quarum interiorem, campestribus ac demissis locis, aqua ex flumine derivata complevit. (4) Post eas aggerem ac vallum XII pedum extruxit. Huic loricam pinnasque adiecit, grandibus cervis eminentibus ad commissuras pluteorum atque aggeris, qui ascensum hostium tardarent, et turres toto opere circumdedit, quae pedes LXXX inter se distarent.

Lucrările de apărare: bârne, curse, etc.

LXXIII. (1) Erat eodem tempore et materiari et frumentari et tantas munitiones fieri necesse, deminutis nostris copiis, quae longius ab castris progrediebantur; ac nonnunquam opera nostra Galli tentare atque eruptionem ex oppido pluribus portis summa vi facere conabantur. (2) Quare ad haec rursus opera addendum Caesar putavit, quo minore numero militum munitiones defendi possent. Itaque, truncis arborum aut admodum firmis ramis abscisis, atque horum delibeatis ac praeacutis cacuminibus, perpetuae fossae, quinos pedes altae, ducebantur. (3) Huc illi stipites demissi et ab

---

iteriorem (*fossam*).
campestribus ac demissis locis, abl. de loc.
ex flumine (este vorba de apa numită azi *Oserain*).
4. *post eas* (*fossas*).
toto opere; abl. de loc, *pe tot întinsul lucrărilor*.
1. *materiari* (=*ligna colligere*).
deminutis... copiis, abl. abs. concesiv.
2. *addendum*, se ia absolut.
truncis... abscisis, abl. abs.
firmis ramis, abl. calității; ca și cum ar fi: *truncis, qui firmos ramos habebant, abscisis*.
horum (*ramorum*).
delibratis (=*cortice nudatis*).
3. *huc* (=*in fossas*).
stipites, adică *trunci et rami* (din 2 de mai sus).

infimo revincti, ne revelli possent, ab ramis eminebant. (4) Quini erant ordines, coniuncti inter se atque implicati; quo qui intraverant, se ipsi acutissimis vallis induebant. Hos cippos appellabant. (5) Ante quos, obliquis ordinibus in quincuncem dispositis, scrobes tres in altitudinem pedes fodiebantur paulatim angustiore ad infimum fastigio. (6) Huc teretes stipites, feminis crassitudine, ab summo praeacuti, et praeusti, demittebantur, ita ut non amplius digitis quattuor ex terra eminerent; (7) simul, confirmandi et stabiliendi causa, singuli ab infimo solo pedes terra exculcabantur; reliqua pars scrobis ad occultandas insidias viminibus ac virgultis integebatur. (8) Huius generis octoni ordines ducti ternos inter se pedes distabant. (9) Id ex similitudine floris lilium appellabant. Ante haec taleae, pedem longae, ferreis hamis infixis totae in terram infodiebantur, mediocribusque intermissis spatiis, omnibus locis disserebantur, quos stimulos nominabant.

Intărituri împotriva armatelor ce ar veni în ajutorul Alesiei împresurate.

LXXIV. (1) His rebus perfectis, regiones secutus quam potuit aequissimas pro loci natura, XIV millia passuum complexus, pares eiusdem generis munitiones, diversas ab his, contra exteriorem hostem perfecit, ut ne magna quidem multitudine, si ita accidat equitatus discessu munitionum praesidia circumfundi possent;

---

revincti (= *firmati*).

ab ramis eminebant; adică era afară din şanţ partea cu ramuri.

4. *se... induebant* (= *truncis et ramis praeacutis irretiebantur*).

5. *fastigio* (= *extremitate scrobis infima*).

7. *singuli... exculcabantur*, ca să se fixeze ţăruşul, în fundul fiecării gropi era pământ bine bătăturit pe o înălţime de câte un picior: *singuli ab infimo solo pedes*.

9. *ante haec*, subînţelege *lilia*.

diversas ab his: în sens contrariu; adică *contra exteriorem hostem*.

(2) ne autem cum periculo ex castris egredi cogatur, dierum triginta pabulum frumentumque habere omnes convectum iubet.

Vercingetorix obţine înarmarea întregii Galli şi impune fiecărui stat o contribuţie de oameni.

LXXV. (1) Dum haec apud Alesiam geruntur, Galli, concilio principum indicto, non omnes eos qui arma ferre possent, ut censuit Vercingetorix, convocandos statuunt sed certum numerum cuique civitati imperandum, ne tanta multitudine confusa nec moderari nec discernere suos nec frumentandi rationem habere possent. (2) Imperant Haeduis atque eorum clientibus, Segusiavis, Ambivaretis, Aulercis Brannovicibus, Brannoviis, millia XXXV; parem numerum Arvenis, adiunctis Eleutetis, Cadurcis, Gabalis, Vellaviis, qui sub imperio Arvernorum esse consuerunt; (3) Sequanis, Senonibus, Biturigibus, Santonis, Rutenis, Carnutibus duodena millia; Bellovacis x; octona Pictonibus et Turonis et Parisiis et Helvetiis; sena Andibus, Ambianis, Mediomatricis, Petrocoriis, Nerviis, Morinis; Nitiobrigibus quinque millia; Aulercis Cenomanis totidem; Atrebatibus IV; Veliocassis totidem; Lemovicibus et Aulerci Eburovicibus terna; Rauricis et Boiis bina; (4) XXX universis civitatibus, quae Oceanum attingunt quaeque eorum consuetudine Armoricae appellantur, quo sunt in numero Coriosolites, Redones, Ambibarii, Caletes, Osismi, Lexovii, Unelli. (5) Ex his Bellovaci suum numerum non compleverunt, quod se suo nomine atque arbitrio cum Romanis bellum gesturos dicebant neque cuiusquam imperio obtemperaturos; rogati tamen ab Commio, pro eius hospitio II millia una miserunt.

---

1. *concilio*; după unii ar fi avut loc la Bibracte.
frumentandi rationem habere: a organiza aprovizionarea.
5. *una*; cu celelalte cetăţi.

Armatele se adună în ţara Heduilor şi îşi hotărăsc căpeteniile; sunt 8.000 de călăreţi şi aproape 250.000 de infanterişti.

LXXVI. (1) Huius opera Commii, ut antea demonstravimus, fideli atque utili superioribus annis erat usus in Britannia Caesar; quibus ille pro meritis civitatem eius immunem esse iusserat, iura legesque reddiderat atque ipsi Morinos attribuerat. (2) Tamen tanta universae Galliae consensio fuit libertatis vindicandae et pristinae belli laudis recuperandae, ut neque beneficiis neque amicitiae memoria moverentur, omnesque et animo et opibus in id bellum incumberent. (3) Coactis equitum VIII millibus et peditum circiter CCL, haec in Haeduorum finibus recensebantur numerusque inibatur; praefecti constituebantur. Commio Atrebati, Viridomaro et Eporedorigi Haeduis, Vercassivellauno Arverno, consobrino Vercingetorigis, summa imperii traditur. (4) His delecti ex civitatibus attribuuntur quorum consilio bellum administraretur. (5) Omnes alacres et fiduciae pleni ad Alesiam proficiscuntur, neque erat omnium quisquam, qui aspectum modo tantae multitudinis sustineri posse arbitraretur, (6) praesertim ancipiti proelio, cum ex oppido eruptione pugnaretur, foris tantae copiae equitatus peditatusque cernerentur.

Cei din Alesia se consfătuesc asupra situaţiei; cuvântarea energică a lui Critognatus.

LXXVII. (1) At ii, qui Alesiae obsidebantur, praeterita die qua auxilia suorum exspectaverant, consumpto

---

1. *ut antea demonstravimus*, la IV, 21, 7.
civitatem eius; Atrebaţii.
immunem: scutită de bir.
2. *universae Galliae*; desigur erau şi excepţii, mai ales unele seminţii din *Aquitania*, altele din *Belgium*.
belli; locativ.
delecti; subînţelege *soli*.
quorum; pron. relativ cu înţeles consecutiv.

omni frumento, inscii quid in Haeduis gereretur, concilio coacto, de exitu suarum fortunarum consultabant. (2) Ac variis dictis sententiis, quarum pars deditionem, pars, dum vires suppeterent, eruptionem censebat, non praetereunda oratio Critognati videtur propter eius singularem et nefariam crudelitatem. (3) Hic, summo in Arvernis ortus loco et magnae habitus auctoritatis: «Nihil, inquit, de eorum sententia dicturus sum qui turpissimam servitutem deditionis nomine appellant, neque hos habendos civium loco neque ad consilium adhibendos censeo. (4) Cum his mihi res sit qui eruptionem probant; quorum in consilio, omnium vestrum consensu, pristinae residere virtutis memoria videtur. (5) Animi est ista mollitia, non virtus, paulisper inopiam ferre non posse. Qui se ultro morti offerant facilius reperiuntur quam qui dolorem patienter ferant. (6) Atque ego hanc sententiam probarem— tantum apud me dignitas potest —si nullam praeterquam vitae nostrae iacturam fieri viderem; (7) sed in consilio capiendo omnem Galliam respiciamus, quam ad nostrum auxilium concitavimus. (8) Quid, hominum millibus LXXX uno loco interfectis, propinquis consanguineisque nostris animi fore existimatis, si paene in ipsis cadaveribus proelio decertare cogentur? (9) Nolite hos vestro auxilio exspoliare qui vestrae salutis causa suum periculum neglexerunt, nec stultitia ac temeritate vestra aut animi imbecillitate omnem Galliam prosternere et perpetuae servituti subicere. (10) An, quod ad diem non venerunt, de eorum fide constantiaque dubitatis? Quid ergo? Romanos in illis ulterioribus munitionibus animine causa cotidie exerceri putatis? (11) Si illorum nuntiis confirmari non potestis,

---

10. *ulterioribus munitionibus*; întări urile exterioare de care se vorbeşte la VII, 74, 1.

animine causa: oare de plăcere?

11. *omni aditu praesaepto*, abl. abs. cauzal.

omni aditu praesaepto, his utimini testibus appropinquare eorum adventum; cuius rei timore exterriti diem noctemque in opere versantur. (12) Quid ergo mei consilii est? Facere quod nostri maiores, nequaquam pari bello Cimbrorum Teutonumque, fecerunt; qui, in oppida compulsi ac simili inopia subacti, eorum corporibus, qui aetate ad bellum inutiles videbantur, vitam toleraverunt neque se hostibus tradiderunt. (13) Cuius rei si exemplum non haberemus, tamen libertatis causa institui et posteris prodi pulcherrimum iudicarem. (14) Nam quid illi simile bello fuit? Depopulata Gallia, Cimbri, magnaque illata calamitate, finibus quidem nostris aliquando excesserunt atque alias terras petierunt: iura, leges, agros libertatem nobis reliquerunt. (15) Romani vero quid petunt aliud aut quid volunt, nisi, invidia adducti, quos fama nobiles potentesque bello cognoverunt, horum in agris civitatibusque considere, atque his aeternam iniungere servitutem? Neque enim ulla alia condicione bella gesserunt. (16) Quod si ea quae in longinquis nationibus geruntur ignoratis, respicite finitimam Galliam, quae in provinciam redacta, iure et legibus commutatis, securibus subiecta, perpetua premitur servitute."

Înainte de a face cele sfătuite de Critognatus, Galii hotărăse să scoată afară peste liniile romane tot ce era neputincios și nefolositor pentru luptă. Cezar se împotrivește.

LXXVIII. (1) Sententiis dictis, constituunt ut ii, qui valetudine aut aetate inutiles sunt bello, oppido

his (Romanis).

14. *depopulata*, cu înțeles pasiv.

15. *fama nobiles potentesque bello*; observă exemplul frumos de hiasm *ulla*: se raportă la *bella*.

16. *securibus (consulis)*.

1. *inutiles... bello*; însă de obicei Cezar întrebuințează în loc de dat. ac. cu *ad*: *inutiles ad bellum*.

excedant, atque omnia prius experiantur quam ad Critognati sententiam descendant; (2) illo tempore tamen potius utendum consilio, si res cogat atque auxilia morentur, quam aut deditionis aut pacis subeundam condicionem. (3) Mandubii, qui eos oppido receperant, cum liberis atque uxoribus exire coguntur. (4) Hi, cum ad munitiones Romanorum accessissent, flentes omnibus precibus orabant ut se in servitutem receptos cibo iuvarent. (5) At Caesar, dispositis in vallo custodibus, recipi prohibebat.

Armatele de ajutor sosesc; pregătirile de atac ale împresuraților

LXXIX. (1) Interea Commius reliquique duces, quibus summa imperii permissa erat, cum omnibus copiis ad Alesiam perveniunt, et, colle exteriore occupato, non longius mille passibus ab nostris munitionibus considunt. (2) Postero die equitatu ex castris educto, omnem eam planitiem, quam in longitudinem tria millia passuum patere demonstravimus, complent, pedestresque copias paulum ab eo loco abditas in locis superioribus constituunt. (3) Erat ex oppido Alesia despectus in campum. Concurrunt bis auxiliis visis; fit gratulatio inter eos atque omnium animi ad laetitiam excitantur. (4) Itaque productis copiis ante oppidum considunt et proximam fosam cratibus integunt atque aggere explent seque ad eruptionem atque omnes casus comparant.

---

3. *Mandubii*, erau locuitorii obișnuiți ai Alesiei.
eos (=*ceteros Gallos*).
1. *perveniunt*; probabil că se concentraseră mai întâi în Bibracte.
colle exteriore; după unii ar fi vorba de dealul Mussy-la-Fosse.
2. *eam planitiem*: câmpia Laumes.
demonstravimus, la VII, 69.
abditas (*a conspectu adversariorum*).

Lupte de cavalerie între Romani şi armatele de ajutor, cu succes pentru cei dintâi.

LXXX. (1) Caesar, omni exercitu ad utramque partem munitionum disposito, ut, si usus veniat, suum quisque locum teneat et noverit, equitatum ex castris, educi et proelium committi iubet. (2) Erat ex omnibus castris, quae summum undique iugum tenebant, despectus, atque omnes milites intenti pugnae proventum exspectabant. (3) Galli inter equites raros sagittarios expeditosque levis armaturae interiecerant, qui suis cedentibus auxilio succurrerent et nostrorum equitum impetus sustinerent. Ab his complures de improviso vulnerati proelio excedebant. (4) Cum suos pugna superiores esse Galli confiderent et nostros multitudine premi viderent, ex omnibus partibus, et ii qui munitionibus continebantur, et hi qui ad auxilium convenerant, clamore et ululatu suorum animos confirmabant. (5) Quod in conspectu omnium res gerebatur, neque recte ac turpiter factum celari poterat, utrosque et laudis cupiditas et timor ignominiae ad virtutem excitabat. (6) Cum a meridie prope ad solis occasum dubia victoria pugnaretur, Germani, una in parte confertis turmis, in hostes impetum fecerunt eosque propulerunt; (7) quibus in fugam coniectis, sagittarii circumventi interfectique sunt. (8) Item ex reliquis partibus nostri, cedentes usque ad castra insecuti, sui colligendi facultatem non dederunt. (9) At ii qui ab Alesia processerant, maesti, prope victoria desperata, se in oppidum receperunt.

---

1. *exercitu*: *pedestrimea*; aici se opune lui *equitatus*, care urmează *si usus veniat* (= *si opus esse incipiat*).
2. *proventum* (= *eventum*).
3. *ab his* (*sagittariis expeditisque*).
complures (*equitum Romanorum*).
6. *dubia victoria*: fără rezultat.
8. *cedentes*, acuzativ: *pe fugari*.

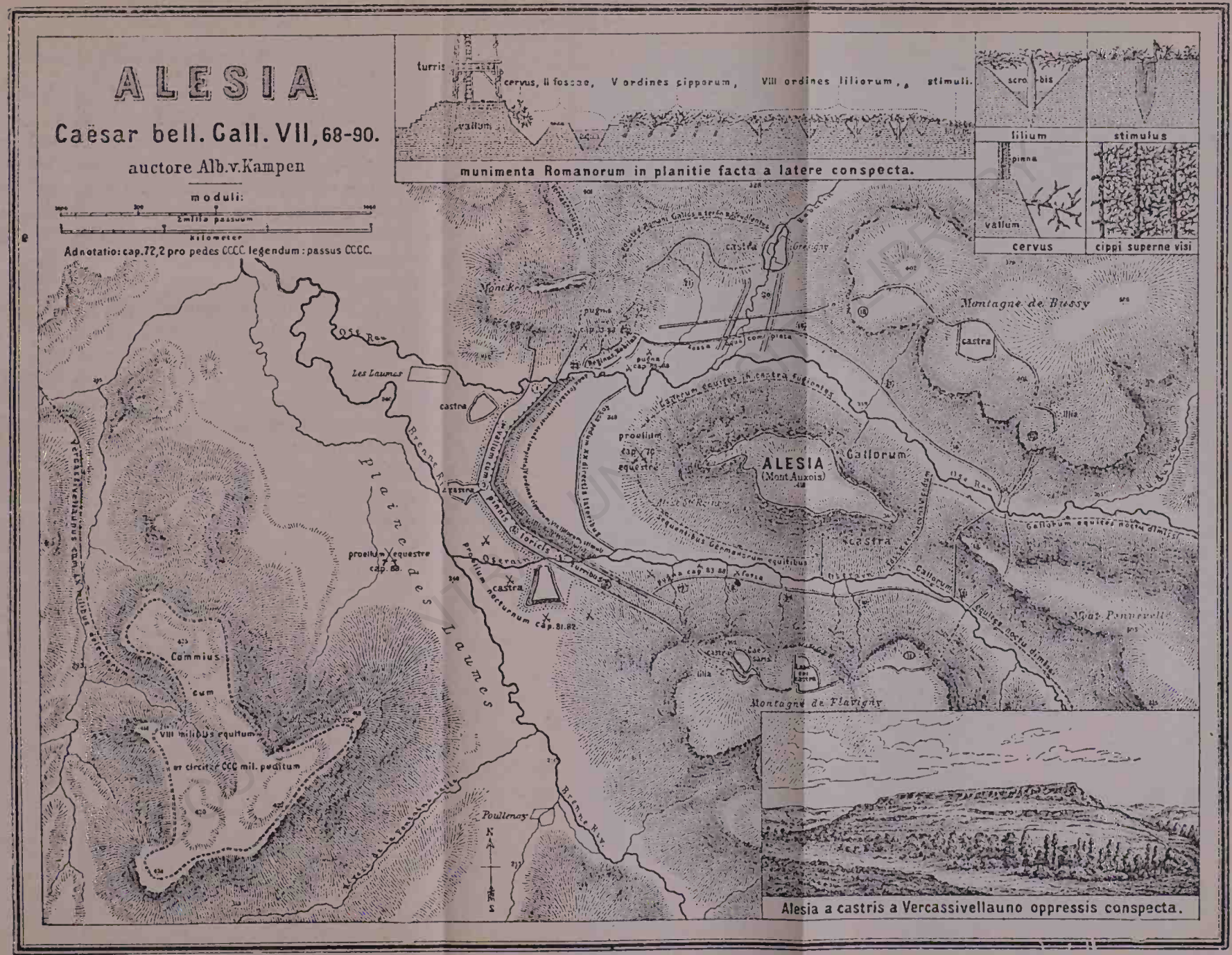

Caesar de Bello Gallico.—Planşa IX.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Un atac de noapte al armatelor de ajutor.

LXXXI. (1) Uno die intermisso, Galli, atque hoc spatio magno cratium, scalarum, harpagonum numero effecto, media nocte silentio ex castris egressi, ad campestres munitiones accedunt. (2) Subito clamore sublato, qua significatione qui in oppido obsidebantur de suo adventu cognoscere possent, crates proicere, fundis, sagittis, lapidibus nostros de vallo proturbare, reliquaque, quae ad oppugnationem pertinent, parant administrare. (3) Eodem tempore, clamore exaudito, dat tuba signum suis Vercingetorix atque ex oppido educit. (4) Nostri, ut superioribus diebus suus cuique erat locus attributus, ad munitiones accedunt; fundis librilibus sudibusque, quas in opere disposuerant, ac glandibus Gallos proterrent. (5) Prospectu tenebris adempto, multa utrimque vulnera accipiuntur; complura tormentis tela coniciuntur. (6) At M. Antonius et C. Trebonius, legati quibus hae partes ad defendendum obvenerant, qua ex parte nostros premi intellexerant, his auxilio ex ulterioribus castellis deductos submittebant.

Infrângerea şi retragerea Galilor.

LXXXII. (1) Dum longius ab munitione aberant Galli, plus multitudine telorum proficiebant; posteaquam propius successerunt, aut se stimulis inopinantes inducbant aut in scrobes delati transfodiebantur aut ex vallo ac turribus traiecti pilis muralibus interibant. (2) Multis undique vulneribus acceptis, nulla munitione perrupta, cum lux appeteret, veriti ne ab latere aperto ex superioribus castris eruptione circumvenirentur, se

---

3. *educit* (*eos*).

6. *ulterioribus castellis* de care s'a vorbit la VII, 69, 7.

1. *plus proficiebant* (= *superiores erant*).

2. *multis... vulneribus acceptis*, abl. abs. conces

ad suos receperunt. (3) At interiores, dum ea quae a a Vercingetorige ad eruptionem praeparata erant proferunt, priores fossas explent, (4) diutius in his rebus administrandis morati, prius suos discessisse cognoverunt quam munitionibus appropinquarent. Ita, re infecta, in oppidum reverterunt.

Incercarea de a rupe liniile romane pe la nord.

LXXXIII. (1) Bis magno cum detrimento repulsi Galli, quid agant consulunt; locorum peritos adhibent; ex his superiorum castrorum situs munitionesque cognoscunt. (2) Erat a septentrionibus collis, quem propter magnitudinem circuitus opere circumplecti non potuerant nostri: necessario paene iniquo loco et leniter declivi castra fecerunt. (3) Haec C. Antistius Reginus et C. Caninius Rebilus, legati, cum duabus legionibus obtinebant. (4) Cognitis per exploratores regionibus duces hostium LX millia ex omni numero deligunt earum civitatum quae maximam virtutis opinionem habebant; (5) quid quoque pacto agi placeat occulte inter se constituunt; adeundi tempus definiunt, cum meridies esse videatur. (6) His copiis Vercassivellaunum Arvernum, unum ex quattuor ducibus, propinquum Vercingetorigis, praeficiunt. (7) Ille, ex castris prima vigilia egressus, prope confecto sub lucem itinere, post montem se occultavit militesque ex nocturno labore sese reficere iussit. (8) Cum iam meridies appropinquare videretur, ad ea castra quae supra demonstravimus contendit; eodemque tempore equitatus ad campestres munitiones accedere et reliquae copiae pro castris sese ostendere coeperunt.

---

3. *interiores* (= *oppido inclusi*).
1. *superiorum castrorum*, v. VII, 82, 2 (= *quae in superiore loco erant*.
2. *necessario*: (*coacti necessitate fecerunt*).
5. *quoque pacto* (= *et quo pacto*).
adeundi (= *adoriendi castra*): momentul atacului.

Vercingetorix aleargă în ajutorul armatelor exterioare.

LXXXIV. (1) Vercingetorix, ex arce Alesiae suos conspicatus, ex oppido egreditur; crates, longurios, musculos, falces reliquaque, quae eruptionis causa paraverat, profert. (2) Pugnatur uno tempore omnibus locis, atque omnia tentantur; quae minime visa pars firma est, huc concurritur. (3) Romanorum manus tantis munitionibus distinetur nec facile pluribus locis occurrit. (4) Multum ad terrendos nostros valet clamor qui post tergum pugnantibus exstitit, quod suum periculum in aliena vident salute constare; (5) omnia enim plerumque quae absunt vehementius hominum mentes perturbant.

Luptă crâncenă; aripa galică în care comanda Vercassivellaunus pune în primejdie armata Romană din față.

LXXXV. (1) Caesar, idoneum locum nactus, quid quaque ex parte geratur cognoscit; laborantibus submittit. (2) Utrisque ad animum occurrit unum esse illud tempus quo maxime contendi conveniat. (3) Galli, nisi perfregerint munitiones, de omni salute desperant; Romani, si rem obtinuerint, finem laborum omnium exspectant. (4) Maxime ad superiores munitiones laboratur, quo Vercassivellaunum missum demonstravimus. Iniquum loci ad declivitatem fastigium magnum habet momentum. (5) Alii tela coniciunt, alii, testudine facta, subeunt; defatigatis in vicem integri

---

1. *longurios*: *beldii lungi cu cârlig la vîrf.*
2. *quae... pars.. huc*, (= *in eam partem quae*).
1. *idoneum locum*; după unii povârnişul nordic al muntelui Flavigny.
submittit; se ia absolut.
2. *ad animum occurit* (= *in mentem venit*).
3. *si rem obtinuerint* (=*si victoriam retulerint*).
4. *superiores munitiones*: întăriturile de pe muntele Réa.
demonstravimus, la VII, 73, 5.

succedunt. (6) Agger, ab universis in munitionem coniectus, et ascensum dat Gallis, et ea quae in terra occultaverant Romani contegit; nec iam arma nostris nec vires suppetunt.

Cezar trimite pe Labienus în ajutorul punctului primejduit.

LXXXVI. (1) His rebus cognitis, Caesar Labienum cum cohortibus sex subsidio laborantibus mittit; (2) imperat, si sustinere non posset, deductis cohortibus eruptione pugnaret; id, nisi necessario, ne faciat. (3) Ipse adit reliquos; cohortatur ne labori succumbant; omnium superiorum dimicationum fructum in eo die atque hora docet consistere. (4) Interiores, desperatis campestribus locis propter magnitudinem munitionum, loca praerupta exscensu tentant; huc ea quae paraverant conferunt. (5) Multitudine telorum ex turribus propugnantes deturbant, aggere et cratibus fossas explent, falcibus vallum ac loricam rescindunt.

Alte dispoziţii luate de Cezar, faţă de primejdia ce ameninţă situaţia

LXXXVII. (1) Mittit primo Brutum adulescentem cum cohortibus Caesar, post cum aliis C. Fabium legatum; (2) postremo ipse, cum vehementius pugnaretur, integros subsidio adducit. (3) Restituto proelio ac repulsis hostibus, eo quo Labienum miserat contendit; (4) cohortes IV ex proximo castello deducit, equitum partem se sequi, partem circumire exteriores muni-

---

6. *agger* (= *terra congesta, accumulata*).
quae... occultaverant; adică *lilia et stimulos*.
2. *sustinere*; se ia absolut.
deductis cohortibus (*de vallo*).
id; adică ideia din *eruptione pugnaret*.
4. *interiores*, cei din oraş.
4. *exteriores munitiones*: înărituri care se opuneau armatelor de ajutor, nu cetăţii.

tiones et ab tergo hostes adoriri iubet. (5) Labienus, postquam neque aggeres neque fossae vim hostium sustinere poterant, coactis una XL cohortibus, quas ex proximis praesidiis deductas fors obtulit, Caesarem per nuntios facit certiorem quid faciendum existimet. Accelerat Caesar ut proelio intersit.

Infrângerea Galilor şi punerea lor pe fugă; Arvernul Vercassivellaunus este prins din fugă.

LXXXVIII. (1) Eius adventu ex colore vestitus cognito, — quo insigni in proeliis uti consuerat, — turmisque equitum et cohortibus visis quas se sequi iusserat ut de locis superioribus haec declivia et devexa cernebantur, hostes proelium committunt. (2) Utrimque clamore sublato, excipit rursus ex vallo atque omnibus munitionibus clamor. (3) Nostri, omissis pilis, gladiis rem gerunt. Repente post tergum equitatus cernitur; cohortes aliae appropinquant. Hostes terga vertunt; fugientibus equites occurrunt. (4) Fit magna caedes. Sedulius, dux et princeps Lemovicum occiditur; Vercassivellauns Arvernus vivus in fuga comprehenditur; signa militaria LXXIV ad Caesarem referuntur; pauci ex tanto numero se incolumes in castra recipiunt. (5) Conspicati ex oppido caedem et fugam suorum, desperata salute, copias a munitionibus reducunt. Fit protinus, hac re audita, ex castris Gallorum fuga. (6) Quod nisi crebris subsidiis ac totius diei labore milites essent defessi, omnes hostium copiae deleri potuis-

---

1. *de locis superioribus*; de pe dealul Réa.
declivia et devexa; povârnişurile dealului Flavigny.
2. *utrimque*: şi la Gali şi la Romani.
excepit (*hunc clamorem*).
5. *conspicati*; subiectul se subînţelege *apărătorii Alesiei*.
6. *subsidiis*: ajutorul rezervelor: apoi *drumul* pe care îl fac aceste trupe spre a veni în ajutor.

sent. (7) De media nocte missus equitatus novissimum agmen consequitur; magnus numerus capitur atque interficitur; reliqui ex fuga in civitates discedunt.

Vercingetorix, după un consiliu, se predă viu. Alesia cade în mâinile lui Cezar.

LXXXIX. (1) Postero die Vercingetorix, concilio covocato, id bellum se suscepisse non suarum necessitatum, sed communis libertatis causa, demonstrat, (2) et quoniam sit fortunae cedendum, ad utramque rem se illis, offerre seu morte sua Romanis satisfacere seu vivum tradere velint. (3) Mittuntur de his rebus ad Caesarem legati. Iubet arma tradi, principes produci. (4) Ipse in munitione pro castris consedit; eo duces producuntur; Vercingetorix deditur, arma proiciuntur. (5) Reservatis Haeduis atque Arvernis, si per eos civitatei recuperare posset, ex reliquis captivis toto exercitus capita singula praedae nomine distribuit.

Heduii i Arvernii, fiind supuşi, armata se duce în tabere de iarnă.

XC. (1) His rebus confectis, in Haeduos proficiscitur; civitatem recipit. (2) Eo legati ab Arvernis missi, quae imperaret se facturos pollicentur. Imperat magnum numerum obsidum. (3) Legiones in hiberna mittit. Captivorum circiter XX millia Haeduis Arvernisque reddit. (4) T. Labienum duabus cum legionibus et equitatu in Sequanos proficisci iubet; huic M. Sempronium Rutilum attribuit. (5) C. Fabium legatum et L. Minucium

---

5. *civitates* (*Haeduorum et Arvernorum*).
toto, dativ. arhaic.
1. *civitatem recipit* (*in deditionem*).
4. *huīc* (*Labieno*).
5. *ne... calamitatem accipiant* subiectul; *Remi*.

Basilum cum legionibus duabus in Remis collocat, ne quam ab finitimis Bellovacis calamitatem accipiant. (6) C. Antistium Reginum in Ambivaretos, T. Sextium in Bituriges, C. Caninium Rebilum in Rutenos cum singulis legionibus mittit. (7) Q. Tullium Ciceronem et P Sulpicium Cavilloni et Matiscone in Haeduis ad Ararim rei frumentariæ causa, collocat. Ipse Bibracte hiemare constituit. (8) His ex litteris cognitis, Romae dierum XX supplicatio redditur.

---

7. *Bibracte*, abl.
8. *his*, abl. neutru.

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

LIBER OCTAVUS.

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

AULI HIRTII

COMMENTARII
DE
BELLO GALLICO.

A. NOTĂ INTRODUCTIVĂ.

Această carte, a VIII, scrisă de Aulus Hirtius, începe cu o scrisoare prin care autorul arată că va fi un modest continuator al scrierii lui eCezar.

El istorisește evenimentele de război ale anului al optulea (51 în. d. Hr.) și terminar a operațiilor militare de supunere a Galiei (cap. 1—48).

Apoi rezumă faptele anului 50 în. d. Hr., până în momentul plecării lui Cezar în Italia (cap. 49-55).

B. TEXTUL.

SCRISOAREA LUI HIRTIUS CĂTRE C. BALBUS

(1) Coactus assiduis tuis vocibus, Balbe, cum cotidiana mea recusatio non difficultatis excusationem, sed inertiae videretur deprecationem habere, rem difficillimam suscepi. (2) Caesaris nostri commentarios rerum

---

1. *vocibus*: insistențe; probabil, această introducere este o pură formulă de modestie.

2. *commentarios*; deci titlul operei lui Caesar poate fi *Commentarii rerum gestarum Galliae.*

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

gestarum Galliae, non competentibus superioribus atque insequentibus eius scriptis, contexui, novissimumque imperfectum ab rebus gestis Alexandriæ confeci usque ad exitum, non quidem civilis dissensionis, cuius finem nullum videmus, sed vitae Caesaris. (3) Quos utinam qui legent scire possint quam invitus susceperim scribendos, quo facilius caream stultitiae atque arrogantiae crimine, qui me mediis interposuerim Caesaris scriptis. (4) Constat enim inter omnes, nihil tam operose ab aliis esse perfectum, quod non horum elegantia commentariorum superetur. (5) Qui sunt editi, ne scientia tantarum rerum scriptoribus desit, adeoque probantur omnium iudicio, ut praerepta, non praebita facultas scriptoribus videatur. (6) Cuius tamen rei maior nostra quam reliquorum est admiratio; ceteri enim quam bene atque emendate, nos etiam quam facile æque celeriter eos perfecerit, scimus. (7) Erat autem in Caesare cum facultas atque elegantia summa scribendi, tum verissima scientia suorum consiliorum explicandorum. (8) Mihi ne illud quidem accidit, ut Alexandrino atque Africano bello interessem; quae bella quanquam ex parte nobis Caesaris sermone sunt nota, tamen aliter audimus ea quae rerum novitate aut admiratione nos capiunt, aliter quae pro testimonio sumus dicturi. (9) Sed ego nimirum, dum omnes excusationis causas colligo, ne cum Caesare conferar, hoc ipsum crimen arrogantiae subeo, quod me iudicio cuiusquam existimem posse cum Caesare comparari. Vale

Senonul Drappes şi Cadurcul Lucterius sunt împresuraţi de Caninius, un locotenent al lui Cezar. Drappes e prins şi făcut captiv de război. Vroind să dea o pildă, Cezar ajunge contra aşteptărilor sub zidurile oraşului Uxellodunum, cu toată cavaleria.

---

superioribus: cele 7 cărţi anterioare.

insequentibus; e vorba de cele 3 cărţi *De bello civili*.

3. *invitus*, opus lui *coactus* din § 1.

qui (= cum ego).

9. *hoc*; ablativ, corelativul lui *quod* care urmează.

IMPRESURAREA ȘI CUCERIREA CETĂȚII UXELLODUNUM.
(CAP. 32–44).

Drappes și Lucterius se ascund în Uxellodunum.

XXXII. (1) At Drappes unaque Lucterius, cum legiones Caniniumque adesse cognoscerent, nec se sine certa pernicie, persequente exercitu, putarent Provinciae fines intrare posse, nec iam libere vagandi latrociniorumque faciendorum facultatem haberet, in finibus consistunt Cadurcorum. (2) Ibi, cum Lucterius apud suos cives quondam, integris rebus, multum potuisset semperque auctor novorum consiliorum magnam apud barbaros auctoritatem haberet, oppidum Uxellodunum, quod in clientela fuerat eius, egregie natura loci munitum, occupat suis et Drappetis copiis, oppidanosque sibi coniungit.

Caninius împresoară orașul.

XXXIII. (1) Quo cum confestim C. Caninius venisset, animadverteretque omnes oppidi partes praeruptissimis saxis esse munitas quo, defendente nullo, tamen armatis ascendere esset difficile, magna autem impedimenta oppidanorum videret, quae si clandestina fuga subtrahere conarentur, effugere non modo equitatum, sed ne legiones quidem possent, tripertito cohortibus divisis, trina excelsissimo loco castra fecit; (2) a quibus paulatim, quantum copiae p tiebantur, vallum in oppidi circuitum ducere instituit.

Galii silesc pe Caninius să întrerupă lucrările de împresurare.

XXXIV. (1) Quod cum animadverterent oppidani, miserrimaque Alesiae memoria solliciti, similem casum

obsessionis vererentur, maximeque ex omnibus Lucterius, qui fortunae illius periculum fecerat, moneret frumenti. rationem esse habendam, constituunt omnium consensui parte ibi relicta copiarum, ipsi cum expeditis ad importandum frumentum proficisci. (2) Eo consilio probato, proxima nocte, duobus millibus armatorum relictis, reliquos ex oppido Drappes et Lucterius educunt. (3) Hi, paucos dies morati, ex finibus Cadurcorum, qui partim re frumentaria sublevare eos cupiebant, partim prohibere quominus sumerent non poterant, magnum numerum frumenti comparant; nonnunquam autem expeditionibus nocturnis castella nostrorum adoriuntur. (4) Quam ob causam C. Caninius toto oppido munitiones circumdare moratur, ne aut opus effectum tueri non possit aut plurimis in locis infirma disponat praesidia.

Drappes şi Lucterius, încercând a introduce în oraş grâu, sunt surprinşi de Romani.

XXXV. (1) Magna copia frumenti comparata, considunt Drappes et Lucterius non longius ab oppido decem millibus, unde paulatim frumentum in oppidum supportarent. (2) Ipsi inter se provincias partiuntur: Drappes castris praesidio cum parte copiarum restitit, Lucterius agmen iumentorum ad oppidum ducit. (3) Dispositis ibi praesidiis, hora noctis circiter decima, silvestribus angustisque itineribus frumentum importare in oppidum instituit. (4) Quorum strepitum vigiles castrorum cum sensissent, exploratoresque missi quae gererentur renuntiassent, Caninius celeriter cum cohortibus armatis ex proximis castellis in frumentarios sub ipsam lucem impetum fecit. (5) Hi, repentino malo perterriti, diffugiunt ad sua praesidia; quae nostri ut viderunt, acrius contra armatos incitati, neminem ex eo numero vivum capi patiuntur. (6) Profugit inde cum paucis Lucterius nec se recipit in castra.

Caninius bate şi prinde pe Drappes.

XXXVI. (1) Re bene gesta, Caninius ex captivis comperit partem copiarum cum Drappete esse in castris a millibus non amplius XII. (2) Qua re ex compluribus cognita, cum intellegeret, fugato duce altero, perterritos reliquos facile opprimi posse, magnae felicitatis esse arbitrabatur neminem ex caede refugisse in castra, qui de accepta calamitate nuntium Drappeti perferret. Sed in experiundo cum periculum nullum videret, equitatum omnem Germanosque pedites, summae velocitatis homines, ad castra hostium praemittit; ipse legionem unam in trina castra distribuit, alteram secum expeditam ducit. (3) Cum propius hostes accessisset, ab exploratoribus quos praemiserat cognoscit castra eorum, ut barbarorum fere consuetudo est, relictis locis superioribus, ad ripas esse fluminis demissa; at Germanos equitesque imprudentibus omnibus de improviso advolasse proeliumque commisisse. (4) Qua re cognita, legionem armatam instructamque adducit. Ita, repente omnibus ex partibus signo dato, loca superiora capiuntur. Quod ubi accidit, Germani equitesque, signis legionis visis, vehementissime proeliantur. (5) Confestim cohortes undique impetum faciunt, omnibusque aut interfectis aut captis, magna praeda potiuntur. Capitur ipse eo proelio Drappes.

Se reiau lucrările de împresurare; soseşte Fabius.

XXXVII. (1) Caninius, felicissime re gesta, sine ullo paene militis vulnere, ad obsidendos oppidanos revertitur; externoque hoste deleto, cuius timore antea dividere praesidia et munitione oppidanos circumdare prohibitus erat, opera undique imperat administrari. (2) Venit eodem cum suis copiis postero die C. Fabius, partemque oppidi sumit ad obsidendum.

Cezar la Carnuţi. Pedepsirea lui Gutruatus.

XXXVIII. (1) Caesar interim M. Antonium quaestorem cum cohortibus XV in Bellovacis relinquit, ne qua rursus novorum consil orum capiendorum Belgis facultas daretur. (2) Ipse reliquas civitates adit, obsides plures imperat, timentes omnium animos consolatione sanat. (3) Cum in Carnutes venisset, quorum in civitate superiore commentario Caesar exposuit initium belli esse ortum ,quod praecipue eos propter conscientiam facti timere animadvertebat, quo celerius civitatem timore liberaret, principem sceleris illius et concitatorem belli, Gutruatum, ad supplicium depoposcit. (4) Qui, etsi ne civibus quidem suis se committebat, tamen celeriter omnium cura quaesitus in castra perducitur. (5) Cogitur in eius supplicium Caesar contra suam naturam, concursu maximo militum, qui ei omnia pericula et detrimenta belli accepta referebant; adeo ut verberibus exanimatum corpus securi feriretur.

Cezar în faţa oraşului Uxellodunum.

XXXIX. (1) Ibi crebris litteris Caninii fit certior quae de Drappete et Lucterio gesta essent quoque in consilio permanerent oppidani. (2) Quorum etsi paucitatem contemnebat, tamen pertinaciam magna poena esse afficiendam iudicabat, ne universa Gallia non sibi vires defuisse ad resistendum Romanis, sed constantiam putaret, neve hoc exemplo ceterae civitates locorum opportunitate fretae, se vindicarent in libertatem, (3) cum omnibus Gallis notum esse sciret reliquam esse unam aestatem suae provinciae quam si sustinere potuissent, nullum ultra periculum vererentur. (4) Itaque Q. Calenum legatum cum legionibus duabus reliquit, qui iustis itineribus se subsequeretur; ipse cum omni equitatu, quam potest celerrime, ad Caninium contendit.

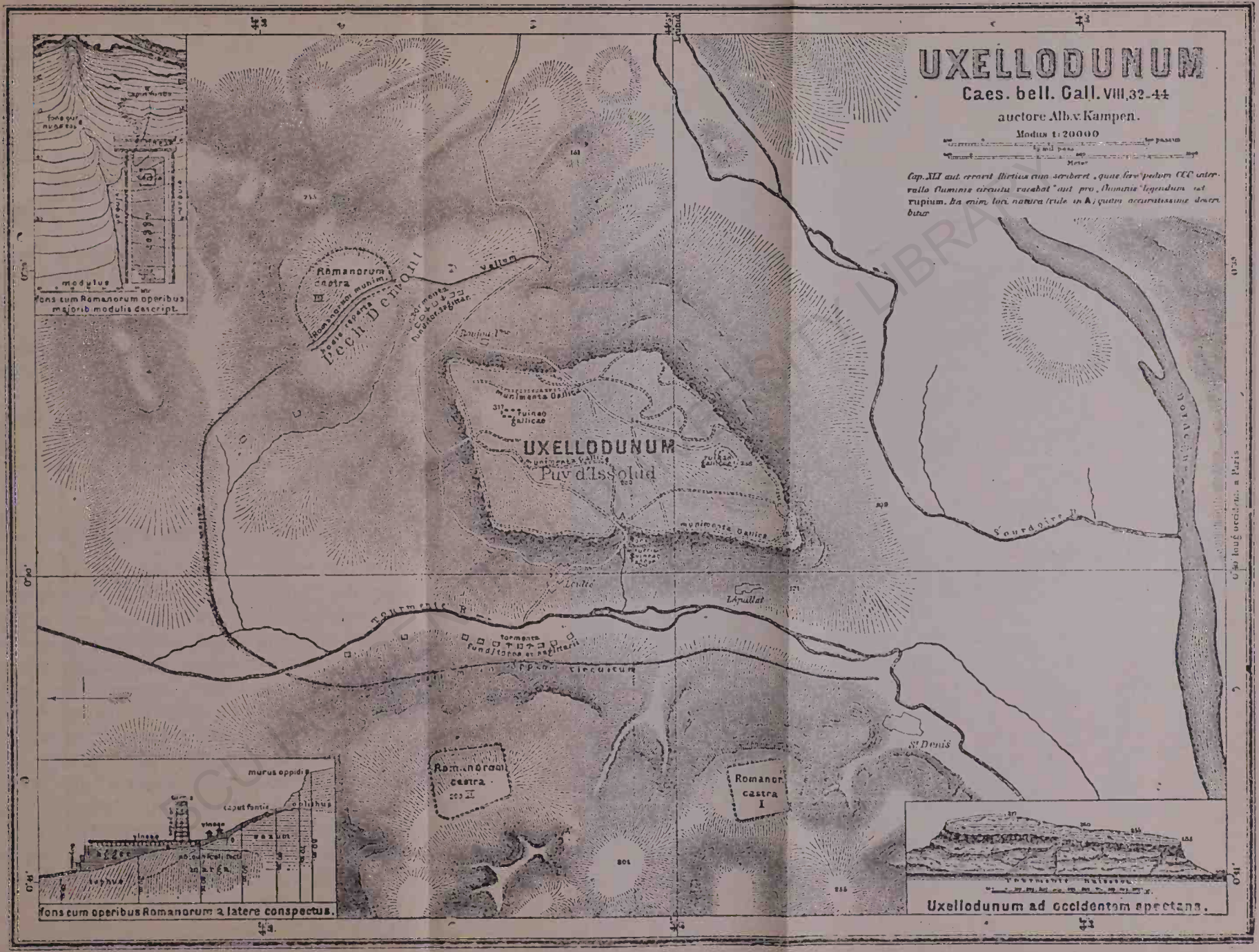

Caesar de Bello Gallico--Planſa X.

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Hotărîrea lui Cezar de a opri apa celor asediaţi.

XL. (1) Caesar cum contra exspectationem omnium Uxellodunum venisset oppidumque operibus clausum animadverteret neque ab oppugnatione recedi videret ulla condicione posse, magna autem copia frumenti abundare oppidanos ex perfugis cognosset, aqua prohibere hostem tentare coepit. (2) Flumen infimam vallem dividebat, quae totum paene montem cingebat, in quo positum erat praeruptum undique oppidum Uxellodunum. (3) Hoc avertere loci natura prohibebat: in infimis enim sic radicibus montis ferebatur, ut nullam in partem depressis fossis derivari posset. (4) Erat autem oppidanis difficilis et præruptus eo descensus, ut, prohibentibus nostris, sine vulneribus ac periculo vitae neque adire flumen neque arduo se recipere possent ascensu. (5) Qua difficultate eorum cognita, Caesar, sagittariis funditoribusque dispositis, tormentis etiam quibusdam locis contra facillimos descensus collocatis, aqua fluminis prohibebat oppidanos.

Cezar împiedică pe cei împresuraţi de a se apropia de ultimul izvor

XLI. (1) Quorum omnis postea multitudo aquatorum unum in locum conveniebat sub ipsius oppidi murum, ubi magnus fons aquae prorumpebat, ab ea parte quae fere pedum trecentorum intervallo fluminis circuitu vacabat. (2) Hoc fonte prohiberi posse opidanos cum optarent reliqui, Caesar unus videret, e regione eius vineas agere adversus montem et aggerem instruere coepit magno cum labore et continua dimicatione. (3) Oppidani enim loco superiore decurrunt et eminus sine periculo proeliantur multosque pertinaciter succedentes vulnerant; non deterrentur tamen milites nostri vineas proferre et labore atque operibus locorum vincere difficultates. (4) Eodem tempore cuniculos tectos ab vineis agunt ad caput fontis, quod genus

operis sine ullo periculo, sine suspicione hostium facere licebat. (5) Exstruitur agger in altitudinem pedum LX. collocatur in eo turris decem tabulatorum, non quidem moenibus adaequaret — id enim nullis operibus effici poterat, — sed quae superare fontis fastigium posset. (6) Ex ea cum tela tormentis iacerentur ad fontis aditum, nec sine periculo possent aquari oppidani, non tantum pecora atque iumenta, sed etiam magna hostium multitudo siti consumebatur.

Asediaţii, dând foc lucrărilor lui Cezar, încearcă o ieşire.

XLII. (1) Quo malo perterriti oppidani, cupas sevo, pice, scandulis complent; eas ardentes in opera provolvunt, eodemque tempore acerrime proeliantur, ut ab incendio restinguendo dimicationis periculo deterreant Romanos. (2) Magna repente in ipsis operibus flamma exstitit. Quaecumque enim per locum praecipitem missa erant, ea, vineis et aggere suppressa, comprehendebant id ipsum quod morabatur. (3) Milites contra nostri, quanquam periculoso genere proelii locoque iniquo premebantur, tamen omnia fortissimo sustinebant animo. (4) Res enim gerebatur et excelso loco et in conspectu exercitus nostri, magnusque utrimque clamor oriebatur. (5) Ita quam quisque poterat maxime insignis, quo notior testatiorque virtus esset eius, telis hostium flammaeque se offerebat.

Focul este stins, izvorul abătut iar oraşul se predă.

XLIII. (1) Caesar, cum complures suos vulnerari videret, ex omnibus oppidi partibus cohortes montem ascendere, et simulatione moenium occupandorum, clamorem undique iubet tollere. (2) Quo facto perterriti oppidani, cum quid ageretur in locis reliquis essent suspensi, revocant ab impugnandis operibus armatos

murisque disponunt. (3) Ita nostri, fine proelii facto, celeriter opera flamma comprehensa partim restinguunt, partim interscindunt. (4) Cum pertinaciter resisterent oppidani, magna etiam parte amissa siti suorum, in sententia permanerent, ad postremum cuniculis venae fontis intercisae sunt atque aversae. (5) Quo facto repente perennis exaruit fons tantamque attulit oppidanis salutis desperationem, ut id non hominum consilio, sed deorum voluntate factum putarent. Itaque se, necessitate coacti, tradiderunt.

Pedeapsa dată locuitorilor din Uxellodunum; Drappes se sinucide prin foame, Lucterius este predat lui Cezar.

XLIV. (1) Caesar, cum suam lenitatem cognitam omnibus sciret, neque vereretur ne quid crudelitate naturae videretur asperius fec sse, neque exitum consiliorum suorum animadverteret, si tali ratione diversis in locis plures consilia inissent, exemplo supplicii deterrendos reliquos existimavit. Itaque omnibus, qui arma tulerant, manus praecidit vitamque concessit, quo testatior esset poena improborum. (2) Drappes, quem captum esse a Caninio docui, sive indignitate et dolore vinculorum sive timore gravioris supplicii, paucis diebus cibo se abstinuit atque ita interiit. (3) Eodem tempore Lucterius, quem profugisse ex proelio scripsi, cum in potestatem venisset Epasnacti Arverni — crebro enim mutandis locis multorum fidei se committebat, quod nusquam diutius sine periculo commoraturus videbatur, cum sibi conscius esset quam inimicum deberet Caesarem habere, — hunc Epasnactus Arvernus, amicissimus populo Romano, sine dubitatione ulla vinctum ad Caesarem deduxit.

Conținutul cap. 45—48. Hirtius istorisește supunerea ultimilor apărători ai neatârnării galice.

O NOUĂ PREFAȚĂ A LUI HIRTIUS.

(10) Scio Caesarem singulorum annorum singulos commentarios confecisse; quod ego non existimavi mihi esse faciendum, propterea quod insequens annus, L. Paulo, C. Marcello consulibus, nullas habet magnopere Galliae res gestas. (11) Ne quis tamen ignoraret quibus in locis Caesar exercitusque eo tempore fuissent, pauca esse scribenda coniungendaque huic commentario statui.

REZUMATUL INTAMPLĂRILOR ANULUI 50 în. d. Hr. (Cap. 49—55).

Cezar se străduește a face subjugarea Galilor cât mai ușor de îndurat, spre a împiedica noi revolte și coaliții după plecarea sa.

XLIX. (1) Caesar, in Belgio cum hiemaret, unum illud propositum habebat, continere in amicitia civitates, nulli spem aut causam dare armorum. (2) Nihil enim minus volebat quam sub decessu suo necessitatem sibi aliquam imponi belli gerendi ne, cum exercitum deducturus esset, bellum aliquod relinqueretur, quod omnis Gallia libenter sine praesenti periculo susciperet. (3) Itaque, honorifice civitates appellando, principes maximis praemiis afficiendo, nulla onera iniungendo, defessam tot adversis proeliis Galliam, condicione parendi meliore, facile in pace continuit.

Cezar se duce în Italia pentru motive politice.

L. (1) Ipse, hibernis peractis, contra consuetudinem in Italiam quam maximis itineribus est profectus, ut municipia et colonias appellaret, quibus M. Antonii, quaestoris sui, commendaverat sacerdotii petitionem. (2) Contendebat enim gratia, cum libenter pro homine sibi coniunctissimo, quem paulo ante praemiserat ad petitionem, tum acriter contra factionem et potentiam

paucorum, qui M. Antonii repulsa Caesaris decedentis gratiam convellere cupiebant. (3) Hunc etsi augurem prius factum quam Italiam attingeret in itinere audierat, tamen non minus iustam sibi causam municipia et colonias adeundi existimavit, ut iis gratias ageret, quod frequentiam atque officium suum Antonio praestitissent, (4) simulque se et honorem suum sequentis anni commendaret petitione, propterea quod insolenter adversarii sui gloriarentur L. Lentulum et C. Marcellum consules creatos, qui omnem honorem et dignitatem Caesaris spoliarent, ereptum Ser. Galbae consulatum, cum is multo plus gratia suffragiisque valuisset, quod sibi coniunctus et familiaritate et consuetudine legationis esset.

Coloniile şi municipiile italice îl primesc în triumf.

LI. (1) Exceptus est Caesaris adventus ab omnibus municipiis et coloniis incredibili honore atque amore. Tum primum enim veniebat ab illo universae Galliae bello. (2) Nihil relinquebatur quod ad ornatum portarum, itinerum, locorum omnium qua Caesar iturus erat, excogitari poterat. (3) Cum liberis omnis multitudo obviam procedebat, hostiae omnibus locis immolabantur, tricliniis stratis fora templaque occupabantur, ut vel exspectatissimi triumphi laetitia praecipi posset. Tanta erat magnificentia apud opulentiores, cupiditas apud humiliores.

Cezar se întoarce în Galia şi ia ultimile dispoziţii; intrigile politice din Roma.

LII. (1) Cum omnes regiones Galliae Togatae Caesar pereucurisset, summa celeritate ad exercitum Nemetocennam rediit, legionibusque ex omnibus hibernis ad fines Treverorum evocatis, eo profectus est ibique

exercitum lustravit. (2) T. Labienum Galliae praefecit Togatae, quo maiore commendatione conciliaretur ad consulatus petitionem. Ipse tantum itinerum faciebat quantum satis esse ad mutationem locorum propter salubritatem existimabat. (3) Ibi quanquam crebro audiebat Labienum ab inimicis suis sollicitari, certiorque fiebat id agi paucorum consiliis, ut, interposita senatus auctoritate, aliqua parte exercitus spoliaretur, tamen neque de Labieno credidit quicquam neque contra senatus auctoritatem ut aliquid faceret adduci potuit. (4) Iudicabat enim liberis sententiis, patrum conscriptorum causam suam facile obtineri. Nam C. Curio, tribunus plebis, cum Caesaris causam dignitatemque defendendam suscepisset, saepe erat senatui pollicitus, si quem timor armorum Caesaris laederet, quoniam Pompei dominatio atque arma non minimum terrorem foro inferrent, discederet uterque ab armis exercitusque dimitteret: fore eo facto liberam et sui iuris civitatem. (5) Neque hoc tantum pollicitus est, sed etiam se per discessionem facere coepit; quod ne fieret, consules amicique Pompei evicerunt, atque ita rem morando discusserunt.

Senatul se pronunţă în favoarea lui Cezar.

LIII. (1) Magnum hoc testimonium senatus erat universi conveniensque superiori facto. Nam Marcellus proximo anno, cum impugnaret Caesaris dignitatem, contra legem Pompei et Crassi rettulerat ante tempus ad senatum de Caesaris provinciis, sententiisque dictis, discessionem faciente Marcello, qui sibi omnem dignitatem ex Caesaris invidia quaerebat, senatus frequens in alia omnia transiit. (2) Quibus non frangebantur animi inimicorum Caesaris, sed admonebantur, quo maiores pararent necessitates, quibus cogi posset senatus id probare quod ipsi constituissent.

Printr'un senatusconsult se iau lui Cezar două legiuni; trimiterea legiunilor în tabere de iarnă.

LIV. (1) Fit deinde senatusconsultum, ut ad bellum Parthicum legio una a Cn. Pompeio, altera a C. Caesare mitteretur; neque obscure duae legiones uni detrahuntur. (2) Nam Cn. Pompeius legionem primam, quam ad Caesarem miserat, confectam ex dilectu provinciae Caesaris, eam tanquam ex suo numero dedit. (3) Caesar tamen, cum de voluntate minime dubium esset adversariorum suorum, Pompeio legionem remisit, et suo nomine quintam decimam quam in Gallia citeriore habuerat, ex senatus consulto iubet tradi; in eius locum tertiam decimam legionem in Italiam mittit, quae praesidia tueretur, ex quibus præsidiis quinta decima deducebatur. (4) Ipse exercitui distribuit hiberna: C. Trebonium cum legionibus IV in Belgio collocat, C. Fabium cum totidem in Haeduos deducit. (5) Sic enim existimabat tutissimam fore Galliam, si Belgae, quorum maxima virtus, Haedui, quorum auctoritas summa esset, exercitibus continerentur. Ipse in Italiam profectus est.

Cezar pleacă în Italia.

LV. (1) Quo cum venisset, cognoscit per C. Marcellum consulem legiones duas, ab se remissas, quae ex senatus consulto deberent ad Parthicum bellum duci, Cn. Pompeio traditas atque in Italia retentas esse. (2) Hoc facto, quanquam nulli erat dubium quidnam contra Caesarem pararetur, tamen Caesar omnia patienda esse statuit, quoad sibi spes aliqua relinqueretur iure potius disceptandi quam belli gerendi....

BIBLIOTECA UNIVERSITĂȚII - IAȘI -

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Preţul cărţii Lei 104.80
5% Taxa C. C. D. „ 5.20
Total Lei 110.—

22856—1—938

29.297

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BIBLIOTECA UNIVERSITATII
IAŞI
7 DEC. 1938
BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU SIC CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY